

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av förundersökningslagen och tvångsmedelslagen samt av vissa lagar som har samband med dem

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås ett stort antal ändringar i förundersökningslagen och tvångsmedelslagen, vilka stiftats 1987. I anslutning till dem föreslås mindre ändringar i fyra andra lagar.

Det föreslås att till målen med förundersökning skall fogas en skyldighet att utreda möjligheterna att återställa egendom som har förvärvats genom brott samt att verkställa förverkandepåföljder och skadeståndsanspråk från en målsägande. I lagen föreslås en bestämmelse om skyldighet att informera den som förhörs som misstänkt för brott om att förundersökningen avslutas för hans eller hennes del när det inte längre finns skäl att misstänka personen för brott, även om förundersökningen då ännu inte avslutas i sin helhet. Skyldigheten att på kallelse infinna sig till förundersökning utsträcks till även sådana personer vilkas närvaro är nödvändig för att en förundersökningsåtgärd skall kunna vidtas också om personen inte behöver förhöras. Den som avlägsnar sig från en brottsplats får gripas för att en uppmaning att infinna sig till förundersökning skall kunna ges, även om personen har hunnit ta sig in på ett område som skyddas av hemfriden.

Möjligheterna att vid förhöret avge berättelsen med hjälp av modern dataöverföring utvidgas. Det föreslås en särskild bestämmelse om hörande av barn som målsägande eller vittne vid förundersökningen med tanke på sådana situationer när ett barn inte kan höras vid den egentliga rättegången. I lagen föreskrivs mera ingående än i dag om när ett förhör kan hållas mellan kl. 21 och 6. Ett vittne kan även åläggas att inför domstol berätta om en omständighet som är viktig för att vinnningen av brott skall kunna spåras, om per-

sonen vid förundersökningen vägrar att yppa en sådan omständighet trots att han eller hon har skyldighet eller rätt att göra detta. Det absoluta förbudet mot att förhöra en brottsmisstänkt som är yngre än 18 år utan att ett förhörsvittne är närvarande lindras så att personen får förhöras om hans eller hennes biträde, lagliga företrädare eller en företrädare för socialnämnden är närvarande. Enligt förslaget är det vid förhör av en omyndig tillräckligt att en vårdnadshavare eller intressebevakare ges tillfälle att vara närvarande vid förhöret. En företrädare för en omyndig kan vägras rätt att vara närvarande när den omyndige förhörs, om personerna tillsammans misstänks ha begått det brott som undersöks.

Lagen kompletteras med en bestämmelse om ordnande av gruppkonfrontation och skyldighet att delta i sådan.

Bestämmelserna om summarisk förundersökning ändras så att sådan förundersökning är möjlig om strängare straff än böter inte är att vänta för brottet. Vid utredningen av ett brott som en polisman misstänks ha begått är summarisk förundersökning möjlig endast om ärendet behandlas som ett ordningsbottsärende eller i strafforderförfarande.

I lagen tas in detaljerade bestämmelser om jäv för den som är biträde för en part.

Det föreslås att bestämmelserna om anhållande och häktning i tvångsmedelslagen ändras så att en misstänkt kan anhållas eller häktas redan om det finns anledning att misstänka att personen flyr, undanröjer bevis eller fortsätter sin brottsliga verksamhet. Förutläggningarna för reseförbud ändras på motsvarande sätt. Förteckningen över anhållningsberättigade tjänstemän ses över till vis-

sa delar. Bestämmelserna om ny behandling av ett häktningsärende ändras så att ett ärende fram till dess att domen ges skall tas upp till ny behandling med två veckors mellanrum om den häktade begär det och inte på tjänstens vägnar som i dag.

Förutsättningarna för skingringsförbud och kvarstad ändras så att en åtgärd inte förutsätter en misstanke som grundar sig på sannolika skäl utan kan riktas mot den som endast är misstänkt för brott. Det föreslås att undersökningsledarens och åklagarens befogenheter att besluta om tillfälliga åtgärder skall vara lika omfattande som tillämpningsområdet för skingringsförbud och kvarstad som domstolen beslutar om. Den tid under vilken skingringsförbud och kvarstad är i kraft och inom vilken åtal skall väckas förlängs från 60 dagar till fyra månader.

I lagen föreslås separata bestämmelser om dels husrannsakan för att eftersöka föremål, dels husrannsakan för att eftersöka en person. För att husrannsakan skall få företas förutsätts det inte att en person på sannolika skäl misstänks för brott, utan det är tillräckligt att det finns skäl att misstänka personen för brottet. För att husrannsakan skall få företas någon annanstans än hos den misstänkte förutsätts det dock att det på synnerligen giltiga skäl kan antas att bevis för brottet kan fås därigenom. Användningsområdet för husrannsakan utvidgas så att sådan får företas också för att eftersöka föremål eller egendom som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad.

Kroppsvsitation förutsätter inte längre att en person på sannolika skäl kan misstänkas för ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst sex månader, utan det är tillräckligt att personen är skäligen misstänkt för ett sådant brott. För att kroppsvsitation skall få företas på någon annan än den som är misstänkt för brott förutsätts det att det på synnerligen giltiga skäl kan antas att föremål som skall tas i beslag kan påträffas eller att bevis för brottet kan fås därigenom.

Kroppsbesiktning får också riktas mot en misstänkt som inte på sannolika skäl misstänks för brott, om det på synnerligen giltiga skäl kan antas att föremål som skall tas i beslag kan påträffas eller bevis för brottet kan fås därigenom.

Om ett brott har begåtts för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, får kroppsbesiktning som är nödvändig för att bestämma DNA-profilen eller för att utföra någon annan motsvarande undersökning företas på sådana personer, som inte misstänks för det ifrågavarande brottet, när det på synnerligen giltiga skäl kan antas att utredning om brottet kan fås därigenom. DNA-profilerna och de andra undersökningsresultaten skall utplånas och de förvarande proven förstöras när målet har avgjorts genom ett lagkraftvunnet beslut eller lämnats därefter.

På den som är misstänkt för brott får också företas kroppsbesiktning för bestämning och registrering av DNA-profilen för senare bruk, även om detta inte vore nödvändigt för utredningen av det brott som undersöks, om det strängaste straffet för brottet är minst sex månader fängelse.

De befogenheter som gäller teleavlyssning utsträcks till grovt sexuellt utnyttjande av barn och grov skadegörelse samt grova ekonomiska brott som har begåtts i samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke, när synnerligen stor ekonomisk vinning har eftersträvat eller brottet har begåtts särskilt planmässigt. I brådskande fall kan undersökningsledaren besluta om inledande av teleavlyssning eller teleövervakning, men ett yrkande på tillstånd skall så snart som möjligt och senast inom 24 timmar framställas för domstolen. Individualiseringsgrunden för ett tillstånd till teleavlyssning eller teleövervakning kan förutom en teleanslutning också vara en e-postadress eller någon annan sådan teleadress och även en teleterminalutrustning, t.ex. en viss mobiltelefon. I lagen föreskrivs också om inhämtandet av uppgifter om mobilteleapparaters läge, vilket innebär att uppgifter får inhämtas om sådana mobilteleapparater som vid tidpunkten för brottet har befunnit sig i närheten av en basstation som är belägen nära brottsplatsen eller någon annan plats som är av betydelse för utredningen av brottet. Teknisk avlyssning kan, vid utredning av vissa grova brott som räknas upp uttömmande i lagen, med domstolens tillstånd också riktas mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende och där den misstänkte kan sannlikt antas befinna sig. Domstolen skall på tjänstens vägnar förordna

ett offentligt ombud för att ta till vara den misstänktes intressen när den behandlar ett ovan nämnt tillståndsärende. Till offentligt ombud kan förordnas endast en advokat eller

ett offentligt rättsbiträde.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft ungefär tre månader efter det att de har blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	4
ALLMÄN MOTIVERING.....	6
1. Inledning.....	6
2. Nuläge.....	6
2.1. Lagstiftning och praxis.....	6
Förundersökningslagen.....	6
Tvångsmedelslagen.....	7
Förordningen om förundersökning och tvångsmedel.....	11
2.2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet.....	11
Sverige.....	12
Danmark.....	12
Norge.....	13
Förenade konungariket.....	13
Tyskland.....	14
Österrike.....	15
3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen.....	15
3.1. Allmänna mål.....	15
3.2. Förundersökningslagen.....	16
3.3. Tvångsmedelslagen.....	19
4. Propositionens verkningar	30
4.1. Ekonomiska verkningar	30
4.2. Verkningar i fråga om organisation och personal	30
5. Beredningen av propositionen.....	30
DETALJMOTIVERING.....	32
1. Lagförslag.....	32
1.1. Förundersökningslagen.....	32
1.2. Tvångsmedelslagen.....	54
1 kap. Gripande, anhållande och häktning	54
2 kap. Reseförbud.....	57
3 kap. Skingringsförbud och kvarstad.....	59
5 kap. Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning	60
5 a kap. Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation.....	65
6 kap. Andra tvångsmedel.....	75
1.3. Lagen om rättegång i brottmål.....	76
1.4. Lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten.....	76
1.5. Lagen om polisens personregister.....	77
1.6. Rättegångsbalken.....	77
2. Närmare bestämmelser.....	77
3. Ikraftträdande	78

4.	Lagstiftningsordning.....	78
4.1.	Inledning.....	78
4.2.	Kroppsbesiktning.....	78
4.3.	Teleavlyssning.....	79
4.4.	Inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge.....	81
4.5.	Teknisk avlyssning.....	82
4.6.	De övriga ändringarna i tvångsmedelslagen.....	83
4.7.	Bedömning av lagstiftningsordningen.....	83
LAGFÖRSLAGEN.....		84
	om ändring av förundersökningslagen.....	84
	om ändring av tvångsmedelslagen.....	89
	om ändring av 1 kap. lagen om rättegång i brottmål.....	100
	om ändring av 4 § lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmak-	
	ten.....	100
	om ändring av 6 kap. lagen om polisens personregister.....	101
	om ändring av 17 kap. 11 § rättegångsbalken.....	102
BILAGA		103
PARALLELLTEXTER.....		103
	om ändring av förundersökningslagen.....	103
	om ändring av tvångsmedelslagen.....	113
	om ändring av 1 kap. lagen om rättegång i brottmål.....	136
	om ändring av 4 § lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmak-	
	ten.....	137
	om ändring av 6 kap. lagen om polisens personregister.....	138
	om ändring av 17 kap. 11 § rättegångsbalken.....	139

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

I det rättspolitiska beslutsfattande som gäller fastställandet av nivån på myndigheternas befogenheter vid förebyggandet och utredningen av brott är det i princip alltid fråga om en intresseavvägning. Man strävar då efter att uppnå en balans mellan dels de olägenheter som tjänsteåtgärderna förorsakar dem som blir föremål för åtgärderna, dels de olägenheter som den brottslighet som befogenheterna gäller skulle förorsaka eller förorsakar brottsoffren och samhället.

Förundersökningslagen (449/1987) och tvångsmedelslagen (450/1987) stiftades 1987. De trädde i kraft den 1 januari 1989. Tillsammans bildar lagarna en konsekvent och heltäckande författningshelhet gällande förfaringssätten och befogenheterna vid utredningen av brott. Under den tid lagarna varit i kraft har i dem gjorts ett flertal separata ändringar, som dock hittills inte har inneburit någon omvärdering av befogenhetsnivån som helhet. Sådana mera omfattande ändringar som gjorts är att till tvångsmedelslagen har fogats bestämmelser om teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation genom en lag om ändring av nämnda lag, vilken trädde i kraft den 1 juni 1995 (402/1995), och att ändringar i anslutning till det reviderade rättegångsförfarandet i brottmål, som trädde i kraft den 1 oktober 1997, har gjorts i förundersökningslagen genom en lag om ändring av denna lag (692/1997) och i tvångsmedelslagen genom en lag om ändring

av nämnda lag (693/1997).

Syftet med propositionen är att effektivera utredningen av grova brott som har samband med professionell och organiserad brottslighet samt spårandet av vinning av brott. Samtidigt fästs dock också uppmärksamhet vid rättsskyddsgarantierna för den som misstänks för brott.

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning och praxis

Förundersökningslagen

Förundersökningslagen innehåller bestämmelser om skyldigheten att göra förundersökning, de allmänna principerna vid förundersökning, förundersökningsmyndigheterna, jäv, skyldighet att vara närvarande vid förundersökning, förhör, upptagning av material, avslutande av förundersökning och summarisk förundersökning.

Polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet skall göra förundersökning när det på grund av anmälan till den eller annars finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts. Förundersökning behöver inte göras med anledning av ett brott som inte kan förutses medföra strängare straff än böter och som i sin helhet skall anses vara uppenbart obetydligt, om målsäganden inte har några anspråk i saken. Åklagaren kan på framställning av undersökningsledaren bestämma att förundersökning inte skall göras eller att den

skall avbrytas, om han skulle meddela åtak-
eftergift av påföljdsnatur och någon viktig
allmän eller enskild fördel inte kräver att för-
undersökning görs. Vid förundersökning ut-
reds brottet, de förhållanden under vilka det
har begåtts, vilka parterna är samt de andra
omständigheter som måste klarläggas för be-
slut om åtal, för tryggande av eventuell kvar-
stad den skada som tillfogats eller fördel som
åtkommit genom brottet samt målsägandens
privaträttsliga anspråk, om han har bett åkla-
garen föra talan angående hans anspråk. Efter
avslutad förundersökning skall saken över-
lämnas till åklagaren för prövning, utom då
det av undersökningen framgått att något
brott inte har begåtts eller att ingen kan åtalas
eller då förundersökningsmyndigheten har
avstått från att vidta åtgärder för att ställa den
skyldige under åtal och detta har karaktären
av påföljd.

Var och en som antas kunna bidra till ut-
redningen av ett brott är skyldig att på kalle-
lse infinna sig till förundersökning i det polis-
distrikt där han vistas eller, om polisdistrik-
tets ämbetsrum finns i ett annat polisdistrikt
eller distriktets polisväsen sköts i samarbete
med ett annat distrikt, även i det andra polis-
distriktet. Om den som kallas till förunder-
sökning utan godtagbar orsak underlåter att
hörsamma kallelsen, får han hämtas till un-
dersökningen. En misstänkt får också utan
kallelse hämtas till förundersökning, om
fängelse kan följa på brottet och det är sanno-
likt att han inte hörsammar en kallelse eller
att han efter att ha fått kallelse försvårar för-
undersökningen genom att fly eller undanröja
bevis eller på något annat sätt. Den som inte
är misstänkt för brott är skyldig att vara när-
varande vid förundersökning högst 6 timmar
åt gången. En misstänkt som inte är anhållen
eller häktad är skyldig att vara närvarande
vid förundersökning högst 12 timmar åt
gången och, när förutsättningar för anhållan-
de föreligger, högst 24 timmar.

Den som förhörs skall vara personligen
närvarande vid förhöret. Målsäganden, samt i
ärenden av ringa betydelse även en misstänkt
som inte bestrider att brottsanmälan är riktig,
får likväl avge sin utsaga genom förmedling
av ombud eller per telefon, om utredaren an-
ser att detta kan ske utan men och att det inte
äventyrar undersökningens tillförlitlighet.

Likaså får ett vittne enligt utredarens pröv-
ning förhöras per telefon. Vid förhör skall ett
förhørsprotokoll föras. Genast efter förhöret
skall den protokollförda berättelsen läsas upp
för den förhörde och ges till honom för
granskning. Den förhördes berättelse får även
spelas in på en ljud- eller bildupptagning.

Biträde för en part vid förundersökning får
vara den som är advokat eller allmänt rättsbi-
tråde eller någon annan som är behörig att
vara rättegångsombud och som avlagt juri-
disk examen eller som allmänt vid domstol
utför sakföraruppgifter. Biträde vid förunder-
sökning får inte vara den som har varit rådgi-
vare för den misstänkte i ett ärende som har
samband med det brott som undersöks eller
är misstänkt, åtalad eller dömd för ett brott
som är ägnat att minska hans tillförlitlighet
som biträde.

Tvångsmedelslagen

I tvångsmedelslagen föreskrivs om gripande,
anhållande och häktning, reseförbud,
skingringsförbud och kvarstad, beslag, hus-
rannsakan samt kroppsvisitation och kropps-
besiktning, teleavlyssning, teleövervakning
och teknisk observation samt om andra
tvångsmedel.

Anhållande, häktning och reseförbud. Den
som på sannolika skäl misstänks för brott får
anhållas, 1) om för brottet inte stadgas lindri-
gare straff än två års fängelse, 2) om för brot-
tet stadgas lindrigare straff än fängelse i två
år, men det strängaste straffet är fängelse i
minst ett år och den misstänktes förhållanden
eller andra omständigheter gör det sannolikt
att han flyr eller på något annat sätt drar sig
undan förundersökning, rättegång eller verk-
ställighet av straff (flyktrisk), försvårar sa-
kens utredning genom att undanröja, förstöra,
ändra eller gömma bevis eller påverka ett
vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en
medgärningsman (kollusionsfara) eller fort-
sätter sin brottsliga verksamhet (risk för fort-
satt brottslig verksamhet) eller 3) om han är
okänd och vägrar uppge sitt namn eller sin
adress eller lämnar uppenbart osann uppgift
därom eller 4) om han inte har stadigvarande
bostad i Finland och det är sannolikt att han
genom att lämna landet drar sig undan förunder-
sökning, rättegång eller verkställighet av

straff.

När någon är skäligen misstänkt för brott får han anhållas fastän det inte finns sannolika skäl för misstanken, om de förutsättningar för anhållande som nämns ovan i övrigt föreligger och det är synnerligen viktigt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning.

Om anhållande beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman, i allmänhet en polisman som hör till befälet. Om det inte yrkas att den som har anhållits skall häktas skall han frigges senast den tredje dagen efter gripande före klockan 12.

Förutsättningarna för häktning motsvarar förutsättningarna för anhållande. Beslut om häktning meddelas av domstol. När en misstänkt har häktats på den grunden att han är skäligen misstänkt för brott, skall häktningsärendet behandlas på nytt senast en vecka efter häktningsbeslutet. Om personen då inte kan häktas på den grunden att det finns sannolika skäl för en misstanke om brott, skall det förordnas att han omedelbart skall frigges. Om den tid som har utsatts för väckande av åtal är längre än två veckor, skall domstolen tills åtal har väckts behandla häktningsärendet med högst två veckors mellanrum. Frågan om ny behandling av ett häktningsärende under tiden mellan väckande av åtal och inledande av huvudförhandling lämnar rum för tolkning. Högsta domstolen har i sin avgörandepraxis ansett att ett häktningsärende skulle tas upp till ny behandling inom två veckor efter den föregående behandlingen trots att åtal mot den häktade hade väckts under denna tid (HD 1998:109).

Den som på sannolika skäl misstänks för brott får i stället för att anhållas eller häktas meddelas reseförbud, om det strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år och den misstänktes förhållanden eller andra omständigheter gör det sannolikt att han flyr eller på annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff (flyktrisk) eller fortsätter sin brottsliga verksamhet (risk för fortsatt brottslig verksamhet). Beslut om reseförbud fattas av den anhållningsberättigade tjänstemannen, åklagaren eller domstolen, beroende på i vilken fas behandlingen av målet befinner sig.

Under den tid förundersöknings- och

tvångsmedelslagarna har varit i kraft har antalet gripna, anhållna och häktade varit som följer:

	Gripna och anhållna	Anhållna	Häktade	Rannsakningsfångar
1990	41 256	15 734	1 905	
1991	44 230	12 836	1 774	
1992	44 282	12 173	1 853	
1993	42 669	11 831	1 914	
1994	40 746	12 352	2 121	
1995	38 929	11 772	2 024	
1996	37 919	11 596	1 991	703
1997	38 684	11 907	2 173	606
1998	39 807	12 429	2 200	535
1999	47 797	13 143		2 245*
2000	52 376	14 410		2 460*

* Efter reformen av systemet 1999 statistikförs alla häktade som rannsakningsfångar.

I rättspolitiska forskningsinstitutets publikation nr 34/1998 (Heini Kainulainen: Rik osprosessuaalinen vangitseminen tuomioistuinkäytäntössä) utreds häktningspraxis i tingsrätterna i Helsingfors, Lahtis och Lovisa. Materialet i utredningen utgjordes av alla de häktningsärenden (177 stycken) som under fyra månader våren 1996 behandlades i tingsrätterna i fråga. Enligt utredningen gällde den övervägande delen av häktningsbesluten (36,7 %) egendomsbrott. De näst största grupperna utgjordes av narkotikabrott (24,9 %) och av vissa allvarliga brott såsom grova rån och brott mot liv. I merparten av fallen motsatte sig den som yrkandet om häktning gällde häktningen, i allmänhet genom att bestrida att de förelåg s.k. särskilda förutsättningar för häktning. I de flesta fallen förordnade domstolen att den misstänkte skulle häktas; antalet beslut genom vilka ett yrkande förkastades var endast åtta. I hela landet förkastades 7 % av yrkandena om häktning 1996 (1997 var siffran 10 %). Av de särskilda förutsättningarna för häktning i häktningsbesluten var den vanligaste risken för att den misstänkte skulle dölja spåren efter sitt brott (20 %), den näst vanligaste en allvarlig misstanke om brott (20 %) och den tredje vanligaste en risk för fortsatt brottslig

verksamhet (13 %). De övriga förutsättningarna för häktning bestod av olika kombinationer av förutsättningar. Enligt de intervjuer som gjordes beror den höga procenten bifallna häktningsyrkanden på att polisen och domstolarna i stor utsträckning följer samma häktningströskel. Det är sällsynt att åtal inte väcks mot en häktad eller att åtalet förkastas till någon större del.

Skingsringsförbud och kvarstad. Om det finns skäl att befara att den som på sannolika skäl misstänks för brott eller den som med anledning av brott kan dömas till att ersätta skada eller till att förverka ett penningbelopp till staten, genom att gömma eller förstöra sin egendom eller fly eller på annat jämförbart sätt försöker undandra sig att betala böter, ersättning eller belopp som kan komma att dömas förbrutet, får hans egendom ställas under skingsringsförbud. Om skingsringsförbud inte kan anses vara tillräckligt för att säkerställa betalningen av en fordran som avses ovan, får lös egendom till ett motsvarande belopp beläggas med kvarstad. Beslut om skingsringsförbud och kvarstad meddelas av domstol. Tål saken inte uppskov, får undersökningsledaren eller åklagaren under tillfälligt skingsringsförbud ställa eller med tillfällig kvarstad belägga egendom som tillhör den som misstänks för brott eller den som kan dömas till att till staten förverka ett penningbelopp. Åtgärden förfaller, om yrkande om skingsringsförbud eller kvarstad inte har framställts hos domstolen inom en vecka sedan det tillfälliga förordnandet gavs.

Beslag samt husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Om det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det strängaste straffet är minst sex månaders fängelse, får husrannsakan företas i byggnader, rum eller slutna kommunikationsmedel eller på slutna förvaringsställen för att eftersöka föremål som skall tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredningen av brottet. Hos någon annan än den som på sannolika skäl misstänks för ett brott får husrannsakan företas endast om detta begåtts hos honom eller om den misstänkte gripits där eller om det annars på synnerligen giltiga skäl kan antas att ett föremål som skall tas i beslag kan påträffas eller annan utredning om

brottet vinnas därigenom. För att eftersöka den som skall gripas, anhållas, häktas eller hämtas till domstol eller instämmas som svarande i brottmål eller föras till kroppsbesiktning, får husrannsakan företas hos honom eller, om det på synnerligen vägande skäl kan antas att han uppehåller sig på någon annan sådan plats som avses ovan, även där. Om husrannsakan beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman. Också någon annan polisman får företas husrannsakan utan förordnande, om saken inte tål uppskov.

Undersökning som gäller personer kan vara kroppsvisitation, som omfattar en undersökning av vad den visiterade har i sina kläder eller annars bär på sig, eller kroppsbesiktning, som omfattar den undersöktes kropp och innebär att blodprov kan tas eller annan undersökning av hans kropp kan göras. Kroppsvisitation får företas för att eftersöka föremål som skall tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredningen av brott, om det finns skäl att misstänka att någon har begått ett brott för vilket det strängaste straffet är minst sex månaders fängelse. Kroppsvisitation får företas också om det brott som misstanken gäller är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande eller lindrigt bedrägeri. På någon annan än den som på sannolika skäl misstänks för ett ovan nämnt brott får kroppsvisitation göras endast när det på synnerligen giltiga skäl kan antas att ett föremål som skall tas i beslag kan anträffas eller annan utredning om brottet vinnas genom visitationen. Kroppsbesiktning får i syfte att eftersöka föremål som skall tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredningen av brott företas på den som på sannolika skäl misstänks för ett brott för vilket det strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, eller för rattfylleri. Om undersökning som gäller personer beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman.

Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation. Med teleavlyssning avses att ett meddelande som befordras till eller från en viss teleanslutning genom ett allmänt eller något annat telenät som omfattas av, numera, telemarknadslagen (396/1997) i hemlighet avlyssnas eller upptas för utred-

ning av innehållet i meddelandet. Med teleövervakning avses att hemliga identifieringsuppgifter inhämtas om ett telemeddelande som har sänts från en teleanslutning som är kopplad till ett ovan nämnt telenät eller som har mottagits till en sådan teleanslutning samt att en sådan teleanslutning tillfälligt stängs. Med teknisk observation avses att a) ett sådant samtal eller annat meddelande som inte är avsett för utomstående och i vilket avlyssnaren inte deltar i hemlighet avlyssnas eller upptas med hjälp av en teknisk anordning (teknisk avlyssning), b) en viss person eller plats där en misstänkt kan antas befinna sig fortlöpande eller upprepade gånger fotograferas eller observeras i hemlighet med kikare, kamera, videokamera eller någon annan sådan anordning eller metod (optisk övervakning) och att c) ett fordon eller en vara spåras med hjälp av en radiosändare som har fästs vid fordonet eller varan eller med hjälp av någon annan sådan anordning eller metod (teknisk spårning).

När någon är skäligen misstänkt för 1) äventyrande av Finlands suveränitet, krigsanstiftan, landsförräderi, grovt landsförräderi, spioneri, grovt spioneri, röjande av statshemlighet, olovlig underrättelseverksamhet, 2) högförräderi, grovt högförräderi, förberedelse till högförräderi, 3) mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, 4) grovt frihetsberövande, människorov, tagande av gisslan, 5) grovt rån, grov utpressning, 6) grovt häleri, yrkesmässigt häleri, 7) sabotage, trafiksabotage, grovt sabotage, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning av fartyg, 8) grovt ocker, 9) grov penningförfalskning, 10) grov miljöförstöring, 11) grovt narkotikabrott, eller för 12) straffbart försök till ovan nämnda brott, kan den myndighet som handhar förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att avlyssna och uppta telemeddelanden som den misstänkte sänder med hjälp av en teleanslutning som han innehar eller som han annars kan antas använda eller som befordras till en sådan teleanslutning och är avsedda för den misstänkte, om de uppgifter som fås genom avlyssning kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

När någon är skäligen misstänkt för 1) ett brott för vilket inte har föreskrivits ett lindri-

gare straff än fängelse i fyra månader, 2) ett brott som riktar sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som har begåtts med hjälp av teleterminalutrustning, för olaga hot, för hot mot någon som skall höras vid en rättegång eller för ett narkotikabrott eller för 3) ett straffbart försök till ovan nämnda brott, kan förundersökningsmyndigheten beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleanslutning som den misstänkte innehar eller som han annars kan antas använda eller tillfälligt stänga en sådan teleanslutning, om de uppgifter som fås genom teleövervakningen eller den tillfälliga stängningen av teleanslutningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet. Förundersökningsmyndigheten kan dessutom med målsägandens samtycke beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleanslutning som målsäganden innehar, till den del detta behövs för utredning av ett brott som avses ovan.

När någon är skäligen misstänkt för 1) ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, eller 2) ett narkotikabrott eller för 3) ett straffbart försök till dessa brott, får förundersökningsmyndigheten utföra teknisk avlyssning av den misstänkte, om de uppgifter som därmed fås kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet. När någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, får optisk övervakning riktas mot den misstänkte eller mot en viss plats där han kan antas befinna sig, om de uppgifter som därmed fås kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet. När någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, får teknisk spårning för utredning av brottet riktas mot det fordon som den misstänkte använder eller det varuparti som utgör föremål för brottet. Teknisk avlyssning och optisk övervakning får riktas mot den misstänkte endast då han befinner sig på en allmän plats eller i ett sådant fort-skaffningsmedel eller hotellrum, lager- eller något annat rum eller utrymme som inte används för stadigvarande boende. Avlyssnings- och övervakningsanordningar kan, om observationen förutsätter detta, placeras i sådana ovan angivna utrymmen som inte an-

vänds för stadigvarande boende.

Beslut om beviljande av tillstånd till teleavlyssning och teleövervakning fattas av domstolen. Om teknisk avlyssning, optisk övervakning och teknisk spårning beslutar undersökningsledaren. Ett beslut om teknisk avlyssning skall inom 24 timmar underställas den polisman som är chef för polisdistriktet eller chef för polisens riksomfattande enhet eller biträdande chef för en sådan enhet. Om teknisk avlyssning och optisk övervakning beslutar dock domstolen, om avsikten är att placera en avlyssnings- eller övervakningsanordning i ett fordon som används av den misstänkte eller i det rum eller utrymme där den misstänkte vistas.

De bestämmelser som möjliggör teleavlyssning och teleövervakning samt teknisk avlyssning, optisk övervakning och teknisk spårning trädde i kraft den 1 juni 1995. Användningsområdet för teleavlyssning utvidgades den 1 september 1995 genom lagen om ändring av 5 a kap. 2§ tvångsmedelslagen (1026/1995). Förbudet mot att i samband med teknisk avlyssning och optisk övervakning placera en avlyssnings- eller övervakningsanordning i ett rum där den misstänkte vistas eller i ett fordon som han använder slopades den 1 juni 1999 genom lagen om ändring av 5 a kap. tvångsmedelslagen (366/1999). Införandet av teleavlyssningen fördröjdes av tekniska frågor. Polisen beviljades tre tillstånd till teleavlyssning 1996, 12 tillstånd 1997 och 230 tillstånd 1998. Antalet anslutningar som avlyssnades var fyra 1996, 21 1997 och 222 1998. Det bör noteras att en del av tillstånden har hänfört sig till tidigare tillstånd som förlängts och som gällt samma brott och samma teleanslutningar. I specificeringen av tillstånden med avseende på personer och teleanslutningar har olika praxis dessutom iakttagits vid de olika domstolarna. Teleavlyssningen varade i genomsnitt 18 dagar 1997 och 26 dagar 1998. Avlyssningen har i mer än 90 % av fallen hänfört sig till utredning av grova narkotikabrott. Dessutom har teleavlyssning använts vid utredning av brott mot liv, grovt sabotage, grov utpressning, yrkesmässigt häleri och grov penningförfalskning. Teleavlyssning har använts vid ett stort antal polisenheter i de olika delarna av landet. Huvudvikten har dock legat på de

enheter där bekämpningen av det största antalet narkotikabrott sker, såsom polisinnrättningen i Helsingfors, centralkriminalpolisen och vissa av de större polisinnrättningarna i häradena. Enligt undersökningsledarnas bedömning har teleavlyssningen i så gott som alla fallen haft en avgörande eller stor betydelse för utredningen av brottmålet. Detta gäller i synnerhet de grova narkotikabrotten.

Antalet tillstånd till teleövervakning som beviljades polisen uppgick 1996 till 439, 1997 till 468 och 1998 till 756. Antalet anslutningar som övervakades uppgick 1997 till 743 och 1998 till 1 059. Vad som ovan i samband med teleavlyssning sagts om förlängningen av tillstånd och om specificering av tillstånden gäller också teleövervakningen. Tillstånd till teleövervakning beviljades för i genomsnitt 120 dagar 1998. Teleövervakning har använts mest vid utredning av grova narkotikabrott, narkotikabrott och grova stölder. Enligt undersökningsledarnas bedömning har teleövervakningen i merparten av fallen haft en avgörande eller stor betydelse för utredningen av brottmålet.

Beträffande teknisk avlyssning har förbudet mot att placera en avlyssningsanordning i de utrymmen som skall avlyssnas i praktiken försvårat avlyssningen i tekniskt avseende. Polisen använde inte heller teknisk avlyssning en enda gång 1997 eller 1998.

Förordningen om förundersökning och tvångsmedel

Med stöd av förundersökningslagen och tvångsmedelslagen har utfärdats förordningen om förundersökning och tvångsmedel (575/1988).

2.2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet

De principiellt sett viktigaste förslagen i propositionen hänför sig till utvidgningen av tillämpningsområdet för teknisk avlyssning. I det följande redogörs också för regleringen av teknisk avlyssning i Sverige, Danmark, Norge, Storbritannien, Tyskland och Österrike.

Dessutom redogörs för de gällande och föreslagna bestämmelserna om offentligt om-

bud i anslutning till teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation i Sverige, Danmark och Norge.

Sverige

I Sverige har myndigheterna i dag inte befogenheter till teknisk avlyssning. I betänkandet Om buggning och andra hemliga tvångsmedel, Betänkande av Buggningsutredningen (SOU 1998:46), nedan Buggningsutredningens betänkande, föreslås det dock att teknisk avlyssning skall tillåtas. Det föreslås att bestämmelserna om teknisk avlyssning skall tas in i rättegångsbalken.

Inga begränsningar föreslås beträffande det utrymme som skall avlyssnas. Också teknisk avlyssning av bostäder är således tillåten. En avlyssningsanordning får placeras i ett utrymme som annars skyddas mot intrång. Teknisk avlyssning är tillåten vid förundersökning angående 1) brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, 2) brott enligt 3 § narkotikastrafflagen eller sådant brott enligt 3 § lagen om straff för varusmuggling som avser narkotika eller 3) försök, förberedelse eller stämpling till brott som nämns under 1 eller 2, om sådan gärning är belagd med straff. Teknisk avlyssning får ske endast om någon är skäligen misstänkt för brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Frågor om teknisk avlyssning prövas av rätten på ansökan av åklagaren. Till skillnad från vad som gäller annan hemlig teknisk övervakning får åklagaren inte besluta om tillfällig teknisk avlyssning i brådskande fall, utom i undantagssituationer. I ett beslut att tillåta teknisk avlyssning skall det anges vilken plats och vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga två veckor. I beslutet skall det särskilt anges om tillståndet innefattar en rätt att placera en avlyssningsanordning i ett utrymme som annars skyddas mot intrång.

I Buggningsutredningens betänkande föreslås det att institutet offentligt ombud skall införas.

Det föreslås att bestämmelserna om offentligt ombud tas in i rättegångsbalken. Ett offentligt ombud skall ta till vara den misstänktes intressen när rätten behandlar tillstånds-

ärenden som gäller hemlig teknisk övervakning. Med hemlig teknisk övervakning avses hemlig teknisk avlyssning (motsvarar teknisk avlyssning i Finland), hemlig teleavlyssning (motsvarar teleavlyssning i Finland), annan teknisk avlyssning (teknisk avlyssning där avlyssnaren själv deltar i det samtal som avlyssnas) hemlig teleövervakning (motsvarar teleövervakning i Finland) och hemlig kameraövervakning (motsvarar optisk övervakning i Finland). Regeringen beslutar om vem som får anlitas som offentligt ombud. Ett offentligt ombud skall vara advokat. Den som fullgör eller har fullgjort ett uppdrag som offentligt ombud får inte obehörigen röja vad han eller hon fått kännedom om under uppdraget.

Lagrådets utlåtande, daterat den 9 maj 2000, har inhämtats om förslaget till regeringsproposition av den 6 april 2000, men propositionen har inte avlåtits.

Danmark

I Danmark har myndigheterna befogenheter till teknisk avlyssning. Bestämmelserna om teknisk avlyssning finns i retsplejeloven.

Med indgreb i meddelelshemmeligheden avses telefonavlyssning (motsvarar teleavlyssning i Finland), annan avlyssning (motsvarar teknisk avlyssning i Finland) och teleupplysning (motsvarar teleövervakning i Finland). En allmän förutsättning för indgreb i meddelelshemmeligheden är att förundersökningen gäller ett brott som kan bestraffas med fängelse i minst sex år eller något annat av de brott som nämns särskilt. Beträffande teknisk avlyssning förutsätts det dessutom att misstanken rör ett brott som har medfört eller kan medföra fara för människors liv eller välfärd eller för betydande samhällsintressen. Teknisk avlyssning kan också riktas mot en misstänkt som befinner sig i en bostad. I rättspraxis har teknisk avlyssning godtagits bl.a. i utredningar om varusmuggling av större mängder cannabis. Beslut om teknisk avlyssning fattas i regel av rätten. I beslutet skall anges de lokaler som ingreppet angår och den tid inom vilken ingreppet får företas. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga fyra veckor. I brådskande fall får polisen fatta beslut om

tillfällig teknisk avlyssning. Beslutet skall snarast möjligt och senast inom 24 timmar underställas rättens prövning.

I Danmark har man infört institutet offentligt ombud. Om offentliga ombud föreskrivs i retsplejeloven.

När rätten behandlar ett ärende som gäller indgreb i meddelingshemmeligheten skall det utses en advokat som skall företräda den som åtgärden angår. Om utredningen gäller ett brott mot statens självständighet eller mot statsförfattningen eller de högsta statsmyndigheterna, skall advokaten utses ur en av justitieministeriet bestämd krets av advokater. Advokaten får inte lämna information vidare och får inte utan polisens samtycke sätta sig i förbindelse med den som åtgärden angår. Rätten kan besluta att advokaten inte senare får uppträda som försvarare för någon tilltalad i målet. Det är dock ovanligt att så sker. Problemet löses i praktiken i stället på så sätt att advokaten inte åtar sig uppdraget som försvarare eller att den tilltalade förklarar sig vilja ha en annan försvarare.

Norge

I Norge har myndigheterna i dag inte befogenheter till teknisk avlyssning, med undantag av situationer då det är fråga om nödtillstånd. I Metodeutvalgets andra delbetänkande (NOU 1997:15) föreslås det dock att teknisk avlyssning skall tillåtas. Det föreslås att bestämmelserna om teknisk avlyssning skall tas in i straffeprocessloven.

Det föreslås att teknisk avlyssning skall få användas vid utredning av brott och försök till brott som kan medföra fängelse i mer än tio år. Teknisk avlyssning av en plats dit allmänheten har tillträde föreslås dock få ske vid utredning av brott som kan medföra högre straff än fängelse i sex år, narkotikabrott och grovt narkotikabrott, häleri i samband med narkotikabrott, brott mot statens självständighet och säkerhet samt brott mot Norges statsförfattning och statsöverhuvud. Beslut om teknisk avlyssning fattas av domstolen. Avlyssningstiden får inte bestämmas längre än två veckor. I brådskande fall kan åklagaren besluta om tillfällig teknisk avlyssning. Möjligheten till tillfällig teknisk avlyssning gäller dock endast avlyssning av

platser till vilka allmänheten har tillträde. Beslutet skall så snart som möjligt och senast inom 24 timmar underställas rättens prövning. Lagstiftningen föreslås vara tidsbegränsad. En utvärdering av lagstiftningen görs tre år efter det att den trätt i kraft.

I Norge tillämpas i dag inte institutet offentligt ombud. I Metodeutvalgets andra delbetänkande föreslås det dock att ett sådant institut skall införas. Det föreslås att bestämmelserna om offentligt ombud tas in i straffeprocessloven.

En advokat skall utses för att ta till vara den misstänktes intressen vid rättens behandling av en begäran om användning av ett sådant tvångsmedel som vidtas utan att den misstänkte samtidigt underrättas om användandet. Sådana tvångsmedel är bl.a. kommunikationskontroll, dvs. telefonkontroll (motsvaras i Finland av teleavlyssning) och insamling av trafikdata (motsvaras i Finland av teleövervakning), buggning (motsvaras i Finland av teknisk avlyssning) och sådan pejling (motsvaras i Finland av teknisk spårning) som förutsätter domstolsbeslut. Advokaten får inte sätta sig i förbindelse med den misstänkte och han har tystnadsplikt. Enligt förslaget får advokaten i regel inte vid en efterföljande rättegång förordnas som försvarare för den misstänkte, men någon uttrycklig bestämmelse om saken anses dock inte behövas.

Metodeutvalgets förslag gällande teknisk avlyssning togs inte in i den regeringsproposition som avläts den 10 maj 1999 (Ot prp nr 64/1998—99). Enligt propositionen innebär i synnerhet teknisk avlyssning av bostäder ett stort och påtagligt ingrepp i skyddet för privatlivet, och detta medel är särskilt betänkligt när det riktar sig mot tredje personer som befinner sig i bostaden och som inte misstänks för det brott som utreds. Trots att behovet av att kunna använda teknisk avlyssning har ökat, är de betänkliga dragen som hänför sig till detta medel så betydande att det inte är skäl att införa teknisk avlyssning av bostäder (s. 97—98).

Förenade konungariket

I Förenade konungariket regleras teknisk avlyssning inte uttryckligen i lagen. Däremot

finns det bestämmelser om polisens, säkerhetstjänstens och underrättelsetjänstens befogenheter att göra intrång i privat egendom och därigenom indirekt också om teknisk avlyssning, som förutsätter intrång.

Om intrång i egendom när det gäller polisen bestäms i The Police Act, som antogs 1997 och trädde i kraft den 22 februari 1999. I lagen förutsätts att ett högre polisbefäl beviljar tillstånd till intrång i privat egendom. Tillstånd kan beviljas om intrånget bedöms vara nödvändigt, eftersom det sannolikt är av påtagligt värde för att förebygga eller avslöja ett allvarligt brott och detta inte rimligen kan ske på något annat sätt. Med allvarliga brott avses brottslighet som inbegriper användande av våld, brottslighet som resulterar i en avsevärd ekonomisk vinst och brottslighet som utövas av ett stort antal personer som har ett gemensamt mål med sin verksamhet. Med allvarligt brott avses även brott som för en tidigare ostraffad person över 21 år rimligen kan förväntas medföra fängelse i tre år eller mer. Underrättelse om tillståndet skall sändas till en av premiärministern utsedd Commissioner, som skall granska underrättelsen. I vissa fall kan åtgärden inte inledas, med undantag av brådskande fall, innan denna Commissioner har godkänt den. Detta gäller bl.a. åtgärder som riktas mot bostäder, hotellrum, kontors- och affärslokaler samt utrymmen av typen järnvägsstation. Den som har varit föremål för en åtgärd kan också framställa klagomål hos en Commissioner. Närmare bestämmelser om intrång av polisen finns i den Code of Practice som utfärdats av en Secretary of State.

Security Service Act och Intelligence Service Act reglerar befogenheterna för säkerhetstjänsten respektive underrättelsetjänsten att göra intrång i privat egendom. Dessa kan av vederbörande minister få tillstånd att göra intrång i privat egendom. Tillstånd kan ges om intrånget bedöms vara nödvändigt för att erhålla information som sannolikt är av påtagligt värde för säkerhetstjänstens respektive underrättelsetjänstens verksamhet och inte rimligen kan erhållas på något annat sätt. Tillstånd ges för en begränsad tid. Lagstiftningen reglerar inte vilka metoder som får användas vid intrånget eller vilken svårighetsgrad brottsligheten skall ha. I lagarna

finns bestämmelser om en Tribunal och en Commissioner, vilka övervakar verksamheten.

Tyskland

I Tyskland hänför sig ett starkt grundlagsskydd till bostäder. Med bostad avses bl.a. rum, lägenhet, hus, hotellrum eller liknande, som helt eller delvis används för boende, samt källare och omgivande gårdar. Det starka grundlagsskyddet har lett till att myndigheterna inte har haft befogenheter att utföra teknisk avlyssning av bostäder. Eventuella undantag har kunnat göras i situationer där det har varit fråga om att avvärja en allmän fara, en livsfara för enskilda personer eller en trängande fara för den allmänna ordningen och säkerheten.

Däremot har myndigheterna haft befogenheter att utföra teknisk avlyssning av andra platser än bostäder. Om sådan teknisk avlyssning bestäms i Strafprozessordnung. Teknisk avlyssning har varit tillåten om konkreta omständigheter har gett stöd för misstanken (bestimmte Tatsachen den Verdacht begründen) att någon har begått något av de brott som räknas upp i paragrafen och att det är utsiktslöst (aussichtlos) eller väsentligt svårare (wesentlich erschwert) att utreda sakförhållandet eller den misstänktes uppehållsort på annat sätt. Brottskatalogen har omfattat ett stort antal grova brott. Teknisk avlyssning har fått riktas mot någon annan än en misstänkt endast om det på grund av konkreta omständigheter har kunnat antas (auf Grund bestimmter Tatsachen anzunehmen ist) att det finns en anknytning mellan denna person och gärningsmannen eller att en sådan anknytning kommer att uppstå, att åtgärden kommer att leda till att sakförhållandet eller den misstänktes uppehållsort kan utredas och att det vore utsiktslöst (aussichtlos) eller väsentligt svårare (wesentlich erschwert) att utreda saken på annat sätt. Domstolen har beslutat om teknisk avlyssning. I brådskande fall har åklagaren dock kunnat besluta om saken. Åklagarens beslut har upphört att gälla om det inte fastställts av domstol inom tre dagar. I beslutet skall ha angetts åtgärdens art och omfattning samt den tid under vilken den får pågå. Tiden har fått bestämmas till högst

tre månader.

Efter den ändring av Strafprozessordnung som antogs den 5 april 1998 och som hänför sig till en effektivisering av bekämpningen av organiserad brottslighet är också teknisk avlyssning av bostäder i bevisssyfte tillåten under vissa förutsättningar. Den tekniska avlyssningen förutsätter att det föreligger en genom konkreta omständigheter grundad misstanke (bestimmte Tatsachen den Verdacht begründet) om att något av de särskilt allvarliga brott som räknas upp i lagen har begåtts. Brottskatalogen omfattar ett stort antal grova brott. Dessutom skall det vara väsentligt svårare (unverhältnismässig erschwert) eller utsiktslöst (aussichtslos) att utreda sakförhållandet på något annat sätt. I bostäder som tillhör andra personer än den misstänkte får teknisk avlyssning ske endast om det på grund av konkreta omständigheter kan antas (auf Grund bestimmter Tatsachen anzunehmen ist) att den misstänkte uppehåller sig i bostaden, att teknisk avlyssning i endast den misstänktes bostad inte skulle leda till utredning av sakförhållandet eller av gärningsmannens uppehållsort och att detta skulle vara väsentligt svårare (unverhältnismässig erschwert) eller utsiktslöst (aussichtslos) på något annat sätt. Om teknisk avlyssning beslutar domstolen, bestående av tre domare. I brådskande fall beslutar en domare om teknisk avlyssning. Beslutet upphör då att gälla om det inte fastställs av domstolen inom tre dagar. Tiden får bestämmas till högst fyra veckor.

Österrike

I Österrike har myndigheterna befogenheter till teknisk avlyssning. De bestämmelser om saken som tagits in i Strafprozessordnung trädde i kraft den 1 juli 1998. Bestämmelserna var till en början temporära och gällde t.o.m. den 31 december 2001, men är numera permanenta.

Teknisk avlyssning är tillåten när uppklärandet av ett brott, på vilket kan följa fängelse i mer än tio år, eller av ett brott som har begåtts inom ramen för en kriminell organisation, eller uppklärandet eller förhindrandet av straffbara handlingar som har begåtts eller planerats inom ramen för en kriminell orga-

nisation annars skulle vara utsiktslöst eller väsentligt svårare. Avlyssningen kan riktas mot den som är trängande (dringend) misstänkt för ett brott på vilket kan följa fängelse i mer än tio år eller mot någon som det finns grundad anledning att anta att den som är trängande misstänkt för ett sådant brott kan komma att sätta sig i förbindelse med. När det gäller förhindrandet av en straffbar handling som planerats inom ramen för en kriminell organisation förutsätts det att konkreta omständigheter tyder på att det föreligger en allvarlig fara för den offentliga säkerheten. Beslut om teknisk avlyssning fattas av en domstol med tre medlemmar. Domstolen kan också tillåta att det görs intrång i en bostad eller i andra med en bostad jämförbara lokaler, om detta är nödvändigt för att avlyssningen skall kunna genomföras. Om den tekniska avlyssningen avser annat än en bostad eller med en bostad jämförbara lokaler, kan undersökningsdomaren i brådskande fall besluta om den. Undersökningsdomaren skall dock ofördröjligen inhämta domstolens godkännande. Den tekniska avlyssningen får bara pågå under den tidsrymd som kan antas vara nödvändig för att uppnå syftet med åtgärden, dock som längst i en månad. I beslutet skall anges bl.a. de lokaler som berörs av avlyssningen och de utrymmen som det får göras intrång i. Den Rechtschutzbeauftragter som utses av den federala justitieministern övervakar besluten om teknisk avlyssning. Om avlyssningen avser vissa personer inom mediebranschen och de lokaler där dessa utövar sin verksamhet, kräver åtgärden dessutom tillstånd av Rechtschutzbeauftragter.

3. Propositionens mål och de viktiga förslagen

3.1. Allmänna mål

Förundersökningsmyndigheternas omvärld har under de senaste åren förändrats så att man genom de vedertagna brottsutredningsmetoderna inte längre kan uppnå samma resultat som när förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen trädde i kraft. Under den tid förundersökningslagen och tvångsmedelslagen har varit i kraft har procenten uppkärlade brott sjunkit något. Ut-

vecklingen av uppklaringsprocenten ger dock inte någon komplett bild av i hur hög grad förundersökningsmyndigheternas verksamhetsbetingelser har försvårats, varken när det gäller samtliga brott eller ens när det gäller alla brottslagbrotten. Utvecklingen i riktning mot ökad yrkesmässighet och organisation och den därmed sammanhängande ökade planmässigheten i fråga om brottsligheten kan väntas fortsätta under de kommande åren, vilket gör det ännu svårare att bibehålla uppklaringsprocenten på samma nivå som tidigare. Enligt en utredning som inrikesministeriet gjort åt Europeiska unionen fanns det, enligt Europeiska unionens definition, 22 organiserade kriminella grupper i Finland 1998, när motsvarande siffra året förut var 15. I synnerhet narkotikabrotten har samband med yrkesmässig och organiserad brottslighet. Antalet narkotikabrott som har kommit till polisens kännedom har ökat betydligt under den tid förundersökningslagen och tvångsmedelslagen varit i kraft.

Redan när förundersökningslagen och tvångsmedelslagen stiftades var det klart att den som är misstänkt för brott inte är skyldig att medverka till utredningen av saken. Erfarenheterna av det praktiska brottsutredningsarbetet har dock visat att de misstänkta i allt mindre utsträckning är villiga att bidra till utredning av saken, bl.a. till följd av den ökade graden av yrkesmässighet och organisation i fråga om brottsligheten. I stället har betydelsen av annat bevismaterialet och bevis som erhålls med hjälp av hemliga tvångsmedel ökat. I anslutning till detta har förundersökningsmyndigheterna efter det att lagarna stiftats också fått nya befogenheter som bl.a. hänför sig till bestämning och registrering av DNA-profiler samt till teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation. Det krav på att brottsutredningen inte får försämrars med den nya lagstiftningen vilket ingår i allmänna motiveringen till den regeringsproposition som ledde till stiftandet av förundersökningslagen och tvångsmedelslagen, förutsätter dock att de förändrade verksamhetsbetingelserna beaktas.

Propositionens huvudsakliga mål är att effektivisera utredningen av grova brott som har samband med yrkesmässig och organiserad brottslighet och att effektivisera spårandet av

vinningen av brott.

Syftet med de ändringar i propositionen som gäller nivån på befogenheterna är att procenten uppklarade brott skall kunna bibehållas åtminstone oförändrad, trots de förändringar i verksamhetsbetingelserna som anges ovan.

Ett principiellt och praktiskt problem i anslutning till arbets- och kompetensfördelningen mellan aktörerna i de olika faserna av straffprocessen är att samma tröskel som gäller väckande av åtal — sannolika skäl för en misstanke — också tillämpas vid användning av vissa tvångsmedel i fråga om vilka domstolen har beslutanderätt, vilket har kunnat leda till att domstolen medan förundersökningen ännu pågått har kunnat börja behandla samma fråga gällande överskridande av bevisningströskeln som åklagaren i sinom tid skall besluta om efter att förundersökningen har avslutats.

Med tanke på rättssäkerheten är det för sin del också otillfredsställande att användningen av vissa medel för inhämtande av bevis, bl.a. kroppsbesiktning, vid förundersökning av t.o.m. grova brott kan förhindras på den grunden att åtgärden skulle innebära ingrepp i någon annans än den misstänktes rättssfär, trots att åtgärden i sig annars skulle vara i högsta grad nödvändig i det aktuella fallet, t.ex. för att utesluta en obefogad misstanke eller för att bedöma trovärdigheten hos bevismaterial som erhållits genom andra åtgärder.

3.2. Förundersökningslagen

Spårande av vinning av brott. I den gällande förundersökningslagen har man i den officiella definitionen av förundersökningens syften koncentrerat sig på inhämtandet av de bevis som behövs vid åtalsprövningen och domstolsbehandlingen, utan att tillräcklig uppmärksamhet samtidigt har fästs vid konkreta åtgärder för spårande och återställande av vinningen av brott. Dessa åtgärder är i praktiken av central betydelse i synnerhet vid bekämpningen av yrkesmässig och organiserad brottslighet. I anslutning till detta föreslås också tydligare bestämmelser om att ett av syftena med förundersökningen är att utreda möjligheterna att återställa egendom som förvärvats genom brott samt att verkställa en

förverkandepåföljd som skall dömas ut eller skadestånd som skall betalas till målsäganden med anledning av brott (5 §). Avsikten är inte att ändra arbetsfördelningen mellan myndigheterna när det gäller spårandet och återställandet av vinningen av brott, utan de olika myndigheternas uppgifter och befogenheter skall också framöver bestämmas enligt andra bestämmelser. Förundersökningsmyndigheternas befogenheter när det gäller spårande och återställande av vinning av brott utökas genom att det blir möjligt att hålla förhör i domstolen också i syfte att spåra och återställa sådan vinning (28 §) och genom att i tvångsmedelslagen görs de ändringar för vilka redogörs i punkt 3.3.

Avslutande av förundersökningen. Riksdagens biträdande justitieombudsman har i ett brev till statsrådet den 7 september 1995 pekat på det missförhållandet i lagstiftningen att det i förundersökningslagen inte finns någon uttrycklig bestämmelse om att undersökningen kan avslutas för en sådan persons del som har hörts som misstänkt när det inte längre finns laglig grund för att misstänka personen, trots att brottsmisstanken fortfarande kvarstår. Biträdande justitieombudsmannen har därför föreslagit att förundersökningslagen ses över till den del den gäller avslutande av förundersökningen. I anslutning till detta föreslås bestämmelser om att förundersökningen särskilt kan avslutas för en sådan misstänkts del (9 §) och om underrättelse om ett sådant beslut (47 §).

Gruppkonfrontation. Rättsskyddet för misstänkta och samtidigt förundersökningens tillförlitlighet ökas också genom uttryckliga bestämmelser om hur en gruppkonfrontation som ordnas för att identifiera en gärningsman skall arrangeras och dokumenteras (38 a §). Bl.a. Finlands Advokatförbund har framhållit vikten av en sådan reglering. I samma sammanhang föreskrivs om en skyldighet att infinna sig som jämförelseperson till gruppkonfrontation och om ersättningsarna för detta (38 b §). Närmare bestämmelser om gruppkonfrontationen utfärdas genom en förordning av statsrådet.

Den lagstadgade skyldigheten att infinna sig till förundersökning gäller för närvarande endast situationer då en persons närvaro är nödvändig för att en utredning som antas

kunna fås av honom eller henne skall kunna erhållas, trots att redan personens närvaro i sig skulle främja utredningen av saken i en del fall. Enligt förslaget gäller skyldigheten att infinna sig till förundersökning var och en vars närvaro när en förundersökningsåtgärd vidtas annars är nödvändig för att brottet skall kunna utredas (17 §). Varken ett vittne som avlägsnar sig från brottsplatsen eller en person som misstänks för ett lindrigt brott kan enligt de gällande bestämmelserna senare fås till förundersökningen, om personen är okänd och, trots att han eller hon hela tiden befinner sig inom synhåll, hinner ta sig till en hemfridsskyddad plats innan man har hunnit ge en sådan uppmaning att stanna kvar på platsen tills saken har utretts som avses i förundersökningslagens 19 §. Det föreslås nu att den som avlägsnar sig från brottsplatsen skall få gripas så att en uppmaning om att stanna kvar på platsen kan ges (19 §). Av befogenheterna att gripa följer också befogenheter att företa husrannsakan och rannsakan på andra platser.

Förhör. De gällande bestämmelserna om förhör är till vissa delar onödigt osmidiga. I dag är det t.ex. tekniskt möjligt att hålla ett förhör där den förhörde inte är personligen närvarande också med hjälp av något annat medium för dataöverföring än enbart telefon, som är det enda alternativet som nämns i förundersökningslagen. De gällande bestämmelserna om telefonförhör av en misstänkt är osmidiga också i sådana fall när det är fråga om en mindre komplettering av ett tidigare förhör. Det föreslås nu att möjligheten att avge förhørsberättelsen även med hjälp av något annat medium för dataöverföring än telefon skall beaktas i bestämmelserna. Likaså blir det möjligt att göra en mindre komplettering av ett tidigare förhör av en misstänkt med hjälp av dataöverföring (22 §). Att förhör hålls mellan kl. 21 och 6 är inte så exceptionellt som ordalydelsen i de gällande bestämmelserna ger vid handen, i synnerhet inte inom ramen för strafforderförfarandet. I anslutning till detta föreslås en precisering av möjligheten att hålla förhör nattetid (24 §).

Också bestämmelserna om anlitan av ett förhörsvittne vid förhör av en misstänkt som är yngre än 18 år och bestämmelserna om att en laglig företrädare för en omyndig skall ges

tillfälle att vara närvarande binder förundersökningsmyndighetens personalresurser och fördröjer i onödan undersökningen även i sådana fall när det faktiska rättsskydd som eftersträvas genom de nuvarande tvingande bestämmelserna kunde garanteras också med hjälp av ett smidigare förfarande. Därför föreslås det att skyldigheten att anlita ett förhörsvittne vid förhör av den som är yngre än 18 år lindras så att ett förhörsvittne inte behöver anlitas, om den minderåriges biträde eller lagliga företrädare eller en företrädare för socialnämnden är närvarande (30 §). Bestämmelserna om att en laglig företrädare för en omyndig skall vara närvarande vid förhöret lindras likaså, och dessutom föreskrivs det om en möjlighet att förbjuda att en laglig företrädare för en omyndig är närvarande, om personen misstänks för det brott som undersöks (33 §).

Möjligheterna till teknisk upptagning av förhör har utvecklats och åsikterna om upptagningarnas nödvändighet kontra rättssäkerheten delvis ändrats efter det att förundersökningslagen stiftades. Reformen av rättegångsförfarandet i brottmål har förändrat förundersökningsprotokollets och de därtill anslutna upptagningarnas roll vid rättegången. Användningen av tekniska upptagningar har också samband med rationaliseringen av förundersökningsmyndigheternas arbete. I anslutning till detta föreslås det att inrikesministeriet skall bemyndigas att genom förordning utfärda bestämmelser om inspelning av den förhördes berättelse på en ljud- eller bildupptagning (39 §). Genom statsrådets förordning bestäms när och i fråga om vilka brott det finns särskild anledning att spela in förhørsberättelsen på en ljud- eller bildupptagning. Det är skäl att spela in förhørsberättelsen t.ex. i sådana fall när den förhörde senare väntas ändra sin berättelse.

När ett barn förhörs vid förundersökningen, t.ex. som offer för sexualbrott, ställs särskilda krav på förhöret och inspelningen av det. Om barnet på grund av sin ålder eller utvecklingsnivå inte kan höras vid den egentliga rättegången, är den berättelse som barnet avger vid förundersökningen ofta det viktigaste beviset som kan fås i saken. Användningen av den berättelse som avgivits vid förundersökningen som bevis i rättegången är dock

förenad med vissa problem som främst hänför sig till medelbarheten hos bevismedlet och den åtalades rättsskydd. Förutom den egentliga förhørsberättelsen måste även förhållandena vid förhöret och förhörsmetoderna kunna kontrolleras på ett tillräckligt tillförlitligt sätt också i efterhand. Redan bestämmelserna om de mänskliga rättigheterna och principen om en rättvis rättegång förutsätter för sin del att den åtalade kan ställa frågor till vittnet. Därför föreslås en särskild bestämmelse om hörande av barn som målsägande eller vittne vid förundersökningen (39 a §). Enligt förslaget skall förundersökningsberättelsen i en ovan nämnd situation alltid förutom protokollföras även spelas in på video. Också den som är misstänkt för brott skall vid förundersökningen ges tillfälle att ställa frågor till barnet. Vid förhöret skall dessutom beaktas de särskilda krav som barnets utvecklingsnivå ställer på förhållandena under förhöret. Det föreslås att till bestämmelserna om användning av upptagningar vid rättegången i 17 kap. 11 § rättegångsbalken görs ett motsvarande tillägg gällande användning av videoupptagningar som innehåller förhørsberättelser av barn.

Summarisk förundersökning. Den nuvarande begränsningen som gäller summarisk förundersökning, dvs. att maximistraffet för brottet får uppgå till högst sex månaders fängelse, hindrar i onödan att detta förfarande används vid utredning av enkla och klara brottmål. Det kan t.ex. hända att egendomsvärden som lätt kan utredas utgör det enda hindret för att den straffbestämmelse som gäller den lindrigare gärningsformen tillämpas på brottet. Det föreslås också att tillämpningsområdet för summarisk förundersökning utvidgas (44 §). Att en undersökningsledare används vid summarisk förundersökning som görs med anledning av ett brott som en polisman misstänks ha begått strider mot den summariska förundersökningens grundläggande syftemål. Det är bättre att de garantier gällande trovärdigheten som i dessa fall förutsätts i fråga om undersökningen vid behov säkerställs genom att en normal förundersökning ordnas. Det föreslås också att bestämmelserna om förundersökning som görs med anledning av ett brott som en polisman misstänks ha begått ändras till den del de

gäller summarisk förundersökning så, att summarisk förundersökning får göras med anledning av ett sådant brott endast om ärendet behandlas som ett ordningsbotsärende eller i strafforderförfarande (44 §).

Behörighetsvillkoren för biträden. I förundersökningslagen finns i dag inte tillräckliga bestämmelser om de särskilda behörighetsvillkoren för de biträden som anlitas vid förundersökning. Bestämmelserna om de särskilda behörighetsvillkoren för rättegångsbiträden i rättegångsbalken kan inte till alla delar problemfritt tillämpas på förundersökning. Det föreslås också mera ingående bestämmelser om de situationer då det råder en intressekonflikt för ett biträde och om ställningen för den som är biträde för flera misstänkta (45 §). Att någon är biträde för flera misstänkta kan vara särskilt problematiskt i sådana fall när det är fråga om personer som hör till en organiserad kriminell grupp.

De viktigaste ändringarna i syfte att klarlägga systematiken hänför sig till inledandet och avslutandet av förundersökningen och till åtgärdseftergift (2, 4, 4 a och 43 §) samt till den muntliga överläggningen vid åtalesprövningen (42 §) och till åtalsprövning när den misstänkte är yngre än 18 år (43 a §). De två sistnämnda bestämmelserna, som fogades till förundersökningslagen i samband med reformen av rättegångsförfarandet i brottmål, hänför sig till åtalsprövningen och hör i lagsystematiskt avseende inte hemma i förundersökningslagen.

3.3. Tvångsmedelslagen

Anhållande och häktning. För att en misstänkt skall kunna anhållas eller häktas förutsetts det dels att personen på sannolika skäl kan misstänkas för brott, dels att det kan anses sannolikt att den misstänkte drar sig undan rättegång eller verkställighet av straff, försvårar utredningen av saken eller fortsätter sin brottsliga verksamhet. Anhållande och häktning innebär inte bara ett kännbart ingrepp i en persons rörelsefrihet och personliga integritet utan också att han eller hon i praktiken stämplas som skyldig. Därför skall kravet på sannolikhetsbevis vara högt när det gäller själva brottsmisstanken. Däremot behövs inte nödvändigtvis lika höga krav stäl-

las när det gäller sannolikheten i fråga om de övriga s.k. särskilda förutsättningarna för anhållande och häktning. I många länder är det tillräckligt för att en person skall få anhållas eller häktas att den misstänkte sannolikt har gjort sig skyldig till brottet i fråga. I Sverige, Danmark och Norge, där rättssystemen påminner om systemet i Finland, krävs inte sannolikhet när det gäller de särskilda förutsättningarna för anhållande eller häktning, utan det är tillräckligt att det finns skäl att anta att den misstänkte kommer att dra sig undan rättegång, försvåra utredningen av saken eller fortsätta sin brottsliga verksamhet. Att sannolikhetsbevis krävs i fråga om de särskilda förutsättningarna för anhållande och häktning är också principiellt en problematisk fråga, eftersom det inte är lätt att vare sig förutspå eller bevisa hur en person kan komma att bete sig i framtiden med sådan tillförlitlighet som uttrycket sannolika skäl avser.

Det höga kravet på sannolikhet när det gäller de särskilda förutsättningarna för anhållande och häktning måste omprövas också med anledning av det nya straffprocessförfarande som trädde i kraft den 1 oktober 1997. I det gamla rättegångsförfarandet var det inte ett lika stort problem att svaranden drog sig undan rättegången som i det nuvarande systemet, där en omedelbar och koncentrerad rättegång är centrala principer. Om svaranden är frånvarande och det är nödvändigt att han eller hon hörs personligen i domstolen måste huvudförhandlingen i regel ställas in. Således är de olägenheter som förorsakas av andra parterna på grund av att svaranden drar sig undan processen större än förut, jämfört med de olägenheter som förorsakas av svaranden till följd av ett frihetsberövande i syfte att förhindra ett sådant undandragande. Enligt den nya lagstiftningen har förundersökningsprotokollet inte heller samma betydelse som förut, eftersom saken avgörs på basis av vad som kommit fram under huvudförhandlingen. Därför är det också allt viktigare att den misstänkte inte kan påverka vittnena i målet så att de ändrar sin berättelse. Om den misstänkte när han eller hon har frigetts återupptar sin brottsliga verksamhet medan förundersökningen pågår eller efter att den har avslutats, kan de nya brotten ofta inte be-

handlas vid samma rättegång som de tidigare brotten, även om de hör till samma konkurrensgrupp. Detta kan å sin sida leda till att påföljderna som helhet blir strängare än vad de hade varit om alla brott som hör till samma konkurrensgrupp hade behandlats vid samma rättegång.

Av de orsaker som anges ovan föreslås det att förutsättningarna för anhållande och häktning ändras så att den som på sannolika skäl misstänks för brott får anhållas eller häktas, om det finns anledning att misstänka att personen drar sig undan rättegång, försvårar utredningen av saken eller fortsätter sin brottsliga verksamhet (1 kap. 3 §).

Det arrangemang som infördes i samband med reformen av rättegångsförfarandet i brottmål och enligt vilket frågan om att hålla en misstänkt häktad till dess att åtal väcks alltid skall tas upp till behandling i domstolen med högst två veckors mellanrum, har redan under den korta tid det varit i kraft i praktiken visat sig vara oändamålsenligt med tanke på användningen av domstolsverkets och förundersökningsmyndigheternas personalresurser. Undersökningsledarna har i praktiken tvingats använda en orimligt stor del av sin arbetstid till att vänta på domstolsbehandlingar där ingen har haft något nytt att framföra i sak när det gäller förutsättningarna för häktning. Det föreslås att systemet för ny behandling av ett häktningsärende ändras så att ett häktningsärende skall behandlas på nytt med två veckors mellanrum endast om den häktade begär det. Den häktade eller den anhållningsberättigade tjänstemannen kan på förhand meddela att det inte är nödvändigt att han eller hon hörs när häktningsärendet behandlas på nytt (1 kap. 22 §).

Skingsringsförbud och kvarstad. Skingsringsförbud och kvarstad kan riktas mot en person som på sannolika skäl misstänks för brott. Också väckandet av åtal förutsätter en brottsmisstanke som grundar sig på sannolika skäl. Skingsringsförbud och kvarstad är tvångsmedel som måste användas medan förundersökningen pågår, före åtalsprövningen och väckandet av åtal. Eftersom dessa tvångsmedel, om vilka domstolen beslutar, förutsätter samma sannolikhetsbevis som väckandet av åtal, finns det risk för att behandlingen av ett skingsringsförbuds- eller

kvarstadsärende i strid med sitt syfte blir ett slags förberedande behandling av skuldfrågan, utan att behandlingen ens kan baseras på allt det material som i sinom tid skall läggas fram för åklagaren för åtalsprövningen. Om domstolen förkastar yrkandet på skingsringsförbud eller kvarstad, kan det hända att åklagaren inte längre anser sig kunna väcka åtal i målet. Rädslan för att detta skall inträffa kan för sin del medföra att det material som läggs fram vid tvångsmedelsrättegången sväller ut. Detta kan å sin sida leda till det från process-ekonomisk synpunkt otillfredsställande resultatet att behandlingen av ansökningar om skingsringsförbud eller kvarstad blir onödigt arbetskrävande. Därför föreslås det att tvångsmedlen i fråga skall kunna riktas mot den som endast är misstänkt för brott (3 kap. 1 §).

Trots att risken för skingsring av vinning i allmänhet kan antas vara större i brottmål än i civilmål, har i straffprocesser som hänför sig till skingsringsförbud och kvarstad beträffande sannolikheten för att det föreligger en skingsringsrisk förutsatts att tröskeln "finns skäl att befara" överskrids, medan det i civilprocesser som hänför sig till kvarstad har räckt med att tröskeln "är fara för" överskrids. Det föreslås också att det uttryck, "finns skäl att befara", som hänför sig till skingsringsrisken ändras till uttrycket "är fara för" när det gäller skingsringsförbud och kvarstad (3 kap. 1 §).

Tillfälligt skingsringsförbud och tillfälligt kvarstad som döms ut som säkerhet för ett skadeståndsanspråk och som riktar sig mot någon annan än en misstänkt omfattas enligt de gällande bestämmelserna inte av undersökningsledarens behörighet, vilket i praktiken har förhindrat en framgångsrik indrivning av skadeståndsfordringar i en del sådana fall när den misstänkte har varit medellös och en annan ersättningskyldig efter att ha fått meddelande om förundersökningsåtgärderna har börjat förstöra sin egendom. Det föreslås också att användningsområdet för tillfälliga åtgärder som hänför sig till skingsringsförbud och kvarstad utvidgas så att det motsvarar användningsområdet för slutligt skingsringsförbud och slutlig kvarstad (3 kap. 3 §).

Störst betydelse har skingsringsförbudet och kvarstaden uttryckligen vid förundersökning

av sådana planmässiga ekonomiska brott beträffande vilka förundersökningen nästan alltid varar så länge att man hos domstolen blir tvungen att ansöka om förlängning av den tid på 60 dagar som i dag föreskrivs för väckande av åtal. Det föreslås också att tidsfristen för skingringsförbud och kvarstad förlängs till fyra månader (3 kap. 4 §).

Verkställigheten av skingringsförbud och kvarstad som har meddelats av domstolen ankommer på utökningsmyndigheten, vars befogenheter när det gäller sökandet efter egendom som är föremål för verkställighet samt de tvångs- och maktmedel som då får användas grundar sig på utökningslagstiftningen. Verkställigheten av tillfälligt skingringsförbud eller tillfällig kvarstad som har meddelats genom ett beslut av undersökningsledaren ankommer däremot på förundersökningsmyndigheten i fråga. Trots att utökningslagstiftningen skall iaktas i tillämpliga delar också vid verkställigheten av en tillfällig åtgärd, kan de bestämmelser om befogenheter som ingår i den inte heller i detta fall obestriddligen anses gälla andra myndigheter än de som nämns uttryckligen i bestämmelserna. Inte heller tvångsmedelslagen innehåller någon bestämmelse som t.ex. skulle berättiga förundersökningsmyndigheten att söka efter egendom som lämpar sig som föremål för en tillfällig säkringsåtgärd. I anslutning till detta och för att effektivera spårandet av vinningen av brott föreslås det att husrannsakan (5 kap. 1 §), rannsakan på andra platser (5 kap. 8 §), kroppsvisitation (5 kap. 10 §) och kroppsbesiktning (5 kap. 11 §) tillåts också i syfte att eftersöka ett föremål eller egendom som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad.

Husrannsakan. I synnerhet i sådana fall när de som misstänks för brott inte vill berätta om brotten i fråga förutsätter bevisningen i allmänhet att andra bevis skaffas för att brotten har begåtts, bl.a. genom husrannsakan. Enligt huvudregeln förutsätter husrannsakan att innehavaren av platsen på sannolika skäl misstänks för brott, medan en brottsmisstänkt får hållas häktad i en vecka även om det inte finns sannolika skäl för misstanken. Detta innebär en avvikelse från den princip som i allmänhet följts vid graderingen av förutsätt-

ningarna för tvångsmedel och enligt vilken förutsättningarna för att en åtgärd skall få vidtas är strängare ju kraftigare ingreppet är i rättssfären för de personer som är föremål för åtgärden. Inte heller i Sverige, Danmark eller Norge förutsätts sannolikhet i fråga om brottsmisstanken. Det föreslås följaktligen att uttrycket "på sannolika skäl" som hänför sig till en plats som innehas av den misstänkte när det gäller husrannsakan ändras till uttrycket "finns skäl att misstänka" (5 kap. 1 §).

Den viktigaste ändringen i syfte att klarlägga systematiken hänför sig till att bestämmelsen om husrannsakan delas upp i husrannsakan för att eftersöka föremål (5 kap. 1 §) och husrannsakan för att eftersöka en person (5 kap. 2 §).

Kroppsbesiktning. Kroppsbesiktning omfattar den undersöktes kropp och innebär att blodprov kan tas eller annan undersökning av personens kropp kan göras. Kroppsbesiktning får endast företas på den som på sannolika skäl misstänks för ett brott för vilket det strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse. Kroppsbesiktning får däremot inte riktas mot den som endast är skäligen misstänkt för brott och över huvud taget inte mot någon annan än den som är misstänkt för brott. Dessa begränsningar kan i en del fall försvåra eller t.o.m. förhindra utredningen av ett brott och därigenom utgöra ett hinder för att bevisa att en person är oskyldig genom att ogrundade misstankar kan uteslutas.

Uttrycket sannolika skäl kan anses betyda att det skall anses mera sannolikt att en person är skyldig än att han eller hon är oskyldig (se regeringens proposition md förslag till lagstiftning om förundersökning och tvångsmedel i brottmål 14/1985 rd). De sannolika skälen kan i det enskilda fallet i allmänhet inte uttryckas numeriskt. Man kan dock tänka sig fall där en person är misstänkt för brott men det inte kan anses sannolikt att han eller hon är skyldig. En sådan situation är för handen om man vet att gärningsmannen varit ensam och att han eller hon hör till en begränsad krets av personer vilkas antal är så stort — t.ex. tre — att misstanken inte beträffande någon av dem kan överskrida sannolikhets-tröskeln. Eftersom kroppsbesiktning förutsätter att en person på sannolika skäl misstänks

för brott, kan tvångsmedlet inte användas trots att man med säkerhet vet att den skyldige är någon av personerna i kretsen. I praktiken kan sådana situationer uppstå t.ex. vid utredningen av ett brott mot liv som har begåtts i en lokal som bebos av flera personer, när alla de som befunnit sig på platsen nekar till brottet.

Med tanke på sådana fall som de som nämns ovan föreslås det att kroppsbesiktning också skall få företas på en misstänkt som inte på sannolika skäl kan misstänkas för brott. Kroppsbesiktningen förutsätter i sådana fall att det på synnerligen giltiga skäl kan antas att utredning om brottet kan fås genom besiktningen (5 kap. 11 § 1 mom.).

Husrannsakan kan under vissa förutsättningar företas på någon annan plats än en sådan som är i den misstänktes besittning. Likaså kan kroppsvisitation företas på någon annan än den som är misstänkt för brott, bl.a. om det på synnerligen giltiga skäl kan antas att utredning om brottet kan fås genom åtgärden. Såsom konstaterats ovan får kroppsbesiktning däremot inte företas på någon annan än den som är misstänkt för brott.

Begränsningen av den krets av personer på vilka kroppsbesiktning kan företas har grundat sig på det faktum att besiktningen i allmänhet innebär ett större ingrepp i den fysiska integriteten än kroppsvisitation, som främst riktar sig mot den undersöktes kläder, en medhavd väska e.dyl. Den stora skillnaden mellan åtgärderna framgår också tydligt t.ex. när kroppsbesiktningen omfattar undersökning av kroppshåligheter. Alla de åtgärder som skall betraktas som kroppsbesiktning innebär dock inte något särskilt stort ingrepp i den fysiska integriteten hos den som undersöks. T.ex. ett utandningsprov, som enligt lagen i princip utgör kroppsbesiktning, utgör som faktisk åtgärd i själva verket ett mindre ingrepp i den undersöktes integritet än t.ex. undersökning av personens fickor eller hår. De flesta anser inte heller att ett blodprov som tas av sjukvårdspersonal är någon större åtgärd.

En DNA-profil bestäms ur den undersöktes saliv, hår eller blod. Tagandet av ett saliv-, hår- eller blodprov klassificeras i princip som kroppsbesiktning. Redan ett blodprov som tas från fingertoppen ger en tillräcklig mängd

blod. Eftersom kroppsbesiktning vid förundersökning utan samtycke av den som är föremål för åtgärden endast kan företas på den som är misstänkt för brott, kan endast misstänkta personers DNA-profil bestämmas i strid med personens vilja. I vissa fall kunde utredningen av grova vålds- eller sexualbrott förutsätta att kroppsbesiktning för att bestämma DNA-profiler kunde företas på ett så stort antal personer att ingen enskild av dem kan betraktas som misstänkt för brottet. Utomlands har man utrett sexualmord genom att bestämma DNA-profilen för alla vuxna män i ett helt samhälle. I finländska förhållanden kunde ett dylikt förfarande som omfattar en större krets av personer övervägas t.ex. vid utredningen av ett brott mot liv som begåtts på ett kryssningsfartyg.

En annan typisk situation då kroppsbesiktning kunde vara på sin plats är när någon har skjutit någon annan till döds i en lägenhet där flera personer befinner sig. Den misstänkte avlägsnar sig från lägenheten och kan inte genast påträffas, och ingen av de andra personerna har sett vad som hänt, eftersom de har befunnit sig i ett annat rum. Det är då nödvändigt att av alla dem som befinner sig i lägenheten ta ett krutröksprov, som klassificeras som kroppsbesiktning, för att man skall kunna fastställa att de inte har avfyrat vapnet. Ett likadant utslutningsbehov kan uppstå när man på en liten ort undersöker ett brott mot liv och det finns orsak att misstänka att offret har känt gärningsmannen.

Av de ovan nämnda orsakerna föreslås det att kroppsbesiktning för att bestämma DNA-profilen eller för att utföra någon annan motsvarande undersökning skall kunna företas på sådana personer som inte misstänks för brottet (5 kap. 11 § 2 mom.). Detta kan dock komma i fråga endast vid utredning av grova brott, och dessutom förutsätts det att det på synnerligen giltiga skäl kan antas att utredning om brottet kan fås genom kroppsbesiktningen.

Möjligheterna att företa kroppsbesiktning på den som inte misstänks för brott begränsas i rättsligt avseende också av proportionalitetsprincipen i 7 kap. 1 a § tvångsmedelslagen. Det är således endast i undantagsfall möjligt att företa kroppsbesiktning för att bestämma DNA-profilen på ett brottsoffer utan

dennes samtycke. Detta kunde komma i fråga t.ex. vid utredningen av våldsbrott, om saken inte tål uppskov och offret är medvetslöst och således inte kan ge sitt samtycke till kroppsbesiktningen. Också utredningen av ett våldtäktsbrott kan förutsätta kroppsbesiktning av brottsoffret. I de flesta fallen samtycker offret härtill. I en del fall kan offret dock vägra genomgå kroppsbesiktning. I synnerhet om offret i ett sådant fall har pekat ut en viss person som gärningsman, kan det också med tanke på rättsskyddet för den som har blivit utpekad vara motiverat att förutom att bestämma den misstänktes DNA-profil också företa kroppsbesiktning på brottsoffret. Kroppsbesiktning av ett brottsoffer utan offrets samtycke kunde också komma i fråga i ett sådant fall när föräldrarna till ett barn som misstänks ha fallit offer för sexuellt utnyttjande inte ger sitt samtycke till kroppsbesiktning av barnet.

Bestämning av DNA-profiler. Enligt förslaget får på den som är misstänkt för brott också företas kroppsbesiktning enbart för bestämmande av DNA-profilen och registrering av den för senare bruk, om det strängaste straffet för brottet är minst sex månaders fängelse, trots att kroppsbesiktningen inte är nödvändig för utredningen av det brott som undersöks (6 kap. 5 §). I dag är kan en DNA-profil endast bestämmas antingen för utredningen av ett brott eller för senare bruk, och den kan endast bestämmas för personer som har dömts för grovt brott mot liv eller grovt sexual-, egendoms- eller narkotikabrott och domen har vunnit laga kraft. Därför är det inte möjligt att innan en dom har meddelats och vunnit laga kraft bestämma en DNA-profil t.ex. för en person som misstänks för grov våldtäkt, om detta inte kan anses vara nödvändigt för utredningen av brottet, t.ex. på grund av ett erkännande av den misstänkte. Genom den föreslagna bestämmelsen försvinner denna lucka, och bestämmandet av DNA-profiler kan göras snabbare än i dag. Samtidigt slopas möjligheten att bestämma en DNA-profil enbart på basis av en laga kraft vunnen dom såsom onödig, eftersom det innan den föreslagna ändringen trätt i kraft är möjligt att med stöd av den gällande lagen vid behov bestämma DNA-profilen för personer som har dömts i sådana fall när dö-

men har vunnit laga kraft.

Individualisering av föremålet för teleavlyssning och teleövervakning. Enligt den gällande lagen avser ett av domstolen beviljat tillstånd till teleavlyssning eller teleövervakning en viss teleanslutning. Med teleanslutning avses enligt 4 § 9 punkten telemarknadslagen (396/1997) det gränssnitt i telenätet där användaren kommer in i det allmänna telenätet och i vilken bestäms de tekniska gränssnittsspecifikationerna. Oftast gäller teleavlyssningen ett visst anslutningsnummer för en mobiltelefon eller numret till en fast telefonförbindelse.

I telenätet förmedlas i allt högre grad annat än tal, t.ex. text, data eller bilder. Eftersom enligt lagen tillstånd till teleavlyssning eller teleövervakning beviljas för en viss anslutning, uppstår det praktiska problem när teleavlyssningen eller -övervakningen måste riktas mot annan kommunikation än tal. T.ex. vid utredningen av grova narkotikabrott kan det förutsättas att innehållet i e-meddelanden som de misstänkta har sänt eller tidpunkten för sändandet eller mottagandet av meddelandena utreds för att brottet skall kunna klaras upp. Trots att meddelandena sänds i telenätet t.ex. med hjälp av en dator som via ett modem har kopplats till en viss anslutning, är det svårt eller i praktiken omöjligt att med hjälp av ett tillstånd som gäller anslutningen övervaka de e-meddelanden som de misstänkta sänder. Detta beror på att en e-postadress i allmänhet är personlig och användningen av den inte är bunden till en viss teleanslutning, utan de misstänkta kan sända e-meddelanden till varandra via datorer som har kopplats till vilken teleanslutning som helst som används vid tidpunkten i fråga. I praktiken har tingsrätterna därför ibland beviljat tillstånd till teleövervakning av uttryckligen en viss e-postadress. Denna praxis är dock betänklig, trots att teleövervakningen också i dessa fall riktar sig mot meddelanden som förmedlas i det allmänna telenätet via en viss teleanslutning. En del teleföretag har också vägrat verkställa sådana tillstånd till teleövervakning som grundar sig på en e-postadress, eftersom en e-postadress inte är detsamma som en teleanslutning.

Större problem än vad som nämnts ovan uppstår när det vid utredningen av brott som

har begåtts med hjälp av Internet är nödvändigt att klarlägga från vilken dator ett visst meddelande har sänts för att man skall kunna komma gärningsmannen på spåren. Ett tillstånd till teleövervakning är då i praktiken inte till någon nytta om det gäller en teleanslutning, utan tillståndet borde kunna gälla en viss Internetadress, dvs. en IP-adress. En IP-adress fungerar som ett "telefonnummer" för en dator som kopplats till nätet, och den består av fyra tal som är separerade från varandra genom punkter, t.ex. 194.97.250.23. Eftersom sifferformen är svår att komma ihåg, kan IP-adressen genom den s.k. domän-tjänsten ges ett namn, t.ex. www.namn.fi. IP-adressen behövs för dirigering av datatrafik på nätet så att meddelandena når rätt adress. IP-adressen kan vara en statisk adress eller en s.k. dynamisk adress som reserverats för endast en viss teleföbindelse. Adressen är dock alltid individuell så att det inte samtidigt kan finnas två datorer som använder samma IP-adress.

T.ex. vid utredningen av ett brott som gäller grov kränkning av kommunikationshemlighet enligt 38 kap. 4 § strafflagen är det från den dator i vilken intrång har gjorts i den inledande fasen av undersökningen endast möjligt att utreda den IP-adress från vilken kränkningen har utförts. Teleövervakningen bör härvid kunna riktas mot IP-adressen, så att man kan klarlägga vilken dator som har använts för att begå brottet och därigenom få reda på gärningsmannens identitet. I praktiken har tingsrätterna i fall av den ovan nämnda typen ibland beviljat tillstånd till teleövervakning för en viss IP-adress, men detta är förenat med likadana juridiska och praktiska problem som när det gäller e-postadressen.

Utredningen av brott som har begåtts på Internet kan i en del fall förutsätta att tillståndet till teleövervakning beviljas för ett visst användarnamn och lösenord. En sådan situation kan uppstå när en misstänkt har kunnat bindas till ett brott som har begåtts med hjälp av Internet men det finns skäl att misstänka att personen har gjort sig skyldig till också andra likadana brott. Den misstänkte har kanske begått brotten med hjälp av flera datorer, men han eller hon har alltid loggat in i samma teleföretags system genom att använda

det användarnamn som företaget givit. Endast om teleövervakningen riktas mot den misstänktes användarnamn kan tvångsmedlet individualiseras så att det gäller enbart sådana förbindelser som upprättats av den misstänkte.

Av de ovan nämnda orsakerna föreslås det att 5 a kap. 1 § tvångsmedelslagen ändras så att bl.a. en e-postadress, en IP-adress och ett användarnamn utgör parallella individualiseringsgrunder till teleanslutningen när det gäller tillstånd till teleavlyssning eller teleövervakning. Eftersom den tekniska utvecklingen kan föra med sig nya tekniska individualiseringsgrunder, är det inte ändamålsenligt att i lagen uttömmande räkna upp de grunder som kan användas, utan bestämmelsen bör vara så neutral som möjligt med avseende på tekniken. Därför nämns i bestämmelsen som ett uttryckligt exempel endast e-postadressen, som i dag är den i praktiken viktigaste individualiseringsgrunden vid sidan av teleanslutningen. I kapitlet införs ett nytt begrepp - teleadress - som täcker de nya individualiseringsgrunderna. Samma begrepp används i den svenska rättegångsbalkens 27 kap. 18 §, som innehåller en definition av teleavlyssning.

För att sända och ta emot telemeddelanden behövs det såväl en teleanslutning som teleterminalutrustning. Detta gäller både fasta telefonförbindelser och mobiltelefoner. Begäran kan på ett ändamålsenligt sätt individualiseras genom en teleanslutning då det gäller fasta förbindelser, eftersom det då inte har någon betydelse vilken teleterminalutrustning som kopplats till de fast installerade ledningarna. När det gäller mobiltelefoner är situationen delvis en annan. Ibland vet man vilken teleterminalutrustning den misstänkte använder (den s.k. IMEI-koden) men inte vilken teleanslutning (vilket s.k. SIM-kort) som används i teleterminalutrustningen. I praktiken har man kunnat märka att en misstänkt i sin mobiltelefon i uppenbart vilseledningssyfte har använt SIM-kort som står i andra personers namn eller anonyma SIM-kort som betalats på förhand. När det gäller mobiltelefoner kan förutom teleanslutningen också den egentliga mobiltelefonen vara en ändamålsenlig individualiseringsgrund. När det gäller datorer som kopplats till nätet ut-

görs teleterminalutrustningen av ett modem, som visserligen också kan vara inbyggt i datorn. Enligt polislagens nya 31 c § 1 mom. (21/2001), som trädde i kraft den 1 mars 2001, har en polisman under vissa förutsättningar rätt att för att förhindra eller avslöja ett brott med domstolens tillstånd rikta teleövervakning också mot teleterminalutrustning som är i en persons besittning eller som denne annars antas använda. Riksdagens förvaltningsutskott (FvUB 17/2000) och riksdagens biträdande justitieombudsman (beslut 21.5.2001 Dnr 1515/2/00) har också fäst uppmärksamhet vid behovet av att se över individualiseringsgrunden när det gäller tillstånd till teleövervakning.

På grund av vad som anförts ovan föreslås det att teleterminalutrustningen vid sidan av teleanlutningen skall utgöra en parallell individualiseringsgrund för teleavlyssnings- och teleövervakningstillstånd (5 a kap. 1–3 §).

Tillämpningsområdet för teleavlyssning. Riksdagens förvaltningsutskott ansåg i sitt utlåtande (FvUU 5/1994 rd) om regeringens proposition med förslag till lagstiftning om teleavlyssning och teleövervakning samt teknisk observation (RP 22/1994 rd) att teleavlyssning bör utsträckas till vissa andra brott som inte nämns i propositionen, åtminstone till grov utpressning och grova ekonomiska brott, men eventuellt också till grovt ocker. I det utlåtande som grundlagsutskottet gav i ärendet ansågs däremot (GrUU 8/1994 rd) att teleavlyssningen inte kan utsträckas till ekonomiska brott enbart genom att komplettera förteckningen med benämningar på ekonomiska brott, utan dessa brott bör närmast i fråga om grövre gärningsformer kompletteras med ytterligare kriterier. De kunde t.ex. vara att brottet hänför sig till betydande värden i fråga om offentlig eller privat egendom och att den brottsliga verksamheten är planmässig och yrkesmässig. Lagutskottet ansåg i sitt betänkande med anledning av propositionen att de ytterligare villkoren för gärningens grovhet än så länge inte har kunnat definieras tillräckligt noggrant (LaUB 24/1994 rd). Enligt betänkandet var det skäl att ytterligare utreda särskilt om det finns anledning att ta upp flera brott inom ramen för teleavlyssning med hänsyn till att bestämmelsen skall vara

tillräckligt klar och den roll som teleavlyssningen i praktiken spelar vid förundersökning av brott. I sin slutliga form omfattade bestämmelsen om teleavlyssning grov utpressning men inte grova ekonomiska brott.

Det föreslås nu att teleavlyssningen utsträcks också till grovt sexuellt utnyttjande av barn, grov skadegörelse och de grövsta ekonomiska brotten.

Brottet grovt sexuellt utnyttjande av barn kan till sin art och grovhet jämföras med de grova våldsbrott som redan i dag hör till tillämpningsområdet för teleavlyssning. Minimistraflet för grovt sexuellt utnyttjande av barn är fängelse i ett år och maximistraflet fängelse i tio år. Teleavlyssning kommer antagligen att användas rätt sällan vid undersökning av dessa brott. Främst kommer det att bli fråga om sådana fall när en misstänkt försöker hålla kontakt med ett barn som har varit föremål för brott eller när man undersöker kommunikationen mellan medlemmarna i en s.k. pedofilring.

När det gäller grov skadegörelse kommer teleavlyssning främst att användas vid utredning av planmässiga skadegörelsebrott som har karaktären av sabotage, t.ex. brott som riktar sig mot pälsdjursfarmer och försöksdjurslaboratorier, djur- och livsmedelstransporter, vägbyggnadsmaskiner o.dyl. samt av grov skadegörelse som har rasistiska motiv. I synnerhet i sådana fall när dessa brott begås av medlemmar av självständiga grupper som har endast en lös anknytning till varandra är det svårt att utreda brotten om det inte finns möjlighet att undersöka kommunikationen mellan medlemmarna.

Det är svårt att utreda brott som har begåtts av organiserade kriminella grupper som agerar planmässigt om det inte finns möjlighet att avlyssna kommunikationen mellan medlemmarna i gruppen med hjälp av teleavlyssning eller teknisk avlyssning. När det gäller de ekonomiska brotten är den utvidgade befogenheten till teleavlyssning av särskilt stor betydelse inom den yrkesmässiga och organiserade ekonomiska brottsligheten när man försöker klarlägga sambandet mellan olika delgärningar som var för sig ter sig som lagliga affärstransaktioner, när man utreder den verkliga naturen hos arrangemang som vidtagits i efterhand i syfte att dölja brott och

som ofta förekommer i samband med yrkesmässig och organiserad ekonomisk brottslighet och när man spårar sådan vinning av brott som erhållits genom yrkesmässig och organiserad ekonomisk brottslighet. Allt oftare försöker brottslingarna noga dölja vinningen av brott t.ex. utomlands, i synnerhet i s.k. skatteparadisstater. I allmänhet framgår det inte av bokföringsmaterialet eller av de övriga handlingar som skall företas för myndigheterna att det finns ett samband mellan delgärningarna, att arrangemang har vidtagits i efterhand eller att man har försökt dölja vinningen av brott. Arrangemangen förutsätter dock olika slag av kontakter där de som kontaktas med eller utan vetskap om detta är samarbetspartners i arrangemangen. Dessa kontakter kan man komma åt genom teleavlyssning. Inom den yrkesmässiga och organiserade brottsligheten används företag också ofta som täckmantel för olika slag av kriminell verksamhet. Vid utredningen av ekonomiska brott som hänför sig till sådana företag kan man därför komma att avslöja också annan brottslighet, t.ex. narkotikabrott. Behovet av utvidgad teleavlyssning kommer att aktualiseras främst i fråga om grova gäldenärsbrott, grova bedrägerier och grova skattebedrägerier. För konsekvensens skull möjliggörs teleavlyssning också vid andra ekonomiska brott av samma grovhetsgrad. När det gäller ekonomiska brott är en ytterligare förutsättning att brottet hänför sig till drivande av rörelse eller utövning av yrke och att genom brottet eftersträvas synnerligen stor vinning eller brottet begås särskilt planmässigt. Ju större vinning som har eftersträvats genom ett ekonomiskt brott, desto större är det samhälleliga intresset av att reda ut brottet. Ju planmässigare ett ekonomiskt brott är, desto svårare är det att utreda det med traditionella medel.

Teknisk avlyssning. Med teknisk avlyssning avses att en signal som mottagits med mikrofon och som i olika faser förstärkts med hjälp av en förstärkare bandas på avlyssningsplatsen eller överförs via ledning, via radio, optiskt eller på något annat elektromagnetiskt sätt till någon annan plats för att avlyssnas eller bandas. Man har också försökt utveckla laserteknik för överföring av optiska signaler. En mikrofon mottar beroen-

de på typen antingen ljudvågor på nära eller långt håll eller andra vibrationer. I och med teknikens utveckling har avlyssningsanordningarna blivit allt mindre. De stora strömkällorna har utgjort det största hindret för utvecklandet av mindre anordningar. Man kan också sträva efter att ta den obetydliga mängd ström som en anordning behöver från el- eller telenätet på platsen eller från elsystemet i det kommunikationsmedel som avlyssnas, i stället för från anordningens batteri. Strömförbrukningen kan minskas också genom att det är möjligt att konstruera en avlyssningsanordning så att den aktiveras av ljud eller så att den är fjärrstyrd. För den tekniska apparatur som används vid avlyssning redogörs närmare i kapitel 6 i Buggningsutredningens betänkande. Det bör noteras att också förundersökningsmyndigheterna är bundna av de allmänna begränsningar gällande bl.a. anordningar och frekvenser som tillämpas vid ljudöverföring som sker luftledes.

En förutsättning för teknisk avlyssning är att någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, eller för ett narkotikabrott. Enligt de gällande bestämmelserna får teknisk avlyssning riktas mot en misstänkt endast då han befinner sig på en allmän plats eller i ett sådant fortskaffningsmedel eller hotellrum, lager- eller något annat rum eller utrymme som inte används för stadigvarande boende. Teknisk avlyssning får dessutom riktas mot en misstänkt som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller mot en rannsakningsfånge, när fången befinner sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymmen som står till fångarnas förfogande. Om observationen förutsätter detta, kan avlyssningsanordningar placeras i sådana ovan nämnda utrymmen som inte används för stadigvarande boende samt i celler och andra utrymmen i fängelsets besittning.

Det ökade behovet av att kunna rikta teknisk avlyssning mot utrymmen som är avsedda för stadigvarande boende beror på att teleavlyssningens användbarhet vid utredningen de facto har minskat. När brottslingarna i allt högre grad blir medvetna om risken för att bli avslöjad i samband med telekommunikation kommer de att försöka und-

vika telekommunikation. Också den ovan nämnda användningen av mobiltelefoner och anonymt förhandsbetalda teleanslutningar samt ibruktagandet av kryptoteknik försvårar teleavlyssningen. Det enda sättet att ta sig förbi krypteringsarrangemangen kan i praktiken vara att utföra teleavlyssningen vid en teleterminalutrustning. Eftersom det allmänna telenätet anses upphöra vid den s.k. husfördelningen, är det i de kopplingar som görs vid teleterminalutrustningen inte fråga om teleavlyssning utan om teknisk avlyssning. När det är fråga om dylik avlyssning eller inspektion av ett telefonsamtal är den nuvarande definitionen av teknisk avlyssning, där begreppet samtal eller muntligt meddelande används, problemfri. Däremot lämnar frågan om t.ex. användningen av tangentbordet till en dataterminal vid avsändandet av ett e-postmeddelande skall betraktas som ett samtal eller muntligt meddelande i högre grad rum för tolkning. Teleterminalutrustningen är ofta belägen i utrymmen som är avsedda för stadigvarande boende, och enligt de gällande bestämmelserna är det inte tillåtet att ta sig in i dessa utrymmen för att göra sådana kopplingar. Regeringen konstaterade i aftonskolan den 7 oktober 1998 när den godkände riktlinjerna för de principer som skall iaktas i fråga om kryptopolitiken att Finland förordar en fri handel med och användning av kryptoprodukter på det nationella planet. Samtidigt förutsattes det dock att justitieministeriet tillsammans med inrikesministeriet utreder behovet av en revidering av tvångsmedelslagen med hänsyn till kryptoprodukternas betydelse vid brottsutredningen.

De nuvarande begränsningarna har lett till att den tekniska avlyssningen i praktiken har varit så gott som betydelselös. Situationen torde till dessa delar dock bli lättare, eftersom det sedan den 1 juni 1999 har varit möjligt att placera en avlyssningsanordning inne i det utrymme som skall avlyssnas. Professionella brottslingar och organiserade kriminella grupper kan dock i sin verksamhet antas beakta också begränsningarna gällande de platser som myndigheternas befogenheter omfattar. Om myndigheterna inte har befogenheter att utföra observation på vissa platser, kan man sträva efter att planera eller bedriva den brottsliga verksamheten uttryckli-

gen på dessa platser. T.ex. sker en betydande del av handeln med narkotika i Finland i bostäder.

T.ex. i Tyskland och Danmark har myndigheterna rätt att rikta teknisk avlyssning också mot bostäder.

På grund av vad som anförts ovan föreslås det att det också skall vara möjligt att rikta teknisk avlyssning mot utrymmen som är avsedda för stadigvarande boende (5 a kap. 4 §).

Teleavlyssningen avser samtal eller annan telekommunikation mellan två personer. Vid teknisk avlyssning upptas däremot alla ljud i det utrymme som avlyssnas. Därför utgör teknisk avlyssning en större kränkning av integriteten än teleavlyssning. Ett dylikt hemligt tvångsmedel som riktar sig mot kärnan i skyddet för hemfriden och privatlivet utgör också ett så stort ingrepp i de grundläggande rättigheterna att särskilda förutsättningar och begränsningar bör gälla för användningen av det. Det föreslås att teknisk avlyssning som riktas mot utrymmen som är avsedda för stadigvarande boende skall tillåtas endast i de fall som avses i 5 a kap. 2 § 1 mom. Det föreslås att teknisk avlyssning till skillnad från den föreslagna teleavlyssningen inte skall kunna användas vid undersökning av ekonomiska brott, inte ens om dessa är grova. Såsom konstaterats ovan har teleavlyssningen enligt de gällande bestämmelserna i praktiken använts i synnerhet vid utredning av grova narkotikabrott.

Domstolen beslutar om teknisk avlyssning av utrymmen som är avsedda för stadigvarande boende. Eftersom användningen av detta tvångsmedel innebär ett kraftigare ingrepp i de grundläggande rättigheterna för den misstänkte och andra personer än de traditionella tvångsmedlen eller teleavlyssning och teleövervakning, skall kriterierna för dess användning vara strängare än kriterierna för användning av dessa andra tvångsmedel. Teknisk avlyssning av en bostad får användas endast om det annars skulle vara omöjligt eller väsentligt svårare att utreda brottet. En anhållningsberättigad tjänsteman kan inte fatta beslutet ens i brådskande fall. Dessutom föreslås det att ett nytt institut, offentligt ombud, tas i bruk också hos oss. Ett sådant finns redan i Danmark och har föreslagits i Sveri-

ge. När domstolen behandlar ett ärende som gäller tillstånd till teknisk avlyssning av utrymmen som är avsedda för stadigvarande boende skall den förordna ett offentligt ombud för att ta till vara intresserna för den misstänktes och andra personer som möjligen kan bli avlyssnade. Till offentligt ombud kan förordnas ett offentligt rättsbiträde eller en advokat. Till skillnad från vad som är fallet i Sverige och delvis i Danmark skall statsrådet och justitieministeriet inte utse de offentliga rättsbiträden och advokater som får vara offentliga ombud. Varje offentligt rättsbiträde och varje advokat skall i princip anses åtnjuta sådant allmänt förtroende som förutsätts av ett offentligt ombud. Ett offentligt ombud skall ta till vara den misstänktes och andra ovan avsedda personers intressen vid behandlingen av ett ärende som gäller tillstånd att rikta ett tvångsmedel mot en misstänkt. I denna fas av undersökningen kan användningen av tvångsmedlet av skäl som har samband med utredningen inte avslöjas för personen själv. Genom ett offentligt ombud anlitas tryggas inte bara den misstänktes intressen utan också intressena för de övriga innehavarna av de utrymmen som avlyssnas och tillförlitligheten i fråga om verksamheten också mera allmänt. I och med de offentliga ombudens verksamhet kan avgöranden som har karaktären av prejudikat fås av en högre rättsinstans också i sådana fall när underrätten har beviljat tillstånd till teknisk avlyssning. Teknisk avlyssning får riktas mot utrymmen som är avsedda för stadigvarande boende endast om den misstänkte sannolikt befinner sig där.

När det gäller teknisk spårning (5 a kap. 4 b §) föreslås det att det uttryckligen skall tillåtas att en spårningsanordning placeras inne i ett kommunikationsmedel. En spårningsanordning fästs i allmänhet utanpå det fordon som skall spåras. I en del fall kan en förutsättning för att spårningen tekniskt sett skall lyckas dock vara att anordningen eller delar av den placeras inne i fordonet. Eftersom ett slutet kommunikationsmedel enligt både den gällande och den föreslagna 1 § i 5 kap. tvångsmedelslagen som föremål för husrannsakan jämföras med en byggnad, ett rum eller ett slutet förvaringsställe, är det skäl att för tydlighetens skull ta in en uttryck-

lig bestämmelse om placeringen av en spårningsanordning inne i ett kommunikationsmedel och om rätten att få tillträde till ett kommunikationsmedel för att installera och avlägsna anordningen.

Huruvida teleavlyssning, teleövervakning eller sådan teknisk observation beträffande vilken domstolen har beslutanderätt kan inledas är i dag i de allra mest brådskande fallen i alltför hög grad beroende av den slumpmässiga omständigheten om den behöriga domstolen vid tidpunkten i fråga har möjlighet att behandla tillståndsyrkandet. Inom ramen för tingsrätternas jourssystem kan häktningsärenden också behandlas under de veckodagar då sammanträden normalt inte hålls i domstolen, men systemet möjliggör inte heller på vardagar behandling av brådskande tvångsmedelsärenden dygnet runt. I en del fall har det funnits ett behov av att snabbt få teleövervakningsuppgifter för att en person som misstänks för ett farligt brott skall kunna följas med hjälp av den basstation som en mobiltelefon som personen har med sig använder. Enligt förslaget skall domstolen fortfarande besluta om teleavlyssning, teleövervakning och, i vissa fall, teknisk observation (5 a kap. 5 §). För att göra det möjligt att omedelbart vidta åtgärder i brådskande fall kan den anhållningsberättigade tjänstemannen med vissa undantag dock fatta ett tillfälligt beslut. Genom den anhållningsberättigade tjänstemannens beslut kan åtgärden fortsätta i högst 24 timmar. Enligt de gällande bestämmelserna skall ett beslut om teknisk avlyssning, med undantag av de situationer när domstolen har beslutanderätt, inom 24 timmar underställas en högre polis- eller annan sådan tjänsteman. Det föreslås nu att dessa högre polis- och andra sådana tjänstemän i princip skall besluta om teknisk avlyssning men att undersökningsledaren i brådskande fall kan besluta om tillfällig teknisk avlyssning (5 a kap. 5 §). Med stöd av undersökningsledarens beslut kan avlyssningen fortsätta i högst 24 timmar.

Överskottsinformation. Vid teleavlyssning och teknisk avlyssning uppdagas i praktiken också sådan information som inte hänför sig till det brott som utreds. Om denna s.k. överskottsinformation inte har samband med ett brott kan polisen inte ha något godtagbart

behov av att använda den. Om överskottsinformation gällande ett annat brott som den misstänkte har begått än det som tillståndet till avlyssning grundar sig på eller om den gällande ett brott som har begåtts av någon annan än den misstänkte, är frågan om användning av informationen mera problematisk.

I den gällande lagen finns endast sådana bestämmelser om lagring av överskottsinformation i polisens register som principerna om datasekretess i personregisterlagstiftningen förutsätter. Däremot finns det inga bestämmelser om användningen av överskottsinformation t.ex. vid förundersökningen som grund för hur undersökningen styrs och vid inhämtandet av ytterligare bevis eller om användningen av informationen som bevis i rättegången. Eftersom användningen av överskottsinformation inte har förbjudits genom en uttrycklig allmän bestämmelse, följer av detta att det i princip är tillåtet att använda dylik information. Detta är ett medvetet beslut av lagstiftaren, och det motiveras i förarbetena till 13 § tvångsmedelslagen (RP 22/1994 rd). Av samma orsaker föreslås regleringen inte heller nu bli ändrad till dessa delar.

Det är inte vare sig förnuftigt eller realistiskt att försöka förhindra användningen av överskottsinformation vid förundersökningen. Avlyssningsmöjligheten har visserligen i lagen begränsats så att den gäller endast vissa grova brott. Syftet med begränsningen är att skydda misstänkta och medborgarna i gemen från en alltför omfattande användning av avlyssning. Detta syfte kan dock inte uppnås i efterhand genom att man begränsar användningen av information som erhållits genom avlyssning som redan har ägt rum. Det finns inte heller någon annan godtagbar grund för att försvåra förundersökningen och skydda gärningsmän genom att förhindra att informationen används. Därför bör man förhålla sig på samma sätt till användningen av överskottsinformation som till annan information som av en slump kommit till polisens kännedom, oberoende av om informationen gäller ett brott för vars utredning tillstånd till avlyssning kunde ha erhållits eller inte. Överskottsinformationen har hur som helst kommit till polisens kännedom, och det går inte att ändra på detta sakläge i efterhand.

Redan av denna anledning skulle det i praktiken vara svårt att iaktta ett förbud mot att använda informationen. Att övervaka förbudet skulle vara helt omöjligt i praktiken.

De delvis praktiska orsaker som angetts ovan för förundersökningens del utgör inte i sig något hinder för att man genom ett allmänt förbud förhindrar att överskottsinformation används som bevis vid rättegången. Enbart det att ett bevis har erhållits som en biprodukt vid avlyssning som i och för sig varit laglig är, av de orsaker som anges ovan i samband med förundersökning, inte heller när det är fråga om ett brott som inte berättigar till avlyssning tillräckligt för att motivera ett användningsförbud som skyddar den misstänkte. Den grundläggande utgångspunkten för bevisrätten är principen om fri bevisföring och bevisprövning, som allmänt anses skapa de bästa förutsättningarna för att få fram sanningen vid rättegången. Ett förbud mot att använda överskottsinformation skulle innebära ett stort avsteg från denna princip och skulle också annars vara främmande för vårt rättssystem.

Att det i lagen inte föreslås ett allmänt förbud mot att använda överskottsinformation betyder inte att det alltid är tillåtet att använda sådan information som bevis vid rättegången. Domstolen kan också utan en uttrycklig bestämmelse i lagen bestämma om förbud i ett enskilt fall. I praktiken avgörs saken genom att man bedömer och överväger dels de intressen eller värden som skall skyddas genom förbudet och kravet på en rättvis rättegång, dels bevisens betydelse och strävan att få reda på den materiella sanningen. Genom att avsiktligt låta bli att föreskriva om användningen av överskottsinformation och i stället låta domstolen pröva saken från fall till fall när man ett resultat som beaktar de olika intressena bättre än ett allmänt förbud i lagen.

Det finns ingen rättspraxis som uttryckligen skulle gälla användningen av överskottsinformation som bevis. Däremot har högsta domstolen meddelat mera allmänna avgöranden som gäller förbud mot användning av bevis och som indirekt hänför sig till den sak som nu behandlas. T.ex. i fallet HD:1995:66 hade en i 17 kap. 20 § rättegångsbalken avsedd nära anhörig till svaranden vägrat vittna

i rättegången. Som vittne hade hörts den polis som hade samtalat med den anhöriga vid förundersökningen. Polisen hade som vittne berättat vad den anhöriga under det förberedande samtalet hade berättat om den i åtalet avsedda gärningen. Högsta domstolen ansåg att vittnesberättelsen inte kunde beaktas som utredning i målet, eftersom detta skulle ha betytt att rätten för en nära anhörig att vägra vittna skulle ha brutits och eftersom svaranden inte heller skulle ha haft möjlighet att ställa frågor direkt till den anhöriga. I fallet HD:2000:71 hade åklagaren yrkat straff på svaranden för att han hade misshandlat målsäganden. Målsäganden hade vid förundersökningen berättat att svaranden misshandlat henne. Målsäganden förklarade då hon hördes i bevissyfte i tingsrätten att hon inte ville yttra sig i saken. Målsägandens vid förundersökningen avgivna berättelse fick i detta fall läsas upp vid huvudförhandlingen och tas i betraktande som bevis, men eftersom svaranden inte på grund av målsägandens vägran hade haft tillfälle att förhöra henne och den övriga bevisning som hade lagts fram i målet inte utgjorde tillräcklig utredning om svarandens skuld, förkastades åtalet. I bägge de ovan nämnda fallen tillmättes svarandens rätt att förhöra vittnet stor betydelse som ett led i kravet på en rättvis rättegång.

4. Propositionens verkningar

4.1. Ekonomiska verkningar

Propositionen har inga betydande ekonomiska verkningar.

Införandet av institutet offentligt ombud ökar statens utgifter. På grund av att antalet ärenden som behandlas är så litet kommer de ekonomiska verkningarna dock inte att vara betydande.

Merkostnader uppstår till följd av den föreslagna utvidgningen av domstolarnas jourssystem så att det uttryckligen omfattar tele-tvångsmedel och teknisk observation, av de föreslagna utvidgningarna av domstolens befogenheter att besluta om användningen av tvångsmedel samt av att joursystemet förelås fungera dygnet runt.

Den föreslagna utvidgningen av befogenheterna, i synnerhet tillämpningsområdet för

teleavlyssning, effektiviserar också utredningen av ekonomiska brott och, i anslutning till detta, spårandet, frångandet och återställandet till den rättmätiga ägaren av vinning av brott.

4.2. Verkningar i fråga om organisation och personal

Propositionen har inga betydande verkningar i fråga om organisation och personal.

Den föreslagna ändringen av systemet för ny behandling av ett häktningsärende innebär att domstolsverkets och förundersökningsmyndigheternas personalresurser inte i lika hög grad som förut behöver bindas till dessa ärenden. De föreslagna bestämmelserna om ett smidigare förhårförfarande frigör personalresurser vid förundersökningsmyndigheterna.

Förslaget om att domstolen skall besluta om teknisk avlyssning av utrymmen som är avsedda för stadigvarande boende och den föreslagna utvidgningen av tillämpningsområdet för teleavlyssning binder i högre grad än förut domstolsverkets och också förundersökningsmyndigheternas personalresurser till behandlingen av dessa tillståndsärenden. På grund av att antalet ärenden som behandlas är så litet är verkningarna dock inte betydande.

5. Beredningen av propositionen

Behovet av ändringar i förundersöknings- och tvångsmedelstiftningen har kartlagts vid inrikesministeriets polisavdelning i ett betänkande av den arbetsgrupp för revidering av polisens förundersökningslagstiftning som tillsatts av verksamhetsenheten för ordnings- och kriminalpolisverksamheten (inrikesministeriets polisavdelnings publikation 4/1994).

Vid riksdagsbehandlingen av regeringens proposition om teleavlyssning och teleövervakning samt teknisk observation (RP 22/1994 rd) föreslogs det att propositionen skulle kompletteras bl.a. så att bestämmelsen om teleavlyssning skulle omfatta grova ekonomiska brott (FvUU 5/1994 rd, GrUU 8/1994 rd och LaUB 24/1994 rd).

Justitieministeriet tillsatte den 8 september 1995 en arbetsgrupp med uppgift att utifrån

det ovan nämnda betänkandet utarbeta förslag till ändringar i förundersöknings- och tvångsmedelslagarna. I arbetsgruppen fanns företrädare för justitieministeriet, inrikesministeriet, polisen, åklagarväsendet och advokat kåren. Arbetsgruppen fick sitt betänkande klart den 30 augusti 1999.

Justitieministeriet sände ut betänkandet på remiss den 24 november 1999. Utlåtande begärdes av sammanlagt 31 myndigheter och organisationer, av vilka 30 yttrade sig om betänkandet. Riksdagens biträdande justitieombudsman sade i sitt utlåtande att sänkningen av bevisningströskeln inte har motiverats på ett övertygande sätt med tanke på att det är fråga om tvångsmedel som ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna. Inrikesministeriet föreslog att tvångsmedelslagens 6 kap. skulle ändras så att ett DNA-jämförelseprov skulle kunna tas på den som är misstänkt för brott, för att möjliggöra bestämmande och registrering av DNA-profiler också med anledning av andra brott än det som undersöks. Finlands Advokatförbund och vissa av de övriga remissinstanserna ansåg att ordnandet av gruppkonfrontation inte reglerades tillräckligt ingående i förslaget. Riksåklagarämbetet och vissa av de övriga remissinstanserna ansåg att eftersom förundersökningsmaterialet för målsägandens del ofta är det enda material som man kan stöda sig på vid den rättsliga behandlingen av ett brott som riktat sig mot ett barn, bör förhöret i regel spelas in på ett videoband. Bandinspelningen kan på basis av prövning från fall till fall ersätta ett personligt hörande i rätten, om den misstänkte har getts tillfälle att ställa frågor till barnet. Inrikesministeriet fäste i sitt utlåtande särskild uppmärksamhet vid den osäkerhet som råder beträffande e postens rättsliga ställning och sade att de

tvångsmedel som gäller den bör regleras i tvångsmedelslagens 5 a kap., som gäller teleavlyssning, så att en beteckning som specificerar användaren utgör en individualiseringsgrund i fråga om tvångsmedlet, vid sidan av teleanslutningen och teleterminalutrustningen. Finlands Advokatförbund och vissa av de övriga remissinstanserna motsatte sig möjligheten att rikta teknisk avlyssning mot en stadigvarande bostad och en hemfridsskyddad plats, i synnerhet eftersom detta skulle innebära en helt ogrundad kränkning av den misstänktes familjemedlemmars hemfrid. Finlands Advokatförbund förhåller sig dessutom avvisande till förslaget om offentliga ombud. Om systemet genomförs, skall ingen förordnas till offentligt ombud mot sin vilja.

Regeringens proposition har på basis av betänkandet och de utlåtanden som erhållits om det beretts i en arbetsgrupp vid justitieministeriet, i vilken förutom justitieministeriet också riksåklagarämbetet och inrikesministeriet har varit företrädade. Under den fortsatta beredningen har man hört sakkunniga beträffande de förslag som gäller gruppkonfrontation, hörande av barn vid förundersökningen, teleavlyssning och teknisk avlyssning.

I lagförslaget har gjorts en del ändringar med anledning av vad som framförts i utlåtandena. I enlighet med detta har till lagförslaget fogats sådana bestämmelser om bestämning av DNA-profiler, ordnande av gruppkonfrontation och hörande av barn vid förundersökningen som föreslogs i utlåtandena. Förutsättningarna för teknisk avlyssning av bostäder har skärpts. Uppgiften som offentligt ombud har gjorts frivillig. Till övriga delar är ändringarna små och främst av teknisk natur.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslag

1.1. Förundersökningslagen

De föreslagna ändringarna i lagens 2, 4 och 4 a § avser förfarandet med anmärkning och den terminologi som gäller begränsning av förundersökningen genom åklagarens beslut. Bestämmelserna om åtgärdseftergift utan att en förundersökning görs skall samtidigt tas in i en och samma paragraf, eftersom de hör ihop.

2 §. Paragrafens 2 *mom.* stiftades i samband med den nya polislagen. Orsaken till att momentet stiftades var att det då ansågs att den allmänna bestämmelsen om åtgärdseftergift inte hörde hemma i polislagen utan i förundersökningslagen, eftersom bestämmelsen hänför sig till det straffprocessuella förfarandet. Bestämmelserna om inledande och avslutande av förundersökning behandlades då inte som en helhet, varför bestämmelsen om åtgärdseftergift togs in i 2 § som ett undantag från huvudregeln, dvs. skyldigheten att göra förundersökning. När det nu föreslås även andra preciseringar i bestämmelserna om inledande och avslutande av förundersökning, är det på sin plats att samtidigt flytta bestämmelsen om åtgärdseftergift till det lagrum där den beträffande sammanhanget passar bäst. Momentet upphävs och en bestämmelse med samma innehåll tas in som 1 *mom.* i den ändrade 4 §. Som enda moment i 2 § kvarstår då den ursprungliga bestämmelsen om tröskeln för förundersökning. Huruvida denna tröskel överskrids skall alltid avgöras innan man kan pröva frågan om åtalsrättens inverkan på om förundersökning skall göras (3 §) eller om man skall avstå från åtgärder (de gällande 2 § 2 *mom.*, 4 § och 4 a §).

4 §. Den allmänna bestämmelsen om åtgärdseftergift tas in i paragrafens 1 *mom.*, och ur momentet stryks samtidigt möjligheten att ge en anmärkning. I graderingen inom det straffrättsliga påföljdssystemet är en anmärkning som ges av en polisman näst efter åtgärdseftergift den lindrigaste möjliga på-

följden för ett brott. Också detta beslut innebär ett officiellt klander, varför det inte kan anses acceptabelt att en anmärkning kan ges utan att några åtgärder vidtas för att utreda brottet. Bestämmelsen om anmärkning tas in i 4 §, som gäller avslutandet av förundersökningen, och formuleras så att de frågor som avses i 5 § inte behöver utredas trots att anmärkningsförfarandet förutsätter att förundersökning inleds, utan det är tillräckligt att en nödvändig utredning fås om skuldfrågan och om förutsättningarna för att avstå från vidare åtgärder.

Den föreslagna 4 § 2 *mom.* motsvarar som sådant den gällande 4 §. Dess förhållande till gällande 2 § 2 *mom.* har kunnat vara oklart uttryckligen av den anledningen att bestämmelserna har funnits i olika paragrafer. Den gällande 2 § 2 *mom.* utgör i egenskap av allmän bestämmelse en grund för en befogenhet att meddela åtgärdseftergift, och av detta beslut följer samtidigt att förundersökning inte görs. Den nuvarande 4 § gäller å sin sida avstående från förundersökning i sådana situationer då avståendet grundar sig på speciallagstiftning utanför förundersökningslagen. Sådan speciallagstiftning är t.ex. vägtrafiklagens (267/1981) 104 § och strafflagens (39/1889) 35 kap. 7 §, som gäller skadegörelse och lindrig skadegörelse och beträffande vilken förutsättningarna för att avstå från åtgärder delvis avviker från den allmänna bestämmelsen. I enlighet med vad som sägs i motiveringen till den ursprungliga paragrafen (RP 14/1985 rd) kan ett sådant i den föreslagna 4 § 2 *mom.* avsett särskilt skäl till att förundersökning skall göras trots att man har avstått från straffrättsliga åtgärder vara t.ex. att en utredning av omständigheterna kring händelsen har väsentlig betydelse vid en bedömning av ersättningsansvaret för den som är skyldig till brottet. De bestämmelser om anmärkningsförfarandet som finns i speciallagstiftning som gäller avstående från åtgärder ändras inte, utan de skall fortfarande iaktas. T.ex. hänför sig till en anmärkning som ges på grund av en lindrig trafikförseelse utan att förundersökning inleds inga sådana

principiella problem som anges i motiveringen till 1 mom. i sådana fall när den polisman som ger anmärkningen omedelbart har kunnat konstatera förseelsen och gärningsmannen.

Det föreslagna 3 mom. motsvarar till sakinnehållet den gällande 4 a §, som fogades till förundersökningslagen i samband med revideringen av rättegångsförfarandet i brottmål. Också denna bestämmelse överförs till 4 §, eftersom även den gäller åtgärdsförfarande, trots att avgörandet i de fall som avses i bestämmelsen fattas av åklagaren på framställning av undersökningsledaren. Det föreslås att ordalydelsen i bestämmelsen för tydlighetens skull ändras så att i momentet talas om avslutande i stället för avbrytande av förundersökningen. Begreppet avbrytande av förundersökning användes inte i lagstiftningen före stiftandet av den gällande 4 a §, men begreppet har varit en vedertagen fackterm som har inneburit ett faktiskt beslut av förundersökningsmyndigheten att avbryta aktiva åtgärder som vidtas för att utreda ett mål som är föremål för prövning i sådana fall när det bevismaterial som behövs för att avsluta målet är bristfälligt men något nytt bevismaterial inte genast är att vänta. En förundersökning som har avbrutits kan sedan det visat sig finnas orsak till detta återupptas när som helst så länge åtalsrätten för det brott som utreds inte har preskriberats. I den åtgärd som avses i bestämmelsen är det däremot fråga om ett avgörande av åklagaren som är avsett att vara slutligt och där man antingen helt och hållet avstår från förundersökningsåtgärder för att utreda ett visst brott eller där man avstår från vidare åtgärder för att utreda brottet av den anledningen att åklagaren bedömer att ett s.k. beslut om åtalseftergift av påföljdsnatur skulle fattas till följd av åtgärderna. Åklagarens beslut om att förundersökning inte skall göras eller att förundersökningen skall avslutas betyder att man avstår från förundersökningsåtgärder redan innan det vore dags för förundersökningsmyndigheten att fatta beslut om att föra saken till åklagaren för prövning. Efter att åklagaren har träffat ett sådant avgörande som avses här ankommer det således inte på förundersökningsmyndigheten att fatta ett sådant beslut om avslutande av förundersökningen som avses i

43 §. Bestämmelser om underrättelse om att förundersökningen har avslutats tas in i 47 §, enligt vilken åklagaren är skyldig att informera om det beslut som avses här.

4 a §. Paragrafens upphävs av de orsaker som anges i motiveringen till 4 § 3 mom.

5 §. Det föreslås att det vid fastställandet av målen med förundersökningen enligt paragrafen tydligare än förut skall anges att strävan inte bara är att samla det material som behövs vid åtalsprövningen och rättegången utan dessutom att såväl utreda de faktiska möjligheterna till återställande av vinning av brott och till erhållande av skadestånd som rent konkret trygga återställandet av egendom och verkställighet av förverkandepåföljder och skadestånd, i den mån detta är dels möjligt inom ramen för de nuvarande befogenheter om vilka bestäms på något annat ställe, dels motiverat med hänsyn till de allmänna förundersökningsprinciperna. Från författningsteknisk synpunkt är det ändamålsenligast att hela paragrafen skrivs ut på nytt på grund av de föreslagna ändringarna.

I de tre punkterna i 1 mom. föreskrivs i dag om tre olika ändamål med utredningen, dvs. åtalsprövning, tryggande av eventuell kvarstad och förande av talan angående målsägandens privaträttsliga anspråk. Bl.a. bestämmelserna om de utredningar som behövs för tryggande av eventuell kvarstad överförs från den gällande 2 punkten till 3 punkten i 1 mom. Eftersom utredningen av den skada som tillfogats och den vinning som erhållits å andra sidan är av väsentlig betydelse också med tanke på åtalsprövningen och påföljderna för brottet, föreslås det att omnämmanden som gäller detta fogas till 1 mom. 1 punkten. Syftet med förundersökningen är förutom att utreda saken också att höra parterna. Målsäganden skall ges tillfälle att lämna uppgifter om omständigheterna kring händelsen och framställa sina anspråk och dessutom att göra en rättslig bedömning av den sak som utreds. På motsvarande sätt skall den som är misstänkt för brott ges tillfälle att vid utredningen av saken säga sin åsikt om straffbarheten för den gärning som personen misstänks för samt om de misstankar och yrkanden som riktats mot honom eller henne är befogade. Också målsägandens uppfattning om betydelsen av den rättskränkning som han eller hon har lidit

är en omständighet som åtminstone i någon mån skall beaktas vid åtalsprövningen, liksom även om den misstänkte eventuellt har misstagit sig i fråga om innehållet i och tillämpningen av rättsnormer också i sådana fall när misstaget inte utesluter gärningens straffbarhet. Den gällande 3 punkten om utredning av målsägandens privaträttsliga anspråk blir 2 punkt, och dess ordalydelse är oförändrad.

Genom den till sakinnehållet utvidgade bestämmelsen om spårande och återställande av vinning av brott som utgör den nya 3 punkten betonas det faktum att förundersökningens betydelse i detta avseende inte begränsar sig enbart till en utredning av de juridiska förutsättningarna för domstolsavgöranden om förverkandepåföljder och skadestånd. Tvärtom är det med tanke på uppgifterna inom brottbekämpningen som en helhet viktigt att man vid förundersökningen också utreder och förverkligar de till buds stående möjligheterna att konkret spåra och återställa vinning av brott. En central uppgift vid förverkligandet av de grundläggande kriminalpolitiska målen är att frånta gärningsmän och även andra den ekonomiska vinningen av en straffbar gärning. Genom en rättidig utövning av de befogenheter som hänför sig till detta kan man ofta återställa det rättsläge som har kränkts, t.o.m. så att inga brottsskador uppstår för målsäganden eller så att det slutliga antalet sådana skador kan minimeras.

Att de syften med förundersökningen som anges i lagen omfattar konkreta åtgärder för spårande och återställande av vinning av brott framgår bl.a. av att parter och vittnen kan förhöras inte bara om själva den brottsliga gärningen och omständigheterna vid och följderna av den utan också om omständigheter som hänför sig till var den egendom som frånhänts någon genom brottet finns, till den rättsliga och faktiska karaktären hos överlåtelseåtgärder som senare riktats mot egendomen eller till förmögenhetsförhållandena för gärningsmannen eller någon annan som ansvarar för en förverkandepåföljd eller skadestånd. Alla dessa frågor är av betydelse vid bedömningen av möjligheterna att återställa egendom som förvärvats genom ett brott samt att verkställa en förverkandepåföljd som skall dömas ut eller skadestånd som

skall betalas till målsäganden med anledning av ett brott. Vid spårande och återställande av vinning av brott omfattas också dessa omständigheter av begreppet den sak som undersöks i förundersökningslagens 27 § 1 mom., som gäller ett vittnes plikt att hålla sig till sanningen.

I momentets 3 punkt föreslås inga bestämmelser om de konkreta befogenheterna när det gäller återställande av vinningen av brott, utan om dessa befogenheter bestäms särskilt, främst i tvångsmedelslagens 3 kap. (skinringsförbud och kvarstad) och 4 kap. (beslag). I detta sammanhang kan det nämnas att i de ändringar som samtidigt föreslås i tvångsmedelslagens 5 kap. ingår en utvidgning av användningsområdet för husrannsak samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning så att det också omfattar eftersökning av egendom som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad.

Trots att spårandet och återställandet av vinningen av brott samt tryggheten av skadestånd och förverkandepåföljder utgör en oskiljaktig del av förundersökningens syften, är det varken ändamålsenligt eller ens möjligt att tidsmässigt binda dessa åtgärder till färdigställandet av det förundersökningsmaterial som samlas in för åtalsprövningen. Med tanke på åtalsprövningen och ett eventuellt domstolsförfarande är förundersökningen klar när tillräcklig utredning har erhållits om de omständigheter enligt förslaget om vilka bestäms i 1 och 2 punkten i detta moment, även om alla till buds stående åtgärder för att spåra vinningen av brott eller trygga skadestånd och förverkandepåföljder då ännu inte skulle ha vidtagits. Att saken förs till åklagaren för prövning utgör dock inget hinder för att fortsätta åtgärder vidtas för att spåra och återställa vinning av brott samt för att trygga skadestånd och förverkandepåföljder också härfter. I dessa fall tillämpas samma principer som när förundersökningen fortsätter för att ytterligare utredning skall kunna skaffas. Frågan behandlas närmare i motiveringen till 43 §. Att dessa uppgifter hänför sig uttryckligen till förundersökningen innebär dock att det efter att en dom har meddelats i brottmål och domen har vunnit laga kraft inte längre är förundersökningsmyndigheternas sak att

utreda och säkerställa möjligheterna till verkställighet.

9 §. Det föreslås att till paragrafen fogas ett nytt 2 mom., som innehåller en uttrycklig bestämmelse om att förundersökningen avslutas för en viss brottsmisstänkts del när det inte längre finns laglig grund att misstänka just den personen men det beträffande den sak som undersöks fortfarande enligt förundersökningslagens 2§ finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts.

Syftet med momentet är att komplettera bestämmelserna om att parterna i en straffprocess skall informeras om hur behandlingen av saken framskrider så, att den som är misstänkt för brott och som har underrättats om sin ställning vid förundersökningen inte alltför länge skall behöva sväva i ovisshet om hur straffprocessen utfaller för hans eller hennes del. Enligt artikel 6 stycke 1 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Fördr. 19/1990; Europarådets människorättskonvention skall envar vara berättigad till en rättegång inom skälig tid när det gäller att pröva anklagelser mot personen för brott. Enligt vedertagen rättspraxis vid den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna skall denna bestämmelse i konventionen iaktas också när processen inte leder till att åtal väcks mot den misstänkte. Enligt domstolens avgöranden skall den skäliga tiden räknas från den tidpunkt då personen genom en officiell underrättelse har fått veta att han eller hon är misstänkt till dess att ett slutligt avgörande har meddelats i saken, dvs. när den misstänkte inte längre är ovetande om sin ställning.

Den som är misstänkt för brott skall alltid innan förhöret inleds underrättas om sin ställning i den sak som undersöks (den gällande 22 §, den föreslagna 29 §). En person skall enligt 9 § 1 mom. alltid underrättas när åtgärder vidtas mot honom eller henne vid förundersökning och det är klart vilken personens ställning är i den sak som undersöks. Den som är misstänkt för brott kan således informeras om sin ställning t.ex. i samband med förberedande samtal, beslag, husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning som riktar sig mot honom eller henne. Enligt artikel 5 stycke 2 i Europarådets konvention

om de mänskliga rättigheterna skall envar som arresteras omgående och på ett språk som personen förstår underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom eller henne. Motsvarande nationella bestämmelser om meddelande av orsaken till gripande eller anhållande finns bl.a. i 4 § polislagen (493/1995), i det ovan nämnda 1 mom. i 9 § förundersökningslagen och i 1 kap. 2 och 7 § tvångsmedelslagen. Även om den som har gripits som misstänkt för brott visar sig vara oskyldig innan man hinner förhöra personen, skall han eller hon enligt bestämmelserna ha underrättats om sin ställning redan vid gripandet.

Om det när undersökningen framskrider visar sig att den som ursprungligen misstänkts för brott är målsägande eller vittne, skall personen enligt 9 § 1 mom. underrättas om sin förändrade ställning. I de situationer som avses i det nya 2 mom. är det också på sätt och vis fråga om att en persons ställning förändras vid förundersökningen, då den som ursprungligen misstänkts för brott upphör att vara part i förundersökningen. När förundersökningen avslutas för någons del trots att misstanken om brott i övrigt kvarstår, skall personen underrättas om beslutet så som bestäms i den föreslagna 47 §. En tidigare misstänkt som upphör att vara part i förundersökningen har inte längre de rättigheter som föreskrivs för en part att påverka det sätt på vilket förundersökningen utförs, och personen behöver inte längre informeras om ett beslut enligt 43 § som gäller förundersökningen i dess helhet.

Avsikten med den nya bestämmelsen är inte att ändra grunderna för bedömning av när tröskeln för förundersökning överskrids och inte heller förundersökningsmyndigheternas praxis vid avgränsningen av vem som i respektive fall hör till kretsen av misstänkta. Bestämmelsen inverkar inte heller på de personers ställning som hela tiden fram till dess att åtalsrätten för det brott som utreds preskriberas är skäligen misstänkta för brott, trots att deras skuld varken kan bekräftas eller uteslutas. Beslutet om att avsluta förundersökningen för en viss persons del har å andra sidan inte rättskraftsverkan, utan personen kan vid förundersökningen av samma brott på nytt få ställning som misstänkt, om

omständigheter som framkommit under undersökningens gång ger orsak till det.

17 §. I 1 mom. föreskrivs att var och en är skyldig att på kallelse infinna sig till förundersökning. Det föreslås att bestämmelsens användningsområde utvidgas något. Samtidigt ändras terminologin i den i överensstämmelse med ändringarna i den statliga lokalförvaltningsorganisationen.

Enligt den gällande ordalydelsen i momentet kan den åläggas att infinna sig till förundersökning som "antas kunna bidra till utredningen av ett brott". Språkligt avser uttrycket främst en sådan situation där den som infinns sig till förundersökning uppger omständigheter som är nödvändiga för utredningen av saken, i allmänhet muntligt men ibland också genom att upprepa någon iakttagelse eller åtgärd som hänfört sig till en viss situation eller genom att förelägga förundersökningsmyndigheten ett föremål eller en handling som personen frivilligt har tagit med sig. Enligt ordalydelsen i bestämmelsen kan en person också åläggas att infinna sig till förundersökning för att göra observationer som ger underlag för frågor genom vilka personen därefter kan antas bidra till utredningen av brottet.

Enligt den gällande bestämmelsen är en person skyldig att infinna sig till förundersökning i det polisdistrikt där han eller hon vistas eller, om polisdistriktets ämbetsrum finns i ett annat polisdistrikt eller distriktets polisväsen sköts i samarbete med ett annat distrikt, även i det andra polisdistriktet.

Det föreslås för det första att den terminologi i bestämmelsen som gäller organisationen ändras så att begreppen polisdistrikt, polisdistriktets ämbetsrum och samarbete beträffande distriktets polisväsen ersätts med en hänvisning till det härads område där personen vistas. Den statliga lokalförvaltningen har i dag organiserats så att de enskilda lokala polisenheternas ämbetsdistrikt är uttryckligen det geografiska område som häradet i fråga utgör. I dag finns respektive lokala polisenhets verksamhetsställe inom häradet i fråga, och varje enhet sköter i allmänhet självständigt de uppgifter i häradet som hör till den lokala polisen. De lokala polisenheterna kan dock fortfarande samarbeta. På grund av att häraden i dag är så stora kunde

en skyldighet att infinna sig på ett verksamhetsställe i ett annat härad ibland vara oskälig.

Ett i sak mera betydelsefullt förslag till ändring gäller grunden för skyldigheten att infinna sig. Momentet föreslås bli ändrat så att också den vars närvaro när en förundersökningsåtgärd vidtas annars är nödvändig för att saken skall kunna utredas kan åläggas att infinna sig. En person kan kallas till förundersökning på denna grund bl.a. i sådana fall när utredningen av saken förutsätter att förundersökningsmyndigheten eller någon som hörs i saken gör observationer som gäller personen, trots att han eller hon inte ens väntas kunna ge upplysningar som bidrar till utredningen. Orsaken till att man ålägger en person som redan har hörts i saken att vara närvarande när någon annan förhörs behöver inte heller alltid vara att man väntar sig att få ytterligare upplysningar av honom eller henne, utan syftet med närvaron kan ibland vara att påverka den som då förhörs så att han eller hon är villig att bidra till utredningen av saken. Trots att man i praktiken i allmänhet företar kroppsbesiktning eller tar signalement i samband med gripandet eller de förundersökningsåtgärder som vidtas omedelbart efter det, kan en person enligt den föreslagna ordalydelsen också särskilt åläggas att infinna sig till förundersökning i detta syfte, om förutsättningarna för användning av tvångsmedlen i fråga är uppfyllda och åtgärderna fortfarande har betydelse för utredningen av brottet. T.ex. kännemärken som har framkommit vid ett förhör kan ibland ge anledning att undersöka den misstänktes kropp på nytt och noggrannare än vid den första kroppsbesiktningen.

I praktiken kommer behovet av att kunna ålägga personer att infinna sig till förundersökning för att observationer som gäller dem skall kunna göras i hög grad att hänföra sig till identifikationen av gärningsmän, vid vilken jämförelsepersoner används. Bestämmelser om ordnande av sådan gruppkonfrontation föreslås i den nya 38 a §.

Det bör noteras att den som infinns sig till en förundersökning inte heller på basis av den ändrade bestämmelsen kan åläggas några nya skyldigheter att bidra aktivt till förundersökningen, utan en sådan skyldighet skall

grunda sig på någon annan bestämmelse. Förundersökningsmyndigheten skall således själv utföra eller i form av köpta tjänster skaffa de arbetsprestationer som behövs vid brottsutredningen när den enskilda person som har rätt att utföra dem inte frivilligt vill göra detta.

19 §. I paragrafens 1 mom. anges i dag genom en hänvisning till 17 § det område inom vilket skyldigheten för den som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet att vid behov infinna sig för att genast höras gäller. På motsvarande sätt som i den nämnda paragrafen föreslås det att också terminologin i 19 § 1 mom. ändras så att skyldigheten att infinna sig gäller inom samma häradsområde.

Det föreslås att till paragrafen fogas ett 2 mom., som kompletterar förundersökningsmyndigheternas befogenheter när det gäller att få en person som avlägsnar sig från brottsplatsen att delta i förundersökningen av saken.

Trots att vem som helst enligt 17 § kan kallas och enligt 18 § t.o.m. hämtas till förundersökning, blir bestämmelserna i fråga betydelselösa, om någon som befunnit sig på en brottsplats kan avlägsna sig innan personen hinner identifieras så att man senare kan få tag på honom eller henne. Trots att var och en som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet enligt 19 § är skyldig att på uppmaning av en polisman stanna kvar på platsen eller infinna sig för att höras, kan det ibland hända att en person som avlägsnar sig från platsen hinner ta sig till ett område som skyddas av hemfrid eller till någon annan plats på vilken bestämmelserna om husrannsakan eller rannsakan på andra platser tillämpas innan en uppmaning hinner ges. När det inte enligt någon annan bestämmelse i förundersökningslagen eller tvångsmedelslagen finns grund för att gripa personen, kan man inte ta sig in i ett sådant objekt för husrannsakan som avses i 5 kap. 1 § tvångsmedelslagen eller på någon annan plats som inte är tillgänglig för allmänheten för att få tag på personen, om innehavaren av platsen motsätter sig det.

Någon annan än den som misstänks för brott kan vid förundersökning gripas endast på ovan nämnda grunder, dvs. efter att per-

sonen har underlåtit att följa en uppmaning att infinna sig till förundersökning eller att stanna kvar på brottsplatsen. Detsamma gäller den som misstänks för brott, om för brottet inte föreskrivs strängare straff än böter och det inte är fråga om något av de brott som också i detta fall hör till tillämpningsområdet för den allmänna rätten att gripa.

Ju grövre brottet är, desto viktigare är det dock att man också i andra situationer kan få tag på en målsägande och i synnerhet ett vittne som avlägsnar sig från brottsplatsen. Även om det endast vore fråga om ett lindrigare brott är det inte heller bra med tanke på det straffprocessuella systemets trovärdighet att den som är misstänkt för brott kan komma undan utredningen av saken enbart genom att ta sig in på ett privat område innan en förundersökningsmyndighet som hela tiden kan se personen hinner framställa ett yrkande om att personen skall stanna kvar på platsen. T.ex. ett tecken att stanna som på grund av en trafikförseelse ges med handen eller med en signalanordning från ett polisfordon åt den som framför ett motorfordon skall i sig också betraktas som en sådan uppmaning att stanna kvar på platsen som avses i den gällande 19 § förundersökningslagen. Det bör då också vara möjligt att följa efter den som misstänks för enbart en lindrig trafikförseelse till ett privat område, även om det är osäkert om personen har lagt märke till en dylik uppmaning att stanna kvar på platsen och underlåtit att iakttä den så att det på basis av underlåtelser skulle finnas grund för att gripa personen och i anslutning till detta företa husrannsakan för att få tag på honom eller henne.

Enligt det föreslagna 2 mom. får en person gripas om det finns ett behov av att ge honom eller henne en sådan uppmaning att stanna kvar på platsen som avses i den gällande 19 §, också i sådana fall när det enligt de nuvarande bestämmelserna inte finns någon annan grund för gripandet. Gripandet förutsätter dock att utredningen av saken annars skulle äventyras. Förutsättningarna för gripande är således något striktare än förutsättningarna för att enbart ge en uppmaning att stanna kvar på platsen, dvs. att åtgärden är nödvändig med tanke på utredningen av saken.

Av rätten att gripa följer befogenheter en-

ligt tvångsmedelslagen att företa husrannsakan och rannsakan på andra platser för att eftersöka den som skall gripas. Husrannsakan eller rannsakan på andra platser i detta syfte skall dock övervägas synnerligen noga med beaktande av den proportionalitetsprincip om vilken föreskrivs i 7 kap. 1 a § tvångsmedelslagen. Det ingrepp i individens rättssfär som tvångsmedlet innebär är rätt obetydligt, om man på grund av att en motorfordonsförare misstänks för en förseelse följer efter personen till ett privat gårdsområde. För att en person som har ställning som vittne skall kunna eftersökas i en bostad är kraven betydligt större när det gäller brottets allvarlighet och den betydelse de uppgifter som kan fås av uttryckligen den personen antas ha för utredningen av saken.

I enlighet med proportionalitetsprincipen skall en bedömning av liknande omständigheter göras också vid avgörandet av om det är skäl att ålägga en person som man har fått tag på med stöd av bestämmelsen att omedelbart infinna sig till eller stanna kvar för förundersökning, eller om enbart en önskan om att saken skall behandlas senare kan anses som en sådan i den gällande 19 § avsedd godtagbar orsak att vid det tillfället enbart anteckna personuppgifterna så att myndigheten senare kan kontakta personen.

22 §. Enligt 1 mom. är huvudregeln fortfarande att den som förhörs skall vara personligen närvarande vid förhöret. Det föreslås att bestämmelsen om att personen före förhöret skall underrättas om sin ställning överförs till 29 §, där alla de övriga bestämmelserna om de upplysningar som skall ges och frågor som skall ställas före förhöret sedan tidigare finns samlade.

2 mom. Oberoende av den förhördes ställning förutsätter ett undantag från kravet på personlig närvaro vid förhöret fortfarande att utredaren anser att förhöret kan ske utan olägenhet och utan att undersökningens tillförlitlighet äventyras. Bestämmelserna om en parts rätt att avge sin utsaga genom förmedling av ett ombud eller per telefon och om utredarens rätt att efter prövning förhöra ett vittne per telefon kompletteras så att det också är möjligt att använda något annat medium för dataöverföring i de fall då förhöret i dag får ske per telefon. Det kan t.ex. vara ändamålsenligt att använda telefax

målsenligt att använda telefax eller en e-postförbindelse, i synnerhet om den sak som utreds till sin natur är sådan att det är möjligt att ställa en serie på förhand förberedda frågor som utgör en helhet och den som förhörs också väntas svara på dessa frågor på en gång. Det kan vara ändamålsenligt att använda dylika medier för dataöverföring i synnerhet när saken till sin natur är sådan att den förutsätter att den som förhörs ingående och konsekvent redogör för sådana sakkomplex att också han eller hon för att kunna svara eventuellt måste skaffa ytterligare upplysningar om saken. Utvecklingen när det gäller de olika medierna för dataöverföring samt tillgången till och prisnivån på dem kan för sin del leda till att det blir ändamålsenligt att sköta förhöret i form av en videokonferens mellan förhørsledaren och den som förhörs, om det med tanke på utredningen av saken är viktigt att förhørsledaren omedelbart kan registrera hur den förhörde förhåller sig till och reagerar på varje fråga.

De föreskrivna ytterligare förutsättningarna för telefonförhör av den som är misstänkt för brott lindras så att en misstänkt efter utredarens prövning får förhöras på nytt per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring om en mindre komplettering av en utsaga som personen gjort tidigare i sin personliga närvaro behöver göras, oberoende av om saken är av ringa betydelse eller om den misstänkte medger att anmälan är riktig eller inte. I övriga fall skall vid bedömning av om de andra ytterligare villkoren som gäller ärendets ringa betydelse och medgivande av anmälan är uppfyllda beaktas att syftet med bestämmelserna om valet av förhörsmetod uttryckligen är att främja utredningen av fakta. Därför skall den som är misstänkt för brott inte anses bestrida att anmälan om brott är riktig, om personen medger det händelseförlopp som beskrivs i anmälan men bestrider att han eller hon skulle ha gjort sig skyldig till ett straffbart förfarande. Att bestridandet grundar sig på en av den misstänkte gjord rättslig bedömning av det inträffade äventyret i sig inte utredningen av de fakta som är föremål för bedömning.

De saker som behandlas i det gällande 1 mom. har i förslaget delats upp på två moment. Det föreslagna 3 mom. motsvarar det

gällande 2 mom.

24 §. Enligt 2 mom. får förhör inte utan särskilda skäl hållas mellan kl. 21 och 6.

Bestämmelsen om att det i regel är förbjudet att hålla nattliga förhör föreslås bli ändrad så, att i den anges två typiska fall då förhör kan komma i fråga också nattetid, och som tredje alternativ nämns andra särskilda skäl.

Enligt huvudregeln får ett förhör också framöver inledas tidigast kl. 6, och förhöret skall avslutas senast kl. 21. Trots att den protokollförda förhørsberättelsen enligt 39 § 2 mom. skall granskas "efter förhöret", skall granskningen anses ingå i förhöret när de begränsningar som gäller klockslagen tillämpas. Den förhörde skall således tillåtas avlägsna sig från förhöret senast kl. 21, om det inte finns laglig grund för att fortsätta förhöret efter detta klockslag.

Enligt den föreslagna 1 punkten får förhöret hållas oberoende av klockslag, om den som skall förhöras uttryckligen begär detta. Om t.ex. ett förhör som har inletts före kl. 21 är nästan klart, kan det hända att den förhörde hellre vill att förhöret slutförs då än att personen måste infinna sig på nytt. I synnerhet när det gäller personer i skiftarbete kan det att förhöret på den förhördes begäran hålls på natten eller tidigt på morgonen t.ex. i samband med arbetsresan t.o.m. minska de olägenheter som förundersökningen förorsakar personen, förutsatt att ett sådant förfarande är möjligt med hänsyn till förundersökningsmyndighetens arbetstidsarrangemang. För att en begäran inte skall kunna återtas mitt under pågående förhör och på detta sätt missbrukas för att manipulera undersökningsåtgärderna skall bestämmelsen tolkas så att den förhördes begäran är i kraft en gång för alla tills förhöret i fråga avslutas, om förhöret på begäran har inletts mellan kl. 21 och 6 eller fortsatt efter kl. 21. Förhørsledaren skall dock fästa särskild uppmärksamhet vid att förhöret inte får leda till att den förhörde trötts ut eller till ett förfarande som äventyrar personens beslutsfrihet eller viljestyrka, inte ens i sådana fall när den förhörde uttryckligen har begärt att förhöret hålls nattetid.

Enligt den föreslagna 2 punkten får förhör hållas på natten också oberoende av den för-

hördes vilja i sådana fall när det är fråga om en summarisk förundersökning och den som skall förhöras med stöd av 19 § förundersökningslagen är skyldig att infinna sig eller stanna kvar på en plats. Personen har i detta fall påträffats på brottsplatsen eller i dess omedelbara närhet, och redan det faktum att den summariska förundersökningen har begränsats till enkla och klara ärenden leder till att ett förhör som hålls omedelbart är så kort att det inte kan medföra sådana särskilda olägenheter med tanke på vilka nattliga förhör i regel är förbjudna. Typiska fall på vilka bestämmelsen skall tillämpas är sådana förseelser som upptäcks inom trafikövervakningen efter kl. 21 och som genast behandlas i strafforderförfarande. När man beaktar fördelarna med att saken ureds omedelbart och nackdelarna med ett särskilt förhör som ordnas senare, kan det visserligen också enligt de gällande bestämmelserna anses finnas särskilda skäl till att förhöret i samband med den summariska förundersökning som strafforderförfarandet förutsätter skall hållas på natten. På grund av att dessa och motsvarande situationer är så vanliga är det dock skäl att föreskriva uttryckligen om saken.

Enligt den föreslagna 3 punkten är nattliga förhör också tillåtna om andra särskilda skäl kräver det. Förutsättningen motsvarar till dessa delar ordalydelsen i den gällande lagen. I praktiken är de situationer sällsynta när det finns andra särskilda skäl till att ett förhör hålls på natten än ett sådant som avses i den föreslagna 1 eller 2 punkten.

Enligt motiveringen till den gällande bestämmelsen (RP 14/1985 rd) är förhör tillåtna också på natten, om de inte kan uppskjutas till morgonen utan att brottsutredningen äventyras. Detta kan enligt motiveringen vara fallet t.ex. när den misstänkte påträffas på brottsplatsen på natten och det finns anledning att misstänka att han har haft medgärningsmän som har lyckats fly.

När man överväger om det är nödvändigt att hålla ett förhör på natten bör man å andra sidan beakta att begränsningen inte gäller förberedande samtal nattetid. Av principen om minsta olägenhet följer då att det inte är tillåtet att hålla ett förhör på natten, om de upplysningar som behövs just då fås under ett förberedande samtal. Detsamma gäller om

det redan under det förberedande samtalet framgår att en misstänkt som inte omfattas av sanningsplikten inte heller under ett förhör skulle yppa några omständigheter som skulle kunna bidra till utredningen av saken.

3 mom. Bestämmelsen om att den som förhörs skall ges tillfälle till regelbundna måltider och tillräcklig vila i slutet av det gällande 2 mom. blir som sådan ett särskilt moment.

28 §. Ett vittne måste i princip uppge allt som personen känner till om den sak som utreds. Det förfarande för att bryta ett vittnes vägran om vilket föreskrivs i 1 mom., dvs. ett domstolsförfarande i syfte att ålägga ett vittne som tredskas eller som åberopar en tvivelaktig grund för rätt att tåga att vittna vid förundersökningen, kan användas endast mot ett vittne som uppenbart känner till någon omständighet som är av vikt för utredningen av skuldfrågan. På detta sätt har man velat begränsa möjligheten att bryta ett vittnes vägran till s.k. nyckelvittnen, vilkas berättelse är avgörande för om den misstänkte är skyldig eller inte (RP 14/1985 rd). Det bör noteras att avgörande bevis i omfattande brottshelheter ofta fås först utifrån den helhet som flera nyckelvittnens berättelser tillsammans bildar.

Begreppet den sak som utreds, vilket hänför sig till fastställandet av omfattningen av vittnets sanningsplikt, inbegriper alla de omständigheter som förundersökningsmyndigheten enligt 5 § förundersökningslagen skall utreda vid förundersökningen. Ett vittne skall således sanningsenligt och utan att förtiga något uppge också vad personen vet om möjligheterna att återställa den egendom som erhållits genom brottet samt att verkställa en förverkandepåföljd som skall dömas ut eller skadestånd som skall betalas till målsäganden med anledning av brottet. I praktiken betyder detta främst att vittnet skall uppge vad han eller hon vet om ägoförhållandena när det gäller den som är misstänkt för brott eller någon annan som är ansvarig för en förverkandepåföljd eller skadestånd, samt om eventuella åtgärder som de ovan nämnda personerna har vidtagit för att överlåta eller skingra sin egendom. Också sådana uppgifter som inverkar på bedömningen av överlåtelseåtgärdernas rättsliga karaktär är av betydelse vid utredningen av om beslag eller säkrings-

åtgärder trots åtgärderna kan riktas mot egendomen.

För att effektivera återställandet av vinning av brott föreslås det att momentet ändras så att förfarandet för att bryta ett vittnes vägran skall kunna användas också när det är uppenbart att ett vittne känner till någon omständighet som är viktig för att spåra och återställa sådan vinning. Också när det gäller spårande och återställande av vinning av brott är användningsområdet för förfarandet med att bryta ett vittnes vägran således enligt förslaget något snävare än den principiella skyldigheten för ett vittne att yppa vad han eller hon vet, på grund av kravet på att omständigheten skall vara viktig.

29 §. I samband med den föreslagna ändringen i 22 § överförs bestämmelsen om att den som förhörs skall underrättas om sin ställning till 29 §, där bestämmelser om alla de övriga upplysningar som skall ges och frågor som skall ställas till den förhörde före förhöret i dag finns. Den överförda bestämmelsen tas in i 1 mom., som redan från förut innehåller en bestämmelse om att en misstänkt skall underrättas om det brott för vilket personen misstänks. Avsikten är att underrättelseskyldigheten i bägge de ovan nämnda fallen skall gälla också summarisk förundersökning, och hänvisningen i 44 § 3 mom. gäller därför inte 29 § 1 mom.

30 §. För att en person som är yngre än 18 år skall kunna förhöras som misstänkt för brott förutsätts det i dag enligt 1 mom. alltid att ett förhörsvittne är närvarande vid förhöret. Denna ovillkorliga regel leder till att förundersökningsmyndigheternas personalresurser allokeras på ett oändamålsenligt sätt som inte står i rimlig proportion till betydelsen för rättssäkerheten, i synnerhet inte om andra personer än förhørsledaren och den som förhörs redan är närvarande vid förhöret med stöd av någon annan bestämmelse.

Det föreslås därför att momentet ändras så att det är tillåtet att förhöra en person som är yngre än 18 år som misstänkt för brott utan att ett förhörsvittne är närvarande, om personens biträde eller lagliga företrädare eller en företrädare för socialnämnden är närvarande vid förhöret.

Av ordningsföljden hos meningarna i momentet framgår när en bestämmelse om anli-

tande av förhörsvittne är huvudregel och när den är ett undantag. Också vid andra än brådsakande förhör av en minderårig som är misstänkt för brott skall således ett förhörsvittne vara närvarande om den som skall förhöras begär detta, trots att också personens biträde eller lagliga företrädare eller en företrädare för socialnämnden är närvarande. Att någon av de sistnämnda personerna är närvarande ersätter således den nuvarande ovillkorliga skyldigheten att anlita ett förhörsvittne uttryckligen på grund av den förhördes ålder och ställning men inverkar inte på tillämpningen av de övriga bestämmelserna om anlåtande av förhörsvittne.

33 §. I paragrafen föreskrivs att vårdnadshavaren, intressebevakaren eller en annan laglig företrädare har rätt att vara närvarande vid förhör av en minderårig eller någon som omyndigförklarats. Innan lagen om förmyndarverksamhet trädde i kraft den 1 december 1999 användes termen "förmyndare" i stället för "intressebevakare". För utredning av ett brott kan en minderårig i princip vid behov förhöras med stöd av förundersökningslagens 17 §, oberoende av sin ålder och ställning i saken, men när man överväger om förhör skall hållas och vid själva förhöret skall 11 och 14 § förordningen om förundersökning och tvångsmedel iakttas. Huruvida en omyndig parts talan vid förhöret förs av personen själv eller av hans eller hennes lagliga företrädare eller av dem båda bestäms däremot på basis av 12 kap. 1 och 2 § rättegångsbalken.

Den gällande huvudregeln om att vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare för en omyndig har möjlighet att vara närvarande vid förhöret föreslås vara oförändrad när det gäller tillämpningsområdet, men dess innehåll omarbetas för att möjliggöra smidigare förfaranden. Till paragrafen fogas en ny bestämmelse om förbud mot närvaro i vissa fall. Den föreslagna ändringen förutsätter trots att den är obetydlig i sak att varje moment i paragrafen skrivs om.

1 och 2 mom. Enligt de gällande bestämmelserna skall, om den som förhöras är yngre än 15 år, vårdnadshavaren, intressebevakaren eller en annan laglig företrädare alltid ges tillfälle att vara närvarande vid förhöret. Vid

förhör av en omyndig som har fyllt 15 år skall en ovan nämnd person på motsvarande sätt alltid ges tillfälle att vara närvarande vid förhöret, om en sådan person vid en rättegång som gäller saken skulle få föra talan i stället för eller vid sidan av den omyndige. Av motiveringen till båda momenten framgår att när vårdnadshavare eller intressebevakare skall ges tillfälle att vara närvarande vid förhör, gäller detta samtliga vårdnadshavare och intressebevakare (RP 14/1985 rd).

En dylik kategorisk tolkning av bestämmelsen har lett till problem och till att klander har riktats mot förundersökningsmyndighetens verksamhet i sådana situationer när vårdnadshavare och intressebevakare som är bosatta på olika håll inte har kunnat nå inom en skälig tid, eller när en tidpunkt för förhöret som skulle vara lämplig för dem alla inte har kunnat fastställas utan att förundersökningen har fördröjts.

Det föreslås därför att momenten ändras så att vårdnadshavaren, intressebevakaren eller en annan laglig företrädare har rätt att vara närvarande vid förhöret i de situationer som anges i momenten. Enligt dessa moment är det således tillräckligt att förundersökningsmyndigheten tillåter var och en som har rätt att föra talan att vara närvarande vid förhöret, till den del detta inte förbjuds med stöd av 3 mom. Om förundersökningsmyndighetens skyldighet att aktivt se till att rätten att vara närvarande förverkligas bestäms i 4 mom.

Det kan vidare konstateras att förslaget inte ändrar tolkningarna i motiveringen till de ursprungliga momenten beträffande när vårdnadshavare eller intressebevakare eller enbart någon eller några av dem eller, i stället för eller vid sidan av dem, någon annan laglig företrädare har rätt att föra talan i saken. Om en omyndig hörs som vittne, har vårdnadshavaren, intressebevakaren eller en annan laglig företrädare inte rätt att föra talan i saken, utan deras närvarorätt grundar sig på förhörpsykologiska synpunkter.

Av systematiska orsaker är det också skäl att konstatera att enbart det att någon som har rätt att föra talan är närvarande vid förhöret av en omyndig inte i sig innebär ett förverkligande av rätten att föra talan utan endast ger personen i fråga tillfälle att på basis av vad den omyndige berättar vid förhöret överväga

sitt eget uttalande. För att förundersökningen skall vara komplett förutsätts det i princip att alla de som har rätt att föra talan vid förhöret av en omyndig förhörs, oavsett av om de varit närvarande eller frånvarande, så att det åtminstone kan utredas om de har något att yttra i saken. Dessutom skall de som företräder en omyndig målsägande tillfrågas om vilka anspråk de har på målsägandens vägnar. Om en företrädare som har rätt att föra den omyndiges talan är närvarande när en omyndig förhörs, begränsar bestämmelserna inte utredarens prövningrätt beträffande om företrädaren skall förhöras vid samma tillfälle som den omyndige och om företrädarens utsagor skall antecknas i samma förhørsberättelse som den omyndiges utsagor eller i en annan berättelse. Om en företrädare som har rätt att föra talan inte har varit närvarande vid förhöret, har personen med beaktande av 11 § förundersökningslagen rätt att före avgivandet av sin utsaga få ta del av vad den omyndige har yttrat i förhørsberättelsen.

3 mom. Enligt de gällande bestämmelserna kan undantag inte göras från rätten för vårdnadshavaren, intressebevakaren eller en annan laglig företrädare att vara närvarande vid förhöret, om inte utredaren med stöd av 35 § beslutar att avlägsna personen i fråga från förhöret på grund av att hans eller hennes närvaro försvårar utredningen av saken.

Om vid förhöret behandlas ett brott som har begåtts mot en omyndig och vårdnadshavaren, intressebevakaren eller en annan företrädare för den omyndige misstänks ha begått brottet, följer av 32 § lagen om förmyndarverksamhet och av 50 § lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) att företrädaren då varken har rätt att föra talan i saken eller sådan rätt att vara närvarande vid förhöret som grundar sig på denna rätt.

Om en vårdnadshavare, intressebevakare eller någon annan laglig företrädare däremot misstänks ha begått ett brott tillsammans med den omyndige, råder mellan dem inte nödvändigtvis någon sådan intressekonflikt att jäv skulle uppstå för vårdnadshavaren, intressebevakaren eller företrädaren. Utredningen av saken kan dock kräva att personen inte är närvarande när den omyndige förhörs. Möjligheten att enligt 32 § 1 mom. efter prövning

inte bevilja en part rätt att vara närvarande när en annan part förhörs innebär inte en möjlighet att vägra någon rätt att vara närvarande när denna rätt är absolut och grundar sig på någon annan bestämmelse.

Av dessa orsaker föreslås det att utredaren skall ha rätt att vägra en intressebevakare, vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare för en omyndig som skall förhöras sådan rätt att vara närvarande vid förhöret som grundar sig på 1 eller 2 mom., om företrädaren misstänks för det brott som undersöks.

4 mom. Trots att varje vårdnadshavare och varje intressebevakare har samma rätt att föra talan, är det med tanke på kravet på att förundersökningen skall vara snabb motiverat att man när tidpunkten för förundersökningsåtgärderna bestäms inte behöver beakta alla dem som har rätt att föra talan. För att rätten att föra talan inte skall förlora sin betydelse är det dock skäl att förutsätta att åtminstone en av dem som har denna rätt ges tillfälle att vara närvarande vid förhöret, vilket betyder att hans eller hennes behov skall beaktas när tidpunkten för förhöret bestäms. I praktiken torde rätten att vara närvarande då utövas av den av dessa personer som också annars i första hand sköter den omyndiges personliga angelägenheter. Beträffande de övriga som har rätt att vara närvarande är det tillräckligt att de underrättas om tidpunkten för förhöret, så att de har möjlighet att bedöma hur viktigt de för egen del anser det vara att komma till förhöret.

Det föreslås därför att alla de företrädare för den omyndige som har rätt att vara närvarande skall underrättas om förhöret på förhand, om detta kan ske utan svårighet. Åtminstone en av dem skall ges tillfälle att vara närvarande. Liksom i dag kan undantag göras från skyldigheten att ordna möjlighet till närvaro, om det för utredningen av brottet är nödvändigt att omedelbart förhöra den omyndige. Också i dessa fall skall den omyndiges företrädare underrättas om förhöret i efterhand.

38 a §. Det föreslås att i lagen tas in nya bestämmelser om gruppkonfrontation (38 a och 38 b §). Med gruppkonfrontation avses enligt paragrafens *1 mom.* ordnande av en konfrontation där jämförelsepersoner an-

vänds vid sidan av den misstänkte som skall identifieras. Enligt bestämmelsen kan en målsägande eller ett vittne åläggas att delta i en gruppkonfrontation för att identifiera en misstänkt. Gruppkonfrontationen är inte bunden till någon viss form, utan den kan ordnas på olika sätt antingen så att den misstänkte står uppställd på rad tillsammans med jämförelsepersonerna eller t.ex. så att den som skall identifiera den misstänkte får se personerna en och en. Undersökningsledaren och utredarna beslutar efter prövning när gruppkonfrontation skall användas och när en gärningsman skall identifieras på något annat sätt, t.ex. genom fotokonfrontation.

Enligt 2 mom. skall gruppkonfrontationen ordnas så att resultatet av konfrontationen är så tillförlitligt som möjligt. Ett sätt att öka tillförlitligheten är att använda sig av kunskaperna inom vittnespsykologin, som hela tiden utvecklas, och av de undersökningar som gjorts inom området (se Haapasalo, Kiesiläinen och Niemi-Kiesiläinen, Todistajan psykologia ja todistajan kuulustelu, Helsingfors 2000, och de källor till vilka hänvisas där). När det gäller de olika faktorer som inverkar på konfrontationens tillförlitlighet fästs i bestämmelsen särskild uppmärksamhet vid endast två viktiga omständigheter, dvs. hur jämförelsegruppen är sammansatt och antalet jämförelsepersoner.

Enligt momentet får som jämförelsepersoner vid gruppkonfrontation inte användas personer vilkas utseende avviker från den misstänktes så att konfrontationens tillförlitlighet minskar. Konfrontationens tillförlitlighet minskar väsentligt om jämförelsepersonerna t.ex. är av olika kön, hör till olika etniska grupper eller annars ser klart annorlunda ut än den misstänkte. Detta betyder dock inte att till jämförelsepersoner skall väljas personer som är så lika den misstänkte som möjligt. Personerna i jämförelsegruppen bör mot bakgrunden av vad man vet i dag väljas utgående från hur bra de passar in på den beskrivning som tidigare givits av den som skall identifiera den misstänkte, snarare än på basis av i hur hög grad de faktiskt liknar den misstänkte.

Enligt momentet skall antalet jämförelsepersoner vid gruppkonfrontation alltid vara minst fem. Om man inte får tag på ett till-

räckligt antal lämpliga jämförelsepersoner får gruppkonfrontation inte ordnas, utan i stället skall identifiering med hjälp av t.ex. fotografier eller video användas. Statistiskt sett är risken för misstag vid identifieringen direkt beroende av antalet jämförelsepersoner. T.ex. när en person används är den slumpmässiga risken för misstag och för en felaktig identifiering 50 %, och risken avtar i proportion till att antalet jämförelsepersoner utökas. När antalet jämförelsepersoner är minst fem, är den statistiska risken för misstag tillräckligt liten men antalet jämförelsepersoner som krävs ännu inte så stort att användningen av gruppkonfrontation skulle försvåras väsentligt.

Vid ordnandet av en gruppkonfrontation skall på basis av den första meningens i 2 mom. uppmärksamhet också fästas vid alla andra faktorer som är väsentliga med tanke på tillförlitligheten, trots att dessa inte nämns uttryckligen i lagrummet. T.ex. anses en konfrontation där den som skall identifiera den misstänkte får se jämförelsepersonerna en och en i dag vara mera tillförlitlig än en konfrontationsrad, eftersom den minskar benägenheten att man väljer det bästa alternativet i gruppen genom att jämföra personerna i raden. Man kan effektivt sträva efter att minimera risken för att den som utför identifieringen medvetet eller omedvetet styrs t.ex. genom att den som ordnar konfrontationen inte får veta vem av personerna i gruppen som är misstänkt. Man kan före konfrontationen ge den som utför identifieringen anvisningar där det betonas att den misstänkte inte nödvändigtvis finns med i gruppen. Genom att genast efter konfrontationen begära ett utlåtande av den som utfört identifieringen om hur säker han eller hon är på sin sak kan man minska sannolikheten för att personen senare ändrar åsikt. Om man redan från förut känner till en omständighet som minskar tillförlitligheten, t.ex. om den som skall utföra identifieringen tidigare har gjort ett misstag vid en identifiering eller om han eller hon känner den misstänkte från förut, skall gruppkonfrontation över huvud taget inte användas.

Avsikten är att närmare bestämmelser om de omständigheter i anslutning till ordnandet av en gruppkonfrontation som inverkar på konfrontationens tillförlitlighet skall utfärdas

genom förordning av inrikesministeriet. I sista hand bedöms gruppkonfrontationens tillförlitlighet i samband med bevisprövningen i domstolen.

Enligt 3 mom. gäller om ett biträdes och andra personers rätt att vara närvarande vid gruppkonfrontation vad som bestäms om förhör. Om ett biträdes rätt att vara närvarande vid förhör bestäms i 31 §. Med andra personer avses i momentet t.ex. vårdnadshavare, intressebevakare och lagliga företrädare, och om dessa personers rätt att vara närvarande vid gruppkonfrontation gäller på motsvarande sätt vad som bestäms i 33 §. Av bestämmelsen följer t.ex. att undersökningsledaren av vägande skäl som gäller utredningen av brottet kan förbjuda ett biträde att vara närvarande också vid gruppkonfrontation.

Enligt 4 mom. skall vid gruppkonfrontation föras protokoll, och konfrontationen skall dessutom spelas in på en videoupptagning eller någon annan därmed jämförbar bildupptagning. En gruppkonfrontation skall alltid spelas in, oberoende av hur den utfaller. Inspelningen skall göras så att såväl den som utför identifieringen som de som skall identifieras syns på den. Med annan bildupptagning avses här någon annan inspelning med rörliga bilder och ljud än en sådan som görs med hjälp av videoteknik.

Enligt 5 mom. utfärdas närmare bestämmelser om gruppkonfrontation genom förordning av statsrådet. I förordningen kan man precisera de situationer när gruppkonfrontation skall ordnas och hur en konfrontation skall ordnas för att vara så tillförlitlig som möjligt samt hur den skall dokumenteras och spelas in.

38 b §. I de flesta fallen kan man anlita de anställda hos polisen som jämförelsepersoner vid en gruppkonfrontation. Om de fysiska egenskaperna hos den som misstänks för brott avviker väsentligt från vad som är normalt hos huvuddelen av befolkningen är det inte möjligt att använda anställda hos polisen. Detsamma gäller när den misstänkte till sin ålder eller kroppsbyggnad klart avviker från polisens anställda. En målsägandes och ett vittnes skyldighet att delta i en gruppkonfrontation för att identifiera en misstänkt följer redan av tolkningen av den nuvarande 17 §, som gäller skyldigheten att infinna sig

till förundersökning. Skyldigheten för den som är misstänkt för brott att infinna sig till konfrontation för att en identifiering skall kunna göras grundar sig för sin del på den föreslagna utvidgningen av 17 §. Av förslaget följer dock också att vem som helst som i tillräckligt hög grad liknar en misstänkt i princip kan åläggas att infinna sig till en gruppkonfrontation som jämförelseperson, om hans eller hennes närvaro är nödvändig för att konfrontationen skall vara tillräckligt trovärdig och den således är nödvändig för utredningen av brottet.

Att någon deltar i en gruppkonfrontation som jämförelseperson är en av de få situationer då en person som inte har någonting att göra med den sak som undersöks genom sin närvaro bidrar till utredningen av ett brott. Det vore dock oskäligt om denna skyldighet att infinna sig obegränsat skulle utsträckas till utomstående enbart på denna grund. Därför föreslås det att andra än målsägande och vittnen kan åläggas att delta i gruppkonfrontation endast om det med beaktande av brottets natur är viktigt för att saken skall kunna utredas. En gruppkonfrontation kan vara viktig med tanke på brottets natur t.ex. i ett sådant fall när målsäganden eller ett vittne har kommit i nära kontakt med gärningsmannen. Typiska exempel på sådana brott är de olika vålds- och sedlighetsbrotten. Vid bedömningen av hur viktigt det är att använda gruppkonfrontation för utredningen av brottet skall dessutom hänsyn tas till såväl det straff som föreskrivs för brottet som de övriga brottsutredningsmedel som står till buds i det enskilda fallet.

Den utomstående skulle likväl kunnat vägra att delta i gruppkonfrontationen, om deltagandet skulle medföra oskäligt men för honom.

Till andra än parter, vittnen och poliser skall för deltagandet i en gruppkonfrontation genom undersökningsledarens beslut betalas en ersättning vars storlek bestäms genom förordning av inrikesministeriet. Det kunde vara ändamålsenligt att i fråga om ersättningsgranna tillämpa ungefär samma grunder och samma belopp som när det gäller de ersättningar som av statens medel betalas till dem som hörts som vittne i domstol.

38 c §. På tillförlitligheten hos en foto- el-

ler videokonfrontation inverkar samma omständigheter gällande ordnandet av konfrontationen, antalet jämförelsepersoner och jämförelsegruppens sammansättning som i fråga om en egentlig gruppkonfrontation. Därför föreslås det i paragrafen att de principer om vilka föreskrivs i 38 a § skall iakttas också vid dessa typer av konfrontation. I sista hand bedöms en foto- eller t.ex. videokonfrontations tillförlitlighet i samband med bevisprövningen i domstolen.

39 §. Enligt den nuvarande ordalydelsen i 2 *mom.* skall förhørsprotokollet efter förhöret läsas upp för den förhörde och ges till honom för granskning. Huruvida det är nödvändigt att läsa upp protokollet är beroende av sådana delvis även förhörstaktiska synpunkter som gäller det enskilda fallet, medan däremot rätten att granska det slutliga förhørsprotokollet och möjligheten att verifiera förhørsförhållandena med hjälp av ett förhörsvittne eller en ljud- eller bildupptagning av förhöret är mycket väsentligare med tanke på den förhördes rättsskydd. I praktiken har bestämmelsen därför inte följts bokstavligen. Det föreslås också att skyldigheten att läsa upp förhørsprotokollet stryks ur momentet. Förhørsledaren kan fortfarande efter prövning läsa upp förhørsberättelsen eller en del av den för den förhörde, om detta underlättar granskningen av förhørsprotokollet i det enskilda fallet. Förhørsledaren kan också läsa upp förhørsberättelsen i avsnitt vartefter behandlingen av saken framskrider, varvid den förhördes eventuella anmärkningar kan beaktas redan under förhöret, innan man går över till nästa sakfråga. Den förhörde skall också i dessa fall efter förhöret få granska det slutliga förhørsprotokollet så noga som personen själv önskar.

Paragrafens 3 *mom.* innehåller ett bemyndigande för statsrådet att utfärda närmare bestämmelser om inspelningen av förhørsberättelsen på en ljud- eller bildupptagning. Av ordalydelsen i bestämmelsen framgår uttryckligen att förfarandet kan tillämpas antingen vid sidan av eller i stället för det normala protokollförfarandet. Förundersökningsmyndigheten har enligt förslaget också framöver alltid rätt att spela in förhørsberättelsen. Enligt 17 § förordningen om förundersökning och tvångsmedel skall den för-

hörde på förhand underrättas om inspelningen.

Inspe­lningen av förhørsberättelsen är av betydelse med tanke på såväl den förhördes som utredarens rättsskydd. Om den förhörde senare ändrar sin berättelse, är möjligheten att verifiera förhållandena under det tidigare förhöret och det sätt på vilket förhöret har genomförts dessutom ägnat att öka bevisvärdet hos den tidigare berättelsen, i synnerhet när det gäller en person som är misstänkt för brott.

På motsvarande sätt är det t.ex. i allmänhet ändamålsenligt att spela in förhørsberättelsen på en ljud- eller bildupptagning vid förhör av ett barn som har fallit offer för ett sexualbrott. Man kan då på ett obestridligt sätt senare kontrollera förhållandena under förhöret och de förhörsmetoder som har använts.

Trots att de judiciella myndigheternas och polismyndigheternas nuvarande verksamhetslokaler redan i dag ofta är utrustade med anordningar med vilkas hjälp man kan spela upp ljud- och bildupptagningar, är priset på de kameror som skulle lämpa sig för inspelning av förhørsberättelser på bildupptagningar ännu för högt för att sådana genast skulle kunna skaffas till varje förundersökningsmyndighet. Inrikesministeriets förordningar bör ses över vartefter sådana kameror anskaffas. Vid behov skall bestämmelser också utfärdas om exceptionella arrangemang vid utredningen i sådana fall när det vid utredningen av ett brottmål finns särskilt stor anledning att spela in förhørsberättelsen på en bildupptagning, men den förundersökningsmyndighet som normalt skulle vara behörig inte har tillgång till en lämplig kamera.

Om inspe­lningen av förhørsberättelser av barn föreskrivs i en särskild paragraf som gäller detta (39 a §).

39 a §. Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen skall en förhørsberättelse som ett barn avger som vittne eller målsägande alltid spelas in på video eller någon annan motsvarande bildupptagning, om avsikten är att berättelsen skall användas som bevis vid rättegången och den förhörde på grund av sin unga ålder eller sin utvecklingsnivå sannolikt inte kan höras personligen där utan att förorsakas olägenheter. Huruvida ett barn kan förhöras vid rättegången avgörs först vid den

egentliga rättegången på basis av bestämmelsen i rättegångsbalken. Därför skall frågan om videoinspelning vid förundersökningen avgöras genom en sannolikhetsbedömning. Ingen exakt åldersgräns kan uppställas som förutsättning för videoinspelning. När det gäller ett barn under 12 år kan man utgå från att förhöret alltid spelas in på video. Beträffande äldre barn skall det bedömas från fall till fall om barnet är tillräckligt moget för att förhöras och om ett förhör vid rättegången eventuellt kan vara en ångestfylld upplevelse för barnet eller förorsaka det andra olägenheter. I oklara fall torde det vara klokast att spela in berättelsen på video.

Man kan sträva efter att öka tillförlitligheten i ett barns förhørsberättelse genom att använda de psykologiska kunskaperna, vilka hela tiden utvecklas, om barns beteende i förhörssituationer och om hur förhörsmetoderna och förhållandena vid förhöret inverkar på ett barns berättelse (Se Hirvelä, Lapsi rikosprosessissa, Borgå 1997, och de källor till vilka hänvisas där). Därför har i bestämmelsen fästs uppmärksamhet vid de särskilda krav som situationen ställer. Enligt paragrafen skall vid förhöret beaktas de särskilda krav som den förhördes utvecklingsnivå ställer på förhörsmetoderna, antalet personer som deltar i förhöret och de övriga förhållandena under förhöret. Genom att använda en särskild förhörsteknik vars syfte är att eliminera de felkällor som allmänt förekommer vid förhör av barn kan man väsentligt förbättra berättelsens tillförlitlighet och dess betydelse som bevis. Att överflödiga personer är närvarande vid det egentliga förhöret kan försvåra förhöret och minska berättelsens tillförlitlighet. I allmänhet bör vid förhör av barn ingen annan befinna sig i samma rum än den egentliga förhørsledaren och det barn som skall förhöras. Stämningen under förhöret skall vara sådan att det är lätt för barnet att berätta fritt. I sista hand bedöms förhørsberättelsens tillförlitlighet i samband med bevisprövningen i domstolen.

Av de orsaker som anges ovan kan det för att ett förhör av ett barn skall vara korrekt ibland förutsättas att det egentliga förhöret i stället för av en polis sköts av en psykolog eller någon annan som är sakkunnig när det gäller förhör av barn och som varken är för-

undersökningsmyndighet eller någon annan myndighet. För tydlighetens skull finns i paragrafen en särskild bestämmelse om saken. Den egentliga förhørsledaren skall alltid vara närvarande vid förhöret, dock inte i samma rum som den som förhörs. Beslutet om att en sakkunnig förhørsledare skall anlitas fattas av undersökningsledaren. Som sakkunnig kan således även anlitas någon annan än en tjänsteman. En sådan person omfattas med stöd av 2 kap. 12 § 1 mom. 3 punkten strafflagen av straffrättsligt tjänsteansvar. Enligt 124 § grundlagen får uppgifter som innebär betydande utövning av offentlig makt dock ges endast myndigheter. Därför föreslås det att förhöret skall ske under en polismans uppsikt.

Också den som är misstänkt för brott skall ges tillfälle att delta i förhöret och genom förmedling av förhørsledaren eller den ovan nämnda sakkunniga förhørsledaren ställa frågor till den förhörde. Frågorna skall dock vara sådana att det med hänsyn till barnets ålder och själsliga mognad är vettigt att ställa dem. En misstänkt har inte rätt att ställa frågor direkt till barnet. Den egentliga förhørsledaren skall förmedla och delvis också omformulera de frågor som den misstänkte ställer så att de passar den som förhörs.

42 §. Till paragrafen fogades i samband med straffprocessreformen ett 2 mom., där det föreskrivs att åklagaren kan kalla en part och partens biträde eller ombud till en muntlig överläggning innan beslut om väckande av åtal fattas. Överläggningen hänför sig inte till åklagarens uppgifter vid förundersökningen utan till den åtalsprövning som utförs efter förundersökningen. Det föreslås därför att momentet upphävs och att en bestämmelse med samma innehåll tas in i det lagrum, dvs. 1 kap. lagen om rättegång i brottmål (689/1997), där också de övriga bestämmelserna om åtalsrätten och åtalsprövningen finns.

43 §. I bestämmelserna om avslutande av förundersökning föreslås en del ändringar vilkas huvudsakliga syfte är att göra de bestämmelser som gäller avstående från åtgärder efter att förundersökningen har inletts korrekta i lagsystematiskt avseende, samt att tydligare än i dag ange syftet med vissa bestämmelser och den vedertagna tolkningen

av dem direkt i lagen.

1 mom. Bestämmelsen om det i praktiken vanligaste beslutsalternativet vid förundersökning, dvs. att saken överlämnas till åklagaren för prövning, tas in i 1 mom. Enligt ordalydelsen i den gällande lagen skall saken överlämnas till åklagaren för prövning efter avslutad förundersökning. Enligt förslaget skall saken överlämnas efter att förundersökningen har blivit klar. Förundersökningen är klar först när tillräckligt utredning har erhållits om de omständigheter som enligt 5 § 1 mom. skall utredas vid förundersökningen. Genom ändringen av ordalydelsen anges tydligt det krav som gäller redan i dag, dvs. att förundersökningen kan utgöra grund för åtalsprövning först när de lagstadgade målen för den har uppnåtts. Att detta krav iaktas har blivit ännu viktigare än förut efter det att straffprocessen reviderats så att åklagaren redan när åtal väcks uttömmande skall specificera sina yrkanden och grunderna för dem och också de bevis som läggs fram som stöd för dessa yrkanden. Att åklagaren enligt 15 § 2 mom. har befogenhet att bestämma att ytterligare undersökningar skall göras i en sak som förts till åtalsprövning betyder i systematiskt avseende att åklagaren har befogenhet och skyldighet att slutligt avgöra om det förundersökningsmaterial som överlämnats till åtalsprövningen är tillräckligt med hänsyn till det sistnämnda lagrummet, trots att förundersökningsmyndigheten självständigt skall bedöma om de mål som anges i 5 § 1 mom. har uppnåtts.

De uppgifter som föreslås i 5 § 1 mom. 3 punkten och vilkas syfte är att utreda och trygga möjligheterna att återställa vinning av brott utgör visserligen en väsentlig del av förundersökningens syfte, men i vilken mån dessa uppgifter kan fullgöras har ingen direkt inverkan på förutsättningarna för åtalsprövningen eller innehållet i beslutet om väckande av åtal. Därför skall en utredning av uttryckligen de omständigheter som anges i 5 § 1 mom. utgöra kriterier för när förundersökningen skall anses vara klar med tanke på åtalsprövningen. Åtgärderna för att spåra och återställa vinningen av brott kan vid behov fortsätta också härefter, med beaktande av den allmänna principen om den tidsmässiga kompetensfördelningen mellan förundersök-

ningsmyndigheten och åklagaren. Enligt den nämnda principen hindrar det att en sak har förts till åtalsprövning inte förundersökningsmyndigheten från att också härefter och även självmant använda tvångsmedel i brådskande fall, men detta skall så snart som möjligt anmälas till åklagaren, som beslutar om åtgärden skall bli i kraft. I sådana fall när det i fråga om vissa tvångsmedel, t.ex. skintringsförbud och kvarstad, har utfärdats uttryckliga bestämmelser om den tidsmässiga kompetensfördelningen, har dessa givetvis företräde framom de vedertagna principerna i situationer som inte regleras så strikt.

Enligt 5 § lagen om strafforderförfarande (692/1993) skall i ett brottmål som behandlas i detta förfarande innan straffanspråk framställs göras summarisk förundersökning, vid vilken utreds endast de omständigheter som är nödvändiga för att döma ut en påföljd genom strafforderförfarande. Enligt vedertagen praxis kan undersökningsledaren eller en utredare i egenskap av sådan tjänsteman som avses i den nämnda lagens 3 § dock även framställa straffanspråk efter att en normal förundersökning har gjorts, om den utredning som erhållits vid förundersökningen visar att villkoren för användning av strafforderförfarande är uppfyllda. Det föreslås därför att i momentet uttryckligen skall nämnas överlämnande av saken till åklagaren för utfärdande av strafforder som en åtgärd som är jämförbar med att saken överlämnas till åklagaren för prövning.

2 mom. Saken överlämnas dock inte till åklagaren för prövning, om det av förundersökningen har framgått att något brott inte har begåtts eller att ingen kan åtalas. Åtal kan inte väckas mot den som har varit yngre än 15 år vid begåendet av en straffbar gärning. Om förutsättningarna för undersökning när man redan från början misstänker att gärningsmannen är yngre än 15 år föreskrivs i 14 § förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Åtalsprövning kommer givetvis inte i fråga när det gäller en misstänkt som avlidit innan förundersökningen har avslutats. Åtal kan inte heller väckas om målsäganden för alla gärningsmännens del har återtagit sitt åtalsyrkande med anledning av ett målsägandebrott. Att förundersökningen avslutas utan att saken överlämnas till åkl-

garen för prövning följer då visserligen redan av den sista meningen i 3 § 1 mom. förundersökningslagen. I detta sammanhang kan nämnas att i 1 kap. 16 § 1 mom. lagen om rättegång i brottmål i dag entydigt föreskrivs att en målsägande som återkallar sin åtalsbegäran inte därefter har rätt att på nytt begära att åtal skall väckas. Åtal kan inte heller väckas om preskriptionstiden för åtalsrätten för brottet eller, i fråga om ett målsägandebrott, tiden för framställande av åtalsbegäran har gått ut.

Också i dessa fall skall förundersökningen vara så omfattande att tillräcklig utredning fås om förutsättningarna för att avsluta den. Det är t.ex. möjligt att avgöra frågan om preskription av åtalsrätten först efter det att tillräcklig utredning har erhållits om tidpunkten för brottet och om de omständigheter som bestämmer vilken straffbestämmelse som skall tillämpas på det. Begreppsmässigt är det inte möjligt att uppnå de mål som föreskrivs i 5 § 1 mom. vid förundersökningen om ett brott inte har begåtts, och det är i allmänhet inte heller till alla delar nödvändigt att uppnå dem i sådana fall när ingen kan åtalas för ett brott som har begåtts. Denna omständighet betonas genom ordvalet i lagtexten, enligt vilket saken förs till åtalsprövning efter att förundersökningen har blivit klar eller så avslutas förundersökningen utan att saken överlämnas till åklagaren för prövning.

Alla offentlighetsrättsliga påföljder med anledning av ett brott bestäms i samma brottmålsrättegång, och syftet med förundersökningen är därför att utreda förutsättningarna för bestämmande av också andra straffrättsliga påföljder än de straff som avses i 2 kap. 1 § strafflagen. I vissa fall kan talan gällande en sådan annan straffrättslig påföljd väckas särskilt i domstolen, trots att ingen kan åtalas för det brott som påföljden grundar sig på. T.ex. är preskriptionstiden för ett yrkande som gäller en förverkandepåföljd enligt 8 kap. 7 § strafflagen ibland längre än preskriptionstiden för åtalsrätten. Enligt samma kapitel 15 § 1 mom. skall en förverkandepåföljd i regel utdömas ur dödsboets tillgångar, om gärningsmannen eller någon annan som är ansvarig för påföljden har avlidit. I det moment som nu behandlas sägs därför uttryckli-

gen att en grund för att avsluta förundersökningen är att åtal inte kan väckas och inte heller något annat offentlighetsrättsligt yrkande framställas mot någon med anledning av brottet. När det t.ex. är möjligt att väcka särskild talan angående en förverkandepåföljd skall förundersökningen alltid slutföras till nödvändiga delar och saken överlämnas till åklagaren för prövning så att beslut kan fattas i den.

Bestämmelsen i 14 § 2 mom. i 1966 års polislagen (84/1966) utgjorde en sådan särskild lagstadgad grund som om den tillämpades vid sidan av 4 eller 43 § förundersökningslagen innebar rätt att avstå från förundersökning eller, på motsvarande sätt, efter att förundersökningen avslutats inte överlämna saken till åklagaren för prövning i sådana fall när polisen hade beslutat att avstå från åtgärder för att väcka åtal mot någon som gjort sig skyldig till en mindre forseelse. En allmän bestämmelse om åtgärdseftergift så att någon förundersökning inte görs, togs in som ett nytt 2 mom. i 2 § förundersökningslagen i samband med stiftandet av den nya polislagen, som trädde i kraft den 1 oktober 1995. Då reglerades inte frågan om det också först i slutfasen av förundersökningen är möjligt att avstå från åtgärder på den grunden att forseelsen är obetydlig annat än på basis av någon särskild bestämmelse utanför förundersökningslagen.

Det föreslås att denna oklarhet avskaffas genom en uttrycklig bestämmelse om att det är möjligt att avstå från vidare åtgärder på en grund som anges i den föreslagna 4 § 1 eller 2 mom. också efter det att förundersökningen har inletts, och att ett sådant avgörande följs av ett beslut av förundersökningsmyndigheten om att undersökningen skall avslutas utan att saken överlämnas till åklagaren för prövning. I enlighet med det ursprungliga regleringssättet i förundersökningslagen föreslås i lagrummet inte någon uttrycklig bestämmelse om förutom undersökningsledaren också utredaren har prövningsrätt när det gäller att besluta om avslutande av förundersökningen. Detta följer redan av det faktum att bestämmelsen måste kunna tillämpas också vid summarisk förundersökning, då det inte finns någon undersökningsledare. Det bör noteras att syftet med bestämmelsen inte är att för-

hindra en möjlighet att avstå från vidare åtgärder först i samband med granskningen av förundersökningsmaterial som de facto är klart. Också i denna fas kan man nämligen tala om avslutande av förundersökningen, eftersom beslutet leder till att det i allmänhet inte finns något behov av att samla det uppkomna materialet i ett förundersökningsprotokoll enligt 40 § 1 mom.

3 mom. Av de orsaker som anges i motiveringen till den föreslagna 4 § kan, när man avstår från åtgärder på basis av den allmänna bestämmelsen i 1 mom. i nämnda paragraf, anmärkning ges först när förundersökningen har framskridit åtminstone så långt att det finns en tillräcklig utredning om förseelsen och den som har begått den och om förutsättningarna för att avstå från vidare åtgärder. Ändringen begränsar inte den möjlighet att i vissa fall ge anmärkning också utan att förundersökning görs som grundar sig på bestämmelser utanför förundersökningslagen. Såväl en anmärkning som ges med stöd av förundersökningslagen som en anmärkning som ges med stöd av andra bestämmelser kan vara antingen muntlig eller skriftlig.

I alla de situationer när förundersökningen avslutas skall det dock anses att förundersökningsmyndigheten, oberoende av den bedömning myndigheten själv gör angående tillämpningen av paragrafen, skall överlämna saken till åklagaren för prövning åtminstone i sådana fall när åklagaren med stöd av sina befogenheter enligt hgns 15 § 2 mom. uttryckligen har bestämt om detta.

43 a §. Bestämmelsen, enligt vilken frågan om åtalsprövning skall avgöras i brådskande ordning om den misstänkte är yngre än 18 år, fogades till förundersökningslagen i samband med reformen av rättegångsförfarandet i brottmål. Det föreslås att bestämmelsen upphävs av de orsaker som anges i motiveringen till 42 § och att en bestämmelse med samma innehåll fogas till 1 kap. lagen om rättegång i brottmål.

44 §. Det föreslås att användningsområdet för summarisk förundersökning ändras beträffande dels den allmänna förutsättningen gällande brottets allvarlighet, dels undersökningsarrangemangen i fråga om ett brott som en polisman misstänks ha begått.

Enligt den gällande lagen får summarisk

förundersökning göras i enkla och klara ärenden, om för gärningen inte stadgas annat straff än böter eller fängelse i högst sex månader. Enligt förslaget förutsätts i fråga om graden av brottets allvarlighet att enligt allmän straffpraxis strängare straff än böter inte är att vänta för brottet.

I teorin kan det då hända att en del brott för vilka gärningsmannen döms till ett kort fängelsestraff och beträffande vilka summarisk förundersökning i dag kan göras blir utanför användningsområdet för summarisk förundersökning. Också ett kort fängelsestraff inom ramen för en så lindrig straffskala torde dock tyda på att brottet i sitt slag är så pass exceptionellt att det i det aktuella fallet är osäkert om det andra huvudvillkoret för summarisk förundersökning, dvs. att ärendet skall vara enkelt och klart, är uppfyllt.

Med tanke på en rationell fördelning av förundersökningsmyndigheternas resurser är det däremot mycket viktigt att summarisk förundersökning skall kunna göras också i sådana enkla och klara brottmål där det straff som är att vänta enligt vedertagen rättspraxis är böter, men där maximistraffet i dag utgör ett hinder för summarisk förundersökning. De brott som kommer i fråga är då främst de vanligaste brotten, när det handlar om egendomsvärden som lätt kan utredas och vilkas belopp enkelt kan fastställas men på grund av vilka det inte längre kan anses vara fråga om en lindrig gärningsform av brottet i fråga, och det strängaste straffet för ett brott som uppfyller grundrekvisitet är fängelse i mer än sex månader. Det vanligaste exemplet är ett beträffande gärningssättet enkelt tillgrepp av lös egendom som enbart på basis av egendomens värde skall anses som stöld i stället för snatteri. Ett annat typiskt fall är när egendom skadas så att varor eller tjänster som lätt kan skaffas behövs för att reparera eller ersätta egendomen, och priset på dessa är så högt att skadegörelsen inte längre kan betraktas som lindrig. Inom tullverkets arbetsfält förekommer i samband med införsel av varor skattebedrägerier där mängden införda varor och beskattningsgrunderna kan utredas på ett mycket enkelt sätt, men skattebedrägeriet inte kan anses vara lindrigt på grund av det skattebelopp som bedrägeriet gällt.

Samtidigt är det skäl att understryka att

summarisk förundersökning inte heller framöver kommer i fråga om ärendet inte skall anses vara enkelt och klart, även om det vore fråga om ett mycket vanligt brott som i normala fall skulle medföra bötesstraff. T.ex. vid undersökning av ett misshandelsbrott kan utredningen av vilken typ av skador brottet har förorsakat förutsätta också andra än enkla undersökningsåtgärder, och det är inte heller alltid på långt när tillräckligt att på brottsplatsen anteckna det huvudsakliga innehållet i den förhördes utsaga för att det verkliga händelseförloppet och orsakerna till brottet skall kunna klarläggas, t.ex. när det gäller utredningen av ett våldsbrott inom en familj.

Om undersökningsarrangemangen i fråga om ärenden som gäller brott som en polisman misstänks ha begått har utfärdats särskilda bestämmelser, som trädde i kraft i samband med reformen av åklagarväsendets högre organisationsnivå. Enligt dem är allmänna åklagaren undersökningsledare också vid summarisk förundersökning, med vissa undantag.

En mera ingående reglering av undersökningsarrangemangen har visat sig vara problematisk av den orsaken att den nuvarande hänvisningen i 44 § 2 mom., "ärenden som avses i 14 § 2 mom." inte är entydig. Enligt det nämnda lagrummet leds förundersökningen av brott som en polisman misstänks ha begått av allmänna åklagaren, med undantag för ärenden som behandlas som ett ordningsbotsärende eller i strafforderförfarande. Om den sistnämnda begränsningen tolkas så att vad som sägs i 14 § 2 mom. över huvud taget inte gäller ordningsbotsärenden eller ärenden som behandlas i strafforderförfarande, omfattas de inte heller av hänvisningen i 44 § 2 mom. Också ett ärende som gäller ett brott som en polisman misstänks ha begått kan då, om de allmänna villkoren är uppfyllda, behandlas som ett ordningsbotsärende eller i strafforderförfarande. I den summariska förundersökning som ingår i strafforderförfarandet finns enligt de normala bestämmelserna inte någon undersökningsledare. Men om 14 § 2 mom. tolkas så att den "avser" alla sådana brott som en polisman misstänks ha begått så, att om ordningsbotsärendena och strafforderförfarandet endast bestäms på ett annat sätt än om de övriga brottmålen, gäller

hänvisningen i 44 § 2 mom. också dessa processarter. Av denna tolkning följer för sin del att det också vid summarisk förundersökning som görs inom ramen för ett ordningsbots- eller strafforderförfarande i ett ärende som gäller ett brott som en polisman misstänks ha begått skall finnas en undersökningsledare, som enligt begränsningen i slutet av 14 § 2 mom. i dessa fall dock inte är en åklagare utan en tjänsteman som är anställd hos förundersökningsmyndigheten i fråga.

Däremot är det entydigt att om ett brott som en polisman misstänks ha begått inte behandlas som ett ordningsbotsärende eller i strafforderförfarande, skall allmänna åklagaren enligt det nuvarande innehållet i 44 § 2 mom. vara undersökningsledare också vid summarisk förundersökning.

Detta är ingen lyckad lösning, eftersom det att den förhördes utsaga antecknas endast i huvuddrag inte är på långt när lika viktigt med tanke på målen med att summarisk förundersökning används som de förenklade behörighetsarrangemang som iakttas vid summarisk förundersökning. Det väsentliga vid ordnandet av summarisk förundersökning är uttryckligen det att utredaren har självständiga befogenheter att besluta om samtliga undersökningsåtgärder och också att i enlighet med 43 § avgöra om saken skall överlämnas till åklagaren för prövning, om strafforderförfarande skall användas eller om förundersökningen skall avslutas. Om sådana tvångsmedel som utredarens behörighet omfattar behövs vid en summarisk förundersökning, begär utredaren sin anhållningsberättigade förman om ett förordnande gällande dem, på samma sätt som en icke-anhållningsberättigad tjänsteman som är undersökningsledare vid en normal förundersökning (en överkonstapel eller en kriminalöverkonstapel) förfar i en motsvarande situation.

I ärenden som gäller brott som en polisman misstänks ha begått finns det inte heller något sådant behov av att öka valmöjligheterna i fråga om undersökningsarrangemangen att detta skulle motivera ett begreppsmässigt motstridigt förfaringssätt, dvs. summarisk förundersökning som leds av en undersökningsledare. Om en polisman misstänks ha gjort sig skyldig till ett brott som inte be-

handlas som ett ordningsbotsärende eller i strafforderförfarande, hänför sig till saken nästan alltid andra sådana bl.a. tjänstemannarättsliga synpunkter att det är osannolikt att saken är enkel och klar på det sätt som en summarisk förundersökning skulle förutsätta. Även om förundersökning inte görs för att utreda förutsättningarna för att ådöma en polisman påföljder med stöd av statstjänstemannalagen (750/1994), skall dessa påföljder enligt 6 kap. 4 § strafflagen i skäligen mån beaktas vid straffmätningen. Utredningen av de omständigheter som inverkar på straffmätningen är central vid förundersökningen. Redan det att det finns en möjlighet att döma ut tjänstemannarättsliga påföljder är härigenom tillräckligt för att sådana krav skall uppstå gällande sättet att genomföra förundersökningen att det inte är motiverat att en summarisk förundersökning görs, inte ens om saken i sig är enkel.

Det föreslås därför att undersökningsarrangemangen när det gäller brott som en polisman misstänks ha begått ändras, och att regleringen av dem förtydligas genom att till 44 § 1 mom. fogas en mening enligt vilken summarisk förundersökning får göras med anledning av ett sådant brott endast om saken behandlas som ett ordningsbotsärende eller i strafforderförfarande. För att summarisk förundersökning skall kunna göras förutsätts det då att det redan när förundersökningen inleds är klart att det finns förutsättningar för att använda ordningsbots- eller strafforderförfarandet, och att det samtidigt också bestäms att saken skall behandlas i någondera förfarandet. Det är härvid inte möjligt att avsluta den summariska förundersökningen genom att ge den polisman som har gjort sig skyldig till förseelsen en anmärkning, eftersom beslutet om att saken skall behandlas som ett ordningsbotsärende eller i strafforderförfarande är ett avgörande som gäller valet av förfarande och som begreppsmässigt kan träffas först när man vid valet mellan att avstå från åtgärder eller att fortsätta ett förfarande som leder till påföljder har stannat för det senare alternativet. Också bevisningen i fråga om brottet skall vara något så när uppenbar redan när undersökningen inleds, eftersom det annars inte är möjligt att när undersökningen inleds välja förfarande, vilket

förutsätts enligt den föreslagna ordalydelsen.

Det föreslås att 44 § 2 mom. skall återfå sin ursprungliga ordalydelse, enligt vilken det aldrig finns någon undersökningsledare vid summarisk förundersökning.

45 §. I 2 mom. föreskrivs om de särskilda behörighetsvillkoren. Moment 1 som gäller de allmänna behörighetsvillkoren har ändrats i samband med rättshjälpsreformen som träder i kraft den 1 juni 2002. Rättegångsbalkens bestämmelser om de särskilda behörighetsvillkoren för rättegångsbiträden kan inte som sådana tillämpas på de biträden som anlitas vid förundersökning. T.ex. får en nära släkting till domaren inte vara biträde vid en rättegång, medan av 16 § förundersökningslagen å sin sida följer att vissa tjänstemän är jäviga att vara undersökningsledare eller utredare i ett ärende där en nära släkting till tjänstemannen i fråga är biträde för en part. Också till övriga delar lämnar frågan om i vilken mån bestämmelserna om de särskilda behörighetsvillkoren för rättegångsbiträden är tillämpliga på förundersökning i så hög grad rum för tolkning att det inte kan anses lämpligt att valet av förfarande avgörs av undersökningsledaren på basis av tolkning i det enskilda fallet. För att man skall kunna säkerställa att förundersökningen framskrider på behörigt sätt och att intressekonflikter mellan parterna beaktas samt att rättsskyddet för parterna vid förundersökningen och de föreslagna biträdena garanteras, förutsätts det att tillräckligt detaljerade och klara bestämmelser utfärdas också om de särskilda behörighetsvillkoren för de biträden som anlitas vid förundersökning.

I momentet föreslås bestämmelser om de särskilda behörighetsvillkoren för den som är biträde vid förundersökning, vilket framgår av uttrycket "biträde i ett enskilt fall".

Enligt 1 punkten får den inte vara biträde som har varit rådgivare för den misstänkte i det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det. Bestämmelsen motsvarar till sitt innehåll den gällande 1 punkten, men ordalydelsen har ändrats så att den motsvarar de övriga föreslagna punkterna.

Enligt 2 punkten är ett biträde jävigt att vid förundersökning biträda flera personer som är parter i samma mål eller i mål som har ett

direkt samband med varandra, om det råder en intressekonflikt mellan parterna, på samma sätt som vad som enligt 15 kap. rättegångsbalken gäller rättegång.

Den intressekonflikt som skulle uppstå utgör givetvis ett hinder för att samtidigt biträda en målsägande och den som är misstänkt för brottet i fråga. En intressekonflikt mellan flera målsägande är det för sin del fråga om t.ex. när ett egendomsbrott har lett till sakrättslig kollision och olika personer som är målsägande i samma brott eller i olika brott som hör till samma sakkomplex är parter i saken. Det råder också en konflikt mellan målsägandenas intressen när deras uttalanden gällande de brottsskador som de har lidit logiskt sett står i strid med varandra, eller när det sammanlagda beloppet av dessa skador uppenbart överstiger det totala beloppet av den skada som orsakats genom brottet, när detta kan utredas. De mest typiska situationerna då det råder en intressekonflikt mellan flera misstänkta är när någon av de misstänkta har bestridit sin delaktighet och samtidigt som gärningsman utpekat någon annan av de misstänkta, som förnekar sin skuld, eller när någon av de misstänkta har medgett sin delaktighet och samtidigt som medgärningsman utpekat någon annan av de misstänkta, som förnekar sin skuld. I en kriminell organisation, där de inbördes förhållandena är hierarkiska, kan en misstänkt också ha en så mycket lägre ställning än någon annan som misstänks för samma brott att det faktum att förundersökningsmyndigheten är skyldig att försöka utreda saken med andra medel är tillräckligt för att skapa en intressekonflikt som hindrar att personerna anlitar samma biträde, trots att de båda för egen del bestrider misstanken om brott i sin helhet.

När bestämmelserna om vittnesjäv i 17 kap. 18 § rättegångsbalken ändrades i samband med revideringen av rättegångsförfarandet i brottmål, skrevs det in i lagtexten att den är jävig att vittna som har åtalats för samma gärning eller en gärning som står i omedelbart samband med den gärning som åtalet gäller. Typiska exempel på brott som utgör separata brott men som står i omedelbart samband med varandra är dels tillgrepp och häleri, dels tagande och givande av muta.

Enligt 3 punkten är det en grund för jäv att någon i samma ärende eller ett ärende som har ett direkt samband med det är biträde för någon annan som misstänks för brott, om uppgiften som biträde för också den andra parten kunde försvåra utredningen av saken. Denna jävsgrund föreligger också när det inte råder någon intressekonflikt mellan de misstänkta. Enligt ordalydelsen i 48 § förundersökningslagen kan man genom förbudet mot att röja uppgifter för utomstående inte hindra ett biträde från att för utomstående och således t.ex. för en medmisstänkt yppa uppgifter om sin huvudman. Man kan inte heller vidta några åtgärder för att de facto hindra ett biträde från att vid biträdandet av en misstänkt utnyttja uppgifter som biträdet har fått i uppdraget som biträde för en medmisstänkt, även om biträdet i egentlig mening inte skulle röja dem för någon. I synnerhet i sådana fall när utredningen av de centrala fakta fortfarande pågår vid förundersökningen är det ofta ytterst viktigt att det över huvud taget inte finns någon möjlighet att de misstänkta förhörberättelser är beroende av varandra på ett sätt som inte motsvarar sanningen. De gällande bestämmelserna hindrar inte flera misstänkta från att välja samma biträde, så länge personen i fråga inte tidigare har varit rådgivare åt dem eller gjort sig skyldig till ett brott som minskar hans eller hennes tillförlitlighet.

Enligt 4 punkten får biträde inte vara den som i samma ärende eller ett ärende som har ett direkt samband med det är eller har varit sådant offentligt ombud som avses i 5 a kap. 6 a § tvångsmedelslagen i samband med teknisk avlyssning av ett utrymme som används för stadigvarande boende. Syftet med det föreslagna nya institutet offentligt ombud är att trygga tillvaratagandet av intressena för den misstänkte som är föremål för tvångsmedlet och innehavaren av de utrymmen som avlyssnas och också tillförlitligheten i fråga om verksamheten mera allmänt, i den fas av undersökningen när användningen av tvångsmedlen av tvingande skäl som har samband med utredningen inte kan avslöjas för dem som tvångsmedlet riktar sig mot. Biträdets verksamhet bygger för sin del på ett förtroendeförhållande mellan biträdet och dennes huvudman. På grund av denna skillnad mellan det offentliga ombudets och det egentliga

biträdets roller kan samma person inte vara såväl offentligt ombud som biträde. Förbudet mot att vara biträde gäller biträdande av såväl en misstänkt som varit föremål för tvångsmedel som andra som misstänks för brott i samma ärende eller ett ärende som har ett direkt samband med det.

Biträde för en part får enligt 5 punkten inte vara den som bedriver skötsel av offentliga uppdrag tillsammans med någon som av en orsak som anges i punkt 1—4 inte får vara biträde för parten i fråga vid förundersökningen.

Enligt regeln om god advokatsed, som är förpliktande för advokaterna, får en advokat inte ta emot uppdrag av en person för vilken någon som bedriver advokatverksamhet tillsammans med advokaten har varit rådgivare så som avses i momentets 1 punkt. Regeln om god advokatsed utgör ett hinder för att ta emot uppdrag också i sådana fall när en kompanjon till advokaten står i ett i 2 eller 3 punkten avsett uppdragsförhållande till en annan part i samma ärende. Det skall även anses strida mot god advokatsed att ta emot ett uppdrag i en i 4 punkten avsedd situation då det skulle uppstå en konflikt mellan olika roller på grund av att en kompanjon till advokaten har varit offentligt ombud. Dyliga situationer kan uppstå uppstå till följd av det föreslagna institutet offentligt ombud.

I syfte att främja en god rättsvård och av jämlikhetsskäl föreslås det att förbudet lagstiftningens utsträcks till att omfatta också andra som är biträden vid förundersökningen än advokater.

Enligt 6 punkten får den som är misstänkt för eller vittne i samma ärende eller ett ärende som har direkt samband med det inte vara biträde.

Rättegångslagstiftningen hindrar inte att en svarande i ett brottmål är biträde eller ombud för någon annan av svarandena i samma brottmål i ett sådant fall när det inte råder någon konflikt mellan personernas intressen. En sådan situation kan vara för handen t.ex. när båda svarandena bestrider åtalet i dess helhet och åtalen mot personerna inte är beroende av varandra så att den påstådda gärningen ovillkorligen skall tillräknas någondera personen. Liknande försvarsintressen föreligger också i ett sådant fall när svarandena

har medgett att de tillsammans har begått den gärning som avses i åtalet men bestrider gärningens rättsstridighet genom att åberopa en gemensam grund.

Det reviderade förfarandet vid rättegång i brottmål förutsätter att såväl föremålet för rättegången som den bevisning som skall läggas fram vid den specificeras slutligt redan vid väckandet av åtal. När man överväger om ett rättegångsbiträde är behörigt kan man således relativt tillförlitligt bedöma om det råder någon intressekonflikt mellan de medåtalade eller inte. Förundersökningen kännetecknas däremot av att föremålet för undersökningen och undersökningens omfattning liksom även de olika personernas ställning med avseende på den sak som utreds mycket väl kan ändras under förundersökningens gång, också som en följd av undersökningsåtgärder som förundersökningsmyndigheten vidtar självmant. Eventuella intressekonflikter kan således inte på ett tillförlitligt sätt uteslutas, i synnerhet inte i undersökningens början innan t.ex. förhören av de misstänkta har slutförts.

Trots att rättegångslagstiftningen inte innehåller något uttryckligt förbud mot att ett vittne är rättegångsbiträde i samma sak, är detta en omöjlighet som indirekt följer av de bestämmelser som begränsar ett vittnes närvaro i sammanträdessalen. För tydlighetens skull föreskrivs det att ett vittne inte kan vara biträde heller vid förundersökning.

I praktiken torde det vara sällsynt att en part vid förundersökningen ens skulle föreslå att någon som är misstänkt eller vittne i samma ärende skall vara biträde för honom eller henne. Eftersom en parts ovillkorliga rätt att själv utse ett biträde som uppfyller behörighetsvillkoren dock erkänns såväl i lagstiftningen som i Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna, är det skäl att för säkerhets skull ta in uttryckliga bestämmelser om också sådana ovanligare jävssituationer.

I 7 punkten kompletteras jävsbestämmelserna med tanke på de likaså ovanliga situationer när den som föreslagits som biträde i egenskap av tjänsteman eller annars vid utövning av offentlig makt har deltagit i åtgärder som hänför sig till det brott som undersöks eller till undersökningen av det. Om

personen i fråga är tjänsteman och tjänsteförhållandet fortsätter, uppstår jäv i de flesta, men inte i alla, fallen redan på grund av de allmänna begränsningarna som gäller tjänstemäns behörighet som rättegångsbiträde. I 15 kap. 3 § 3 mom. rättegångsbalken sägs att den som har deltagit i behandlingen av ett mål som medlem, föredragande eller protokollförare vid domstol inte får vara rättegångsbiträde i samma mål ens efter det att tjänsteförhållandet har upphört. Med beaktande av bestämmelsens syftemål är det skäl att föreskriva om en motsvarande jävsgrund för biträden vid förundersökning. Definitionen av åtgärder som gäller det brott som undersöks eller undersökningen är dock öppnare och mera omfattande än förteckningen över de tre domstolsuppdragen. Med beaktande av förundersökningens natur kan vilken tjänsteåtgärd som helst eller vilken åtgärd som helst som innebär utövning av offentlig makt, när åtgärderna hänför sig till det brott som undersöks eller till undersökningen, under undersökningens gång ge anledning att förhöra den som vidtagit åtgärden i saken i någon egenskap. Den som vidtagit åtgärden kan därför inte tillåtas vara biträde för någon i saken, inte ens i sådana fall när personen åtminstone till en början verkar vara utomstående.

47 §. Ursprungligen bestämdes i 43 § 2 mom. om skyldighet att underrätta parterna om det beslutades utan att saken överlämnades till åklagaren för prövning. I samband med revideringen av rättegångsförfarandet i brottmål ändrades momentet så att denna skyldighet utsträcktes till att gälla också situationer då förundersökning inte görs eller förundersökningen avbryts. Avsikten var att genom lagen om ändring av 43 § förundersökningslagen (403/1995) i 43 § 2 mom. reglera den underrättelseskyldighet som hänförde sig till revideringen av rättegångsförfarandet i brottmål utöver regleringen av underrättelseskyldigheten gällande användning av tvångsmedel enligt 5 a kap. tvångsmedelslagen, men bestämmelsen kom på grund av ett lagtekniskt fel att i stället ersätta den sistnämnda bestämmelsen.

Eftersom 43 § nu föreslås bli ändrad även av andra orsaker, är det ändamålsenligt att

samtidigt överföra den bestämmelse som ändrades vid revideringen av rättegångsförfarandet i brottmål till 47 §, som har upphävts tidigare. I paragrafen nämns för tydlighetens skull att undersökningsledaren skall se till att underrättelseskyldigheten fullgörs. Underrättelseskyldigheten hänför sig för det första till ett beslut av förundersökningsmyndigheten om att förundersökning inte skall göras, eftersom myndigheten inte anser att tröskeln för förundersökning överskrids (2 §), målsäganden inte yrkar på straff med anledning av ett målsägandebrott (3 §) eller förundersökningsmyndigheten avstår från åtgärder utan att förundersökning inleds (den föreslagna 4 § 1 och 2 mom.). För det andra gäller underrättelseskyldigheten ett beslut av åklagaren om att förundersökningen skall begränsas (den föreslagna 4 § 3 mom.), och ett beslut av förundersökningsmyndigheten om att förundersökningen skall avslutas för någon viss persons del (den föreslagna 9 § 2 mom.) eller om att förundersökningen skall avslutas helt och hållet utan att saken överlämnas till åklagaren för prövning (den föreslagna 43 § 2 mom.). Eftersom bestämmelsen således gäller olika faser av förundersökningen och också olika myndigheter, är det skäl att flytta bort den från 43 §, där det i övrigt föreskrivs enbart om förundersökningsmyndighetens alternativ vid fattandet av beslut om avslutandet av en förundersökning.

Av de orsaker som anges i detaljmotiveringen till 4 § 3 mom. (den gällande 4 a §) ersätts uttrycket avbryta förundersökningen också i 47 § med uttrycket avsluta förundersökningen.

Det föreslås att de bestämmelser som utfärdades genom den ovan nämnda lagen om ändring av 43 § förundersökningslagen skall tas in i 5 a kap. 11 § 2 mom. tvångsmedelslagen, eftersom syftet med dem i tiden var att komplettera de bestämmelser om underrättelseskyldighet som sedan tidigare fanns i det momentet.

1.2. Tvångsmedelslagen

1 kap. **Gripande, anhållande och häktning**

3 §. *Förutsättningar för anhållande.* I

1 mom. föreskrivs om förutsättningarna för att anhålla en person som på sannolika skäl misstänks för brott. I momentets 1, 3 och 4 punkt bestäms om förutsättningarna för anhållande i särskilda fall (om brottet är särskilt grovt, gärningsmannen okänd eller det finns risk för att den misstänkte lämnar landet). I 2 punkten bestäms för sin del om anhållande i s.k. normala fall. Enligt paragrafens 2 mom. får en misstänkt anhållas också fastän det inte finns sannolika skäl för misstanken, om det i övrigt finns förutsättningar för anhållande och det är synnerligen viktigt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning. I 3 mom. finns ett förbud mot oskäligt anhållande.

De omständigheter som nämns i de särskilda fallen (1 mom. 1, 3 och 4 punkten) är i sig en tillräcklig grund för att den som på sannolika skäl misstänks för brott skall kunna anhållas. Den allmänna förutsättningen för anhållande i normala fall, dvs. att det strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år, är inte i sig en tillräcklig orsak för anhållande. Utöver det förutsätts det särskilt att den som är misstänkt för brott sannolikt a) flyr eller på något annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff (flyktrisk), b) försvårar sakens utredning genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman (kollusionsfara) eller c) fortsätter sin brottsliga verksamhet (brottsrisk).

Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen föreslås det att förutsättningarna för anhållande i normala fall ändras så att en misstanke om att det föreligger en särskild förutsättning för anhållande, dvs. flyktrisk, kollusionsfara eller brottsrisk, inte behöver grunda sig på sannolika skäl, utan det är tillräckligt att det finns anledning att misstänka en sådan risk eller fara. Kravet på att det skall finnas sannolika skäl för att misstänka personen för det brott som undersöks och kravet gällande straffskalan är oförändrade. Bestämmelsens språkdräkt moderniseras beträffande grunderna för bedömning av de särskilda förutsättningarna. För att säkerställa en korrekt tillämpning sägs det fortfarande uttryckligen men genom en enklare formulering än tidigare att de särskilda förutsättningar

för anhållande som nämns i punkt a, b och c och som hänför sig till 1 mom. 2 punkten inte gäller de särskilt grova brott om vilka bestäms redan i momentets 1 punkt.

Ändringen inverkar också på förutsättningarna för häktning, vilka med stöd av hänvisningarna i 1 kap. 8§ 1 och 2 mom. är desamma som förutsättningarna för anhållande. När det användningsområde för anhållande och häktning som i princip är möjligt utvidgas något, kan förbuden mot oskäligt anhållande och oskälig häktning å andra sidan begränsa dessa åtgärder i en del sådana fall när tröskeln för de övriga förutsättningarna för anhållande endast nått och jämnt överskrids.

6 §. *Anhållningsberättigad tjänsteman.* I 1 punkten, i vilken uppräknas de anhållningsberättigade tjänstemännen vid polisen, föreslås en del mindre ändringar som främst beror på organisationsförändringar. Dessutom föreslås det att rätten att anhålla skall utsträckas också till de överinspektörer som förordnats att sköta förundersökningsuppgifter vid skyddspolisen.

Tjänstebenämningen för avdelningscheferna vid länsstyrelsernas polisavdelningar har ändrats från länspolisråd till länspolisdirektör och tjänstebenämningen för de övriga tidigare länspolisråden till polisöverinspektör.

Efter de organisationsreformer som genomförts vid centralkriminalpolisen har verket inte längre någon undersökningsbyrå eller byrå för internationella ärenden, men de tjänstemän som var chefer vid dem har i sin tjänst omplacerats i uppgifter som förutsätter sådana tvångsmedelsbefogenheter som hör till en anhållningsberättigad tjänsteman. Eftersom förändringar i den interna organisationsstrukturen i dag görs genom beslut av verket i fråga, är det inte skäl att i bestämmelser på lagnivå ta in benämningar på de olika verkens underavdelningar. Av en polismans utnämningsbrev och tjänstemärke framgår inte närmare polismannens uppgifter eller placering utan endast tjänstebenämningen och verket. Det bör anses lämpligt att tjänstebenämningen och verkets namn också entydigt bestämmer omfattningen av en polismans befogenheter. Därför föreslås det att ur förteckningen slopas namnen på de byråer vid vilka centralkriminalpolisens byråchefer finns.

Av samma orsaker föreslås det att arbetsuppgifternas karaktär inte längre skall nämnas i definitionen av skyddspolisens avdelningschefer befogenheter. Det föreslås att de överinspektörer vid skyddspolisens som förordnats att sköta förundersökningsuppgifter skall få rätt att anhålla, för att de tjänstemän som är undersökningsledare vid förundersökningar vid skyddspolisens till sin nivå och utbildning skall motsvara de tjänstemän som sköter förundersökningar vid den övriga polisen.

Vid rörliga polisen inrättades i samband med den organisationsförändring som trädde i kraft den 1 april 1998 tjänster som chef och biträdande chef. Motsvarande uppgifter hörde tidigare till en av polisdirektörerna och en av polisöverinspektörerna. Dessa är anhållningsberättigade tjänstemän.

21 §. *Utsättande av tid för väckande av åtal.* En bestämmelse om ny behandling av ett häktningsärende togs in i paragrafens 3 mom. i samband med revideringen av rättegångsförfarandet i brottmål. Det föreslås nu att bestämmelserna om saken ändras och överförs till kapitlets 22—24 §, varför momentet måste upphävas. Å andra sidan finns de bestämmelser om bindande tidsfrister för domstolen vid behandlingen av ett åtal mot en svarande som har häktats vilka tidigare ingick i tvångsmedelslagen i dag i 5 kap. 13 § lagen om rättegång i brottmål. För att bestämmelserna skall vara informativa föreslås det också att man i stället för att enbart upphäva den gällande bestämmelsen tar in en hänvisning till den ovan nämnda lagen i 1 kap. 21 § 3 mom. tvångsmedelslagen.

22 §. *Ny behandling av ett häktningsärende.* Enligt den gällande bestämmelsen i 1 kap. 21 § 3 mom. tvångsmedelslagen skall domstolen tills åtal har väckts behandla ett häktningsärende med högst två veckors mellanrum. Enligt 15 § 1 mom. skall den som framställt häktningsyrkandet eller en av honom förordnad tjänsteman vara närvarande när yrkandet behandlas. Detta kan tolkas så att det också gäller ny behandling av ett häktningsärende. Den häktade och hans biträde skall enligt 21 § 3 mom. ges tillfälle att bli hörda när ett häktningsärende behandlas på nytt.

Den upprepade behandlingen av häktnings-

ärenden binder på ett orimligt sätt domstolarnas och förundersökningsmyndigheternas personalresurser, i synnerhet när det gäller brott som helt klart är särskilt grova. Det föreslås följaktligen att mekanismen för ny behandling ändras.

I det föreslagna 1 mom. konstateras uttryckligen att med domstol avses den domstol som behandlar åtalet i första instans. Domstolen är i princip skyldig att ta upp ett ärende till ny behandling med två veckors mellanrum endast om den häktade begär det. Om begäran inte framställs vid sammanträde, skall den göras skriftligen. När den häktade första gången begär att ärendet skall tas upp till ny behandling skall behandlingen ske utan dröjsmål och senast fyra dygn efter att begäran framställdes. Om den häktade kontinuerligt upprepar sin begäran, gäller enligt den föreslagna bestämmelsen skyldigheten att med två veckors mellanrum behandla häktningsärendet på nytt till dess att domen ges.

Enligt det föreslagna 2 mom. skall domstolen också självmant ta upp ett ärende till ny behandling, om det innan den tidsfrist på två veckor som nämns i 1 mom. har gått ut visar sig finnas särskilda skäl att behandla ärendet på nytt tidigare än normalt. Sådana skäl kan också framgå av den häktades begäran.

Enligt det föreslagna 3 mom. skall förutom den häktade och dennes biträde också den anhållningsberättigade tjänstemannen ges tillfälle att bli hörd när häktningsärendet behandlas på nytt. Av detta följer uttryckligen att det inte är obligatoriskt för den anhållningsberättigade tjänstemannen att vara närvarande när ärendet behandlas på nytt. Dessutom kan den häktade eller den anhållningsberättigade tjänstemannen på förhand meddela att det inte är nödvändigt att de hörs. När den häktade friges skall den anhållningsberättigade tjänstemannen i varje fall med stöd av den föreslagna 24 § 1 mom. ges tillfälle att bli hörd. Uttrycket anhållningsberättigad tjänsteman syftar inte bara på den kompetensfördelning mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren som är beroende av i vilken fas målet befinner sig utan också på den interna arbetsfördelningen vid förundersökningsmyndigheten och åklagarämbetet.

Dessutom föreslås det att den häktade skall

hämtas till domstolen dels när han eller hon vill bli hörd personligen, dels också när det är skäl att höra den häktade för att saken skall kunna utredas.

23 §. *Bestämmande om häktning i vissa fall.* I den föreslagna bestämmelsen föreskrivs om bestämmande om häktning också i sådana fall när domstolen bestämmer att ny huvudförhandling skall hållas och när domstolen inte avkunnar domen genast efter att huvudförhandlingen har avslutats.

Högsta domstolen ansåg i sitt avgörande HD:2000:119 att frågan om häktning av svaranden inte enligt den gällande lagen på tjänstens vägnar heller behövde tas upp till ny behandling inom två veckor efter den föregående behandlingen i en situation då huvudförhandlingen i ett brottmål hade uppskjutits med mera än 14 dagar för undersökning av sinnessillståndet hos vissa svarande, i fråga om en svarande som var häktad men som inte förordnats att genomgå sinnesundersökning. I den föreslagna bestämmelsen föreskrivs, med beaktande av det ovan nämnda avgörandet, för tydlighetens skull uttryckligen att det inte är nödvändigt att behandla ett häktningsärende på nytt under den tid huvudförhandlingen är uppskjuten på grund av att någon som är svarande i samma mål genomgår sinnesundersökning.

24 §. *Frigivning av häktad.* I den föreslagna bestämmelsen uppdelas de situationer när en häktad frigges på två moment enligt om frigivningen sker på domstolens initiativ eller på framställning av den anhållningsberättigade tjänstemannen.

Enligt 1 mom. skall domstolen ge den anhållningsberättigade tjänstemannen tillfälle att bli hörd när den överväger att självant frigge den häktade. På detta sätt förstärks det tvåpartsförhållande som hänför sig också till tvångsmedelsärendena och säkerställs att domstolen har färsk uppgifter om t.ex. eventuella risker i samband med en frigivning. Också här avses med den anhållningsberättigade tjänstemannen antingen undersökningsledaren eller åklagaren, beroende på vilken fas målet befinner sig i.

Enligt 2 mom. skall domstolen frigge den häktade när den anhållningsberättigade tjänstemannen gör en framställning om detta och det inte längre finns förutsättningar för häkt-

ning. Domstolen har alltid den slutliga beslutanderätten också när det gäller frigivning av en häktad.

27 §. *Ändringsökande.* Den anhållningsberättigade tjänstemannen skall i regel ges tillfälle att avge ett bemötande vid behandlingen av en klagan som gäller häktning. Till dessa delar hänvisas till vad som sagts beträffande 24 § 1 mom. För att förhindra att denna möjlighet att avge bemötande i onödan förlängs en eventuellt ogrundad häktning, föreslås i bestämmelsen att bemötandet skall kunna begäras på det sätt som hovrätten anser vara ändamålsenligt. Syftet med detta är att få hovrätten att i stället för skriftligt hörande använda ett så snabbt förfarande som möjligt, t.ex. telefon, telefax eller e-post.

2 kap. Reseförbud

1 §. *Förutsättningar för reseförbud.* Också förutsättningarna för reseförbud föreslås bli ändrade på motsvarande sätt som förutsättningarna för anhållande. Det krävs således inte heller längre att det skall finnas sannolika skäl för att reseförbud skall kunna meddelas, utan det är tillräckligt att det finns anledning att misstänka att personen flyr eller på annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff (flykt-risk) eller fortsätter sin brottsliga verksamhet (brottsrisk). Språkdräkten moderniseras beträffande grunderna för bedömning av flykt- och brottsrisken i enlighet med den föreslagna ändringen i bestämmelsen om anhållande. Förutsättningarna för reseförbud är oförändrade till den del de gäller sannolikheten för att en person har gjort sig skyldig till det brott som undersöks och straffet för brottet.

3 §. *Myndighet som meddelar reseförbud.* Det föreslås att bestämmelsen kompletteras med en del bestämmelser om domstolens behörighet i ärenden som gäller reseförbud. Samtidigt skrivs paragrafen om helt och hållet så att dess struktur och innehåll blir klarare. Av denna orsak och också för att undvika upprepning samlas bestämmelserna om reseförbud som meddelas i stället för häktning i ett särskilt moment.

I 1 mom. föreslås endast bestämmelser om en anhållningsberättigad tjänstemans behörighet i ett ärende som gäller reseförbud in-

nan åtal har väckts. Innehållet i de bestämmelser som gäller saken ändras inte. I momentet nämns uttryckligen vad som konstaterades i den ursprungliga motiveringen (RP 14/1985 rd) till 6 § 2 mom., dvs. att den anhållningsberättigade tjänstemannen fortfarande är behörig att bestämma om reseförbudet, om domstolen har avslagit ett yrkande på att reseförbudet skall hävas som framställts av den som meddelats förbudet. Detta framgår inte av den hänvisning till 6 § 2 mom. som i dag finns i momentet. Eftersom denna kompetensfördelning också avviker från vad som enligt 4 kap. 14 § i motsvarande situation iakttas i ett ärende som gäller beslag, är det skäl att tydligt nämna det i själva lagen. På grund av de ändringar som föreslås i kapitlets 6 § hänvisas det till 6 § 3 mom., eftersom de befogenheter för domstolen som avses här grundar sig på bestämmelserna i det momentet och inte behöver upprepas i 3 §.

I 2 mom. införs som sådana de gällande bestämmelserna om beslutsfattandet i ärenden som gäller reseförbud efter att åtal har väckts.

I 3 mom. införs de gällande bestämmelserna om reseförbud som meddelas i stället för häktning. I momentet är det inte i egentlig mening fråga om den tidsmässiga kompetensfördelningen mellan den anhållningsberättigade tjänstemannen och domstolen i ärenden som gäller reseförbud, såsom i de föreslagna 1 och 2 mom., utan om ett alternativt avgörande i ett i 1 kap. avsett domstolsärende som gäller häktning. I momentet sägs för tydlighetens skull att reseförbud kan utgöra ett alternativ i fråga om såväl ett häktningsyrkande som ett ärende som gäller fortsatt häktning. I de föreslagna ändringarna i 1 kap. ingår bestämmelser om att den anhållningsberättigade tjänstemannen skall höras innan en fråga som gäller fortsatt häktning avgörs.

Trots att avsikten är att reseförbudet skall användas uttryckligen i stället för anhållande och häktning i sådana fall när ett dylikt förbud kan anses vara tillräckligt, medför de skillnader som finns i förutsättningarna för dessa tvångsmedel att reseförbud inte kommer i fråga i alla de fall när det finns förutsättningar för anhållande och häktning. Trots att det i praktiken inte torde ha förekommit

några problem vid tillämpningen, klargörs genom hänvisningen till de förutsättningar som anges i 1 § att om inte de särskilda villkoren för meddelande av reseförbud är uppfyllda, är det enda alternativet till häktning eller fortsatt häktning att det bestäms att den misstänkte skall friges.

Reseförbud kan meddelas i stället för häktning också i samband med att fullföljdsdomstolen avgör en klagan som enligt 1 kap. 27 § 2 mom. anförts i häktningsärendet. Huvudregeln, enligt vilken den domstol som har meddelat ett reseförbud härefter har uteslutande behörighet att bestämma om förbudet, kan inte helt problemfritt tillämpas på ett sådant specialfall när reseförbud har meddelats med anledning av ändringssökande. Den domstol som behandlar åtalet, i detta fall i allmänhet en lägre rättsinstans, skall nämligen enligt 2 kap. 7 § när den ställer in eller skjuter upp huvudförhandlingen eller avgör huvudsaken besluta om reseförbudet skall bestå. Därför föreslås det att den domstol som har fattat det häktningsbeslut som med anledning av klagan har ändrats till ett reseförbud i dessa fall skall besluta om reseförbudet, dvs. både om förbudet i sig och om eventuella ålägganden enligt 2 § 2 mom. samt om tillfälligt lov att avlägsna sig. Den normala instansordningen kan då bibehållas också vid behandlingen av en klagan som anförts över eventuella nya särskilda ålägganden som bestäms före avgörandet i huvudsaken och gäller reseförbudet i fråga.

6 §. *Hävning av reseförbud.* Det gällande 2 mom. kompletteras med bestämmelser om hörande av den anhållningsberättigade tjänstemannen och om innehållet i domstolens prövningsrätt. I samband med en tidigare lagändring föll orden "pidättämiseen oikeuteen" bort i den finskspråkiga utformningen av 3 mom. Samtidigt föreslås det att momentens ordningsföljd ändras, eftersom tidsfristen på 60 dagar alltid skall iakttas, medan ett ärende som gäller reseförbud behandlas i domstol endast på yrkande av den som meddelats förbudet.

2 mom. Den anhållningsberättigade tjänstemannen är behörig att begära förlängning av tiden för väckande av åtal. Bestämmelsen hänvisar till den i 3 § 1 mom. avsedda kompetensfördelningen mellan förundersök-

ningsmyndigheten och åklagaren men också till den interna arbetsfördelningen vid förundersökningsmyndigheten och åklagarämbetet.

3 mom. Det förfarande som iakttas vid behandlingen av tvångsmedelsärenden i domstol har i rättspraxis gradvis utvecklats i en sådan riktning att initiativ från parterna och tvåpartsförhållandet betonas i allt högre grad. Detta är också ändamålsenligt, eftersom det i dessa ärenden redan innan åtal väcks alltid är fråga om ett motsatsförhållande mellan rättskyddet för den som misstänks för brott och ett allmänt intresse som hänför sig till utredningen av brottet. För att bägge synpunkterna skall beaktas på behörigt sätt, förutsätts det att tvåpartsförhållandet iakttas också när domstolen på yrkande av den som tvångsmedlet gäller beslutar om tvångsmedlet skall bestå eller om det skall hävas.

Därför föreslås det att den anhållningsberättigade tjänstemannen skall ges tillfälle att bli hörd innan domstolen beslutar om reseförbudet helt eller delvis skall hävas på yrkande av den som har meddelats förbudet. Detsamma gäller eventuella i 2 § 2 mom. avsedda ytterligare ålägganden vilkas syfte varit att förstärka förbudet. Med den anhållningsberättigade tjänstemannen avses den åklagare eller den tjänsteman vid förundersökningsmyndigheten som enligt 3 § 1 mom. vid tidpunkten för domstolsbehandlingen är behörig att besluta om ett ärende som gäller reseförbudet i fråga.

Syftet med preciseringen av ordalydelsen i bestämmelsen är att klargöra att domstolens prövningsrätt när domstolen beslutar om ett reseförbud eller ytterligare ålägganden skall bibehållas har exakt samma innehåll som den anhållningsberättigade tjänstemannens prövningsrätt när denna tjänsteman fattar beslut om meddelande av reseförbud, om innehållet i förbudet och om eventuella ytterligare ålägganden.

3 kap. Skingringsförbud och kvarstad

1 §. *Förutsättningar för skingringsförbud och kvarstad.* Av de orsaker för vilka redogörs i allmänna motiveringen föreslås det att 1 mom. ändras så att ett skingringsförbud som gäller egendom som tillhör någon som

är misstänkt för brott inte nödvändigtvis behöver grunda sig på sannolika skäl för en brottsmisstanke. Beträffande sannolikheten för att egendomen kommer att skingras används istället för uttrycket "finns skäl att befara" uttrycket "är fara för". Det nya uttrycket motsvarar det som i 7 kap. 1 § rättegångsbalken används i fråga om civilprocessuell kvarstad. I högsta domstolens avgörandepraxis har det beträffande faran för skingring i ett sådant fall ansetts att det är tillräckligt att faran inte är synnerligen osannolik (HD:1994:132). Förutsättningarna för skingringsförbud är oförändrade till övriga delar, dvs. beträffande kretsen av dem som är betalningsskyldiga på någon annan grund och arten av de fordringar som kan säkerställas genom åtgärden. På grund av hänvisningen i 2 mom. gäller den föreslagna ändringen också förutsättningarna för kvarstad.

3 §. *Tillfälliga åtgärder.* Enligt den gällande lagen är undersökningsledarens och åklagarens befogenheter att ställa egendom under tillfälligt skingringsförbud eller belägga den med tillfällig kvarstad något snävare än användningsområdet för skingringsförbud och kvarstad enligt kapitlets 1 §. En jämförelse av de detaljerade förteckningar som finns i 1 och 3 § visar att undersökningsledaren och åklagaren inte har befogenheter att vidta tillfälliga åtgärder för att säkerställa betalning av samfundsbot eller betalning av skadestånd när det gäller någon annan som är skyldig att ersätta en skada som orsakats genom brott än en misstänkt.

Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen föreslås det nu att 3 § 1 mom. ändras så att undersökningsledarens och åklagarens befogenheter att ställa egendom under tillfälligt skingringsförbud eller belägga egendom med tillfällig kvarstad utvidgas så att de motsvarar användningsområdet för skingringsförbud och kvarstad som domstolen beslutar om. Ett villkor för att en tillfällig åtgärd skall kunna vidtas är att det är uppenbart att det finns förutsättningar för skingringsförbud eller kvarstad. I praktiken skall detta anses betyda att den myndighet som beslutar om en tillfällig åtgärd på basis av de omständigheter myndigheten har kännedom om anser att det är så gott som säkert att en ansökan om skingringsförbud eller kvarstad

som på samma grunder skulle göras hos domstolen skulle bifallas, om det inte föreligger motskäl.

4 §. *Hävning av skingringsförbud och kvarstad.* Enligt 2 mom. skall domstolen i dag häva skingringsförbudet eller kvarstaden, om åtal inte väcks inom 60 dagar från det förbudet eller kvarstaden meddelades. Denna tid får förlängas på en begäran som görs innan tiden har löpt ut.

Av de orsaker som nämns i allmänna motiveringen föreslås det att momentet ändras så att tiden för väckande av åtal är fyra månader, och denna tid får förlängas för högst fyra månader åt gången. Den föreslagna tidsfristen är lika lång som den tid som iakttas vid beslag enligt 4 kap. 11 § tvångsmedelslagen. Paragrafens 1 mom. är oförändrat, och enligt det skall domstolen också framöver häva skingringsförbud eller kvarstad redan innan tidsfristen har löpt ut, om tillräcklig pant eller borgen ställs för den fordran som säkerställts genom åtgärden, eller om det annars inte finns skäl att bibehålla förbudet eller kvarstaden. Trots att det inte bestäms särskilt om de rättsskyddsmedel som finns att tillgå för ägaren till den egendom som har ställts under skingringsförbud eller belagts med kvarstad, är det i ljuset av motiveringen till paragrafen (RP 14/1985 rd) klart att domstolen kan besluta om hävning av tvångsmedlet i fråga både självmant och också bl.a. om ägaren till egendomen yrkar på det.

5 kap. **Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning**

Husrannsakan

Bestämmelserna om förutsättningarna för husrannsakan och rannsakan på andra platser föreslås bli grundligt reviderade.

Det föreslås att befogenheterna i någon mån ses över till den del förutsättningarna för rannsakan är beroende av syftet med rannsakan och av hur stark den brottsmisstanke är som riktas mot innehavaren av den plats som rannsakan gäller.

Samtidigt omgrupperas bestämmelserna. I den gällande 1 § i 5 kap. föreskrivs om såväl husrannsakan i syfte att eftersöka föremål och undersöka en brottsplats (husrannsakan

som avser föremål) som husrannsakan i syfte att få tag på en person som eftersöks för att vissa fortsatta åtgärder skall kunna vidtas (husrannsakan som avser personer). I 2 § föreskrivs att husrannsakan i vissa fall kan företas under förutsättningar som är lindrigare än normalt, då den verksamhet som bedrivs på en plats är av sådan art att det kan finnas orsak att företa rannsakan där oftare än vanligt. Det har visat sig att förhållandet mellan vissa bestämmelser i 1 och 2 § lämnar rum för tolkning och till många delar är svårt att få grepp om. Man försöker avhjälpa problemet genom att samla alla de bestämmelser som gäller förutsättningarna för husrannsakan som avser föremål i 1 § och, på motsvarande sätt, alla de bestämmelser som gäller förutsättningarna för husrannsakan som avser personer i 2 §.

Förutom att hänvisningarna ändras till följd av de ändringar som görs i 1 och 2 § ändras 8 §, som gäller rannsakan på andra platser, också så att förutsättningarna för rannsakan på andra platser för tydlighetens skull i högre grad framgår direkt av den.

1 §. *Husrannsakan för att eftersöka föremål.* I bestämmelserna i 1 och 2 mom., vilka gäller husrannsakan som företas för att eftersöka föremål som skall tas i beslag eller annars för att utreda brottet (husrannsakan som avser föremål), görs en del ändringar vilkas syfte främst är att utsträcka användningsområdet för husrannsakan till säkringsåtgärder och i någon mån precisera de uttryck som används om föremålen för husrannsakan. I 3 mom. tas in en bestämmelse, som är entydigare än den gällande 2 §, om hur förutsättningarna för husrannsakan som avser föremål avviker från det normala på vissa platser.

1 mom. I momentet sägs att förutsättningarna för husrannsakan gäller slutna förvaringsplatser och slutna kommunikationsmedel. I fråga om andra typer av sådana förvaringsplatser och kommunikationsmedel som inte är tillgängliga för allmänheten kan rannsakan företas när det finns förutsättningar för detta enligt 8 §.

Husrannsakan som avser föremål får i dag företas för att eftersöka föremål som skall tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet. Av de orsaker för vilka redogörs i

allmänna motiveringen föreslås det att användningsområdet för bestämmelsen utvidgas så att husrannsakan får företas också för att eftersöka föremål och egendom som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad. För undvikande av tolkningsproblem nämns också egendom vid sidan av föremål, och med detta vill man ha sagt att genom tvångsmedlet får eftersökas också en handling eller ett föremål med vars hjälp man kan finna och individualisera en sådan förmån med förmögenhetsvärde som kan utgöra föremål för en säkringsåtgärd, i sådana fall när säkringsåtgärden verkställs på något annat sätt än genom att handlingen eller föremålet i fråga omhändertas.

Trots att det beträffande sannolikheten för att ett brott har begåtts är tillräckligt att det finns skäl att misstänka ett brott av en viss svårighetsgrad för att husrannsakan skall kunna företas, krävs i dag dessutom antingen att det finns sannolika skäl att misstänka att innehavaren av den plats på vilken rannsakan skall företas har begått ett brott eller att det på synnerligen giltiga skäl kan antas att rannsakan ger resultat. Av de orsaker för vilka redogörs i allmänna motiveringen föreslås det att bestämmelsen ändras så att det för att husrannsakan skall kunna företas på en plats som är i en misstänkts besittning är tillräckligt att det finns skäl att misstänka personen i fråga för det brott som undersöks. Av ordvalet i bestämmelsen framgår också att ett slutet förvaringsutrymme eller ett slutet kommunikationsmedel som är i en misstänkts besittning med tanke på förutsättningarna för husrannsakan har samma ställning som en byggnad eller ett rum som är i en misstänkts besittning.

En byggnad är i ägarens besittning åtminstone i sådana fall när den uteslutande besittningen eller den uteslutande rätten att disponera över byggnaden inte genom ett hyresavtal eller något annat avtal har överlåtits till någon annan. När det är fråga om samägare eller innehavare av en gemensam hyres- eller nyttjanderätt skall var och en av dem anses vara innehavare av hela byggnaden i den mening som avses i bestämmelsen om husrannsakan, utom om personerna har kommit överens om att dela upp byggnaden så att de

ensamma förfogar över var sin del av den. Det kan också anses vara klart att en byggnad inte är i någons besittning enbart för att ägaren eller innehavaren har gett personen nyckeln till byggnaden så att denne också när ägaren är frånvarande kan ta sig in i den på ett överenskommet sätt, t.ex. för att ta hand om postförsändelser eller för att vidta andra serviceåtgärder. När det gäller en laglig företrädare för en juridisk person orsakar frågan om företrädarens besittningsförhållande till en byggnad som den juridiska personen äger eller besitter gränsdragningssituationer vid tillämpningen av bestämmelsen om husrannsakan, och vid lösandet av dessa skall uppmärksamheten huvudsakligen fästas vid om företrädaren eventuellt deltar i den juridiska personens verksamhet eller i ledningen av den. Sådana faktorer som inverkar på helhetsbedömningen är bl.a. en hur stor del av tiden som företrädaren tillbringar i den juridiska personens utrymme och om företrädaren eventuellt äger en andel av den juridiska personen.

När det gäller slutna förvaringsställen skall skrubbar och skåp i allmänhet anses vara i samma persons eller personers besittning som det rum i vilket skrubbarna eller skåpen finns, om de inte är låsta och det av besittningen av nycklarna klart framgår att det förhåller sig på något annat sätt. Om det inte finns motskäl, kan besittningsförhållandena i fråga om skrivbords- och byrålådor, kistor och skrin antas följa de sakrättsliga principer om tillämpas på lös egendom. Som innehavare av ett bank- eller förvaringsfack skall i allmänhet anses den eller de som hyr facket enligt avtalet. Vid bedömningen av frågan om vilket besittningsförhållande en företrädare för en juridisk person har till ett bank- eller förvaringsfack som hyrts ut till den juridiska personen skall liknande principer följas som vid bedömningen av företrädarens förhållande till byggnader och rum som den juridiska personen besitter, och dessutom skall uppmärksamhet fästas vid om företrädaren de facto har använt facket eller inte.

Ett slutet kommunikationsmedel skall i allmänhet anses vara i ägarens besittning. Om i registret har antecknats en innehavare för ett registrerat motorfordon, är fordonet i allmänhet inte samtidigt i ägarens besittning.

Ett fordon som ägs av ett finansinstitut skall, när arbetsgivaren i registret har antecknats som innehavare av fordonet, med avseende på bestämmelserna om husrannsakan anses vara i en arbetstagares besittning när denna som förmån som följer av arbetsförhållandet har permanent nyttjanderätt till fordonet (tjänstebil). Ett hyrt fordon skall anses vara i hyrestagarens besittning under den tid personen på basis av avtalet ensam har bestämmanderätten över fordonet, och personen skall också därefter med avseende på bestämmelserna om husrannsakan anses ha faktisk besittningsrätt till fordonet tills det har återlämnats till hyresgivaren, eller tills hyrestagaren av någon orsak som inte beror på honom eller henne inte längre råder över det. Detsamma gäller i tillämpliga delar ett fordon som någon har fått låna utan vederlag. Å andra sidan skall ett fordon inte anses vara i dens besittning som på basis av ett arbetsförhållande eller annars framför fordonet för någon annans räkning, eftersom fordonet i dessa fall skall anses vara förarens arbetsplats. Den principiellt problematiska frågan om ett fordon i juridisk bemärkelse skall anses vara i en sådan persons besittning som olovligen har tillägnat sig det torde i allmänhet inte vara av någon större betydelse, eftersom fordonet ofta i dessa fall samtidigt är den plats där det brott som undersöks har begåtts eller den plats där gärningsmannen har gripits.

2 mom. Om föremålet för husrannsakan inte är i den misstänktes besittning, förutsätts det fortfarande att det på synnerligen giltiga skäl kan antas att rannsakan kommer att vara framgångsrik. När ett brott har begåtts på en viss plats eller en misstänkt har gripits där finns det en legal presumtion för att husrannsakan på platsen i fråga kommer att ge resultat. De övriga omständigheter på basis av vilka man på synnerligen giltiga skäl kan förvänta sig att husrannsakan kommer att ge resultat skall bedömas från fall till fall. På samma sätt som när det gäller den föreslagna utvidgningen av användningsområdet för husrannsakan kan denna förväntan om att husrannsakan kommer att vara framgångsrik gälla förutom eftersökning av ett föremål som skall tas i beslag eller erhållande av annan utredning om brottet också eftersökning

av ett föremål eller egendom som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad, om rannsakan görs i sistnämnda syfte.

Ett rum skall anses vara i någon annan än ägarens eller innehavarens besittning åtminstone i sådana fall när någon annan person med stöd av ett underhyresavtal eller något annat avtalsförhållande ensam förfogar över det. Om en person som är stadigvarande bosatt någon annanstans på basis av ett avtal har möjlighet att fortlöpande eller upprepade gånger använda en viss del av en byggnad som är i någon annans besittning för tillfälligt boende, t.ex. i samband med arbets- eller studieresor till orten i fråga, utan att byggnadens innehavare har överlåtit lokalerna till personen så att denne ensam förfogar över dem på stadigvarande basis, skall det från fall till fall bedömas när lokalerna är i någons personens besittning och när de är i bådars besittning samtidigt. På helhetsbedömningen inverkar bl.a. om den som bor tillfälligt i lokalen har nyckeln till byggnaden, om nyckeln kvarstår i personens besittning också när han eller hon lämnat orten i det aktuella fallet, om de lokaler som personen använder är försedda med särskilt lås och om personen lämnar kvar sina tillhörigheter i lokalerna också under den tid han eller hon inte vistas där.

3 mom. De bestämmelser om husrannsakan i vissa fall som i dag finns i 2 § tas in i detta moment till den del de gäller husrannsakan som avser föremål. De grunder för lindringen av förutsättningarna för husrannsakan vilka hänför sig till omständigheterna gällande användningen av den plats där husrannsakan skall göras är desamma som i dag. Också en plats till vilken det är inträdesavgift skall betraktas som en plats som är tillgänglig för allmänheten, förutsatt att kretsen av personer som får komma in genom att betala inträde inte har individualiserats på förhand. De övriga grunderna är att platsen brukar vara tillhåll för brottslingar eller att sådan egendom som eftersöks brukar köpas upp eller tas emot som pant där.

Av ordvalet i momentet framgår att momentet skall tillämpas förutom på byggnader och lokaler också på kommunikationsmedel i motsvarande användning, om någon av de

sistnämnda grunderna föreligger. Enligt den föreslagna språkdräkten gäller bestämmelsen också slutna förvaringsutrymmen, även om det i praktiken torde vara ovanligt att slutna förvaringsutrymmen är tillgängliga för allmänheten eller att de är tillhåll för brottslingar, eller att egendom köps eller tas emot där.

I ett objekt som är i sådan användning får i samband med förundersökning företas husrannsakan oberoende av storleken på det straff som föreskrivits för brottet i fråga, förutsatt att syftet med husrannsakan är att eftersöka egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad, eller annars att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet.

För att avskaffa tolkningsmöjligheten i de gällande bestämmelserna föreslås en uttrycklig bestämmelse om att förutsättningarna för husrannsakan som görs på basis av detta moment inte heller är beroende av de förutsättningar som anges i 2 mom., dvs. besittningsförhållandena när det gäller platsen för husrannsakan eller att husrannsakan väntas ge resultat. Av principen om ändamålsbundenhet följer att det inte heller då är tillåtet att göra husrannsakan helt slumpmässigt.

2 §. *Husrannsakan för att eftersöka en person.* Den gällande bestämmelsen i 1 § 3 mom., som gäller husrannsakan för att eftersöka en person för att sådana åtgärder som anges i lagrummet skall kunna vidtas (husrannsakan som avser personer) tas till innehållet oförändrad in som 2 § 1 mom. I den grundläggande bestämmelsen om husrannsakan som avser personer hänvisas allmänt till den definition av föremålen för husrannsakan som finns i 1 § 1 mom. Syftet med husrannsakan som avser personer kan fortfarande vara att eftersöka den som skall gripas, anhållas, häktas, hämtas till domstol eller instämmas som svarande i brottmål eller föras till kroppsbesiktning.

2 mom. Av uttrycket "plats som är i den eftersökta personens besittning" framgår tydligare än av ordalydelsen i de gällande bestämmelserna att ett slutet kommunikationsmedel eller ett slutet förvaringskärl som är i en eftersökt persons besittning beträffande förutsättningarna för husrannsakan som avser personer är i samma ställning som en bygg-

nad eller ett rum som är i en eftersökt persons besittning. När det gäller husrannsakan som företas någon annanstans uttrycks förväntningen om att rannsakan skall ge resultat för undvikande av oklarheter genom samma ordalydelse som i 1 § 2 mom., som gäller husrannsakan som avser föremål.

Frågan om husrannsakan kan företas på basis av den gällande 2 § oberoende av om åtgärden väntas ge resultat eller inte lämnar i någon mån rum för tolkning också när det gäller husrannsakan som avser personer. För att klarlägga rättsläget föreslås en uttrycklig bestämmelse om att husrannsakan får företas på en plats som är tillgänglig för allmänheten eller som brukar vara tillhåll för brottslingar, oberoende av besittningsförhållandena och det förväntade resultatet av åtgärden.

8 §. *Rannsakan på andra platser.* Paragrafen måste ändras på grund av den föreslagna strukturella ändringen i bestämmelserna om husrannsakan, eftersom den nuvarande hänvisningen i 8 § till det syfte som nämns i 1 § inte motsvarar den nya grupperingen av bestämmelserna om husrannsakan som avser föremål och husrannsakan som avser personer. Också användningsområdet för rannsakan på andra platser utvidgas så att det även omfattar eftersökning av föremål eller egendom som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad.

För att underlätta tillämpningen av paragrafen i det praktiska förundersökningsarbetet skrivs den om i samband med dessa ändringar så, att förutsättningarna för rannsakan på andra platser i högre grad än förut framgår direkt av denna paragraf. Genast i början av paragrafen nämns det som är mest kännetecknande för rannsakan på andra platser, dvs. att man oberoende av platsens innehavares vilja tar sig in på en plats i sådana fall när tillträdet inte förutsätter att villkoren för husrannsakan är uppfyllda men platsen dock inte är tillgänglig för allmänheten. Det föreslås att rannsakan på andra platser också framöver skall vara tillåten endast om den sker i samma syfte som husrannsakan som avser föremål eller personer. Man bör dock beakta att användningsområdet för husrannsakan som avser föremål samtidigt föreslås bli utvidgat så att det omfattar eftersökning av egendom

som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad. Förutsättningarna för rannsakan på andra platser är inte beroende av det föreskrivna straffet för det brott som undersöks eller av platsens innehavares eventuella medverkan i brottet, och inte heller av om åtgärden väntas ge resultat eller inte.

Om rannsakan på andra platser beslutar liksom i dag åklagaren, undersökningsledaren eller en utredare. Med utredare avses i detta sammanhang inte enbart en tjänsteman som uttryckligen förordnats att vara utredare i fråga om ett visst brott utan också varje sådan tjänsteman vid en förundersökningsmyndighet som vidtar förberedande åtgärder som är nödvändiga för att ett brott skall kunna utredas, förutsatt att tjänstemannen på basis av sin tjänstställning är behörig att förrätta förundersökning.

För tydlighetens skull nämns i paragrafen också uttryckligen att på rannsakan på andra platser inte tillämpas bestämmelserna i 5 kap. 3—7 § (beslut om husrannsakan, närvaro vid husrannsakan, förrättande av husrannsakan, undersökning av handling vid husrannsakan samt protokoll och intyg).

Kroppsvsitation och kroppsbesiktning

10 §. *Förutsättningar för kroppsvisitation.* Det föreslås att tillämpningsområdet för bestämmelserna i 1 mom. utvidgas för det första så, att även till de syften som berättigar till användning av detta tvångsmedel fogas eftersökning av föremål och egendom som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad.

I dag får kroppsvisitation företas vid utredning av ett brott för vilket det strängaste straffet är minst sex månaders fängelse. Användningsområdet för kroppsvisitation omfattar i dag dessutom lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande och lindrigt bedrägeri, dvs. alla de brott som enbart är belagda med bötesstraff och som utöver de brott som är förenade med ett hot om fängelsestraff redan från början har omfattats av den allmänna rätten att gripa enligt 1 kap. 1 § tvångsmedelslagen. Den

allmänna rätten att gripa gäller i dag också lindrig skadegörelse. Det föreslås att också lindrig skadegörelse fogas till de brott som möjliggör kroppsvisitation. Förutom för konsekvensens skull är det också annars motiverat att ingrepp i den kroppsliga integriteten skall få göras i syfte att eftersöka och ta i beslag en sprayburk med färg som använts som hjälpmedel vid gärningen, om en person misstänks ha klottrat ner egendom med färg, även om den skada som orsakats genom gärningen vore ringa. Vissa typer av redskap som kan användas för att skada egendom kan tas i beslag och kroppsvisitation i syfte att eftersöka dem kan med stöd av lagen om eggvapen (108/1977) göras redan på basis av en misstanke om innehav. Det är således allt skäl att tillåta att också andra typer av hjälpmedel som rent konkret använts för att skada egendom eftersöks hos den som misstänks för brottet.

2 mom. Det föreslås att tillämpningsområdet för kroppsvisitation utvidgas när det gäller den krets av personer som visitationen omfattar så att det motsvarar den föreslagna utvidgningen av syftet med kroppsvisitationen. Någon annan än den som misstänks för brott får således också kroppsvisiteras om det på synnerligen giltiga skäl kan antas att föremål eller egendom som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad kan påträffas härvid. Den sistnämnda förutsättningen gäller såväl den som inte hör till kretsen av misstänkta som en misstänkt, när misstanken grundar sig på skäl som är mindre vägande än sannolika.

11 §. *Förutsättningar för kroppsbesiktning.* Enligt den gällande lagen får kroppsbesiktning endast företas på den som på sannolika skäl misstänks för ett brott för vilket det strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, eller för rattfylleri eller straffbart bruk av narkotika. Det föreslås att tillämpningsområdet för kroppsbesiktning vid förundersökning av grova brott utvidgas något när det gäller den krets av personer som besiktningen omfattar.

1 mom. Av hänvisningen till bestämmelsen om syftet med kroppsvisitation följer att även kroppsbesiktning blir möjlig också i syfte att eftersöka föremål eller egendom som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller

beläggas med tillfällig kvarstad.

Kroppsbesiktning får i det föreskrivna syftet företas på en misstänkt som omfattas av åtgärdens nuvarande användningsområde också i sådana fall när misstanken baserar sig på skäl som är mindre vägande än sannolika. En ytterligare förutsättning är dock härvid att åtgärden på goda grunder kan förväntas ge resultat. Med andra ord skall det på synnerligen giltiga skäl kunna antas att föremål eller egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad kan påträffas eller annan utredning om brottet fås genom besiktningen.

2 mom. Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen föreslås en möjlighet att vid förundersökning av grova brott företa kroppsbesiktning som är nödvändig för att bestämma DNA-profilen eller för att utföra någon annan motsvarande undersökning. En annan sådan undersökning är t.ex. krutröksundersökning. På sådana personer som inte misstänks för det brott som utreds. Kroppsbesiktning är då inte tillåten för att eftersöka egendom som skall tas i beslag eller bli föremål för en säkringsåtgärd utan endast för att utredning skall fås om brottet. Det strängaste föreskrivna straffet för brottet skall vara fängelse i minst fyra år. Kroppsbesiktning av någon som inte är misstänkt för brott förutsätter alltid att det på synnerligen giltiga skäl kan antas att utredning om brottet kan fås genom besiktningen. Av den sistnämnda förutsättningen följer att denna undersökningsmetod skall användas endast om utredningen av brottet annars i praktiken skulle vara omöjlig eller mycket arbetskrävande.

12 §. *Förrättande av kroppsvisitation och kroppsbesiktning.* Bestämmelsen om att en undersökning som görs i samband med kroppsbesiktning inte får orsaka den som besiktningen gäller nämnvärd olägenhet finns i dag i 11 § 2 mom. Enligt den föreslagna ändringen som gäller kroppsbesiktning uppdelas bestämmelserna om användningsområdet för kroppsbesiktning på två moment, varför det gällande 2 mom. i 11 § i vilket fall som helst måste flyttas. Eftersom bestämmelsen främst gäller förrättandet av kroppsbesiktning, föreslås det att den till ordalydelsen oförändrad tas in som ett nytt 4 mom. i 12 §.

5 a kap. **Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation**

1 §. *Definitioner.* Det föreslås att författningshänvisningen i 1 punkten ändras på grund av att telelagen (183/1987) har upphävts genom telemarknadslagen (397/1997), vilken ersatt den.

Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen föreslås det att som individualiseringsgrund för ett tillstånd till teleavlyssning och teleövervakning skall kunna användas förutom en teleanslutning också en teleadress, varmed avses bl.a. en e-postadress, en IP-adress eller någon annan sådan teleadress. Dessutom föreslås det att teleavlyssning eller teleövervakning också skall kunna riktas mot en viss teleteleterminalutrustning.

Av denna anledning föreslås en komplettering av definitionerna i 1 och 2 punkten. I paragrafen nämns uttryckligen teleanslutning liksom i dag och dessutom e-postadress. Någon annan sådan teleadress kan vara t.ex. en IP-adress, det användarnamn eller det lösenord som den misstänkte använder eller vilken uppgift som helst som finns i telenätet och med vars hjälp de telekommunicerande parterna kan identifieras.

Bestämmelserna i 7 § lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet har ändrats genom lag 1148/2001, så att också en mobilteleapparats läge är en sådan uppgift som skall hemlighållas. Därför föreslås det att definitionen av teleövervakning för tydlighetens skull kompletteras så att med teleövervakning också kan avses inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge. Med teleteleterminalutrustning avses detsamma som i 4 § 18 punkten telemarknadslagen.

Såsom konstaterats i allmänna motiveringen försvårar användningen av kryptoteknik teleavlyssningen. I praktiken kan det hända att det enda sättet att komma förbi krypteringsarrangemangen är att utföra avlyssningen vid teleteleterminalutrustningen. T.ex. i sådana fall när det är fråga om teknisk observation av tangentbordet till en dataterminal i samband med sändandet av e-post, lämnar frågan om observationen kan betraktas som ett sådant samtal eller muntligt meddelande som avses i definitionen av teknisk avlyss-

ning rum för tolkning. Därför föreslås det att i definitionen av teknisk avlyssning i 3 a punkten används begreppet "meddelande" i stället för "muntligt meddelande". Då möjliggörs bl.a. ovan nämnd teknisk observation av användningen av ett tangentbord till en dataterminal i samband med sändandet av ett e-postmeddelande. Uttrycket avlyssnande eller upptagning av ett samtal eller meddelande utesluter t.ex. dokumentation av skriftliga meddelanden genom fotografering.

2 §. *Förutsättningar för teleavlyssning.* I paragrafen uppräknas uttömmande och med angivande av brottsbeteckning de brott beträffande vilka tillstånd till teleavlyssning i dag kan beviljas vid förundersökningen. Vad som avses med begreppet teleavlyssning framgår av definitionen i kapitlets 1 § 1 punkt. I momentets början görs de lagtekniska ändringar som föranleds av de föreslagna ändringarna i den paragraf som innehåller definitionerna. De teleanslutningar och meddelanden beträffande vilka tillstånd till avlyssning kan beviljas avgränsas för sin del i denna paragraf.

Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen föreslås det att användningsområdet för teleavlyssning utvidgas genom att till förteckningen över brottsbeteckningar i den gällande paragrafen, som blir 1 mom., fogas grovt sexuellt utnyttjande av barn och grov skadegörelse.

Det föreslås också att till bestämmelsen görs motsvarande tillägg gällande teleterminalutrustning som de för vilka redogörs i detaljmotiveringen till 1 §.

Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen föreslås det att användningsområdet för teleavlyssning utvidgas så att det också omfattar de grävsta ekonomiska brotten. Utvidgningen görs så att till paragrafen fogas ett nytt 2 mom., där de grova ekonomiska brott beträffande vilka teleavlyssning blir möjlig vid förundersökningen likaså räknas upp uttömmande och med angivande av brottsbeteckning. Liksom tidigare anges i paragrafen de brottsbeteckningar som ingår i samma kapitel i strafflagen under samma punkt i förteckningen. Förteckningen omfattar följande brott:

- 1) grovt givande av muta,
- 2) grov förskingring,

3) grovt skattebedrägeri, grovt subventionsbedrägeri,

4) grov förfalskning,

5) grovt bedrägeri,

6) grov oredlighet som gäldenär, grovt gäldenärsbedrägeri,

7) grovt tagande av muta, grovt missbruk av tjänsteställning,

8) grovt regleringsbrott,

9) grovt missbruk av insiderinformation, grov kursmanipulation och

10) straffbart försök till ovan nämnda brott.

De brott som nämns i förteckningen skall ha samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke. Dessa begrepp används också i bokföringslagens (1336/1997) 1 kap. 1 §, som gäller bokföringsskyldighet.

Vid förundersökning som gäller ekonomiska brott är det att någon är skäligen misstänkt för ett ovan nämnt brott och att de uppgifter som fås genom avlyssningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet inte en tillräcklig förutsättning för teleavlyssning. Det krävs dessutom att synnerligen stor vinning har eftersträvat genom brottet eller att brottet har begåtts särskilt planmässigt.

Beträffande den alternativa förutsättning som avser storleken av den eftersträvalda vinningen gäller att den vinning som eftersträvas genom brottet skall vara större än den vinning som krävs för att brottet skall uppfylla rekvisitet för den grova gärningsformen, när kravet gällande bedömningen av brottet som en helhet är uppfyllt. Detta uttrycks således genom den föreslagna ordalydelsen "synnerligen stor vinning", medan det i de straffbestämmelser som gäller den grova gärningsformen för ett stort antal ekonomiska brott och egendomsbrott för sin del talas om "avsevärd vinning". Hur stor vinningen skall vara för att den skall kunna betraktas som synnerligen stor varierar enligt brottstypen och -situationen. T.ex. har i den rättspraxis som gäller skattebedrägeribrott ett belopp på ca 100 000 mk i allmänhet betraktats som avsevärd ekonomisk vinning. För dessa brottsdel skall beloppet av vinningen således åtminstone vara större än detta belopp för att vinningen skall kunna betraktas som synnerligen stor.

Att ett brott begås särskilt planmässigt så

som avses i den alternativa förutsättning som gäller brottets planmässighet kan t.ex. innebära att man skaffar sig en samarbetspartner för att lyckas med brottet. Också ekonomiska eller bolagsrättsliga åtgärder som har vidtagits på förhand i vilseledande syfte för att undvika att brottet uppdagas eller för att dölja vinningen av brott kan vara ett uttryck för sådan särskild planmässighet.

Genom hänvisningen till teleavlyssning enligt 1 mom. uttrycks kortfattat att de teleanslutningar och meddelanden som hör till tillämpningsområdet för teleavlyssning i 2 mom. avgränsas på samma sätt som i 1 mom. Av hänvisningen till de förutsättningar som bestäms i 1 mom. framgår att den förutsättning som hänför sig till en åtgärds förväntade betydelse också gäller beviljande av tillstånd till teleavlyssning enligt 2 mom.

3 §. *Förutsättningar för teleövervakning.* Förutsättningarna för teleövervakning har i 1 mom. 1 punkten knutits till minimistrafet för brottet så att det sägs att ett lindrigare straff än fängelse i fyra månader inte har föreskrivits för brottet. Detta minimistraf är desamma som det minimistraf för grova brott som används i grovhetsgraderingen i strafflagen. Maximistrafet för grova brott är för sin del fängelse i fyra år. Under totalreformen av strafflagen har till strafflagen fogats brott vilkas maximistraf är fängelse i fyra år men minimistrafet fängelse i endast 14 dagar. Bestämmelser om sådana brott finns i strafflagens 20 kap. 5 § (sexuellt utnyttjande) och i nämnda kapitel 6 § (sexuellt utnyttjande av barn). För att det skall vara möjligt att utföra teleövervakning vid förundersökningen av sådana brott, föreslås det att 1 punkten ändras så att teleövervakning kan utföras vid utredningen av ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år. Till dessa delar är förutsättningarna för teleövervakning således desamma som förutsättningarna för teknisk observation enligt 5 a kap. 4 § 1 mom. 1 punkten.

På grund av den ovan nämnda ändringen utvidgas också tillämpningsområdet för paragrafens 2 mom. på motsvarande sätt. T.ex. vid undersökning av ett fall av sexuellt utnyttjande av barn kan utredandet av gärningsmannens identitet förutsätta att identifieringsuppgifter om samtal som kommit till

barnets mobiltelefon fås av teleoperatören. I paragrafens början görs de lagtekniska ändringar som föranleds av de föreslagna ändringarna i den paragraf som innehåller definitionerna. Samtidigt preciseras ordalydelsen i lagen genom att termen "förundersökningsmyndighet" ersätts med uttrycket "den myndighet som sköter förundersökningen av brottet".

3 a §. *Inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge.* Detta tvångsmedel kan med domstolens tillstånd användas vid utredning av ett brott som avses i 3 §:n 1 mom. punkterna 1—3 förutsatt att de uppgifter som fås kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet. Det har visat sig finnas behov av ett sådant tvångsmedel i synnerhet vid utredningen av vissa brott mot liv som har begåtts under den senaste tiden, när brottet har uppdagats men ingen misstänkt har kunnat utpekats. Visserligen kan man med stöd av kapitlets 3 § med domstolens tillstånd få uppgifter om de eventuella samtal som offret har ringt med sin mobilteleapparat. Detta är dock inte tillräckligt för att identifiera den eventuella gärningsmannen, om offret och gärningsmannen inte har haft kontakt med varandra per telefon före brottet. Gärningsmannen har dock vid tidpunkten för brottet eller därefter kunnat ringa till en medbrotsling eller till någon utomstående, eller mobilteleapparaten kan ha varit påslagen vid tidpunkten för brottet. När man känner till brottsplatsen, kan man t.ex. genom att utreda vilka mobilteleapparater som vid tidpunkten för brottet har befunnit sig inom en sådan basstations radie som finns nära brottsplatsen få ny information som ger ledtrådar för den fortsatta undersökningen. Utan denna information kan det hända att utredningen av brottet vore omöjlig eller mycket tidskrävande och arbetsam.

Det tvångsmedel som avses i denna paragraf skiljer sig från inhämtandet av uppgifter om mobilteleapparaters läge genom teleövervakning genom att det sistnämnda tvångsmedlet riktar sig uttryckligen mot en mobilteleapparat som den misstänkte (eller i en del fall målsäganden) använder, medan bestämmandet av mobilteleapparaters läge enligt denna paragraf riktar sig mot en på förhand obestämd grupp mobilteleapparater.

En annan skillnad är att denna paragraf endast berättigar till inhämtande av information om mobilteleapparaters läge vid en viss tidpunkt men däremot inte om den omständigheten om en mobilteleapparat har använts för att kontakta en annan mobilteleapparat. En tredje skillnad är att inhämtandet av uppgifter om mobilteleapparaters läge enligt denna paragraf inte kan gälla tiden efter att domstolen beviljat tillståndet och således inte t.ex. beviljas i realtid.

Enligt paragrafen kan uppgifter endast inhämtas om sådana mobilteleapparaters läge som vid tidpunkten för brottet har befunnit sig i närheten av en basstation som finns nära brottsplatsen eller någon annan basstation som är viktig med tanke på utredningen av brottet. Domstolen skall när den beviljar tillståndet på basis av det sätt på vilket brottet har begåtts och omständigheterna besluta hur omfattande uppgifter om läget som skall ges. Tidsmässigt kan tillståndet i en del fall gälla förutom tiden efter brottet också tiden omedelbart före det brottet begicks. Ibland kan viktig information fås också med hjälp av mobilteleapparater som har befunnit sig i närheten av någon annan basstation än en basstation nära brottsplatsen. Om t.ex. offrets bil har stulits och senare hittas övergiven, kan det vara nödvändigt att få information också om basstationer som finns invid den rutt som bilen antas har färdats. I sista hand skall domstolen tillämpa proportionalitetsprincipen i 7 kap. 1 a § för att bestämma hur omfattande uppgifter som får inhämtas. Särskild uppmärksamhet skall härvid fästas vid hur grovt det brott som skall utredas är.

Eftersom det tvångsmedel som avses i paragrafen förutsätter att uppgifterna kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet, kan domstolen i allmänhet bevilja tillstånd endast om brottet annars inte skulle kunna utredas eller det skulle vara oskäligt tidskrävande eller arbetsamt att utreda det.

Paragrafen ålägger inte teleoperatörerna att registrera eller i sina system lagra uppgifter om mobilteleapparaters läge, utan den ger endast förundersökningsmyndigheterna rätt att med domstolens tillstånd få sådana uppgifter som operatörerna av en eller annan orsak har registrerat i sina system. Med stöd av kapitlets 14 § har teleoperatörerna rätt till er-

sättning av statens medel för att de biträder och lämnar uppgifter till myndigheterna.

4 §. *Förutsättningar för teknisk avlyssning.* Om de nuvarande förutsättningarna för teknisk avlyssning föreskrivs i paragrafens gällande 1 och 4 mom. I 1 mom. avgränsas åtgärden med avseende på det brott som skall utredas och i 4 mom. med avseende på den plats som den misstänkte skall befinna sig på. Enligt bestämmelserna kommer teknisk avlyssning i fråga vid utredningen av ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år eller ett narkotikabrott. För tydlighetens skull nämns också straffbart försök till dessa brott. De uppgifter som fås genom avlyssningen skall kunna antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet. I dag får teknisk avlyssning, liksom optisk övervakning, endast riktas mot en misstänkt som befinner sig på en allmän plats eller i ett sådant fortskaffningsmedel eller hotellrum, åger- eller något annat rum eller utrymme som inte används för stadigvarande boende. Teknisk avlyssning, liksom optisk övervakning, får dessutom riktas mot en misstänkt som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i en tvångsinrättning eller mot en rannsakningsfånge, när fången befinner sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymme som står till fångarnas förfogande.

För att bestämmelserna skall bli tydligare föreslås det att paragrafen delas upp på tre skilda paragrafer. I den nya 4 § föreskrivs om förutsättningarna för teknisk avlyssning, i 4 a § om förutsättningarna för optisk övervakning och i 4 c § om förutsättningarna för teknisk spårning.

I det nya 1 mom. i 4 § finns en likadan huvudregel som i dag om de brott vid vilkas utredning teknisk avlyssning får användas.

I det nya 2 mom. i 4 § förtydligas den nuvarande huvudregeln om de platser på vilka teknisk avlyssning får riktas mot en misstänkt så, att i stället för en kasuistisk förteckning används uttrycket "inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende". Sådana utrymme som är avsedda för kortvarigt boende, t.ex. hotellrum, hör till tillämpningsområdet för bestämmelsen. Det samma gäller t.ex. ämbetsverk, affärslokaler, kontor, produktionsanläggningar o.dyl. Som utrymme som är avsedda för stadigvarande

boende anses endast egentliga bostadsutrymmen och inte t.ex. trappuppgångar i bostadshus eller gårdar som utgör de boendes privata område jämte ekonomibyggnader som finns i omedelbar anslutning till dem. Begreppet "ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende" är således snävare än begreppet hemfridskyddad plats, som definieras i 24 kap. 11 § strafflagen. Bestämmelsen om teknisk avlyssning av fångar motsvarar den gällande bestämmelsen.

Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen föreslås det att användningsområdet för teknisk avlyssning utvidgas. Enligt det nya 3 mom. får teknisk avlyssning också riktas mot en misstänkt som befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende vid förundersökningen av brott som avses i 2 § 1 mom. Avlyssningen kan rikta sig mot den misstänktes egen bostad, men även mot en annan bostad där han sannolikt vistas. Med vistelse avses att avlyssning inte kan ske i en bostad där den misstänkte befinner sig endast en kort tid. Det är dock inte möjligt att rikta teknisk avlyssning mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende när det är fråga om ett sådant grovt ekonomiskt brott som avses i den föreslagna 2 § 2 mom. Med stöd av 4 mom., för vilket redögs nedan, kan en avlyssningsanordning också placeras i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. En förutsättning för att teknisk avlyssning skall kunna riktas mot en bostad är att det skulle vara omöjligt eller väsentligt svårare att utreda brottet genom att använda sådana tvångsmedel som i mindre utsträckning begränsar den misstänktes eller någon annan persons grundläggande rättigheter. Förutsättningarna för att använda detta tvångsmedel och teleavlyssning graderas således så att förundersökningsmyndigheten kan beviljas tillstånd till att rikta teknisk avlyssning mot en bostad endast om myndigheten kan visa att det skulle vara omöjligt eller att det åtminstone skulle kräva väsentligt större resurser eller i oskälig mån fördröja utredningen av brottet om traditionella tvångsmedel och förundersökningsmetoder, t.ex. husrannsakan eller beslag, eller teleövervakning eller -avlyssning användes.

Teknisk avlyssning av ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende förutsätter

tillstånd av domstolen. Bestämmelserna om beslut om åtgärder i 5 § ändras i enlighet med detta. När domstolen behandlar ett sådant tillståndsärende skall den förordna ett offentligt ombud för att ta till vara den misstänktes intressen som avlyssningen gäller. Om offentliga ombud föreskrivs i de nya 6 a, 6 b och 6 c § i kapitlet.

I 4 mom. bestäms om placering av avlyssningsanordningar i de utrymmen som skall avlyssnas. Bestämmelserna motsvarar i hög grad de gällande bestämmelserna. Rätten att placera en avlyssningsanordning i ett utrymme som skall avlyssnas följer direkt av lagen, och det förutsätts således inte något särskilt omnämnande i domstolens beslut. Domstolen kan dock med stöd av 7 § 2 mom. förena ett tillstånd till teknisk avlyssning som den beviljat med begränsningar och villkor. I bestämmelsen föreslås en komplettering enligt vilken den som förrättar förundersökningen har rätt att få tillträde till ett utrymme som avlyssnas också för att avlägsna en anordning. Om undersökningen fortfarande pågår kan det vara nödvändigt att också avlägsna anordningen i smyg. En orsak till att anordningen skall avlägsnas då kan vara t.ex. att det har varit fråga om tillfällig avlyssning och det har bestämts att den skall avbrytas, att avlyssningen inte längre behövs (principen om minsta olägenhet) eller att den avlyssningsutrustning som används är dyr och behövs vid utredningen av något annat mål.

4 a §. *Förutsättningar för optisk övervakning.* Bestämmelserna om optisk övervakning i 4 a § motsvarar till sitt innehåll i stor utsträckning vad som i den gällande 4 § bestäms om optisk övervakning.

Den nuvarande huvudregeln om det område inom vilket optisk övervakning av en misstänkt får ske förtydligas dock på samma sätt som när det gäller huvudregeln om teknisk avlyssning så, att i stället för en kasuistisk förteckning används uttrycket "inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende".

Beträffande placering av en anordning i ett utrymme mot vilket optisk övervakning skall riktas hänvisas i tillämpliga delar till vad som sagts vid 4 § 4 mom.

4 b §. *Förutsättningar för teknisk spårning.* Bestämmelsen i 1 mom. i 4 b §, som gäller

teknisk spårning, motsvarar till sitt innehåll vad som i den gällande 4 § bestäms om teknisk spårning. Av den nya formuleringen framgår tydligare än i dag att teknisk spårning också när det gäller en person i fångvårdsväsendets förvar förutsätter ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader.

Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen får en spårningsanordning enligt 2 mom. placeras inne i det kommunikationsmedel som spårningen gäller.

5 §. *Beslut om åtgärd.* Paragrafen innehåller bestämmelser om fattandet av beslut om de tvångsmedel som avses i detta kapitel. I 1 mom. föreskrivs om beslut om teleavlyssning och teleövervakning samt om inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge enligt 3 a §, i 2 mom. om beslut om teknisk observation och i 3 mom. om beslut om teknisk avlyssning och optisk övervakning av en person i fångvårdsväsendets förvar.

För att paragrafens struktur skall bli klarare skrivs den om helt och hållet. I 1 mom. föreslås bestämmelser om domstolens beslutanderätt, i 3 mom. om beslutanderätten för chefen och biträdande chefen för en polisenhet eller en motsvarande tjänsteman och i 5 mom. om undersökningsledarens regelmässiga beslutanderätt. I 2 mom. bestäms om en anhållningsberättigad tjänstemans och i 4 mom. om undersökningsledarens beslutanderätt i brådskanfall. Genom ändringarna utvidgas dessutom den anhållningsberättigade tjänstemannens befogenheter att i brådskanfall besluta om användning av tvångsmedel, regleras fattandet av beslut om teknisk avlyssning av ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende samt ändras och kompletteras de gällande bestämmelserna om underställande av beslut om teknisk avlyssning.

Enligt 1 mom. beslutar domstolen liksom i dag om teleavlyssning och teleövervakning, om teknisk avlyssning och optisk övervakning av en person i fångvårdsväsendets förvar samt om teknisk avlyssning och optisk övervakning, när avsikten är att placera en avlyssnings- eller övervakningsanordning i ett fordon som används av den misstänkte eller i det utrymme där den misstänkte vistas. Det föreslås dock att begreppet fordon i det

gällande momentet ersätts med begreppet kommunikationsmedel, så att det överensstämmer med nuvarande 4 § 4 mom. och den föreslagna 4 b § och tydligare omfattar förutom transportmedel för landtrafik också transportmedel för trafik till sjöss och luftfartyg. Dessutom föreslås det att domstolen skall besluta om teknisk avlyssning i sådana fall när åtgärden under de förutsättningar som anges i 4 § 3 mom. riktas mot en misstänkt som befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende.

Enligt bestämmelsen om forum, som inte ändras, kan tillstånd beviljas antingen av den domstol som avses i 1 kap. 9 §, dvs. den domstol som är behörig i ett häktningsärende, eller av någon annan domstol där handläggningen lämpligen kan ske.

Systemet med domstolsjour möjliggör behandling av brådskanfall som gäller teletvångsmedel och teknisk observation också de dagar när sammanträden inte annars ordnas i domstolen. Joursystemet fungerar dock inte ens på vardagar under alla tider på dygnet.

För att möjliggöra omedelbara åtgärder föreslås i 2 mom. att en anhållningsberättigad tjänsteman får besluta om dessa tvångsmedel till dess att domstolen har avgjort det yrkande som gäller beviljande av tillstånd, om saken inte tål uppskov. En anhållningsberättigad tjänsteman har dock inte ens i brådskanfall rätt att besluta om teknisk avlyssning eller optisk övervakning av en person i fångvårdsväsendets förvar eller om teknisk avlyssning av ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende.

Ett yrkande skall framställas så snart som möjligt och senast 24 timmar efter att åtgärden har inletts. Domstolen skall behandla tillståndsärendet utan dröjsmål. Ett yrkande kan också framställas per telefon, varvid dess innehåll skall bekräftas skriftligen i efterhand. I praktiken betyder detta att ett tvångsmedel som varar flera timmar och som enbart grundar sig på ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman kommer i fråga endast i sådana situationer när man inte genast lyckas få tag på en tvångsmedelsdomare. Om tillstånd inte söks inom den utsatta tiden, skall åtgärden avslutas innan 24 timmar har förflutit sedan den inleddes. Det är klart att

tidsgränsen på 24 timmar inte får kringgås genom att man använder flera kortvariga tvångsmedel efter varandra. Härvid skall i tillämpliga delar tillämpas den princip som framgår av bestämmelsen om nytt anhållande i 1 kap. 5 § tvångsmedelslagen och enligt vilken ett tvångsmedel inte får användas på nytt på grund av en omständighet som var känd för myndigheten när den fattade beslut om tvångsmedlet. Om tillstånd söks inom den utsatta tiden, får den åtgärd som grundar sig på den anhållningsberättigade tjänstemannens beslut bestå fram till domstolens avgörande. Om domstolen avslår yrkandet, skall åtgärden genast avslutas och en avlyssnings- eller övervakningsordning som eventuellt har placerats i ett kommunikationsmedel som den misstänkte använder eller i det utrymme där den misstänkte vistas utan dröjsmål avlägsnas. Den information och de upptagningar som dittills har samlats får dock, eftersom de skaffats på lagligt sätt, användas vid undersökningen och som bevismaterial samt registreras i register enligt de normala reglerna.

Bestämmelserna om teknisk avlyssning och optisk övervakning av en person i fängsvårdsväsendets förvar är oförändrade. Beslut om televlyssning och teknisk avlyssning fattas av domstolen, som skall ge fängelsedirektören tillfälle att bli hörd när beslutet fattas. En anhållningsberättigad tjänsteman har inte ens i brådskande fall rätt att besluta om inledande av teknisk avlyssning eller optisk övervakning av en person i fängsvårdsväsendets förvar. Dessa undantagsbestämmelser om ordningen för beslutsfattandet skall inte heller framöver gälla teknisk avlyssning och optisk övervakning av en rannsakningsfånge i polisens förvar.

Enligt den gällande lagen är undersökningsledaren behörig att fatta beslut om teknisk avlyssning, med undantag av teknisk avlyssning som riktas mot en person i fängsvårdsväsendets förvar och sådan teknisk avlyssning där avsikten är att placera en avlyssningsanordning i ett fordon som används av den misstänkte eller i det rum eller utrymme där den misstänkte vistas. Beslutet skall dock alltid inom 24 timmar underställas den förman som nämns i lagrummet, även om åtgärden har avslutats före det. Begreppet

underställa är i detta sammanhang problematiskt från principiell synpunkt, eftersom det är kännetecknande för begreppet underställande i den betydelse det allmänt har fått i det juridiska språkbruket att ett beslut av en lägre myndighet blir utan rättsverkan om den högre myndigheten inte fastställer beslutet, och detta kan leda till att man i mån av möjlighet försöker eliminera också de faktiska verkningarna av eventuella tillfälliga åtgärder som har vidtagits med stöd av det. I det förslag som den gällande bestämmelsen grundar sig på var avsikten dock inte, vilket också framgår av formuleringen i kapitlets 13 §, att upptagningar och anteckningar som erhållits genom teknisk avlyssning som har inletts med stöd av ett beslut av undersökningsledaren skall förstöras, om den tjänsteman som beslutet underställs fattar ett negativt beslut. Det är inte heller i praktiken möjligt att i efterhand omintetgöra de faktiska verkningarna på förundersökningen av teknisk avlyssning som redan har ägt rum.

Begreppet underställande ersätts därför i 3 mom. med reglering enligt vilken bl.a. de tjänstemän som besluten i dag skall underställas skall besluta om teknisk avlyssning i sådana fall när tillstånd av domstolen inte krävs. Enligt det fjärde lagförslaget i propositionen görs en motsvarande terminologisk ändring i 4 § 2 mom. lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten (1251/1995).

Eftersom förundersökning som görs av polisen ibland kan ordnas så att den leds av någon annan polisenhet än en enhet inom den lokala polisen eller en riksomfattande polisenhet, är det skäl att i bestämmelsen använda den allmännare formuleringen "den polisenhet som ansvarar för förundersökningen". Trots att tjänstebeteckningarna chef och biträdande chef används bokstavligen i denna form endast vid de riksomfattande polisenheterna, avses med dem också polischeferna och de biträdande polischeferna vid de lokala polisenheterna. Också en innehavare av en lägre tjänst som i tjänsten på basis av permanenta föreskrifter som gäller befattningsbeskrivningen har börjat sköta uppgiften som chef eller biträdande chef i egenskap av vikarie är att betrakta som chef eller biträdande chef. Om förundersökningen i undantagsfall

ordnas så att den leds direkt av polisens högsta ledning eller av länsledningen, skall bestämmelsen på motsvarande sätt tillämpas på polisöverdirektören och polisdirektörerna samt på chefen för polisens länsledning (länspolisdirektören) och på de polismän som vikarierar honom eller henne och som således kan jämföras med en biträdande chef.

Vid förundersökning som görs av tullverket föreslås de tjänstemän som besluten i dag skall underställas ha beslutanderätt. Gränsbevakningsväsendet förrättar i praktiken inte förundersökning med anledning av brott vilkas utredning kräver teknisk avlyssning. Eftersom allmänna åklagaren enligt 14 § 2 mom. förundersökningslagen leder utredningen av ett brott som en polisman misstänks ha begått antingen i eller utom tjänsten, föreslås det nu att åklagaren i fråga skall besluta om eventuell teknisk avlyssning som behövs vid utredningen av ett sådant brott.

Det nuvarande förfarandet, enligt vilket undersökningsledaren beslutar om teknisk avlyssning, varefter beslutet underställs en högre tjänsteman, ersätts i 4 mom. med en reglering som motsvarar den som föreslås i 2 mom. och enligt vilken undersökningsledaren i brådskande fall får besluta om teknisk avlyssning som avses i 3 mom. till dess att en högre tjänsteman har avgjort den framställning som gäller åtgärden. Framställningen skall göras så snart som möjligt, dock senast 24 timmar efter att avlyssningen har inletts. Om framställning inte görs inom den utsatta tiden, skall avlyssningen avslutas innan 24 timmar har förflutit sedan den inleddes. Beträffande praxis vid tillämpningen av 24-timmarsregel denna hänvisas till vad som sagts vid 2 mom. ovan. Om framställningen har gjorts inom den utsatta tiden, får den avlyssning som grundar sig på undersökningsledarens beslut fortsätta tills den behöriga tjänstemannen har fattat beslut i saken. Om denna tjänsteman förkastar framställningen skall avlyssningen genast avslutas, men också i detta fall får den information och de upptagningar som hittills har samlats användas vid undersökningen och som bevismaterial samt registreras i register enligt de normala reglerna.

Enligt de allmänna organisationsprinciperna skall undersökningsledaren rikta sin fram-

ställning om teknisk avlyssning till den i 3 mom. nämnda tjänsteman som enligt de fastställda ledningsförhållandena är hans eller hennes förman. Principen kan tillämpas som sådan också när medlemmarna i undersökningsgruppen har utsetts på ett sätt som avviker från de normala organisationsförhållandena men det inte har bestämts särskilt om undersökningsledarens ställning. Om också ledaren för undersökningsgruppen vid förundersökningen av en viss sak har underställts någon annan än sin ordinarie chef, riktas framställningen till den chef eller biträdande chef för polisenheten som har förordnats till förman för undersökningsledaren eller som den tjänsteman som har förordnats till förman för undersökningsledaren enligt organisationsförhållandena lyder under.

Enligt 5 mom. skall undersökningsledaren liksom i dag besluta om annan optisk övervakning än sådan som avses i 1 mom. och om teknisk spårning.

6 §. *Handläggning av tillståndsärenden i domstol.* Bestämmelserna om handläggning i domstol av sådana tillståndsärenden som avses i kapitlet omfattar endast teleavlyssning och teleövervakning. Det saknas bestämmelser om förfarandet vid fattandet av beslut om teknisk avlyssning och optisk övervakning av en person i fängsväsendets förvar och om teknisk avlyssning och optisk övervakning när avsikten är att placera en avlyssnings- eller övervakningsanordning i ett kommunikationsmedel som en misstänkt använder eller i det utrymme där en misstänkt vistas. Det föreslås således att 1 mom. ändras så att samma förfaranden som de som iakttas vid fattandet av beslut om teleavlyssning och teleövervakning skall iakttas när det beslutas om dessa omständigheter och också när det beslutas om teknisk avlyssning av ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende.

Enligt det gällande 2 mom. avgörs ett tillståndsärende utan att den misstänkte eller innehavaren av teleanslutningen hörs. När det gäller teknisk avlyssning och optisk övervakning skulle en skyldighet att höra också innehavaren av det utrymme som skall avlyssnas eller övervakas äventyra uppnåendet av målen med tvångsmedlet. I momentet föreslås också ett uttryckligt tillägg enligt vilket tillståndsärenden som gäller teknisk av-

lyssning eller optisk övervakning skall avgöras utan att innehavaren av det utrymme som skall avlyssnas eller övervakas hörs. Med utrymme avses här detsamma som i de föreslagna bestämmelserna i 4 § 4 mom. och 4 a § 4 mom. Begreppet omfattar således också bl.a. kommunikationsmedel. Om hörande av fängelsedirektören föreskrivs i 5 § 1 mom. Dessutom görs i momentet de ändringar som föranleds av de föreslagna ändringarna i 1 §.

6 a §. *Offentligt ombud.* Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen föreslås ett nytt institut, offentligt ombud, i anslutning till teknisk avlyssning av utrymmen som är avsedda för stadigvarande boende.

1 mom. När domstolen tar upp ett tillståndsärende som gäller teknisk avlyssning av ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende skall den förordna ett offentligt ombud för att ta till vara intressena för den misstänkte som skall avlyssnas.

2 mom. Enligt förslaget skall det offentliga ombudet ta till vara intressena såväl för den misstänkte som andra personer som kan bli avlyssnade. Detta betyder bl.a. att det offentliga ombudet skall vara närvarande när tillståndsärendet behandlas i domstolen. Det offentliga ombudet får då tillgång till det ykande som gäller avlyssningen och till den övriga utredning i saken som skall läggas fram för domstolen. Det offentliga ombudet kan också vid behandlingen av saken ställa muntliga frågor till den som har framställt yrkandet. Om denne önskar låta bli att svara på någon fråga, skall domstolen ta ställning till vilken betydelse det uteblivna svaret skall tillmätas. På samma sätt som i fråga om andra tvångsmedelsärenden skall domstolen inte i för tid börja utreda den egentliga skuldfrågan, utan den skall endast undersöka om det finns förutsättningar för att använda tvångsmedel. Om det offentliga ombudet är frånvarande vid domstolens sammanträde skall behandlingen av saken skjutas upp. I en sådan situation får en åtgärd som grundar sig på ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman i enlighet med vad som sagts ovan i princip bestå tills domstolen träffar sitt avgörande. Det offentliga ombudet skall inte bara företräda den som tvångsmedlet riktar sig mot vid behandlingen av tillståndsärendet i dom-

stolen utan också vid behov anföra klagan mot domstolens beslut så som anges i kapitlets 6 § 3 mom.

3 mom. Den som fullgör eller har fullgjort ett uppdrag som offentligt ombud får inte obehörigen röja en omständighet som han eller hon har fått kännedom om under uppdraget. Med omständighet avses förutom sådana detaljer i anslutning till saken som det offentliga ombudet har fått kännedom om också det att teknisk avlyssning över huvud taget används. Förbudet gäller också röjande av en omständighet för den som tvångsmedlet gäller. Syftet med institutet offentligt ombud är uttryckligen att trygga tillvaratagandet av intressena för den misstänkte som tvångsmedlet gäller i den fas av undersökningen när man av tvingande skäl som har samband med utredningen inte kan avlöja för denna person att tvångsmedel används. Genom systemet tryggas de facto förutom den misstänktes intressena indirekt också intressena för innehavarna av de utrymmen som åtgärden riktar sig mot och också mera allmänt tillförlitligheten i fråga om verksamheten.

Brott mot tystnadsplikten för offentligt ombud uppfyller rekvisitet för sekretessbrott enligt 38 kap. 1 § eller rekvisitet för sekretessförseelse enligt 38 kap. 2 § strafflagen. Om offentligheten vid behandlingen av ett ärende som gäller tvångsmedel och om offentligheten beträffande rättegångsmaterialet bestäms också framöver i 2, 5a och 9 § lagen om offentlighet vid rättegång (945/1984). Om underrättelse till den misstänkte om att tvångsmedel har använts bestäms fortfarande i 11 § 2 mom. i detta kapitel.

6 b §. *Behörighetsvillkor för offentligt ombud.* I 1 mom. föreskrivs om de allmänna behörighetsvillkoren för offentliga ombud. För att säkerställa att ett offentligt ombud uppfyller kravet på särskild tillförlitlighet skall till offentligt ombud förordnas en advokat eller ett offentligt rättsbiträde som ger sitt samtycke därtill. På grund av uppdragets natur är det inte ändamålsenligt att förordna någon till det mot sin vilja. Eftersom de offentliga rättsbiträdena och advokaterna redan i sig är föremål för särskild tillsyn är det inte nödvändigt att bestämma särskilt om att till offentligt ombud inte får förordnas den som är misstänkt, åtalad eller dömd för ett brott som

är ägnat att minska hans eller hennes tillförlitlighet som ombud.

Bestämmelsen om hörande av den som skall förordnas till offentligt ombud motsvarar bestämmelserna om försvarare och målsägandebiträde i 2 kap. 2 § 1 mom. lagen om rättegång i brottmål och om biträde i 11 § 1 mom. lagen om fri rättegång (87/1973). Uppdraget som offentligt biträde kan avböjas. Rätten att avböja uppdraget gäller enligt ordalydelsen i lagen i princip också offentliga rättsbiträden. De offentliga rättsbiträdena har dock inte normalt samma rätt att välja sina klienter som advokaterna. Grunderna för avböjande när det gäller offentliga rättsbiträden torde därför sannolikt främst komma att hänföra sig till jävssituationer och till sådant laga förfall som avses i 12 kap. 28 § 1 mom. rättegångsbalken.

I 2 mom. hänvisas beträffande de särskilda behörighetsvillkoren för offentliga ombud i tillämpliga delar till den föreslagna bestämmelsen i 45 § 2 mom. förundersökningslagen. Jävig att vara offentligt ombud är således bl.a. den som i det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det har varit rådgivare för den misstänkte som tvångsmedlet gäller eller någon annan som är misstänkt för brott, den som i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det är eller har varit biträde för den misstänkte som tvångsmedlet gäller eller någon annan som är misstänkt för brott, den som bedriver skötsel av juridiska uppdrag tillsammans med någon som av de orsaker som anges ovan inte får vara offentligt ombud för den misstänkte som tvångsmedlet gäller, den som är misstänkt eller vittne i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det och den som i egenskap av tjänsteman eller annars genom att utöva offentlig makt har deltagit i åtgärder som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det eller i ett ärende som gäller ett sådant brott. När det är fråga om flera misstänkta som är föremål för tvångsmedel råder det dock i allmänhet inte beträffande användningen av tvångsmedlet några sådana motsättningar mellan personernas intressen att ett visst offentligt rättsbiträde eller en viss advokat inte

skulle kunna vara offentligt ombud för dem alla samtidigt.

På motsvarande sätt föreslås i 45 § 2 mom. 4 punkten förundersökningslagen beträffande den som är eller har varit offentligt ombud ett förbud mot att vara biträde i samma ärende eller ett ärende som har ett direkt samband med det.

Att de särskilda behörighetsvillkoren inte uppfylls kan bero på en omständighet som domstolen inte får känedom om på tjänstens vägnar. I ett sådant fall skall den som är tänkt att vara offentligt ombud självmant anmäla jäv till domstolen.

3 mom. Ett förordnande till offentligt ombud kan återkallas om det finns giltiga skäl. Bestämmelsen motsvarar vad som i 9 § 2 mom. rättshjälpslagen bestäms om biträden enligt nämnda lag. Skäl till återkallande kan vara t.ex. att det finns en befogad misstanke om att ett offentligt ombud är opålitligt eller att ett offentligt ombud på grund av sjukdom är förhindrat att sköta sitt uppdrag.

4 mom. Förbudet enligt vilket ett offentligt ombud inte utan domstolens tillstånd får sätta någon annan i sitt ställe motsvarar det förbud som enligt 2 kap. 5 § lagen om rättegång i brottmål gäller försvarare och målsägandebiträden.

Det offentliga ombudets uppdrag begränsar sig i allmänhet till behandling av ett tillståndsärende vid ett tillfälle. De föreslagna 3 och 4 mom. kan dock bli tillämpliga vid klagan mot domstolens tillståndsbeslut.

6 c §. *Arvode och ersättning till ett offentligt ombud.* I paragrafen hänvisas till de tillämpliga bestämmelserna i rättshjälpslagen. På grund av sakens natur skall arvodet och ersättningen till ett offentligt ombud dock alltid också slutligt betalas av statens medel.

7 §. *Villkor för tillstånd och beslut.* I 1 mom. föreslås ett tillägg gällande teleadress och teleterminalutrustning motsvarande det för vilket redogörs i detaljmotiveringen till 1 §. Dessutom bestäms i momentet att i tillståndet till inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge skall nämnas den tidsperiod och den basstation eller de basstationer som tillståndet gäller.

Det föreslås att ordalydelsen i 2 mom. ses över så att den motsvarar den ändring av tvångsmedelslagen som genomfördes genom

lagen om ändring av 5 a kap. tvångsmedelslagen (366/1999) vilken trädde i kraft den 1 juni 1999 och enligt vilken tillstånd av domstolen i vissa fall krävs för teknisk avlyssning.

Det föreskrivs inte heller nu om tidsbegränsningar för tillstånd och beslut som gäller optisk övervakning.

9 §. *Teleföretags skyldighet att biträda.* I rubriken för och ordalydelsen i paragrafen görs ändringar som motsvarar terminologin i telemarknadslagen. Dessutom konstateras i 1 mom. att ett teleföretag skall ge undersökningsledaren de uppgifter som företaget har i sin besittning och som behövs för den tekniska spårningen. Enligt den gällande ordalydelsen gäller skyldigheten att lämna uppgifter endast sådana uppgifter som behövs för teleavlyssningen. Den föreslagna ändringen beror på att en del av de anordningar som polisen använder vid teknisk spårning sänder signaler via telenätet, varvid det förutsätts att uppgifter fås av teleföretag för att spårningsobjektets rörelser skall kunna följas. Ändringen utvidgar inte polisens befogenheter att använda teknisk spårning utan möjliggör endast användningen av modern teknik. Ett teleföretag har med stöd av kapitlets 14 § rätt att få ersättning för lämnandet av uppgifterna.

11 §. *Avslutande av åtgärd och underrättande om användning av tvångsmedel.* I 2 mom. föreskrivs om underrättelse till en misstänkt om användning av tvångsmedel som avses i detta kapitel. Enligt den gällande ordalydelsen i momentet skall underrättelse ske så som särskilt stadgas. Den bestämmelse som har avsetts i hänvisningen har varit förundersökningslagens 43 § 2 mom. Bestämmelsen fogades till nämnda lag genom lagen om ändring av 43 § förundersökningslagen. Denna lag trädde i kraft samtidigt som lagen om ändring av tvångsmedelslagen (402/1995) genom vilken till lagen fogades ett nytt 5 a kap. En oavsiktlig följd av den ändring som genom lagen om ändring av förundersökningslagen (692/1997) gjordes i 43 § 2 mom. förundersökningslagen i samband med reformen av rättegångsförfarandet i brottmål var att den ändring som gjorts genom den ovan nämnda lagen om ändring av 43 § förundersökningslagen upphävdes. Den

bestämmelse i förundersökningslagens 43 § 2 mom. som ingick i den sistnämnda lagen innehöll endast en sådan precisering till 5 a kap. 11 § 2 mom. tvångsmedelslagen att den som misstänks för brottet skall underrättas om sådana i 5 a kap. tvångsmedelslagen avsedda tvångsmedel som har riktats mot honom. Det föreslås nu att detta konstaterande tas in direkt i den ifrågakvarande bestämmelsen i tvångsmedelslagen.

13 §. *Bevaring av överskottsinformation.* Enligt den gällande lagen skall överskottsinformation förstöras genast efter undersökningen. Också material som stöder den misstänktes oskuld kan förstöras som överskottsinformation. För att säkerställa att allt material vid behov finns kvar också vid rättegången, föreslås det att paragrafen ändras så att överskottsinformation skall förstöras först efter att målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därefter.

Dessutom föreslås det att ordlydelsen i bestämmelsen ändras av den orsak som anges i motiveringen till 7 § 2 mom.

Det föreslås att den hänvisning till strafflagen som finns i bestämmelsen ändras så att den motsvarar bestämmelserna i den lag om ändring av strafflagen som trädde i kraft den 1 januari 1999 (563/1998).

Till paragrafen fogas ett nytt 2 mom., enligt vilket de uppgifter om mobilteleapparaters läge som avses i 3 a § skall förstöras när målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därefter.

14 §. *Ersättning.* Det föreslås att ordalydelsen i paragrafens 1 mom. ändras, eftersom polisinskrifningen och inte polisdistriktet i dag är lokal förvaltningsmyndighet för polisen. Av ändamålsenlighetsskäl föreslås dessutom att förutom chefen för en riksomfattande enhet vid polisen också en person som denne har förordnat skall kunna besluta om ersättning. Paragrafens 2 mom. ändras så att det motsvarar den gällande regleringen av förvaltningsprocessen.

6 kap. Andra tvångsmedel

5 §. *Bestämning och registrering av DNA-profiler.* Enligt förslaget får på den som är misstänkt för brott företas kroppsbesiktning som är nödvändig för bestämning av DNA-

profilen, om det strängaste straffet för brottet är minst sex månaders fängelse. Det förutsetts inte att besiktningen är nödvändig för utredningen av det brott som undersöks. Genom ordvalet betonas att vilken åtgärd som helst som kan anses som kroppsbesiktning inte är möjlig, utan uttryckligen endast sådana åtgärder som är nödvändiga för bestämning av DNA-profilen. En DNA-profil kan bestämmas t.ex. ur personens saliv, hår eller blod. I praktiken innebär kroppsbesiktning i allmänhet att blodprov tas, eftersom sannolikheten för att provet skall misslyckas på grund av förorening eller någon annan liknande orsak är liten när det gäller ett sådant prov. En tillräcklig blodmängd fås redan genom ett blodprov från fingret. DNA-profiler får för utförande av uppgifter som föreskrivs i 1 § 1 mom. polislagen registreras i polisens personregister. Enligt 1 § 1 mom. polislagen är polisens uppgift att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga brott, reda ut brott och sörja för att brott blir föremål för åtalsprövning.

I polisens personregister får inte registreras DNA-profiler som innehåller uppgifter om den registrerades andra personliga egenskaper än kön. De områden som används vid DNA-undersökningar befinner sig i praktiken på det till sin funktion okända, s.k. ickekodande (non-coding) området mellan generna. DNA-analysresultaten ger ingen information om personliga egenskaper, t.ex. eventuella ärftliga sjukdomar hos personen i fråga. Av resultatet framgår dock personens kön. Enligt den gällande lagen får uppgifter som gäller de personliga egenskaperna inte registreras i registret. Eftersom också kön kan betraktas som en personlig egenskap, föreslås en precisering av saken i lagen. Uppgiften om kön, som inte kan betraktas som en känslig uppgift, kan vara av betydelse t.ex. för i vilken riktning brottsutredningen styrs. Om utplåning av DNA-profiler ur registret föreskrivs i lagen om polisens personregister.

1.3. Lagen om rättegång i brottmål

1 kap. 8 a §. Bestämmelserna om åklagarens uppgifter vid åtalsprövningen togs i samband med reformen av rättegångsförfa-

randet i brottmål in i lagens 1 kap., där också de övriga bestämmelserna om åtalsrätten i brottmål finns. De bestämmelser om överläggning mellan åklagaren och en part innan beslut om väckande av åtal fattas samt om att åklagaren i brådskande ordning skall avgöra frågan om väckande av åtal om den misstänkte är yngre än 18 år vilka trädde i kraft vid reformen fogades dock genom lagen om ändring av förundersökningslagen till förundersökningslagen som 42 § 2 mom. och 43 a §. Eftersom det också i dessa bestämmelser är fråga om uppgifter som ankommer på åklagaren först efter att förundersökningen har avslutats, föreslås det att bestämmelserna i förundersökningslagen upphävs och att de tas in i lagen om rättegång i brottmål, oförändrade till ordalydelsen. I 1 kap. 2—8 § föreskrivs om de omständigheter som inverkar på åtalsprövningen innan beslut om väckande av åtal fattas och i 9—13 § om vissa uppgifter som ankommer på åklagaren efter beslutet. Den nya 8 a § som fogas in mellan dessa avsnitt och där de överförda bestämmelserna utgör var sitt moment är således en naturlig plats för de bestämmelser om förfarandet som hänför sig till beslutet om väckande av åtal.

1.4. Lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten

4 §. *Befogenheter*. I paragrafen föreskrivs om omfattningen av de befogenheter enligt förundersökningslagen, tvångsmedelslagen och polislagen som hör till de olika tjänstemännen vid försvarsmakten. Enligt gällande 2 mom. skall ett beslut om teknisk avlyssning enligt 5 a kap. 5 § 2 mom. tvångsmedelslagen underställas den tjänsteman som är chef för huvudstabens undersökningsavdelning eller, om denna tjänsteman har fattat beslutet, huvudstabens operationschef.

Det föreslås att 5 a kap. 5 § 3 mom. tvångsmedelslagen ändras bl.a. så att undersökningsledarens beslut inte skall underställas en högre myndighet, utan den högre myndigheten skall besluta om teknisk avlyssning på framställning av undersökningsledaren, och dessutom föreslås det att undersökningsledaren i brådskande fall skall få be-

sluta att en åtgärd skall inledas. Samma begreppsmässiga ändring föreslås också, utan att kompetensförhållandena ändras, i motsvarande bestämmelse i lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten.

1.5. Lagen om polisens personregister

24 g §. Det föreslås att bestämmelsen om utplåning av DNA-profiler överförs från sin nuvarande plats i 6 kap. 6 § tvångsmedelslagen till ett ändamålsenligare ställe i lagen om polisens personregister. Bestämmelsen föreslås dessutom bli ändrad så att den tid inom vilken en DNA-profil skall utplånas med anledning av en persons död förlängs från ett till 10 år. Behovet av att använda en persons DNA-profil vid brottsutredning försvinner inte alltid när personen i fråga dör. Som exempel kan nämnas en situation där ett brott mot liv med tillräckligt stor säkerhet kan utredas med hjälp av en DNA-profil först flera år efter gärningsmannens död och utredningen av brottet kan avslutas för eventuella övriga misstänkta del på denna grund.

1.6. Rättegångsbalken

11 §. Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen och i detaljmotiveringen till den nya 39 a § som föreslås bli fogad till förundersökningslagen föreslås en särskild bestämmelse om hörande av barn som målsägande eller vittne vid förundersökning med tanke på sådana situationer då ett barn inte kan höras vid den egentliga rättegången. På motsvarande sätt föreslås det att till 17 kap. 11 § rättegångsbalken, där det föreskrivs om användningen av upptagningar vid rättegången, fogas ett nytt moment som gäller användning av sådana videoupptagningar som avses i 39 a § förundersökningslagen och som innehåller en förhørsberättelse av ett barn. Enligt bestämmelsen kan upptagningen beaktas vid rättegången, och målsäganden eller vittnet höras inte därutöver vid rättegången, om domstolen bedömer att detta sannolikt skulle förorsaka personen allvarliga olägenheter. En upptagning kan dessutom beaktas också när någon höras personligen.

2. Närmare bestämmelser

Det föreslås att om beloppet av ersättningar till utomstående som deltagit i en gruppkonfrontation bestäms genom förordning av inrikesministeriet (38 b § förundersökningslagen). Såsom konstaterats ovan i samband med detaljmotiveringen skall ersättningarna i princip betalas enligt samma grunder och till samma belopp som de ersättningar som av statens medel betalas till dem som hörts som vittne i domstol.

Genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser också om ordnandet av gruppkonfrontation (38 a § förundersökningslagen). Såsom konstaterats ovan i detaljmotiveringen kan genom förordning preciseras i vilka situationer gruppkonfrontation skall ordnas, hur jämförelsepersonerna skall utses, hur konfrontationen skall ordnas och hur den skall dokumenteras.

Genom förordning av statsrådet ges närmare bestämmelser också om den förhördes rätt att granska en berättelse som har spelats in på en ljud- eller bildupptagning (39 § förundersökningslagen). Dessa bestämmelser finns i dag i 18 § förordningen om förundersökning och tvångsmedel.

Såsom konstaterats ovan i detaljmotiveringen skall bestämmelserna ses över i takt med att inspelningsapparatur kan skaffas. Vid behov skall bestämmelser också utfärdas om exceptionella undersökningsarrangemang i sådana fall när den förundersökningsmyndighet som normalt är behörig inte har tillgång till lämpliga anordningar när den utreder ett brott beträffande vilket det är särskilt befogat att spela in förhørsberättelsen på en bildupptagning. I alla situationer är det inte ändamålsenligt att göra en ljud- eller bildupptagning, även om det skulle finnas teknisk beredskap för detta. Detta kan vara fallet t.ex. vid utredningen av exceptionellt omfattande mål där det krävs flera förhörsgångar.

Enligt 5 a kap. 8 § tvångsmedelslagen skall protokoll föras över användningen av tvångsmedel som avses i kapitlet. Om protokollet bestäms närmare i förordning. Närmare bestämmelser finns redan i dag i 25 a § förordningen om förundersökning och tvångsmedel. I den nämnda paragrafen i för-

ordningen skall göras de tillägg och preciseringar som föranleds av de föreslagna ändringarna i 5 a kap. tvångsmedelslagen.

I 16 § förordningen om förundersökning och tvångsmedel föreskrivs om anteckningar i förhörprotokollet. I paragrafen skall också den föreslagna rätten att förbjuda en laglig företrädare för en omyndig att vara närvarande vid förhöret beaktas (33 § 3 mom. förundersökningslagen).

3. Ikraftträdande

Ändringarna i lagstiftningen medför ett visst utbildningsbehov vid förundersökningsmyndigheterna. Lagarna föreslås därför träda i kraft ca tre månader efter det att de har blivit stadfästa.

4. Lagstiftningsordning

4.1. Inledning

I propositionen föreslås ett flertal ändringar i förundersökningslagen och tvångsmedelslagen. Beträffande förundersökningslagen föreslås inga betydande ändringar med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna. En del av de föreslagna ändringarna i tvångsmedelslagen är sådana att de måste granskas också med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna enligt grundlagen. Detta gäller i synnerhet de ändringar som föreslås beträffande kroppsbesiktning, televlyssning och teknisk avlyssning.

Kroppsbesiktning innebär ett ingrepp i det skydd för den personliga friheten och integriteten om vilket bestäms i grundlagens 7§. Televlyssning och teknisk avlyssning är av betydelse med tanke på bestämmelserna om förtroliga meddelanden och privatliv i grundlagens 10 §, och teknisk avlyssning dessutom med tanke på skyddet för hemfriden.

Förslaget skall till dessa delar bedömas dels med hänsyn till lagförbehållen i de ovan nämnda bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna, dels med beaktande av principerna för inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna enligt de allmänna lärorna, t.ex. hur noga avgränsad inskränkningen är, om inskränkningen grundar sig på acceptabla skäl, om kravet på pro-

portionalitet uppfylls och om rättsskyddsarrangemangen är tillräckliga.

4.2. Kroppsbesiktning

Till skillnad från vad som bestäms i den gällande lagen får enligt förslaget kroppsbesiktning för att bestämma DNA-profilen eller för att utföra någon annan motsvarande undersökning företas på personer som inte misstänks för brottet, om det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, när det på synnerligen giltiga skäl kan antas att utredning om brottet kan fås genom besiktningen.

Enligt grundlagens 7§ får den personliga integriteten inte kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund. Med tanke på detta lagförbehåll är förslaget oproblematiskt. Beträffande avgränsningens noggrannhet bör noteras att innehållet i inskränkningen av den grundläggande rättigheten inte ändras till följd av förslaget. Inskränkningarna har definierats tillräckligt ingående i de gällande bestämmelserna, och deras väsentliga innehåll framgår direkt av lagen. Kretsen av personer som kommer i fråga som föremål för tvångsmedlet utvidgas dock till följd av förslaget så, att den under vissa förutsättningar omfattar också andra än personer som är misstänkta för brott. De grova brott som kommer i fråga har till dessa delar specificerats tillräckligt noggrant utgående från straffskalan. Den ytterligare förutsättning som gäller sannolikheten för att resultat skall nås har uttryckts så exakt som möjligt.

Genom att utvidga kretsen av dem som kan bli föremål för kroppsbesiktning strävar man efter att effektivera utredningen av grova brott. Undersökningsmetoden skulle vara bestämning av DNA-profiler eller andra liknande undersökningar. Såsom anges i allmänna motiveringen förutsätter utredningen av grova vålds- eller sexualbrott i vissa fall att kroppsbesiktning för bestämning av DNA-profiler i synnerhet i utslutningssyfte kan företas på en så stor grupp av personer att ingen enskild person i denna grupp kan betraktas som misstänkt för brottet. I praktiken förutsätter bestämningen av en DNA-

profil att saliv- eller blodprov tas på personen. Av erfarenhet vet man att den inskränkning av de grundläggande rättigheterna som kroppsbesiktningen innebär i dessa fall är lindrig, och den kan inte anses rikta sig mot kärnan i rättigheten (jämför t.ex. GrUU 12/1998). Juridiskt sett begränsas möjligheterna att företa kroppsbesiktning på någon annan än den som är misstänkt för brott dock också av den proportionalitetsprincip som framgår av 7 kap. 1 a § tvångsmedelslagen. Kroppsbesiktning kan således endast i undantagsfall företas på t.ex. offret för ett sexualbrott utan personens samtycke. Den föreslagna utvidgningen kunde medföra avsevärd nytta med tanke på brottsutredningen. I en del fall kan en undersökning av brottsoffret vara det enda sättet att med absolut säkerhet bevisa att någon som utan grund är misstänkt är oskyldig, och likaså kan undersökning av en utomstående ibland vara det enda möjliga sättet att utreda ett brott. Den inskränkning av de grundläggande rättigheterna som förslaget innebär är påkallad av ett tungt vägande samhälleligt behov, och de orsaker som den grundar sig på skall således anses vara acceptabla. Målet kan inte heller uppnås med lindrigare medel. Beträffande proportionalitetskravet bör noteras att en kroppsbesiktning för bestämmande av DNA-profil av andra än sådana som är misstänkta för brott kommer i fråga endast vid utredning av exceptionellt grova brott och endast om det på synnerligen giltiga skäl kan antas att besiktningen ger resultat. Från rättsskyddssynpunkt kan det anses att den gällande regleringen är tillräcklig när det gäller förrättandet av kroppsbesiktning och att den föreslagna ändringen inte förutsätter ändringar i rättsskyddsarrangemangen.

4.3. Teleavlyssning

Befogenheterna till teleavlyssning utvidgas enligt förslaget så att de gäller grovt sexuellt utnyttjande av barn och grov skadegörelse samt grova ekonomiska brott som har begåtts i samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke, när synnerligen stor ekonomisk vinning har eftersträvat eller brottet har begåtts särskilt planmässigt. I brådskande fall kan undersökningsledaren besluta om in-

ledande av teleavlyssning, men ett yrkande på tillstånd skall så snart som möjligt och senast inom 24 timmar framställas för domstolen.

De grova ekonomiska brott som kommer i fråga är grovt givande av muta, grov förskingring, grovt skattebedrägeri, grovt subventionsbedrägeri, grov förfalskning, grovt bedrägeri, grov oredlighet som gäldenär, grovt gäldenärsbedrägeri, grovt tagande av muta, grovt missbruk av tjänsteställning, grovt regleringsbrott, grovt missbruk av insiderinformation, grov kursmanipulation och straffbart försök till de ovan nämnda brotten.

Enligt grundlagens 10 § kan genom lag bestämmas om sådana begränsningar i meddelandehemligheten som är nödvändiga vid utredning av brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet eller hemfriden, vid rättegång och säkerhetskontroll samt under frihetsberövande.

Med beaktande av ordalydelsen i lagen är det inte entydigt huruvida de ovan nämnda synnerligen grova ekonomiska brotten som begåtts i samband med rörelse kan betraktas som sådana i grundlagens 10 § avsedda brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet.

Förarbetena till regeringsformens 8§, som föregick grundlagens 10 §, har betydelse för folkningen av sistnämnda paragraf (se RP 1/1998 rd s. 80) och i dem sägs att till de brott som avses i bestämmelsen och som äventyrar individens eller samhällets säkerhet hör t.ex. narkotikabrott, grova våldsbrott samt lands- och högförräderi. Dessutom konstateras i förarbetena att det är möjligt att i lag föreskriva om beslag och öppnande av försändelser vid brottsutredning och att det likaså är möjligt att i lag föreskriva om rätten att för utredning av ett brott till polisen överlåta identifieringsuppgifter om ett telemeddelande (RP 309/1993 rd, s. 58). Således framgår det inte heller av förarbetena helt tydligt vad som i grundlagen avses med brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet.

Trots att grova våldsbrott nämns som ett exempel i förarbetena, är det klart att begreppet individens säkerhet i bestämmelsen är avsett att ha en betydligt vidare innebörd än enbart den kroppsliga integriteten och skydd av

denna. När det gäller brott som riktar sig mot individen är det också i sista hand fråga om och i vilken mån man med säkerhet i detta sammanhang avser också individens ekonomiska säkerhet.

Av de ekonomiska brotten i fråga är grovt bedrägeri och grov förskingring typiska brott som direkt hänför sig till en individs ekonomiska ställning. En enskild kan också falla offer för grov förfalskning och gäldenärsbrott. Av central betydelse vid bedömningen av hur ett sådant brott har inverkat på en persons säkerhet är storleken av den ekonomiska skada som orsakats eller som hotar att uppstå och vilken betydelse den har för personens ekonomi. Enligt propositionen skall tvångsmedel för det första användas endast vid den grova gärningsformen av brott, vilket redan i sig i allmänhet betyder att det är fråga om ett stort ekonomiskt intresse, och också då är en ytterligare förutsättning att synnerligen stor ekonomisk vinning har eftersträvats eller att brottet har begåtts särskilt planmässigt. Beträffande sådana brott hänför sig inga problem till lagförbehållet, eftersom individens säkerhet då anses betyda också ekonomisk säkerhet.

Beträffande de övriga brott som utöver bedrägeri- och förskingringsbrotten kommer i fråga som grund för teleavlyssning är det dock i allmänhet inte, åtminstone inte direkt, fråga om brott som äventyrar individens säkerhet. En del av brotten, såsom skattebedrägeri, kan enligt rekvisiten inte ens rikta sig mot någon annan än skattetagaren. Beträffande dessa brott måste man således uppskatta brottets eventuella inverkan också på samhällets säkerhet enligt grundlagens 10 §. Trots att lands- och högförräderibrotten i de motiveringar till paragrafen till vilka hänvisas ovannämns som typexempel på brott som äventyrar samhällets säkerhet, är det också till dessa delar klart att avsikten är att begreppet samhällets säkerhet i detta sammanhang skall förstås i en betydligt vidare bemärkelse än enbart som tryggande av samhällsordningens fortbestånd eller statens yttre säkerhet. På detta tyder också det faktum att som ett annat exempel nämns narkotikabrotten, beträffande vilka de skadliga verkningarna på individen och samhället kan vara av mycket olika storleksgrad.

Genom de bestämmelser till vilka hänvisas i den brottsförteckning som reglerar förutsättningarna för teleavlyssning skyddas olika samhälleliga intressen. Bestämmelserna om skattebrott skyddar statens och andra skattetares inkomstanskaffning och deras ekonomiska möjligheter att fullgöra sina uppgifter. Genom bestämmelserna om subventionsbrott strävar man på motsvarande sätt efter att säkerställa att de subventioner som beviljas av offentliga medel används på behörigt sätt. Syftet med bestämmelserna om muta och missbruk av tjänsteställning är att säkerställa en behörig verksamhet vid de myndigheter som utövar offentlig makt. Bestämmelsen om regleringsbrott syftar till att garantera att målen med den ekonomiska regleringen uppnås. Bestämmelserna om förfalskning anses i allmänhet skydda den offentliga trovärdigheten. Genom bestämmelserna om gäldenärsbrott skyddas i första hand borgenärernas ekonomiska intressen och genom de kriminaliseringar som hänför sig till aktiemarknaden en behörig verksamhet på densamma. När man bedömer vilka verkningar de brottsliga gärningar som kan utgöra grund för teleavlyssning har på säkerheten i samhället är det viktigt att man beaktar de ovan nämnda intressen som skall skyddas och deras betydelse för verksamheten i samhället i stort. Redan det faktum att användningen av tvångsmedel enligt propositionen alltid förutsätter en grov gärningsform bidrar för sin del till att endast allvarliga brott kan komma i fråga. Användningsområdet begränsas för sin del också av kravet på att det skall vara fråga om ett grovt brott som har begåtts i samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke. När det dessutom utöver att gärningsformen är grov krävs att brottet har begåtts särskilt planmässigt eller att synnerligen stor ekonomisk vinning har eftersträvats, begränsas användningsområdet för teleavlyssning så att det endast omfattar ekonomiska brott som är exceptionellt skadliga. Till den del ett brott inte kan anses äventyra individens säkerhet är, med hänsyn till lagförbehållet i grundlagens 10 §, den väsentliga frågan om den skada som orsakats genom ett sådant grovt ekonomiskt brott som är en förutsättning för teleavlyssning riktar sig mot samhällelig verksamhet så, att brottet kan anses äventyra samhäl-

lets säkerhet. Med beaktande av den tolkningsmöjlighet som ordalydelsen i lagförbehållet medger och de rättspolitiska målen med straffbestämmelserna i fråga, står förslaget inte heller till denna del i strid med kravet på en reglering i lag.

När det gäller frågan om hur noga avgränsad regleringen är bör det noteras att innehållet i inskränkningen av de grundläggande rättigheterna inte ändras till följd av förslaget. Kretsen av grova brott som kan komma i fråga som grund för tvångsmedlet utvidgas däremot på det sätt som beskrivs ovan. Dessa brott har i förslaget individualiserats genom en uttömmande förteckning. De alternativa ytterligare förutsättningarna gällande grova ekonomiska brott, dvs. planmässighet och ekonomisk betydelse, uttrycks så exakt som möjligt.

Grunden för inskränkningen i de grundläggande rättigheterna är en effektivare utredning av de grova brott som nämns i brottsförteckningen. På det sätt som anges i allmänna motiveringen ansåg riksdagens förvaltningsutskott i sitt utlåtande (FvUU 5/1994 rd) med anledning av regeringens proposition om teleavlyssning och teleövervakning samt teknisk observation (RP 22/1994 rd) att teleavlyssning bör utsträckas till grova ekonomiska brott. Grundlagsutskottet ansåg dock i sitt utlåtande (GrUU 8/1994 rd) att detta inte innebär att förteckningen enbart kan kompletteras med brottsbenämningar som hänför sig till ekonomiska brott, utan dessa brott bör kompletteras med ytterligare kriterier, t.ex. att brottet hänför sig till betydande ekonomiska värden och att den brottsliga verksamheten är planmässig eller yrkesmässig. Lagutskottet var av den uppfattningen (LaUB 24/1994 rd) att de ytterligare villkoren för gärningens grovhet än så länge inte har kunnat definieras tillräckligt noggrant, och enligt betänkandet var det därför skäl att ytterligare utreda om det finns anledning att ta upp flera brott inom ramen för teleavlyssning.

Det föreslås nu att användningsområdet för teleavlyssning utsträcks även till grovt sexuellt utnyttjande av barn, grov skadegörelse och de grävsta ekonomiska brotten. När det gäller proportionalitetskravet bör det noteras att alla de brott som kommer i fråga är exceptionellt allvarliga brott beträffande vilka en effektiv utredning är särskilt viktig.

en effektiv utredning är särskilt viktig. Möjligheten att använda teleavlyssning kan då vara av avgörande betydelse. Grovt sexuellt utnyttjande av barn kan till sin allvarlighet jämföras med ett grovt våldsbrott. I praktiken kunde sådana fall komma i fråga där den misstänkte har kontakt med offret eller där kommunikationen mellan medlemmarna i en organiserad pedofilring utreds. När det gäller grov skadegörelse behövs teleavlyssning främst vid utredning av gärningar som har karaktären av planmässigt sabotage. För de ekonomiska brotten del är reformen av särskilt stor betydelse vid utredningen av arrangemang som syftar till att dölja brott samt vid spårning av vinningen av brott. Ju planmässigare ett brott är, desto svårare är det att utreda brottet med traditionella medel.

Den föreslagna ändringen är av mindre betydelse till den del den gäller undersökningsledarens rätt att i brådskande fall besluta om inledande av teleavlyssning. Det är fråga om ett tillfälligt tillstånd som tillämpas endast i brådskande fall och som alltid så snabbt som möjligt skall underställas domstolen. Behovet av att använda teleavlyssning vid brottsutredningen kan ibland uppstå så plötsligt att det bevismaterial som kan erhållas genom avlyssningen i praktiken kunde gå förlorat om man skulle vara tvungen att ansöka om tillstånd av domstolen. Som exempel kan nämnas en situation där man genom att följa en misstänkt får uppgifter som förutsätter att teleavlyssning omedelbart inleds. Denna teleavlyssning som sker utan tillstånd av domstolen och som i praktiken varar några timmar längre kommer i fråga endast när man inte genast får tag på en tvångsmedelsdomare.

4.4. Inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge

Förslaget om inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge i 5 a kap. 3 a § tvångsmedelslagen skall bedömas med hänsyn till det skydd för privatlivet som avses i 10 § 1 mom. grundlagen.

Uppgiften om var en viss mobilteleapparat har befunnit sig vid en given tidpunkt avslöjar inte nödvändigtvis ännu i sig var innehavaren av apparaten har varit vid tidpunkten i

fråga, men på basis av uppgiften om apparatens läge kan man med stor sannolikhet också sluta sig till var personen har befunnit sig, låt vara att mobilteleapparaten kan vara i en juridisk persons namn eller att ägaren till mobilanslutningen har överlämnat den till någon annan. Med hjälp av uppgifterna om apparatens läge kan man dock också i dessa fall utreda var en person har befunnit sig vid en viss tidpunkt. Denna uppgift omfattas av skyddet för privatlivet, som tryggas i den ovan nämnda 10 § 1 mom.

Enligt förslaget förutsätter erhållandet av uppgifter om mobilteleapparaters läge alltid tillstånd av domstolen. Tillstånd kan endast beviljas vid utredning av vissa grova brott som specificeras noga i lagen, och dessutom förutsätter tillståndet att erhållandet av uppgifterna är av synnerlig vikt för utredningen av brottet. Tillståndet kan endast gälla mobilteleapparaters läge, men däremot inte den omständigheten om samtal har ringts från apparaten till en annan mobilteleapparat. De uppgifter som kan erhållas genom tillståndet kan således i praktiken inte anses som känsliga med hänsyn till skyddet för privatlivet. Uppgifterna skall förstöras när målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän. Det föreslagna nya tvångsmedlet kan således inte anses problematiskt med hänsyn till grundlagens ovan nämnda 10 § 1 mom.

4.5. Teknisk avlyssning

I avvikelse från den gällande lagen föreslås det att teknisk avlyssning, vid utredning av något av de grova brott som uttömmande räknas upp i lagen, med domstolens tillstånd också skall kunna riktas mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende, när den misstänkte sannolikt vistas. Den som utför förundersökningen har då rätt att få tillträde till ett utrymme som skyddas av hemfriden för att installera en avlyssningsanordning. Domstolen skall på tjänstens vägnar förordna ett offentligt ombud för att ta till vara intressen, för den misstänkte och andra personer som eventuellt kan bli avlyssnade, när domstolen behandlar ett ovan nämnt tillståndsärende.

Den tekniska avlyssningen är av betydelse

med tanke på skyddet för privatlivet och hemfriden enligt grundlagens 10 §. Enligt nämnda paragraf kan genom lag bestämmas om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna skall kunna tryggas eller för att brott skall kunna utredas. Grundlagsutskottet har tidigare påpekat (t.ex. GrUU 5/1999 rd och 12/1998 rd) att teknisk observation innebär ett förhållandevis stort ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna framför allt till följd av åtgärdens natur av något som utförs i smyg. Kriterierna för när teknisk observation skall tillåtas bör därför vara stränga.

Den tekniska avlyssningen är i den gällande lagen bunden till en hög straffskala med en komplettering som gäller narkotikabrott. Dessutom krävs det att en utredning av brottet skulle vara omöjlig eller väsentligt svårare utan teknisk avlyssning. Förutsättningarna är således strängare än förutsättningarna för teleavlyssning. Möjligheten att avlyssna ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende har i förslaget bundits till de grova brott som räknas upp uttömmande i lagen.

I praktiken kommer den utvidgade avlyssningen sannolikt att användas uttryckligen vid utredningen av grova narkotikabrott. Den tekniska avlyssning som den gällande lagen möjliggör har i praktiken så gott som helt saknat betydelse. Samtidigt har effekterna av teleavlyssningen minskat väsentligt. Det kan antas att yrkesbrottslingar och organiserade kriminella grupper i sin verksamhet beaktar begränsningarna i myndigheternas befogenheter. Därför strävar brottslingarna efter att undvika telekommunikation, och en stor del av narkotikahandeln sker i privata bostäder.

För att ljudkvaliteten skall kunna säkerställas och misstänkta identifieras på ett tillförlitligt sätt är det nödvändigt att installera avlyssningsanordningar i de utrymmen som skall avlyssnas, och avlyssningen kan med dagens teknik t.ex. inte ske utanför de utrymmen som skall avlyssnas. Därför kan målet inte heller till dessa delar nås med medel som skulle innebära ett lindrigare ingrepp i skyddet för hemfriden och privatlivet.

När det gäller proportionalitetskravet bör det noteras att alla de brott som kommer i fråga är exceptionellt allvarliga brott i fråga

om vilka det är särskilt viktigt att de kan utredas effektivt, varvid möjligheten att använda teknisk avlyssning kan vara av avgörande betydelse.

Propositionen innehåller särskilda rättskyddsarrangemang. Enligt förslaget skall domstolen alltid besluta om teknisk avlyssning av utrymmen som är avsedda för stadigvarande boende. Dessutom skall domstolen när den behandlar ett tillståndsärende förordna ett offentligt ombud för att ta till vara den misstänktes intressen, och detta ombud skall ha i uppgift att bevaka den misstänktes intressen vid behandlingen av ett tillståndsärende som gäller tvångsmedel. Förutom den misstänktes intressen tryggar arrangemanget också intressena för de övriga innehavarna av det utrymme som skall avlyssnas och också tillförlitligheten i fråga om verksamheten mera allmänt.

4.6. De övriga ändringarna i tvångsmedelslagen

Det föreslås att de särskilda förutsättningarna för anhållande och häktning i tvångsmedelslagen ändras så att en misstänkt kan anhållas eller häktas redan om det finns anledning att misstänka att han eller hon flyr, undanröjer bevis eller fortsätter sin brottsliga verksamhet. Beträffande brottsmisstanken förutsätts däremot fortfarande sannolika skäl. Förutsättningarna för reseförbud ändras på motsvarande sätt. Ett häktningsärende skall till dess att domen ges tas upp till ny behandling med två veckors mellanrum om den häktade begär detta, inte på tjänstens vägnar som i dag.

Förutsättningarna för skingringsförbud och kvarstad ändras så att en åtgärd inte förutsätter en misstanke som grundar sig på sannolika skäl, utan det är tillräckligt att den de riktas mot är misstänkt för brott. Syftet med ändringen är att säkerställa återställandet av

vinningen av brott.

På motsvarande sätt förutsätter husrannsakan och kroppsvisitation inte längre att en person på sannolika skäl misstänks för brott, utan det är tillräckligt att det finns skäl att misstänka personen för brott. För att husrannsakan skall få företas någon annanstans än hos den som misstänks för brott förutsätts det dock att det på synnerligen giltiga skäl kan antas att utredning om brottet fås därigenom. För att kroppsvisitation skall få företas på någon annan än den som misstänks för brott förutsätts det att det på synnerligen giltiga skäl kan antas att ett föremål som skall tas i beslag påträffas eller utredning om brottet kan fås därigenom.

Förutom om inledande av sådan teleavlyssning som behandlas ovan kan undersökningsledaren i brådskande fall också besluta om inledande av teleövervakning och, i vissa fall, om inledande av optisk övervakning eller teknisk avlyssning, men också i detta fall skall ett yrkande som gäller tillståndet så snart som möjligt och senast inom 24 timmar framställas för domstolen. Ändringens betydelse behandlas närmare i samband med de ändringar som gäller teleavlyssning.

Dessa ändringar av tvångsmedelslagen utvidgar användningsområdet för tvångsmedlen till vissa delar, men ändringarna är så små att de inte orsakar problem med tanke på skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna.

4.7. Bedömning av lagstiftningsordningen

På de grunder som nämns ovan kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Eftersom frågan om lagstiftningsordningen dock lämnar rum för tolkning, är det nödvändigt att begära grundlagsutskottets utlåtande om saken.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag**om ändring av förundersökningslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/1987) 2 § 2 mom., 4 a §, 42 § 2 mom. och 43 a §,

dessas lagrum sådana de lyder, 2 § 2 mom. i lag 498/1995 samt 4 a §, 42 § 2 mom. och 43 a § i lag 692/1997,

ändras 4 § och 5 § 1 mom., 17 § 1 mom., 19 §, 22 §, 24 § 2 mom., 28 § 1 mom., 29 § 1 mom., 30 § 1 mom., 33 §, 39 § 2 och 3 mom., 43 §, 44 § 1 och 2 mom. samt 45 § 2 mom,

av dessa lagrum 5 § 1 mom. och 18 § 1 mom. sådana de lyder i nämnda lag 692/1997, 19 § sådan den lyder i nämnda lag 498/1995, 33 § sådan den lyder i lag 452/1999, 43 § sådana den lyder delvis ändrad i nämnda lag 692/1997 samt 44 § 2 mom. sådant det lyder i la g 203/1997 samt

fogas till 9 § ett nytt 2 mom. och till 24 § ett nytt 3 mom. samt till lagen nya 38 a—38 c § en ny mellanrubrik före 38 a §, en ny 39 a § samt en ny 47 § i stället för den 47 § som upphävts genom lag 692/1997, som följer:

4 §

Förundersökning behöver inte göras med anledning av brott som inte kan förutses medföra strängare straff än böter och som i sin helhet skall anses vara uppenbart obetydligt, om målsäganden inte har några anspråk i saken.

Om en myndighet i enlighet med vad som bestäms i någon annan lag avstår från åtgärder för att ställa den skyldige under åtal för brott, görs förundersökning endast av särskilda skäl.

Åklagaren kan på framställning av undersökningsledaren bestämma att förundersökning inte skall göras eller att den skall avslutas, om åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § lagen om rättegång i brottmål (689/1997) eller något annat motsvarande lagrum skulle låta bli att väcka åtal och något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att åtal väcks.

5 §

Vid förundersökning utreds

1) brottet, de förhållanden under vilka det har begåtts, den skada som har tillfogats eller den vinning som har erhållits genom det, vil-

ka parterna är samt de andra omständigheter som måste klarläggas för beslut om åtal,

2) målsägandens privaträttsliga anspråk, om målsäganden med stöd av 3 kap. 9 § lagen om rättegång i brottmål har bett åklagaren föra talan angående anspråket samt

3) möjligheterna att återställa egendom som har erhållits genom brottet och att verkställa en förverkandepåföljd som skall dömas ut eller skadestånd som skall betalas till målsäganden med anledning av brottet.

9 §

Om det under förundersökningen framgår att det inte längre finns anledning att misstänka någon som vid förhör eller annars har underrättats om att han eller hon misstänks för brott men förundersökningen inte kan avslutas helt och hållet på det sätt som bestäms i 43 §, avslutas förundersökningen för denna persons del.

17 §

Var och en som antas kunna bidra till utredningen av ett brott eller vars närvaro när en förundersökningsåtgärd vidtas annars är

nödvändig för utredningen av brottet är skyldig att på kallelse infinna sig till förundersökning inom det härads område där han eller hon vistas.

19 §

Den som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet skall på uppmaning av en polisman stanna kvar på platsen eller omedelbart infinna sig på någon annan plats inom samma härads område, om det för utredningen av saken är nödvändigt att personen genast hörs. Om han eller hon utan godtagbar orsak vägrar att hörsamma uppmaningen eller om det på grund av personens uppträdande är sannolikt att den inte kommer att hörsammas, får polismannen hindra personen från att avlägsna sig från platsen eller gripa personen och föra honom eller henne med sig för att höras.

Den som avlägsnar sig från brottsplatsen får gripas för att en sådan uppmaning som avses i 1 mom. skall kunna ges, om omständigheterna är sådana att uppmaningen inte kan tillkännages personen på något annat sätt och utredningen av saken annars skulle äventyras.

22 §

Den som förhörs skall vara personligen närvarande vid förhöret.

En part får dock avge sin utsaga genom förmedling av ett ombud, per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring, om utredaren anser att detta kan ske utan olägenhet och att det inte äventyrar undersökningens tillförlitlighet. Under samma förutsättningar får ett vittne förhöras per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring. Beträffande den som misstänks för brott är en ytterligare förutsättning att saken är av ringa betydelse och att den misstänkte inte bestrider att anmälan om brott är riktig, eller att det är fråga om en mindre komplettering av ett tidigare förhör. Av förhørsprotokollet skall framgå till vilka delar utsagan eller berättelsen har avgivits genom förmedling av ombud, per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring.

Av en part skall tas emot skriftliga utred-

ningar som parten vill komplettera sin förhørsberättelse med. Av särskilda skäl får sådana utredningar tas emot också av ett vittne vid förhöret.

24 §

Förhör får inte hållas mellan klockan 21 och 6, utom

- 1) på begäran av den som skall förhöras,
 - 2) vid summarisk förundersökning, när den som skall förhöras enligt 19 § är skyldig att genast stanna kvar eller infinna sig, eller
 - 3) när det finns andra särskilda skäl.
- Den som förhörs skall ges tillfälle till regelbundna måltider och tillräcklig vila.

28 §

Om det är uppenbart att ett vittne känner till någon omständighet som är av vikt för att skuldfrågan skall kunna utredas eller för att vinningen av ett brott skall kunna spåras och återtas, och om personen vägrar att yppa denna omständighet trots att han eller hon har skyldighet eller enligt 27 § 2 mom. rätt att göra detta, hålls vittnesförhöret på undersökningsledarens begäran inför domstol.

29 §

Den som förhörs skall före förhöret underrättas om sin ställning vid förundersökningen. En misstänkt skall samtidigt underrättas om det brott för vilket han eller hon misstänks.

30 §

På begäran av den som förhörs skall ett trovärdigt vittne som är ojävigt enligt 17 kap. 43 § rättegångsbalken vara närvarande vid förhöret. Utredaren kan också på eget initiativ tillkalla ett vittne. Om förhöret inte kan uppskjutas utan att undersökningen äventyras, får det trots begäran av den som skall förhöras hållas utan vittne. En misstänkt som är yngre än aderton år får dock inte förhöras utan vittne, utom om den misstänktes biträde eller lagliga företrädare eller en företrädare för socialnämnden är närvarande.

33 §

Om den som förhörs inte har fyllt 15 år har vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare rätt att vara närvarande vid förhöret.

Om en omyndig som har fyllt 15 år hörs som målsägande eller misstänkt, har vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare för den omyndige rätt att vara närvarande vid förhöret, ifall en sådan person enligt 12 kap. 1 eller 2 § rättegångsbalken vid rättegång som gäller det brott som undersöks skulle få föra talan i stället för eller vid sidan av den omyndige.

Utredaren kan förbjuda en sådan företrädare för den omyndige som avses i 1 eller 2 mom. att vara närvarande vid förhöret, om personen misstänks för det brott som undersöks.

De företrädare för den omyndige som har rätt att vara närvarande skall på förhand underrättas om förhöret, om detta kan ske utan svårighet. Åtminstone en av dem skall ges tillfälle att vara närvarande vid förhöret, utom om det för utredningen av brottet är nödvändigt att omedelbart förhöra den omyndige. Den omyndiges företrädare skall i sådant fall så snabbt som möjligt underrättas om förhöret.

Övriga förundersökningsåtgärder

38 a §

En målsägande eller ett vittne kan åläggas att för att identifiera en person som är misstänkt för brott delta i en konfrontation där förutom den misstänkte som skall identifieras också jämförelsepersoner är närvarande (gruppkonfrontation).

Gruppkonfrontationen skall ordnas så att resultatet av den är så tillförlitligt som möjligt. Som jämförelsepersoner får inte användas personer vilkas utseende avviker från den misstänktes så att konfrontationens tillförlitlighet minskar. Vid gruppkonfrontation skall antalet jämförelsepersoner vara minst fem.

Om andra personers, såsom ett biträdes, rätt att vara närvarande vid gruppkonfrontation gäller vad som bestäms om förhör.

Vid gruppkonfrontation skall föras proto-

koll, och konfrontationen skall dessutom spelas in på en videoupptagning eller någon annan därmed jämförelsebar bildupptagning.

Närmare bestämmelser om gruppkonfrontationen utfärdas genom förordning av statsrådet.

38 b §

En utomstående kan åläggas att delta i en gruppkonfrontation som jämförelseperson endast om det med beaktande av brottets natur är viktigt för att saken skall kunna utredas. Den utomstående kan likväl vägra att delta i gruppkonfrontationen om deltagande skulle medföra oskäligt men för honom.

En utomstående som har deltagit i en gruppkonfrontation har rätt till en skälig ersättning för detta. Om ersättningens belopp bestäms genom förordning av inrikesministeriet.

38 c §

Vad som i 38 a § bestäms om gruppkonfrontation gäller i tillämpliga delar också konfrontation där fotografier eller andra bildupptagningar används.

39 §

Genast efter förhöret skall den protokollförda berättelsen ges till den förhörde för granskning. Den förhörde skall tillfrågas om berättelsen har blivit riktigt antecknad. I förhørsprotokollet skall också införas en sådan begäran om korrigerering eller tillägg som inte har föranlett ändring i protokollet. Protokollet får inte ändras sedan den förhörde har granskat det och de begärda korrigereringarna och tilläggen har gjorts.

Förutom att protokoll förs vid förhöret kan förhöret spelas in på en videoupptagning eller någon annan därmed jämförelsebar bildupptagning eller på en ljudupptagning. Den förhörde skall ges tillfälle att granska ljud- eller bildupptagningen. Närmare bestämmelser om inspelningen och om granskningen av upptagningen utfärdas genom förordning av statsrådet.

39 a §

Förhöret av målsäganden eller ett vittne skall spelas in på en videoupptagning eller någon annan därmed jämförbar bildupptagning, om avsikten är att förhørsberättelsen skall användas som bevis vid rättegången och den förhörde på grund av sin unga ålder eller sin utvecklingsnivå sannolikt inte kan höras personligen där utan att förorsakas olägenheter. Vid förhöret skall beaktas de särskilda krav som den förhördes utvecklingsnivå ställer på förhörsmetoderna, antalet personer som deltar i förhöret och de övriga förhållandena under förhöret. Undersökningsledaren kan bestämma att också någon annan än förundersökningsmyndigheten under förhörslärdarens uppsikt kan ställa frågorna till den förhörde. Den misstänkte skall ges tillfälle att genom förmedling av förhörslärdaren ställa frågor till den förhörde.

43 §

Efter att förundersökningen blivit klar skall saken överlämnas till åklagaren för åtacksprövning eller för utfärdande av strafforder.

Förundersökningen avslutas dock utan att saken överlämnas till åklagaren för prövning, om

1) det av undersökningen har framgått att något brott inte har begåtts eller att åtal i saken inte kan väckas eller något annat offentligrättsligt yrkande som grundar sig på ett brott framställas mot någon i saken, eller

2) förundersökningsmyndigheten efter det att undersökningen har inletts har beslutat att avstå från vidare åtgärder på en grund som anges i 4 § 1 eller 2 mom.

Förundersökningsmyndigheten kan i det fall som avses i 2 mom. 2 punkten ge den som gjort sig skyldig till brottet en muntlig eller skriftlig anmärkning.

44 §

I enkla och klara ärenden får summarisk förundersökning göras, om gärningen enligt allmän straffpraxis inte kan förutses medföra strängare straff än böter. Med anledning av ett brott som en polisman misstänks ha begått får summarisk förundersökning dock göras

endast om ärendet behandlas som ett ordningsbotsärende eller i strafforderförfarande.

Vid summarisk förundersökning finns ingen undersökningsledare. I förhørsberättelsen antecknas endast huvudinnehållet i den förhördes utsaga, vilken kan tas in i någon annan handling än ett förhørsprotokoll.

45 §

Biträde i ett enskilt fall får inte den vara som

1) har varit rådgivare för den misstänkte i det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det,

2) i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det är eller har varit biträde för någon vars intressen står i strid med en parts intressen,

3) i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det är biträde för någon annan som misstänks för brott, om uppgiften som biträde för parten kunde försvåra utredningen av saken,

4) är eller har varit sådant offentligt ombud som avses i 5 a kap. 6 a § tvångsmedelslagen i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det,

5) bedriver skötsel av juridiska uppdrag tillsammans med någon som av en orsak som anges i punkt 1—4 inte får vara biträde för en part,

6) är misstänkt eller vittne i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det, eller

7) i egenskap av tjänsteman eller annars genom att utöva offentlig makt har deltagit i åtgärder som vidtagits i fråga om det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det eller i ett ärende som gäller ett sådant brott.

47 §

När det har beslutats att förundersökning inte skall göras eller att förundersökningen

skall avslutas på basis av 4§ 3 mom., 9§ 2 mom. eller 43 § 2 mom., skall undersökningsledaren se till att målsäganden och den som har förhörts såsom part vid förundersök-

ningen omedelbart underrättas om beslutet, om detta inte skall anses vara onödigt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag**om ändring av tvångsmedelslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i tvångsmedelslagen av den 30 april 1987 (450/1987) 6 kap. 6 §, sådan den lyder i lag 565/1997,

ändras 1 kap. 3 § 1 mom. 2 punkten, 6 § 1 punkten, 21 § 3 mom., 23 och 24 § samt 27 § 2 mom., 2 kap. 1 och 3 § samt 6 § 2 och 3 mom., 3 kap. 1 § 1 mom., 3 § 1 mom. och 4 § 2 mom., 5 kap. 1, 2, 8, 10 och 11 §, 5 a kap. 1—5 §, 6 § 1 och 2 mom., 7 § 1 och 2 mom., 9 §, 11 § 2 mom., 13 och 14 § samt 6 kap. 5 §,

av dessa lagrum 1 kap. 3 § 1 mom. 2 punkten och 2 kap. 1 § sådana de lyder i lag 213/1995, 1 kap 6 § 1 punkten sådan den lyder i lag 886/1996, 1 kap. 21 § 3 mom., 23 och 24 § samt 2 kap. 3 § och 6 § 3 mom. sådana de lyder i lag 693/1997, 5 kap. 1 och 10 § sådana de lyder delvis ändrade i lag 566/1998, 5 kap. 11 § sådan den lyder i lag 655/2001, 5 a kap. 1 §, 6 § 1 mom., 7 § 1 och 2 mom., 11 § 2 mom., 13 och 14 § sådana de lyder i lag 402/1995, 5 a kap. 2 § sådan den lyder i lag 1026/1995, 5 a kap. 3 § 1 mom. sådant det lyder i lag 22/2001, 5 a kap 4 och 5 § sådana de lyder i nämnda lag 402/1995 och i la 366/1999, 5 a kap. 6 § 2 mom. och 6 kap. 5 § sådana de lyder i lag 565/1997, samt

fogas till 1 kap. en ny 22 § i stället för den 22 § som upphävts genom nämnda lag 693/1997, till 5 kap. 12 §, sådana den lyder delvis ändrad i lag 213/1995, ett nytt 4 mom., samt till 5 a kap. nya 3 a, 4 a, 4 b samt 6 a—6 c § som följer:

1 kap.

Gripande, anhållande och häktning

3 §

Förutsättningar för anhållande

Den som på sannolika skäl misstänks för brott får anhållas,

2) om för brottet föreskrivs lindrigare straff än fängelse i två år, men det strängaste straffet är fängelse i minst ett år och den misstänktes personliga förhållanden eller andra omständigheter ger anledning att misstänka att personen

a) flyr eller på något annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff,

b) försvårar sakens utredning genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman eller

c) fortsätter sin brottsliga verksamhet.

6 §

Anhållningsberättigad tjänsteman

Om anhållande beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman. Anhållningsberättigade tjänstemän är

1) polisöverdirektören, polisdirektör, polisöverinspektör, länspolisdirektör, polisinspektör, länsöverkommissarie, länskommissarie, polischef, biträdande polischef, länsman, vid centralkriminalpolisen chefen för centralkriminalpolisen, biträdande chef och byråchef, vid skyddspolisen chefen för skyddspolisen, avdelningschef och överinspektör som förordnats att sköta förundersökningsuppgifter, vid rörliga polisen chefen för rörliga polisen och biträdande chef, kriminalöverinspektör, kriminalinspektör, kriminalöverkommissarie, överkommissarie, kriminalkommissarie och kommissarie,

21 §

Utsättande av tid för väckande av åtal

Om de tidsfrister som skall iakttas vid domstolsbehandlingen av ett åtal mot en svarande som häktats föreskrivs i lagen om rättegång i brottmål (689/1997).

22 §

Ny behandling av ett häktningsärende

Om den som misstänks för brott har häktats, skall den domstol som behandlar åtalet i första instans tills domen ges utan dröjsmål och senast fyra dygn efter att begäran framställdes ta upp häktningsärendet till ny behandling, om den häktade begär det. Ett häktningsärende behöver dock inte tas upp till ny behandling tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen.

Domstolen skall ta upp ärendet till ny behandling också tidigare än detta, om det finns särskilda skäl till det med anledning av någon omständighet som framkommit efter den föregående behandlingen.

Den häktade och dennes biträde samt den anhållningsberättigade tjänstemannen skall ges tillfälle att bli hörda när häktningsärendet behandlas på nytt, om inte den häktade eller den anhållningsberättigade tjänstemannen meddelar att detta inte är nödvändigt. Den häktade skall hämtas till domstolen, om han eller hon vill bli hörd personligen eller om

det annars är skäl att höra den häktade för att saken skall kunna utredas.

23 §

Bestämmande om häktning i vissa fall

Om domstolen i ett mål där en svarande är häktad ställer in eller skjuter upp huvudförhandlingen eller bestämmer att ny huvudförhandling skall ordnas, skall den samtidigt pröva om det finns skäl för fortsatt häktning. Häktningsärendet behöver dock inte behandlas på nytt under den tid huvudförhandlingen är uppskjuten på grund av att sinnessillståndet hos någon som är svarande i samma mål undersöks. Det skall också bestämmas om häktning om domstolen inte avkunnar domen genast efter att huvudförhandlingen har avslutats.

24 §

Frigivning av häktad

När domstolen behandlar frågan om fortsatt häktning skall den förordna att den häktade genast skall frigges, om den efter att ha gett den anhållningsberättigade tjänstemannen tillfälle att bli hörd anser att det inte längre finns förutsättningar för häktning.

Om det inte längre finns förutsättningar för häktning, skall domstolen på framställning av den anhållningsberättigade tjänstemannen förordna att den häktade genast skall frigges. Förordnande om frigivning av den häktade skall också meddelas, om åtal inte har väckts inom utsatt tid och förlängning av tiden inte har begärts inom nämnda tid. Varken den häktade eller biträdet behöver kallas till behandlingen av saken.

27 §

Ändringssökande

Den häktade får anföra klagan över beslutet. För klagan finns ingen tidsbegränsning. Klagan skall behandlas i brådskande ordning. Om inte klagan avvisas eller förkastas såsom uppenbart ogrundad, skall den anhållningsbe-

rättigade tjänstemannen ges tillfälle att avge ett bemötande med anledning av den på det sätt som hovrätten anser vara ändamålsenligt, om detta inte är uppenbart onödigt.

ännu inte har väckts. Den domstol som har fattat beslutet om häktning beslutar dock om reseförbud som meddelats med anledning av en klagan över ett beslut om häktning.

2 kap.

Reseförbud

1 §

Förutsättningar för reseförbud

Den som på sannolika skäl misstänks för brott får i stället för att anhållas eller häktas meddelas reseförbud, om det strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år och det på grund av den misstänktes personliga förhållanden eller andra omständigheter finns anledning att misstänka att personen

1) flyr eller på annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff eller

2) fortsätter sin brottsliga verksamhet.

3 §

Myndighet som meddelar reseförbud

Under förundersökningen beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman om ett ärende som gäller reseförbud. Innan beslutet fattas skall åklagaren underrättas, och åklagaren kan överta avgörandet i frågan om meddelande av reseförbud. Sedan saken efter att förundersökningen slutförts har överförts till åklagaren beslutar denna om meddelande av reseförbud. Vad som bestäms i detta moment gäller också efter att domstolen har förkastat ett yrkande enligt 6 § 3 mom.

Sedan åtal har väckts fattar domstolen beslut om reseförbud. Domstolen får då meddela den åtalade reseförbud endast på yrkande av åklagaren.

Vid behandlingen av ett häktningssyrkande eller ett ärende som gäller fortsatt häktning får den misstänkte under de förutsättningar som anges i 1 § i stället för att häktas meddelas reseförbud av domstolen. Domstolen beslutar då om detta reseförbud även då åtal

6 §

Hävning av reseförbud

Reseförbudet skall hävas, om inte åtalet väcks inom 60 dagar från det förbudet meddelades. Domstolen får förlänga tiden på begäran som inom denna tid har gjorts av den anhållningsberättigade tjänstemannen.

Den som har meddelats reseförbud har redan innan åtal har väckts rätt att få frågan om huruvida ett reseförbud som meddelats av en anhållningsberättigad tjänsteman skall bestå delvis häva förbudet eller ett åläggande som nämns i 2 § 2 mom., om den efter att ha gett den anhållningsberättigade tjänstemannen tillfälle att bli hörd anser att det inte finns förutsättningar för att hålla reseförbudet som sådant i kraft.

3 kap.

Skingsringsförbud och kvarstad

1 §

Förutsättningar för skingsringsförbud och kvarstad

Om det är fara för att den som misstänks för brott eller den som med anledning av brott kan dömas till att ersätta skada eller till att förverka ett penningbelopp till staten, genom att gömma eller förstöra sin egendom eller fly eller på något annat jämställbart sätt försöker undandra sig att betala böter, ersättning eller belopp som kan komma att dömas förbrutet, får personens egendom ställas under skingsringsförbud till högst ett belopp som sannolikt motsvarar de böter eller den ersättning eller förverkandepåföljd som kommer att dömas ut.

3 §

Tillfälliga åtgärder

Om det är uppenbart att det finns förutsättningar för detta enligt 1 § och om saken inte tål uppskov, får undersökningsledaren eller åklagaren ställa egendom som avses där under tillfälligt skingringsförbud eller belägga den med tillfällig kvarstad tills domstolen har meddelat beslut i ärendet. Åtgärden förfaller, om yrkande om skingringsförbud eller kvarstad inte har framställts hos domstolen inom en vecka sedan det tillfälliga förordnandet gavs. Om det tillfälliga skingringsförbudet eller den tillfälliga kvarstaden av skäl som nämns i 4 § 1 mom. måste hävas innan domstolen har börjat behandla ärendet, skall undersökningsledaren eller åklagaren häva den tillfälliga åtgärden.

4 §

Hävning av skingringsförbud och kvarstad

Domstolen skall också häva skingringsförbudet eller kvarstaden, om åtal inte väcks inom fyra månader från det förbudet eller kvarstaden meddelades. Domstolen får förlänga denna tid med högst fyra månader åt gången, om undersökningsledaren eller åklagaren begär detta innan tiden har löpt ut.

5 kap.

Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning*Husrannsakan*

1 §

Husrannsakan för att eftersöka föremål

Om det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det strängaste straffet är minst sex månaders fängelse eller om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds, får husrannsakan företas i sådana byggnader, rum eller slutna kom-

munikationsmedel eller på sådana slutna förvaringsställen som är i den misstänktes besittning, för att eftersöka föremål och egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad, eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet.

Husrannsakan får företas någon annanstans än på en plats som är i den misstänktes besittning endast om brottet har begåtts eller den misstänkte har gripits där eller om det annars på synnerligen giltiga skäl kan antas att föremål eller egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad kan påträffas eller annan utredning om brottet kan fås därigenom.

På en plats som är tillgänglig för allmänheten eller som brukar vara tillhåll för brottslingar eller där sådan egendom som eftersöks brukar köpas upp eller tas emot som pant får husrannsakan företas i det syfte som nämns i 1 mom., oberoende av det straff som föreskrivs för brottet.

2 §

Husrannsakan för att eftersöka en person

För att eftersöka den som skall gripas, anhållas, häktas, hämtas till domstol eller instämmas som svarande i brottmål eller föras till kroppsbesiktning får husrannsakan företas på en i 1 § 1 mom. avsedd plats som är i den eftersökta personens besittning.

Husrannsakan får företas någon annanstans än på en plats som är i den eftersökta personens besittning endast om denne på synnerligen giltiga skäl kan antas uppehålla sig där. Oberoende av detta får husrannsakan företas på en plats som är tillgänglig för allmänheten eller som brukar vara tillhåll för brottslingar.

8 §

Rannsakan på andra platser

På en annan plats än en sådan som avses i 1 § 1 mom. får, trots att platsen inte är tillgänglig för allmänheten och oberoende av det straff som föreskrivs för brottet, rannsaka-

kan företas i syfte att eftersöka föremål eller egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad, eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet. Rannsakan får på motsvarande sätt också företas för att eftersöka en person som avses i 2§ 1 mom. Om rannsakan beslutar åklagaren, undersökningsledaren eller en utredare. På rannsakan tillämpas inte bestämmelserna om husrannsakan i 3—7 §.

10 §

Förutsättningar för kroppsvisitation

Om det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst sex månader eller att någon har gjort sig skyldig till lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig skadegörelse eller lindrigt bedrägeri, får på den som misstänks för brottet företas kroppsvisitation för att eftersöka föremål eller egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad, eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet.

På någon annan än den som på sannolika skäl misstänks för brott får kroppsvisitation företas endast om det på synnerligen giltiga skäl kan antas att föremål eller egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad kan anträffas eller annan utredning om brottet kan fås därigenom.

11 §

Förutsättningar för kroppsbesiktning

Kroppsbesiktning får i det syfte som nämns i 10 § 1 mom. företas på den som på sannolika skäl misstänks för ett brott för vilket det strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, eller för rattfylleri eller straffbart bruk av narkotika. Om det inte finns sannolika skäl för en misstanke, får besiktning företas på en misstänkt endast om det på synner-

ligen giltiga skäl kan antas att föremål eller egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad kan anträffas eller annan utredning om brottet kan fås därigenom.

Om ett brott har begåtts för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, får kroppsbesiktning som är nödvändig för att bestämma DNA-profilen eller för att utföra någon annan motsvarande undersökning företas på sådana personer, som inte misstänks för det ifrågavarande brottet, när det på synnerligen giltiga skäl kan antas att utredning om brottet kan fås därigenom. DNA-profilerna och de andra undersökningsresultaten skall utplånas och de förvarande proven förstöras när målet har avgjorts genom ett lagkraftvunnet beslut eller lämnats därefter.

12 §

Förrättande av kroppsvisitation och kroppsbesiktning

En undersökning som görs i samband med kroppsbesiktning får inte orsaka den som besiktningen gäller nämnvärd olägenhet.

5 a kap.

Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation

1 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *teleavlyssning* att ett meddelande som befordras till eller från en viss teleanslutning, e-postadress eller någon annan sådan teleadress eller till eller från teleterminalutrustning genom ett allmänt eller något annat tele nät som omfattas av telemarknadslagen (396/1997) i hemlighet avlyssnas eller upptas för utredning av innehållet i meddelandet,

2) *teleövervakning* att hemliga identifieringsuppgifter inhämtas om ett telemeddelande som har sänts från en teleanslutning, teleadress eller teleterminalutrustning som är

kopplad till ett telenät som avses i 1 punkten eller som har mottagits till en sådan teleanlutning, teleadress eller teleterminalutrustning, samt att uppgifter om en mobilteleapparats läge inhämtas eller en sådan teleanlutning eller teleterminalutrustning tillfälligt stängs,

3) *teknisk observation* att

a) ett sådant samtal eller meddelande som inte är avsett för utomstående och i vilket samtal avlyssnaren inte deltar i hemlighet avlyssnas eller upptas med hjälp av en teknisk anordning (*teknisk avlyssning*),

b) en viss person eller plats där en misstänkt kan antas befinna sig fortlöpande eller upprepade gånger fotograferas eller observeras i hemlighet med kikare, kamera, videokamera eller någon annan sådan anordning eller metod (*optisk övervakning*) och att

c) ett kommunikationsmedel eller en vara spåras med hjälp av en radiosändare som har fästs vid kommunikationsmedlet eller varan eller med hjälp av någon annan sådan anordning eller metod (*teknisk spårning*).

2 §

Förutsättningar för teleavlyssning

När någon är skäligen misstänkt för

1) äventyrande av Finlands suveränitet, krigsanstiftan, landsförräderi, grovt landsförräderi, spioneri, grovt spioneri, röjande av statshemlighet, olovlig underrättelseverksamhet,

2) högförräderi, grovt högförräderi, förberedelse till högförräderi,

3) grovt sexuellt utnyttjande av barn,

4) mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter,

5) grovt frihetsberövande, människorov, tagande av gisslan,

6) grovt rån, grov utpressning,

7) grovt häleri, yrkesmässigt häleri,

8) sabotage, trafiksabotage, grovt sabotage, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning av fartyg,

9) grov skadegörelse,

10) grovt ocker,

11) grov penningförfalskning,

12) grov miljöförstöring,

13) grovt narkotikabrott, eller för

14) straffbart försök till ovan nämnda brott, kan den myndighet som sköter förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att avlyssna och uppta telemeddelanden som den misstänkte sänder från en teleanlutning, teleadress eller teleterminalutrustning som personen innehar eller annars kan antas använda eller som befordras till en sådan teleanlutning, teleadress eller teleterminalutrustning och är avsedda för den misstänkte, om de uppgifter som fås genom avlyssningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

Tillstånd till teleavlyssning enligt 1 mom. kan under de förutsättningar som bestäms där också beviljas när någon i samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke är skäligen misstänkt för

1) grovt givande av muta,

2) grov förskingring,

3) grovt skattebedrägeri, grovt subventionsbedrägeri,

4) grov förfalskning,

5) grovt bedrägeri,

6) grov oredlighet som gäldenär, grovt gäldenärsbedrägeri,

7) grovt tagande av muta, grovt missbruk av tjänsteställning,

8) grovt regleringsbrott,

9) grovt missbruk av insiderinformation, grov kursmanipulation eller för

10) straffbart försök till ovan nämnda brott, och genom brottet eftersträvas synnerligen stor vinning eller brottet begås särskilt planmässigt.

3 §

Förutsättningar för teleövervakning

När någon är skäligen misstänkt för

1) ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år,

2) ett brott som riktat sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som har begåtts med hjälp av en teleterminalutrustning, för olaga hot, övergrepp i rättssak eller för ett narkotikabrott, eller för

3) ett straffbart försök till ovan nämnda brott

kan den myndighet som sköter förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att ut-

föra teleövervakning av en teleanslutning, teleadress eller teleterminalutrustning som den misstänkte innehar eller annars kan antas använda eller att inhämta uppgifter om en sådan mobilteleapparats läge som den misstänkte innehar eller annars kan antas använda, eller tillfälligt stänga en sådan teleanslutning eller teleterminalutrustning, om de uppgifter som fås genom teleövervakningen eller den tillfälliga stängningen av teleanslutningen eller teleterminalutrustningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

Den myndighet som sköter förundersökningen av brottet kan med målsägandens samtycke beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleanslutning eller teleadress som målsäganden innehar eller annars använder, till den del detta behövs för utredning av ett brott som avses i 1 mom. Om förundersökningen gäller ett brott som har medfört någons död, kräver tillståndet inte samtycke av den dödades rättsinnehavare.

3 a §

Inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge

Vid utredning av ett brott som avses i 3 § 1 mom. 1—3 punkterna kan den myndighet som sköter förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att inhämta uppgifter om de mobilteleapparater om vilka uppgifter vid den tidpunkt när brottet kan antas ha begåtts har registrerats i telesystemet via en basstation som finns i närheten av den förmodade brottsplatsen eller någon annan plats som är av betydelse för utredningen av brottet, om erhållandet av uppgifterna kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

4 §

Förutsättningar för teknisk avlyssning

När någon är skäligen misstänkt för

- 1) ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, eller
- 2) ett narkotikabrott eller för
- 3) ett straffbart försök till ovan nämnda brott,

får den myndighet som sköter förundersökningen av brottet utföra teknisk avlyssning av den misstänkte, om de uppgifter som fås genom avlyssningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

Teknisk avlyssning får med stöd av 1 mom. riktas mot den misstänkte endast när denne inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. Teknisk avlyssning får dessutom riktas mot en misstänkt som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller mot en rannsakningsfånge, när fången befinner sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymnen som står till fångarnas förfogande.

När någon är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 2 § 1 mom., kan den myndighet som sköter förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att rikta teknisk avlyssning också mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende och där den misstänkte sannolikt vistas, om det skulle vara väsentligt svårare eller omöjligt att utreda brottet med hjälp av tvångsmedel som inte i lika hög grad ingriper i den misstänktes eller andra personers rättigheter.

Avlyssningsanordningar kan placeras i de utrymnen som avlyssnas, om avlyssningen förutsätter detta. Den som gör förundersökning har då rätt att få tillträde till ovan nämnda utrymnen för att installera och avlägsna anordningen.

4 a §

Förutsättningar för optisk övervakning

När någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader, får optisk övervakning riktas mot den misstänkte eller mot en viss plats där den misstänkte kan antas befinna sig, om de uppgifter som fås genom övervakningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

Om optisk övervakning riktas mot den som är i fängenvårdsväsendets förvar och som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller är rannsakningsfånge, förutsätts det dock att misstanken gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år

eller ett narkotikabrott eller ett straffbart försök till dessa brott och att de uppgifter som fås genom övervakningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

Optisk övervakning får riktas mot den misstänkte endast när denne inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. Optisk övervakning får dessutom riktas mot en misstänkt som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller mot en rannsaktionsfånge, när fången befinner sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymmen som står till fångarnas förfogande.

Övervakningsanordningar kan placeras i de utrymmen som övervakas, om övervakningen förutsätter detta. Den som gör förundersökning har då rätt att få tillträde till ovan nämnda utrymmen för att installera och avlägsna anordningen.

4 b §

Förutsättningar för teknisk spårning

När någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader, får teknisk spårning för utredning av brottet riktas mot det kommunikationsmedel som den misstänkte använder eller det varuparti som utgör föremål för brottet.

Spårningsanordningar kan placeras inne i det kommunikationsmedel som spårningen gäller, om spårningen förutsätter detta. Den som gör förundersökning har då rätt att få tillträde till kommunikationsmedlet för att installera och avlägsna anordningen.

5 §

Beslut om åtgärd

På skriftligt yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman fattar den domstol som avses i 1 kap. 9 § eller någon annan domstol där handläggningen lämpligen kan ske beslut om beviljande av tillstånd till

- 1) teleavlyssning,
- 2) teleövervakning,
- 3) inhämtande av uppgifter om mobiltelefoners läge enligt 3 a §,

4) teknisk avlyssning och optisk övervakning av en person i fängårdsväsendets förvar, när straffanstaltens direktör givits tillfälle att bli hörd,

5) teknisk avlyssning som avses i 4 § 3 mom. samt

6) teknisk avlyssning och optisk övervakning, om avsikten är att placera en avlyssnings- eller övervakningsanordning i ett kommunikationsmedel som används av den misstänkte eller i det utrymme där den misstänkte vistas.

Om en åtgärd som avses i 1 mom. 1, 2 eller 6 punkten inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om åtgärden till dess att domstolen har avgjort det yrkande som gäller beviljande av tillstånd. Yrkandet kan också framställas per telefon, varvid dess innehåll skall bekräftas skriftligen i efterhand. Yrkandet skall framställas så snart som möjligt, dock senast 24 timmar efter att åtgärden har inletts.

På framställning av undersökningsledaren beslutar den polisman som är chef eller biträdande chef för den polisenhet som ansvarar för förundersökningen om annan teknisk avlyssning än sådan som avses i 1 mom. Vid förundersökning som görs av tullverket fattas beslutet av chefen för tullstyrelsens bevaknings- och revisionsenhet eller undersökningsbyrå eller av chefen för tulldistriktet. Om en allmän åklagare är undersökningsledare fattas beslutet av åklagaren i fråga.

Om en sak som avses i 3 mom. inte tål uppskov, får undersökningsledaren besluta om saken till dess att en tjänsteman som avses i 3 mom. har avgjort framställningen om avlyssning. Framställningen skall göras så snart som möjligt, dock senast 24 timmar efter att avlyssningen har inletts.

Undersökningsledaren beslutar om annan optisk övervakning än sådan som avses i 1 mom. och om teknisk spårning.

6 §

Handläggning av tillståndsärenden i domstol

Vid handläggning och avgörande av tillståndsärenden som avses i 5 § 1 mom. iaktas i tillämpliga delar vad som i 1 kap. bestäms om handläggning av häktningsärenden.

Ett yrkande som har framställts av en an-hållningsberättigad tjänsteman skall utan dröjsmål tas upp till behandling i domstol i närvaro av den tjänsteman som har framställt yrkandet eller en av denne förordnad tjänsteman. Ärendet avgörs utan att den misstänkte eller innehavaren av teleanslutningen, teledressen eller teleterminalutrustningen eller av det utrymme som skall avlyssnas eller övervakas hörs. När ett ärende som avses i 3 § 2 mom. behandlas, skall dock innehavaren av teleanslutningen eller teledressen ges tillfälle att bli hörd, om inte skäl som har samband med utredningen talar emot det.

6 a §

Offentligt ombud

När domstolen tar upp ett ärende som gäller tillstånd till sådan teknisk avlyssning som avses i 4 § 3 mom., skall den förordna ett offentligt ombud för att ta till vara intressena för den misstänkte och andra personer som kan bli avlyssnade.

Det offentliga ombudet skall med omsorg och enligt god advokatsed ta till vara intressena för den misstänkte som avlyssningen gäller.

Den som fullgör eller har fullgjort ett uppdrag som offentligt ombud får inte obehörigen röja en omständighet som han eller hon har fått kännedom om under uppdraget.

6 b §

Behörighetsvillkor för offentligt ombud

Till offentligt ombud skall förordnas en advokat eller ett offentligt rättsbiträde som ger sitt samtycke därtill. Den som förordnas till offentligt ombud skall höras om förordnandet till uppdraget.

Beträffande behörighetsvillkoren för ett offentligt ombud i ett enskilt fall iaktas i tillämpliga delar vad som i 45 § 2 mom. förundersökningslagen bestäms om behörighetsvillkoren för biträden i enskilda fall.

Ett förordnande till offentligt ombud kan återkallas av giltiga skäl.

Ett offentligt ombud får inte utan domsto-

lens tillstånd sätta någon annan i sitt ställe.

6 c §

Arvode och ersättning till ett offentligt ombud

Till ett offentligt ombud betalas arvode och ersättning av statens medel med iakttagande i tillämpliga delar av vad som i 17 och 18 § rättshjälpslagen (/2002) bestäms om arvoden och ersättningar till biträden.

Ett beslut genom vilket det bestäms om arvode eller ersättning till ett offentligt ombud får överklagas. Vid sökandet av ändring skall iaktas vad som bestäms om överklagande av beslut av domstolen i fråga.

7 §

Villkor för tillstånd och beslut

Tillstånd till teleavlyssning och teleövervakning kan beviljas för högst en månad åt gången. Den teleanslutning, teledress eller teleterminalutrustning och de personer som åtgärden gäller skall anges i tillståndet. Tillstånd till teleövervakning kan beviljas också för en viss tid före tillståndsbeslutet. Denna tid kan vara längre än en månad. En domstol kan förena tillståndet med andra begränsningar och villkor. I ett tillstånd som gäller inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge skall anges den tidsperiod och den basstation som tillståndet gäller.

Ett tillstånd eller beslut som gäller teknisk avlyssning kan ges för högst en månad åt gången. I ett tillstånd eller beslut som gäller teknisk observation skall nämnas de personer och platser samt de kommunikationsmedel och varupartier som tvångsmedlet får riktas mot. Tillståndet eller beslutet kan också förenas med andra begränsningar och villkor.

9 §

Teleföretags skyldighet att biträda

Ett teleföretag skall göra de kopplingar i telenätet som behövs för teleavlyssningen och teleövervakningen samt tillhandahålla under-

sökningsledaren de uppgifter och redskap samt den personal som behövs för teleavlyssningen. Teleföretaget skall dessutom ge undersökningsledaren sådana uppgifter som företaget har i sin besittning och som behövs för den tekniska spårningen.

Den som sköter förundersökningen samt den som utför åtgärden och den biträdande personalen har rätt att få tillträde också till andra än teleföretagets utrymmen, dock inte till bostäder, när de gör kopplingar som behövs för teleavlyssningen.

11 §

Avslutande av åtgärd och underrättande om användning av tvångsmedel

När ärendet har överlämnats till åklagaren för prövning eller det annars har beslutats att förundersökningen skall avslutas, skall den misstänkte underrättas om att sådana tvångsmedel som avses i detta kapitel har riktats mot honom eller henne. Om beslut att avsluta undersökningen inte har fattats i ärendet eller ärendet inte har överlämnats till åklagaren för prövning när ett år har förflutit sedan användningen av tvångsmedel upphörde, skall den misstänkte senast då underrättas om användningen av tvångsmedel. Domstolen kan på framställning av undersökningsledaren av viktiga skäl som har samband med utredningen besluta att den misstänkte skall underrättas senare eller inte alls.

13 §

Bevaring av överskottsinformation

Överskottsinformation som har erhållits genom teleavlyssning eller teknisk avlyssning och som inte har samband med ett brott eller som gäller något annat brott än det vars utredning tillståndet för eller beslutet om teleavlyssning eller teknisk avlyssning avser skall förstöras efter det att målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän. Informationen får dock bevaras och lagras i förundersökningsmyndigheternas

register som avses i lagen om polisens personregister (509/1995), om den gäller ett sådant brott för vars utredning teleavlyssning eller teknisk avlyssning får användas eller den behövs för att förhindra ett brott som avses i 15 kap. 10 § strafflagen. Information som inte behöver förstöras skall bevaras i ytterligare fem år efter det att målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän.

De uppgifter om mobilteleapparaters läge som avses i 3 a § skall förstöras när målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän.

14 §

Ersättning

Teleföretaget har rätt att få ersättning av statens medel för de direkta kostnader som orsakats av att inrättningen enligt detta kapitel har biträtt myndigheterna och lämnat uppgifter. Om betalning av ersättning beslutar chefen för polisinrättningen eller chefen för polisens riksomfattande enhet eller någon som denne har förordnat, eller chefen för tullstyrelsens bevaknings- och revisionsenhet, beroende på vem som har utfört förundersökningen.

Ändring i beslutet söks genom besvär hos förvaltningsdomstolen så som bestäms i förvaltningsprocesslagen (586/1996).

6 kap.

Andra tvångsmedel

5 §

Bestämning och registrering av DNA-profiler

På den som är misstänkt för brott får företas kroppsbesiktning som är nödvändig för bestämning av DNA-profilen, om det strängaste straffet för brottet är minst sex månaders fängelse. För utförande av uppgifter som föreskrivs i 1 § 1 mom. polislagen (493/1995) får DNA-profiler registreras i polisens personregister. I polisens personregister får inte

registreras DNA-profiler som innehåller om polisens personregister.
uppgifter om den registrerades andra person-
liga egenskaper än kön. Om utplåning av Denna lag träder i kraft den
DNA-profiler ur registret föreskrivs i lagen 20 .

3.

Lag**om ändring av 1 kap. lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 1 kap. lagen den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) en ny 8 a § som följer:

8 a §

Innan beslut om väckande av åtal fattas, kan åklagaren kalla en part och dennes biträde eller ombud till en muntlig överläggning, om detta gagnar beslutet om väckande av åtal eller behandlingen av saken vid domstol.

Om den som misstänks för brott är yngre än 18 år, skall åklagaren i brådskande ordning avgöra om åtal skall väckas för brottet. Även åtalet skall väckas utan dröjsmål.

_____ Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag**om ändring av 4 § lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 3 november 1995 om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten (1251/1995) 4 § 2 mom. som följer:

4 §

Befogenheter

_____ När befogenheterna utövas skall i tillämpliga delar förfaras så som bestäms i förundersökningslagen, tvångsmedelslagen och polislagen. Beslut om teknisk avlyssning enligt 5 a kap. 5§ 3 mom. tvångsmedelslagen fattas på framställning av undersökningsleda-

ren av den tjänsteman som är chef för huvudstabens undersökningsavdelning eller, om denna tjänsteman är undersökningsledare, av huvudstabens operationschef. Om saken inte tål uppskov, har undersökningsledaren enligt 5 a kap. 5§ 4 mom. tvångsmedelslagen befogenheter att besluta om inledandet av en åtgärd.

_____ Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag**om ändring av 6 kap. lagen om polisens personregister**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till lagen den 7 april 1995 om polisens personregister (509/1995) en ny 24 g§ som följer:

24 g §

Utplåning av DNA-profiler ur polisens personregister

DNA-profiler som registrerats i polisens personregister med stöd av 6 kap. 5 § tvångsmedelslagen skall utplånas ur registret då ett år har förflutit sedan den registeransvarige fick kännedom om ett beslut av åklagaren om att det i saken inte varit fråga om ett

brott eller det inte funnits bevis för brott eller om att åtalet mot den registrerade genom en lagakraftvunnen dom har förkastats eller straffet undanröjts. Om en profil inte har utplånats tidigare skall den utplånas senast då tio år har förflutit sedan den registrerades död. De förvarade proven skall förstöras samtidigt som motsvarande DNA-profiler utplånas.

_____ .
Denna lag träder i kraft den _____ .

6.**Lag****om ändring av 17 kap. 11 § rättegångsbalken**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 17 kap. 11 § rättegångsbalken, sådant detta lagrum lyder i lag 690/1997, ett nytt
4 mom. som följer:

_____ 11 § _____ vid rättegången. Målsäganden eller vittnet
_____ hörs inte därutöver vid rättegången, om detta
Om förhöret av målsäganden eller ett vittne sannolikt skulle förorsaka personen allvarliga
med stöd av 39 a § förundersökningslagen (449/1987) har spelats in på en videoupptag- olägenheter.
ning eller någon annan därmed jämförbar
bildupptagning, kan upptagningen beaktas _____
Denna lag träder i kraft den _____.

Helsingfors den 19 april 2002

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister *Johannes Koskinen*

*Bilaga
Parallelltexter*

1.

Lag

om ändring av förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/1987) 2 § 2 mom., 4 a §, 42 § 2 mom. och 43 a §,

dessas lagrum sådana de lyder, 2 § 2 mom. i lag 498/1995 samt 4 a §, 42 § 2 mom. och 43 a § i lag 692/1997,

ändras 4 § och 5 § 1 mom., 17 § 1 mom., 19 §, 22 §, 24 § 2 mom., 28 § 1 mom., 29 § 1 mom., 30 § 1 mom., 33 §, 39 § 2 och 3 mom., 43 §, 44 § 1 och 2 mom. samt 45 § 2 mom.

av dessa lagrum 5 § 1 mom. och 18 § 1 mom. sådana de lyder i nämnda lag 692/1997, 19 § sådan den lyder i nämnda lag 498/1995, 33 § sådan den lyder i lag 452/1999, 43 § sådana den lyder delvis ändrad i nämnda lag 692/1997 samt 44 § 2 mom. sådant det lyder i lag 203/1997 samt

fogas till 9 § ett nytt 2 mom. och till 24 § ett nytt 3 mom. samt till lagen nya 38 a—38 c § en ny mellanrubrik före 38 a §, en ny 39 a § samt en ny 47 § i stället för den 47 § som upphävts genom lag 692/1997, som följer:

Gällande lydelse

2 §

Förundersökning behöver inte göras med anledning av brott som inte kan förutses medföra strängare straff än böter och som i sin helhet skall anses vara uppenbart obetydligt, om målsäganden inte har några anspråk i saken. *En polisman kan dock ge den skyldige en anmärkning.*

4 §

Om en myndighet, i enlighet med vad som stadgas särskilt, avstår från åtgärder för att ställa den skyldige under åtal för brott, görs förundersökning endast av särskilda skäl.

Föreslagen lydelse

2 §

(4 § 1 mom.)

4 §

Förundersökning behöver inte göras med anledning av brott som inte kan förutses medföra strängare straff än böter och som i sin helhet skall anses vara uppenbart obetydligt, om målsäganden inte har några anspråk i saken.

Om en myndighet i enlighet med vad som *bestäms i någon annan lag* avstår från åtgärder för att ställa den skyldige under åtal för brott, görs förundersökning endast av särskilda skäl.

Åklagaren kan på framställning av undersökningsledaren bestämma att förundersökning inte skall göras eller att den skall avslu-

tas, om åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § lagen om rättegång i brottmål (689/1997) eller något annat motsvarande lagrum skulle låta bli att väcka åtal och något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att åtal väcks.

4 a §

Skyldighet att göra förundersökning

Åklagaren kan på framställning av undersökningsledaren bestämma att förundersökning inte skall göras eller att den skall avbrytas, om han med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § lagen om rättegång i brottmål (689/1997) eller något annat motsvarande lagrum skulle låta bli att väcka åtal och någon viktig allmän eller enskild fördel inte kräver att förundersökning görs.

(4 § 3 mom.)

5 §

Vid förundersökning utreds

1) brottet, de förhållanden under vilka det har begåtts, vilka parterna är samt de andra omständigheter som måste klarläggas för beslut om åtal,

2) för tryggande av eventuell kvarstad den skada som tillfogats eller fördel som åtkommits genom brottet samt

3) målsägandens privatsrättsliga anspråk, om han med stöd av 3 kap. 9 § lagen om rättegång i brottmål har bett åklagaren föra talan angående hans anspråk.

9 §

5 §

Vid förundersökning utreds

1) brottet, de förhållanden under vilka det har begåtts, *den skada som har tillfogats eller den vinning som har erhållits genom det*, vilka parterna är samt de andra omständigheter som måste klarläggas för beslut om åtal,

2) målsägandens privatsrättsliga anspråk, om målsäganden med stöd av 3 kap. 9 § lagen om rättegång i brottmål har bett åklagaren föra talan angående anspråket samt

3) *möjligheterna att återställa egendom som har erhållits genom brottet och att verkställa en förverkandepåföljd som skall dömas ut eller skadestånd som skall betalas till målsäganden med anledning av brottet.*

9 §

Om det under förundersökningen framgår att det inte längre finns anledning att misstänka någon som vid förhör eller annars har underrättats om att han eller hon misstänks för brott men förundersökningen inte kan avslutas helt och hållet på det sätt som bestäms i 43 §, avslutas förundersökningen för denna persons del.

Gällande lydelse

17 §

Var och en som antas kunna bidra till utredningen av ett brott är skyldig att på kallelse infinna sig till förundersökning i det polisdistrikt där han vistas eller, om polisdistriktets ämbetsrum finns i ett annat polisdistrikt eller distriktets polisväsen sköts i samarbete med ett annat distrikt, även i det andra polisdistriktet.

19 §

Den som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet skall på uppmaning av en polisman stanna kvar på platsen eller omedelbart infinna sig på någon annan plats inom det område som avses i 17 §, om det för utredningen av saken är behövligt att han genast hörs. Vägrar den som fått uppmaningen utan godtagbar orsak att hörsamma den eller är det på grund av hans uppträdande sannolikt att han inte kommer att hörsamma uppmaningen, får polismannen hindra honom att avlägsna sig från platsen eller gripa honom och föra honom med sig för att höras.

22 §

Den som förhörs skall vara personligen närvarande vid förhöret. *Den som förhörs skall därförinnan underrättas om sin ställning vid förundersökningen.* Målsäganden, samt i ärenden av ringa betydelse även en misstänkt som inte bestrider att brottsanmälan är riktig, får likväl avge sin utsaga genom förmedling av ombud eller per telefon, om utredaren anser att detta kan ske utan men och att det inte äventyrar undersökningens tillförlitlighet. Likaså får ett vittne enligt utredarens prövning förhöras per telefon. Av förhørsprotokollet skall framgå till vilka delar utsagan eller berättelsen avgivits genom förmedling av ombud eller per telefon.

Av en part skall tas emot skriftliga utred-

Föreslagen lydelse

17 §

Var och en som antas kunna bidra till utredningen av ett brott *eller vars närvaro när en förundersökningsåtgärd vidtas annars är nödvändig för utredningen av brottet* är skyldig att på kallelse infinna sig till förundersökning *inom det härads område där han eller hon vistas.*

19 §

Den som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet skall på uppmaning av en polisman stanna kvar på platsen eller omedelbart infinna sig på någon annan plats inom *samma härads område*, om det för utredningen av saken är nödvändigt att personen genast hörs. Om han eller hon utan godtagbar orsak vägrar att hörsamma uppmaningen eller om det på grund av personens uppträdande är sannolikt att den inte kommer att hörsammas, får polismannen hindra personen från att avlägsna sig från platsen eller gripa personen och föra honom eller henne med sig för att höras.

Den som avlägsnar sig från brottsplatsen får gripas för att en sådan uppmaning som avses i 1 mom. skall kunna ges, om omständigheterna är sådana att uppmaningen inte kan tillkännages personen på något annat sätt och utredningen av saken annars skulle äventyras.

22 §

Den som förhörs skall vara personligen närvarande vid förhöret.

En part får dock avge sin utsaga genom

ningar som han vill komplettera sin förhørsberättelse med. Av särskilda skäl får sådana utredningar tas emot också av ett vittne när han förhörs

förmedling av ett ombud, per telefon *eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring*, om utredaren anser att detta kan ske utan olägenhet och att det inte äventyrar undersökningens tillförlitlighet. Under samma förutsättningar får ett vittne förhöras per telefon *eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring*. Beträffande den som misstänks för brott är en ytterligare förutsättning att saken är av ringa betydelse och att den misstänkte inte bestrider att anmälan om brott är riktig, *eller att det är fråga om en mindre komplettering av ett tidigare förhör*. Av förhørsprotokollet skall framgå till vilka delar utsagan eller berättelsen har avgivits genom förmedling av ombud, per telefon *eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring*.

Av en part skall tas emot skriftliga utredningar som parten vill komplettera sin förhørsberättelse med. Av särskilda skäl får sådana utredningar tas emot också av ett vittne vid förhöret.

24 §

Förhör får inte *utan särskilda skäl* hållas mellan klockan 21 och 6. Den som förhörs skall ges tillfälle till regelbundna måltider och tillräcklig.

28 §

Är det uppenbart att ett vittne känner till någon omständighet som är av vikt för utredningen av skuldfrågan och vägrar han att yppa den, fastän han har skyldighet eller enligt 27 § 2 mom. rätt att göra detta, hålls vittnesförhöret på undersökningsledarens begäran inför domstol.

24 §

Förhör får inte hållas mellan klockan 21 och 6, *utom*

- 1) på begäran av den som skall förhöras,
- 2) vid summarisk förundersökning, när den som skall förhöras enligt 19 § är skyldig att genast stanna kvar eller infinna sig, eller
- 3) när det finns andra särskilda skäl.

Den som förhörs skall ges tillfälle till regelbundna måltider och tillräcklig vila.

28 §

Om det är uppenbart att ett vittne känner till någon omständighet som är av vikt för att skuldfrågan skall kunna utredas *eller för att vinningen av ett brott skall kunna spåras och återtas*, och om personen vägrar att yppa denna omständighet trots att han eller hon har skyldighet eller enligt 27 § 2 mom. rätt att göra detta, hålls vittnesförhöret på undersökningsledarens begäran inför domstol.

Gällande lydelse

29 §

Innan förhöret inleds skall den misstänkte underrättas om det brott för vilket han misstänks.

30 §

På begäran av den som förhörs skall vid förhöret vara närvarande ett trovärdigt vittne som är ojävigt enligt 17 kap. 43 § rättegångsbalken. Utredaren kan också på eget initiativ tillkalla ett vittne. Om förhöret inte kan uppskjutas utan att undersökningen äventyras, får det trots begäran av den som skall förhöras hållas utan vittne. En misstänkt som är yngre än aderton år får inte förhöras utan vittne.

33 §

Är den som förhörs under 15 år skall vårdnadshavaren, intressebevakaren eller en annan laglig företrädare beredas tillfälle att vara närvarande vid förhöret.

Om en omyndig som fyllt 15 år eller en person, för vilken förordnats en intressebevakare, hörs som målsägande eller misstänkt, skall den omyndiges intressebevakare, vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare för den omyndige beredas tillfälle att vara närvarande vid förhöret, ifall en sådan person enligt 12 kap. 1, 1 a eller 2 § rättegångsbalken vid rättegång som gäller det brott som undersöks skulle få föra talan i stället för eller vid sidan av sin huvudman.

En företrädare som avses i 1 eller 2 mom. behöver likväl inte beredas tillfälle att vara närvarande vid förhör, om det för utredningen av brottet är nödvändigt att omedelbart förhöra huvudmannen. Den förhördes företrädare skall i sådant fall så snabbt som möjligt underrättas om förhöret.

Föreslagen lydelse

29 §

Den som förhörs skall före förhöret underrättas om sin ställning vid förundersökningen. En misstänkt skall samtidigt underrättas om det brott för vilket han eller hon misstänks.

30 §

På begäran av den som förhörs skall ett trovärdigt vittne som är ojävigt enligt 17 kap. 43 § rättegångsbalken vara närvarande vid förhöret. Utredaren kan också på eget initiativ tillkalla ett vittne. Om förhöret inte kan uppskjutas utan att undersökningen äventyras, får det trots begäran av den som skall förhöras hållas utan vittne. En misstänkt som är yngre än aderton år får dock inte förhöras utan vittne, *utom om den misstänktes biträde eller lagliga företrädare eller en företrädare för socialnämnden är närvarande.*

33 §

Om den som förhörs inte har fyllt 15 år *har* vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare *rätt* att vara närvarande vid förhöret.

Om en omyndig som har fyllt 15 år hörs som målsägande eller misstänkt, *har* vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare för den omyndige *rätt* att vara närvarande vid förhöret, ifall en sådan person enligt 12 kap. 1 eller 2 § rättegångsbalken vid rättegång som gäller det brott som undersöks skulle få föra talan i stället för eller vid sidan av *den omyndige*.

Utredaren kan förbjuda en sådan företrädare för den omyndige som avses i 1 eller 2 mom. att vara närvarande vid förhöret, om personen misstänks för det brott som undersöks.

De företrädare för den omyndige som har rätt att vara närvarande skall på förhand underrättas om förhöret, om detta kan ske utan svårighet. Åtminstone en av dem skall ges tillfälle att vara närvarande vid förhöret, utom om det för utredningen av brottet är nödvändigt att omedelbart förhöra den

omyndige. Den omyndiges företrädare skall i sådant fall så snabbt som möjligt underrättas om förhöret.

Övriga förundersökningsåtgärder

38 a §

(ny)

En målsägande eller ett vittne kan åläggas att för att identifiera en person som är misstänkt för brott delta i en konfrontation där förutom den misstänkte som skall identifieras också jämförelsepersoner är närvarande (gruppkonfrontation).

Gruppkonfrontationen skall ordnas så att resultatet av den är så tillförlitligt som möjligt. Som jämförelsepersoner får inte användas personer vilkas utseende avviker från den misstänktes så att konfrontationens tillförlitlighet minskar. Vid gruppkonfrontation skall antalet jämförelsepersoner vara minst fem.

Om andra personers, såsom ett biträdes, rätt att vara närvarande vid gruppkonfrontation gäller vad som bestäms om förhör.

Vid gruppkonfrontation skall föras protokoll, och konfrontationen skall dessutom spelas in på en videoupptagning eller någon annan därmed jämförbar bildupptagning.

Närmare bestämmelser om gruppkonfrontationen utfärdas genom förordning av statsrådet.

38 b §

(ny)

En utomstående kan åläggas att delta i en gruppkonfrontation som jämförelseperson endast om det med beaktande av brottets natur är viktigt för att saken skall kunna utredas. Den utomstående kan likväl vägra att delta i gruppkonfrontationen om deltagandet skulle medföra oskäligt men för honom.

En utomstående som har deltagit i en gruppkonfrontation har rätt till en skälig ersättning för detta. Om ersättningens belopp bestäms genom förordning av inrikesministeriet.

38 c §

(ny)

Vad som i 38 a § bestäms om gruppkonfrontation gäller i tillämpliga delar också konfrontation där fotografier eller andra bildupptagningar används.

39 §

Genast efter förhöret skall den protokollförda berättelsen *läsas upp för* den förhörde och ges till honom för granskning. Den förhörde skall tillfrågas om hans berättelse har blivit riktigt antecknad. I förhørsprotokollet skall också införas en sådan begäran om korrigering eller tillägg som inte har föranlett ändring i protokollet. Protokollet får inte ändras sedan den förhörde har granskat det och de begärda korrigeringarna och tilläggen har gjorts.

Den förhördes berättelse får även spelas in på en ljud- eller bildupptagning. Den förhörde skall få granska den upptagna berättelsen på det sätt varom närmare stadgas genom förordning.

(ny)

42 §

Innan beslut om väckande av åtal fattas, kan åklagaren kalla en part och hans biträde eller ombud till en muntlig överläggning, om detta gagnar åtalsprövningen eller te-

39 §

Genast efter förhöret skall den protokollförda berättelsen ges till den förhörde för granskning. Den förhörde skall tillfrågas om berättelsen har blivit riktigt antecknad. I förhørsprotokollet skall också införas en sådan begäran om korrigering eller tillägg som inte har föranlett ändring i protokollet. Protokollet får inte ändras sedan den förhörde har granskat det och de begärda korrigeringarna och tilläggen har gjorts.

Förutom att protokoll förs vid förhöret kan förhöret spelas in på en videoupptagning eller någon annan därmed jämfällbar bildupptagning eller på en ljudupptagning. Den förhörde skall ges tillfälle att granska ljud- eller bildupptagningen. Närmare bestämmelser om inspelningen och om granskningen av upptagningen utfärdas genom förordning av statsrådet.

39 a §

Förhöret av målsäganden eller ett vittne skall spelas in på en videoupptagning eller någon annan därmed jämfällbar bildupptagning, om avsikten är att förhørsberättelsen skall användas som bevis vid rättegången och den förhörde på grund av sin unga ålder eller sin utvecklingsnivå sannolikt inte kan höras personligen där utan att förorsaka olägenheter. Vid förhöret skall beaktas de särskilda krav som den förhördes utvecklingsnivå ställer på förhørsmetoderna, antalet personer som deltar i förhöret och de övriga förhållandena under förhöret. Undersökningsledaren kan bestämma att också någon annan än förundersökningsmyndigheten under förhørsledarens uppsikt kan ställa frågorna till den förhörde. Den misstänkte skall ges tillfälle att genom förmedling av förhørsledaren ställa frågor till den förhörde.

42 §

(Lag om ändring av 1 kap. lagen om rättegång i brottmål)

handlingen av saken vid domstol.

43 §

Efter avslutad förundersökning skall saken överlämnas till åklagaren för prövning, utom då

1) det av undersökningen framgått att något brott inte har begåtts eller att ingen kan åtalas, eller då

2) förundersökningsmyndigheten, i enlighet med vad som särskilt stadgas därom i lag, har avstått från att vidta åtgärder för att ställa den skyldige under åtal.

När det har beslutats att saken inte skall överlämnas till åklagaren eller att förundersökning inte skall göras eller att förundersökningen avbryts, skall målsäganden och den som har förhörts såsom part vid förundersökningen omedelbart underrättas om beslutet, om detta inte skall anses vara onödigt.

43 a §

Om den som misstänks för brott är yngre än 18 år, skall åklagaren i brådskande ordning avgöra om han väcker åtal för brottet. Även åtalet skall väckas utan dröjsmål.

44 §

I enkla och klara ärenden får summarisk förundersökning göras, om för gärningen inte stadgas annat straff än böter eller fängelse i högst sex månader.

43 §

Efter att förundersökningen blivit klar skall saken överlämnas till åklagaren för åtalsprövning *eller för utfärdande av strafforder.*

Förundersökningen avslutas dock utan att saken överlämnas till åklagaren för prövning, om

1) det av undersökningen har framgått att något brott inte har begåtts eller att åtal i saken inte kan väckas *eller något annat offentligrättsligt yrkande som grundar sig på ett brott framställas mot någon i saken,* eller

2) förundersökningsmyndigheten efter det att undersökningen har inletts har beslutat att avstå från vidare åtgärder på en grund som anges i 4 § 1 eller 2 mom.

Förundersökningsmyndigheten kan i det fall som avses i 2 mom. 2 punkten ge den som gjort sig skyldig till brottet en muntlig eller skriftlig anmärkning.

(Lag om ändring av lagen om rättegång i brottmål)

44 §

I enkla och klara ärenden får summarisk förundersökning göras, om gärningen *enligt allmän straffpraxis inte kan förutses medföra strängare straff än böter. Med anledning av ett brott som en polisman misstänks ha begått får summarisk förundersökning dock göras endast om ärendet behandlas som ett*

Gällande lydelse

Vid summarisk förundersökning finns ingen undersökningsledare *med undantag för ärenden som avses i 14 § 2 mom.* I förhållanden antecknas endast huvudinnehållet av den förhördes utsaga, vilken kan intas i någon annan handling än ett förhållsprotokoll.

45 §

Biträde vid förundersökning får inte vara den som

- 1) har varit rådgivare för den misstänkte i ett ärende som har samband med det brott som undersöks, eller
- 2) är misstänkt, åtalad eller dömd för ett brott som är ägnat att minska hans tillförlitlighet som biträde.

Biträdets behörighet avgörs av undersökningsledaren. Har någon förvägrats rätt att biträda en part vid förundersökning, skall

Föreslagen lydelse

ordningsbetsärende eller i strafforderförfarande.

Vid summarisk förundersökning finns ingen undersökningsledare. I förhållsberättelsen antecknas endast huvudinnehållet i den förhördes utsaga, vilken kan tas in i någon annan handling än ett förhållsprotokoll.

45 §

Biträde i ett enskilt fall får inte den vara som

- 1) har varit rådgivare för den misstänkte i det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det,*
- 2) i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det är eller har varit biträde för någon vars intressen står i strid med en parts intressen,*
- 3) i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det är biträde för någon annan som misstänks för brott, om uppgiften som biträde för parten kunde försvåra utredningen av saken,*
- 4) är eller har varit sådant offentligt ombud som avses i 5 a kap. 6 a § tvångsmedslagen i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det,*
- 5) bedriver skötsel av juridiska uppdrag tillsammans med någon som av en orsak som anges i punkt 1—4 inte får vara biträde för en part,*
- 6) är misstänkt eller vittne i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det, eller*
- 7) i egenskap av tjänsteman eller annars genom att utöva offentlig makt har deltagit i åtgärder som vidtagits i fråga om det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det eller i ett ärende som gäller ett sådant brott.*

parten beredas tillfälle att skaffa ett biträde som uppfyller behörighetsvillkoren. Undersökningen behöver dock inte uppskjutas av denna orsak.

(43 § 2 mom.)

47 §

När det har beslutats att förundersökning inte skall göras eller att förundersökningen skall avslutas på basis av 4 § 3 mom., 9 § 2 mom. eller 43 § 2 mom., skall undersökningsledaren se till att målsäganden och den som har förhörts såsom part vid förundersökningen omedelbart underrättas om beslutet, om detta inte skall anses vara onödigt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag**om ändring av tvångsmedelslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i tvångsmedelslagen av den 30 april 1987 (450/1987) 6 kap. 6 §, sådan den lyder i lag 565/1997,

ändras 1 kap. 3 § 1 mom. 2 punkten, 6 § 1 punkten, 21 § 3 mom., 23 och 24 § samt 27 § 2 mom., 2 kap. 1 och 3 § samt 6 § 2 och 3 mom., 3 kap. 1 § 1 mom., 3 § 1 mom. och 4 § 2 mom., 5 kap. 1, 2, 8, 10 och 11 §, 5 a kap. 1—5 §, 6 § 1 och 2 mom., 7 § 1 och 2 mom., 11 § 2 mom., 13 och 14 § samt 6 kap. 5 §,

av dessa lagrum 1 kap. 3 § 1 mom. 2 punkten och 2 kap. 1 § sådana de lyder i lag 213/1995, 1 kap 6 § 1 punkten sådan den lyder i lag 886/1996, 1 kap. 21 § 3 mom., 23 och 24 § samt 2 kap. 3 § och 6 § 3 mom. sådana de lyder i lag 693/1997, 5 kap. 1 och 10 § sådana de lyder delvis ändrade i lag 566/1998, 5 kap. 11 § sådan den lyder i lag 655/2001, 5 a kap. 1 §, 6 § 1 mom., 7 § 1 och 2 mom., 11 § 2 mom., 13 och 14 § sådana de lyder i lag 402/1995, 5 a kap. 2 § sådan den lyder i lag 1026/1995, 5 a kap. 3 § 1 mom. sådant det lyder i lag 22/2001, 5 a kap 4 och 5 § sådana de lyder i nämnda lag 402/1995 och i la 366/1999, 5 a kap. 6 § 2 mom. och 6 kap. 5 § sådana de lyder i lag 565/1997, samt

fogas till 1 kap. en ny 22 § i stället för den 22 § som upphävts genom nämnda lag 693/1997, till 5 kap. 12 §, sådana den lyder delvis ändrad i lag 213/1995, ett nytt 4 mom., samt till 5 a kap. nya 3 a, 4 a, 4 b samt 6 a—6 c § som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 kap.

1 kap.

Gripande, anhållande och häktning**Gripande, anhållande och häktning**

3 §

3 §

*Förutsättningar för anhållande**Förutsättningar för anhållande*

Den som på sannolika skäl misstänks för brott får anhållas,

Den som på sannolika skäl misstänks för brott får anhållas,

2) om för brottet stadgas lindrigare straff än fängelse i två år, men det strängaste straffet är fängelse i minst ett år och den misstänktes förhållanden eller andra omständigheter gör det sannolikt att han

2) om för brottet föreskrivs lindrigare straff än fängelse i två år, men det strängaste straffet är fängelse i minst ett år och den misstänktes personliga förhållanden eller andra omständigheter *ger anledning att misstänka att personen*

a) flyr eller på något annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff,

a) flyr eller på något annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff,

b) försvårar sakens utredning genom att

b) försvårar sakens utredning genom att

undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman eller
c) fortsätter sin brottsliga verksamhet,

undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman eller
c) fortsätter sin brottsliga verksamhet.

6 §

Anhållningsberättigad tjänsteman

Om anhållande beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman. Anhållningsberättigade tjänstemän är:

1) polisöverdirektören, polisdirektör, polisöverinspektör, länspolisråd, polisinspektör, länsöverkommissarie, länskommissarie, polischef, biträdande polischef, länsman, chefen och biträdande chefen för centralkriminalpolisen, chefen för centralkriminalpolisens undersökningsbyrå och chefen för centralkriminalpolisens byrå för internationella ärenden, chefen för skyddspolisen och avdelningschef vid skyddspolisen som chef för verksamhetsenhet, kriminalöverinspektör, kriminalinspektör, kriminalöverkommissarie, överkommissarie, kriminalkommissarie och kommissarie,

21 §

Om den tid som har utsatts för väckande av åtal är längre än två veckor, skall domstolen tills åtal har väckts behandla häktningsärendet med högst två veckors mellanrum. Den häktade och hans biträde skall ges tillfälle att bli hörda vid behandlingen. Den häktade skall hämtas till domstolen, om han vill bli personligen hörd.

22 §

(21 § 3 mom.)

6 §

Anhållningsberättigad tjänsteman

Om anhållande beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman. Anhållningsberättigade tjänstemän är

1) polisöverdirektören, polisdirektör, polisöverinspektör, *länspolisdirektör*, polisinspektör, länsöverkommissarie, länskommissarie, polischef, biträdande polischef, länsman, vid centralkriminalpolisen chefen för centralkriminalpolisen, biträdande chef och *byråchef*, vid skyddspolisen chefen för skyddspolisen, avdelningschef och *överinspektör som förordnats att sköta förundersökningsuppgifter*, *vid rörliga polisen chefen för rörliga polisen och biträdande chef*, kriminalöverinspektör, kriminalinspektör, kriminalöverkommissarie, överkommissarie, kriminalkommissarie och kommissarie,

21 §

Utsättande av tid för väckande av åtal

Om de tidsfrister som skall iaktas vid domstolsbehandlingen av ett åtal mot en svarande som häktats föreskrivs i lagen om rättegång i brottmål (689/1997).

22 §

Ny behandling av ett häktningsärende

Om den som misstänks för brott har häktats, skall den domstol som behandlar åtalet i första instans tills domen ges utan dröjsmål och senast fyra dygn efter att begäran framställdes ta upp häktningsärendet till ny

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

23 §

Häktning när huvudförhandlingen inställs eller uppskjuts

När domstolen inställer eller uppskjuter huvudförhandlingen i ett mål där en svarande är häktad skall den samtidigt pröva om det finns skäl att fortfarande hålla honom häktad.

24 §

Frigivning av häktad

När det inte längre finns förutsättningar för häktning, skall domstolen på framställning av åklagaren eller, med stöd av ett förordnande som åklagaren har meddelat i saken, av någon annan anhållningsberättigad tjänsteman, eller självmant förordna att den häktade genast skall friges. Förordnande om frigivning av den häktade skall också meddelas, om åtal inte har väckts inom utsatt tid

behandling, om den häktade begär det. Ett häktningsärende behöver dock inte tas upp till ny behandling tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen.

Domstolen skall ta upp ärendet till ny behandling också tidigare än detta, om det finns särskilda skäl till det med anledning av någon omständighet som framkommit efter den föregående behandlingen.

Den häktade och dennes biträde samt den anhållningsberättigade tjänstemannen skall ges tillfälle att bli hörda när häktningsärendet behandlas på nytt, om inte den häktade eller den anhållningsberättigade tjänstemannen meddelar att detta inte är nödvändigt. Den häktade skall hämtas till domstolen, om han eller hon vill bli hörd personligen eller om det annars är skäl att höra den häktade för att saken skall kunna utredas.

23 §

Bestämmande om häktning i vissa fall

Om domstolen i ett mål där en svarande är häktad ställer in eller skjuter upp huvudförhandlingen eller bestämmer att ny huvudförhandling skall ordnas, skall den samtidigt pröva om det finns skäl för fortsatt häktning. Häktningsärendet behöver dock inte behandlas på nytt under den tid huvudförhandlingen är uppskjuten på grund av att sinnessillståndet hos någon som är svarande i samma mål undersöks. Det skall också bestämmas om häktning om domstolen inte avkunnar domen genast efter att huvudförhandlingen har avslutats.

24 §

Frigivning av häktad

När domstolen behandlar frågan om fortsatt häktning skall den förordna att den häktade genast skall friges, om den efter att ha gett den anhållningsberättigade tjänstemannen tillfälle att bli hörd anser att det inte längre finns förutsättningar för häktning.

och förlängning av tiden inte har begärts inom nämnda tid. Den häktade och hans biträde behöver inte kallas till behandlingen av saken.

Om det inte längre finns förutsättningar för häktning, skall domstolen på framställning av den anhållningsberättigade tjänstemannen förordna att den häktade genast skall frigges. Förordnande om frigivning av den häktade skall också meddelas, om åtal inte har väckts inom utsatt tid och förlängning av tiden inte har begärts inom nämnda tid. Varken den häktade eller biträdet behöver kallas till behandlingen av saken.

27 §

Ändringssökande

Den häktade får anföra klagan över beslutet. För klagan finns ingen tidsbegränsning. Klagan skall behandlas i brådsökande ordning.

27 §

Ändringssökande

Den häktade får anföra klagan över beslutet. För klagan finns ingen tidsbegränsning. Klagan skall behandlas i brådsökande ordning. *Om inte klagan avvisas eller förkastas såsom uppenbart ogrundad, skall den anhållningsberättigade tjänstemannen ges tillfälle att avge ett bemötande med anledning av den på det sätt som hovrätten anser vara ändamålsenligt, om detta inte är uppenbart onödigt.*

2 kap.

Reseförbud

1 §

Förutsättningar för reseförbud

Den som på sannolika skäl misstänks för brott får i stället för att anhållas eller häktas meddelas reseförbud, om det strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år och den misstänktes förhållanden eller andra omständigheter gör det sannolikt att han

- 1) flyr eller på annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff eller
- 2) fortsätter sin brottsliga verksamhet.

2 kap.

Reseförbud

1 §

Förutsättningar för reseförbud

Den som på sannolika skäl misstänks för brott får i stället för att anhållas eller häktas meddelas reseförbud, om det strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år och det på grund av den misstänktes personliga förhållanden eller andra omständigheter finns anledning att misstänka att personen

- 1) flyr eller på annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff eller
- 2) fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Myndighet som meddelar reseförbud

Under förundersökningen beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman om ett ärende som gäller reseförbud. Innan beslutet fattas skall åklagaren underrättas och han kan överta avgörandet i frågan om meddelande av reseförbud. Sedan saken efter att förundersökningen slutförts har överförts till åklagaren beslutar han om meddelande av reseförbud. När ett häktningsyrkande behandlas och i det fall som nämns i 6 § 2 mom. fattas beslutet av domstolen. Har domstolen då den behandlar häktningsyrkandet förordnat att den misstänkte i stället för att häktas skall meddelas reseförbud, beslutar domstolen om detta reseförbud även då åtal ännu inte har väckts.

Sedan åtal har väckts fattar domstolen beslut om reseförbud. Domstolen får då meddela den åtalade reseförbud endast på yrkande av åklagaren. När yrkande framställs om att den åtalade skall häktas, får domstolen även självmant i stället för att förordna att han skall häktas meddela reseförbud.

6 §

Hävning av reseförbud

När reseförbud har meddelats av en anhållningsberättigad tjänsteman får domstolen, redan innan åtal har väckts, på yrkande av den som har meddelats förbudet helt eller delvis häva förbudet eller ett åläggande som nämns i 2 § 2 mom.

Reseförbudet skall hävas, om inte åtalet väcks inom 60 dagar från det förbudet med-

3 §

Myndighet som meddelar reseförbud

Under förundersökningen beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman om ett ärende som gäller reseförbud. Innan beslutet fattas skall åklagaren underrättas, och åklagaren kan överta avgörandet i frågan om meddelande av reseförbud. Sedan saken efter att förundersökningen slutförts har överförts till åklagaren beslutar denna om meddelande av reseförbud. *Vad som bestäms i detta moment gäller också efter att domstolen har förkastat ett yrkande enligt 6 § 3 mom.*

Sedan åtal har väckts fattar domstolen beslut om reseförbud. Domstolen får då meddela den åtalade reseförbud endast på yrkande av åklagaren.

Vid behandlingen av ett häktningsyrkande eller ett ärende som gäller fortsatt häktning får den misstänkte under de förutsättningar som anges i 1 § i stället för att häktas meddelas reseförbud av domstolen. Domstolen beslutar då om detta reseförbud även då åtal ännu inte har väckts. Den domstol som har fattat beslutet om häktning beslutar dock om reseförbud som meddelats med anledning av en klagan över ett beslut om häktning.

6 §

Hävning av reseförbud

Reseförbudet skall hävas, om inte åtalet väcks inom 60 dagar från det förbudet meddelades. Domstolen får förlänga tiden på begäran som inom denna tid har gjorts av den anhållningsberättigade tjänstemannen.

Den som har meddelats reseförbud har redan innan åtal har väckts rätt att få frå-

delades. Domstolen får, på begäran som inom denna tid har gjorts av en anhållningsberättigad tjänsteman, förlänga tiden.

gan om huruvida ett reseförbud som meddelats av en anhållningsberättigad tjänsteman skall bestå prövad av domstol. Domstolen skall helt eller delvis häva förbudet eller ett åläggande som nämns i 2 § 2 mom., om den efter att ha gett den anhållningsberättigade tjänstemannen tillfälle att bli hörd anser att det inte finns förutsättningar för att hålla reseförbudet som sådant i kraft.

3 kap.

Skingsringsförbud och kvarstad

1 §

Förutsättningar för skingsringsförbud och kvarstad

Om det finns skäl att befara att den som på sannolika skäl misstänks för brott eller den som med anledning av brott kan dömas till att ersätta skada eller till att förverka ett penningbelopp till staten, genom att gömma eller förstöra sin egendom eller fly eller på annat jämförbart sätt försöker undandra sig att betala böter, ersättning eller belopp som kan komma att dömas förbrutet, får hans egendom ställas under skingsringsförbud, dock högst till ett belopp som sannolikt motsvarar de böter eller den ersättning eller förverkandepåföljd som kommer att dömas ut.

3 §

Tillfälliga åtgärder

Tål saken inte uppskov, får undersökningsledaren eller åklagaren under tillfälligt skingsringsförbud ställa eller med tillfällig kvarstad belägga egendom som tillhör den som misstänks för brott eller den som kan dömas till att till staten förverka ett penningbelopp, tills domstolen har meddelat beslut i ärendet. Åtgärden förfaller, om yrkande om skingsringsförbud eller kvarstad inte har framställts hos domstolen inom en vecka sedan det tillfälliga förordnandet gavs. Om det tillfälliga skingsringsförbudet eller den tillfälliga kvarstaden av skäl som

3 kap.

Skingsringsförbud och kvarstad

1 §

Förutsättningar för skingsringsförbud och kvarstad

Om det är fara för att den som *misstänks* för brott eller den som med anledning av brott kan dömas till att ersätta skada eller till att förverka ett penningbelopp till staten, genom att gömma eller förstöra sin egendom eller fly eller på *något* annat jämförbart sätt försöker undandra sig att betala böter, ersättning eller belopp som kan komma att dömas förbrutet, får personens egendom ställas under skingsringsförbud till högst ett belopp som sannolikt motsvarar de böter eller den ersättning eller förverkandepåföljd som kommer att dömas ut.

3 §

Tillfälliga åtgärder

Om det är uppenbart att det finns förutsättningar för detta enligt 1 § och om saken inte tål uppskov, får undersökningsledaren eller åklagaren ställa egendom som avses där under tillfälligt skingsringsförbud eller belägga den med tillfällig kvarstad tills domstolen har meddelat beslut i ärendet. Åtgärden förfaller, om yrkande om skingsringsförbud eller kvarstad inte har framställts hos domstolen inom en vecka sedan det tillfälliga förordnandet gavs. Om det tillfälliga skingsringsförbudet eller den tillfälliga kvarstaden av skäl som nämns i 4 §

Gällande lydelse

nämns i 4 § 1 mom. måste hävas innan domstolen har börjat behandla ärendet, skall undersökningsledaren eller åklagaren häva den tillfälliga åtgärden.

4 §

Hävning av skingringsförbud och kvarstad.

Domstolen skall också häva skingringsförbudet eller kvarstaden, om åtal inte väcks inom 60 dagar från det förbudet eller kvarstaden meddelades. Domstolen får förlänga denna tid, om undersökningsledaren eller åklagaren begär detta innan tiden har löpt ut.

5 kap.

Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning*Husrannsakan*

1 §

Förutsättningar för husrannsakan

Om det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det strängaste straffet är minst sex månaders fängelse, får husrannsakan företas i byggnader, rum eller slutna kommunikationsmedel eller på slutna förvaringsställen för att eftersöka föremål som skall tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet. Husrannsakan får företas också om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds.

Hos annan än den som på sannolika skäl misstänks för ett brott får husrannsakan företas endast om detta begåtts hos honom eller om den misstänkte gripits där eller om det annars på synnerligen giltiga skäl kan antas att ett föremål som skall tas i beslag kan påträffas eller annan utredning om brot-

Föreslagen lydelse

1 mom. måste hävas innan domstolen har börjat behandla ärendet, skall undersökningsledaren eller åklagaren häva den tillfälliga åtgärden.

4 §

Hävning av skingringsförbud och kvarstad

Domstolen skall också häva skingringsförbudet eller kvarstaden, om åtal inte väcks inom *fyra månader* från det förbudet eller kvarstaden meddelades. Domstolen får förlänga denna tid *med högst fyra månader åt gången*, om undersökningsledaren eller åklagaren begär detta innan tiden har löpt ut.

5 kap.

Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning*Husrannsakan*

1 §

Husrannsakan för att eftersöka föremål

Om det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det strängaste straffet är minst sex månaders fängelse *eller om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds*, får husrannsakan företas i *sådana* byggnader, rum eller slutna kommunikationsmedel eller på *sådana* slutna förvaringsställen *som är i den misstänktes besittning*, för att eftersöka föremål *och egendom* som skall tas i beslag *eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad*, eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet.

Husrannsakan får företas någon annanstans än på en plats som är i den misstänktes besittning endast om brottet har begåtts eller den misstänkte har gripits där eller om det annars på synnerligen giltiga skäl kan antas att föremål *eller egendom* som skall tas i beslag *eller som skall ställas under till-*

tet vinnas därigenom.

För att eftersöka den som skall gripas, anhållas, häktas eller hämtas till domstol eller instämmas som svarande i brottmål eller föras till kroppsbesiktning, får husrannsakan företas hos honom eller, om det på synnerligen vägande skäl kan antas att han uppehåller sig på någon annan i 1 mom. nämnd plats, även där.

2 §

Husrannsakan i vissa fall

I en lokal som är tillgänglig för allmänheten eller som brukar vara tillhåll för brottslingar eller där sådan egendom som eftersöks brukar köpas upp eller tas emot som pant får husrannsakan, oberoende av det straff som stadgas för brottet, företas i det syfte som nämns i 1 §.

8 §

Rannsakan på andra platser

I det syfte som nämns i 1 § får åklagaren, undersökningsledaren eller en utredare företas rannsakan på andra platser än de som nämns i 1 §, även om de inte är tillgängliga för allmänheten.

fälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad kan påträffas eller annan utredning om brottet kan fås därigenom.

På en plats som är tillgänglig för allmänheten eller som brukar vara tillhåll för brottslingar eller där sådan egendom som eftersöks brukar köpas upp eller tas emot som pant får husrannsakan företas i det syfte som nämns i 1 mom., oberoende av det straff som föreskrivs för brottet.

2 §

Husrannsakan för att eftersöka en person

För att eftersöka den som skall gripas, anhållas, häktas, hämtas till domstol eller instämmas som svarande i brottmål eller föras till kroppsbesiktning får husrannsakan företas på en i 1 § 1 mom. avsedd plats som är i den eftersökta personens besittning.

Husrannsakan får företas någon annanstans än på en plats som är i den eftersökta personens besittning endast om denne på synnerligen giltiga skäl kan antas uppehålla sig där. Oberoende av detta får husrannsakan företas på en plats som är tillgänglig för allmänheten eller som brukar vara tillhåll för brottslingar.

8 §

Rannsakan på andra platser

På en annan plats än en sådan som avses i 1 § 1 mom. får, trots att platsen inte är tillgänglig för allmänheten och oberoende av det straff som föreskrivs för brottet, rannsakan företas i syfte att eftersöka föremål eller egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad, eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet. Rannsakan får på motsvarande sätt också företas för att eftersöka en person som avses i 2 § 1 mom. Om rannsakan beslutar åklagaren, undersökningsledaren eller en utredare. På rannsakan tillämpas inte bestämmelserna om husrannsakan i 3—7 §.

10 §

Förutsättningar för kroppsvisitation

Kroppsvisitation får företas för att eftersöka föremål som skall tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredningen av brott, om det finns skäl att misstänka att någon har begått ett brott för vilket det strängaste straffet är minst sex månaders fängelse. Kroppsvisitation får företas också om det brott som misstanken gäller är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande eller lindrigt bedrägeri.

På annan än den som på sannolika skäl misstänks för ett brott som nämns i 1 mom. får kroppsvisitation göras endast när det på synnerligen giltiga skäl kan antas att ett föremål som skall tas i beslag kan anträffas eller annan utredning om brottet vinnas genom visitationen.

11 §

Förutsättningar för kroppsbesiktning

Kroppsbesiktning får i det syfte som nämns i 10 § företas på den som på sannolika skäl misstänks för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, eller för rattfylleri eller straffbart bruk av narkotika.

En undersökning som görs i samband med kroppsbesiktning får inte orsaka den som besiktningen gäller nämnvärd olägenhet.

10 §

Förutsättningar för kroppsvisitation

Om det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst sex månader eller att någon har gjort sig skyldig till lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig skadegörelse eller lindrigt bedrägeri, får på den som misstänks för brottet företas kroppsvisitation för att eftersöka föremål eller egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad, eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet.

På någon annan än den som på sannolika skäl misstänks för brott får kroppsvisitation företas endast om det på synnerligen giltiga skäl kan antas att föremål eller egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad kan anträffas eller annan utredning om brottet kan fås därigenom.

11 §

Förutsättningar för kroppsbesiktning

Kroppsbesiktning får i det syfte som nämns i 10 § 1 mom. företas på den som på sannolika skäl misstänks för ett brott för vilket det strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, eller för rattfylleri eller straffbart bruk av narkotika. Om det inte finns sannolika skäl för en misstanke, får besiktning företas på en misstänkt endast om det på synnerligen giltiga skäl kan antas att föremål eller egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad kan anträffas eller annan utredning om brottet kan fås därigenom.

Om ett brott har begåtts för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, får kroppsbesiktning som är nödvändig för att bestämma DNA-profilen eller för att utföra någon annan motsvarande undersök-

ning företas på sådana personer, som inte misstänks för det ifrågavarande brottet, när det på synnerligen giltiga skäl kan antas att utredning om brottet kan fås därigenom. DNA-profilerna och de andra undersökningsresultaten skall utplånas och de förvarande proven förstöras när målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän.

12 §

Förrättande av kroppsvisitation och kroppsbesiktning

(11 § 2 mom.)

5 a kap.

Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation

1 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *teleavlyssning* att ett meddelande som befordras till eller från en viss teleanslutning genom ett allmänt eller något annat telenät som omfattas av telelagen (183/87) i hemlighet avlyssnas eller upptas för utredning av innehållet i meddelandet,

2) *teleövervakning* att hemliga identifieringsuppgifter inhämtas om ett telemeddelande som har sänts från en teleanslutning som är kopplad till ett telenät som avses i 1 punkten eller som har mottagits till en sådan teleanslutning samt att en sådan teleanslutning tillfälligt stängs,

3) teknisk observation att

a) ett sådant samtal eller annat *muntligt*

12 §

Förrättande av kroppsvisitation och kroppsbesiktning

En undersökning som görs i samband med kroppsbesiktning får inte orsaka den som besiktningen gäller nämnvärd olägenhet.

5 a kap.

Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation

1 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *teleavlyssning* att ett meddelande som befordras till eller från en viss teleanslutning, *e-postadress eller någon annan sådan teleadress eller till eller från teleterminalutrustning* genom ett allmänt eller något annat telenät som omfattas av telemarknadslagen (396/1997) i hemlighet avlyssnas eller upptas för utredning av innehållet i meddelandet,

2) *teleövervakning* att hemliga identifieringsuppgifter inhämtas om ett telemeddelande som har sänts från en teleanslutning, *teleadress eller teleterminalutrustning* som är kopplad till ett telenät som avses i 1 punkten eller som har mottagits till en sådan teleanslutning, *teleadress eller teleterminalutrustning, samt att uppgifter om en mobilteleapparats läge inhämtas eller en sådan teleanslutning eller teleterminalutrustning tillfälligt stängs,*

3) *teknisk observation* att

a) ett sådant samtal eller meddelande som

Gällande lydelse

meddelande som inte är avsett för utomstående och i vilket avlyssnaren inte deltar i hemlighet avlyssnas eller upptas med hjälp av en teknisk anordning (*teknisk avlyssning*),

b) en viss person eller plats där en misstänkt kan antas befinna sig fortlöpande eller upprepade gånger fotograferas eller observeras i hemlighet med kikare, kamera, videokamera eller någon annan sådan anordning eller metod (*optisk övervakning*), och att

c) ett fordon eller en vara spåras med hjälp av en radiosändare som har fästs vid fordonet eller varan eller med hjälp av någon annan sådan anordning eller metod (*teknisk spårning*).

2 §

Förutsättningar för teleavlyssning

När någon är skäligen misstänkt för

1) äventyrande av Finlands suveränitet, krigsanstiftan, landsförräderi, grovt landsförräderi, spioneri, grovt spioneri, röjande av statshemlighet, olovlig underrättelseverksamhet,

2) högförräderi, grovt högförräderi, förberedelse till högförräderi,

3) mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter,

4) grovt frihetsberövande, människorov, tagande av gisslan,

5) grovt rån, grov utpressning,

6) grovt häleri, yrkesmässigt häleri,

7) sabotage, trafiksabotage, grovt sabotage, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning av fartyg,

8) grovt ocker,

9) grov penningförfalskning,

10) grov miljöförstöring,

11) grovt narkotikabrott, eller för

12) straffbart försök till ovan nämnda brott, kan den myndighet som handhar förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att avlyssna och uppta telemeddelanden som den misstänkte sänder med hjälp av en tele-

Föreslagen lydelse

inte är avsett för utomstående och i vilket samtal avlyssnaren inte deltar i hemlighet avlyssnas eller upptas med hjälp av en teknisk anordning (*teknisk avlyssning*),

b) en viss person eller plats där en misstänkt kan antas befinna sig fortlöpande eller upprepade gånger fotograferas eller observeras i hemlighet med kikare, kamera, videokamera eller någon annan sådan anordning eller metod (*optisk övervakning*) och att

c) ett kommunikationsmedel eller en vara spåras med hjälp av en radiosändare som har fästs vid kommunikationsmedlet eller varan eller med hjälp av någon annan sådan anordning eller metod (*teknisk spårning*).

2 §

Förutsättningar för teleavlyssning

När någon är skäligen misstänkt för

1) äventyrande av Finlands suveränitet, krigsanstiftan, landsförräderi, grovt landsförräderi, spioneri, grovt spioneri, röjande av statshemlighet, olovlig underrättelseverksamhet,

2) högförräderi, grovt högförräderi, förberedelse till högförräderi,

3) *grovt sexuellt utnyttjande av barn*,

4) mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter,

5) grovt frihetsberövande, människorov, tagande av gisslan,

6) grovt rån, grov utpressning,

7) grovt häleri, yrkesmässigt häleri,

8) sabotage, trafiksabotage, grovt sabotage, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning av fartyg,

9) *grov skadegörelse*,

10) grovt ocker,

11) grov penningförfalskning,

12) grov miljöförstöring,

anslutning som han innehar eller som han annars kan antas använda eller som befordras till en sådan teleanslutning och är avsedda för den misstänkte, om de uppgifter som fås genom avlyssning kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

- 13) grovt narkotikabrott, eller för
14) straffbart försök till ovan nämnda brott,

kan den myndighet som sköter förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att avlyssna och uppta telemeddelanden som den misstänkte sänder från en teleanslutning, *teleadress eller teleterminalutrustning* som personen innehar eller annars kan antas använda eller som befordras till en sådan teleanslutning, *teleadress eller teleterminalutrustning* och är avsedda för den misstänkte, om de uppgifter som fås genom avlyssningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

Tillstånd till teleavlyssning enligt 1 mom. kan under de förutsättningar som bestäms där också beviljas när någon i samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke är skäligen misstänkt för

- 1) grovt givande av muta,
- 2) grov förskingring,
- 3) grovt skattebedrägeri, grovt subventionsbedrägeri,
- 4) grov förfalskning,
- 5) grovt bedrägeri,
- 6) grov oredlighet som gäldenär, grovt gäldenärsbedrägeri,
- 7) grovt tagande av muta, grovt missbruk av tjänsteställning,
- 8) grovt regleringsbrott,
- 9) grovt missbruk av insiderinformation, grov kursmanipulation eller för
- 10) straffbart försök till ovan nämnda brott,

och genom brottet eftersträvas synnerligen stor vinning eller brottet begås särskilt planmässigt.

3 §

Förutsättningar för teleövervakning

När någon är skäligen misstänkt för
1) ett brott för vilket inte har föreskrivits ett lindrigare straff än fängelse i fyra måna-

3 §

Förutsättningar för teleövervakning

När någon är skäligen misstänkt för
1) ett brott för vilket *det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år,*

Gällande lydelse

der,

2) ett brott som riktat sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som har begåtts med hjälp av en teleterminalutrustning, för olaga hot, för hot mot någon som skall höras vid en rättegång eller för ett narkotikabrott, eller för

3) ett straffbart försök till ovan nämnda brott,

kan förundersökningsmyndigheten beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleanslutning som den misstänkte innehar eller som han annars kan antas använda eller tillfälligt stänga en sådan teleanslutning, om de uppgifter som fås genom teleövervakningen eller den tillfälliga stängningen av teleanslutningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

Förundersökningsmyndigheten kan med målsägandens samtycke beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleanslutning som målsäganden innehar eller som han annars använder, till den del som detta behövs för utredning av ett brott som avses i 1 mom. Om förundersökningen gäller ett brott som har medfört någons död, kräver tillståndet inte samtycke av den dödades rättsinnehavare.

Föreslagen lydelse

2) ett brott som riktat sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som har begåtts med hjälp av en teleterminalutrustning, för olaga hot, *övergrepp i rättsak* eller för ett narkotikabrott, eller för

3) ett straffbart försök till ovan nämnda brott

kan den myndighet som sköter förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleanslutning, *teleadress eller teleterminalutrustning* som den misstänkte innehar eller annars kan antas använda eller *att inhämta uppgifter om en sådan mobilteleapparats läge* som den misstänkte innehar eller annars kan antas använda, eller tillfälligt stänga en sådan teleanslutning *eller teleterminalutrustning*, om de uppgifter som fås genom teleövervakningen eller den tillfälliga stängningen av teleanslutningen *eller teleterminalutrustningen* kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

Den myndighet som sköter förundersökningen av brottet kan med målsägandens samtycke beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleanslutning *eller teleadress* som målsäganden innehar eller annars använder, till den del detta behövs för utredning av ett brott som avses i 1 mom. Om förundersökningen gäller ett brott som har medfört någons död, kräver tillståndet inte samtycke av den dödades rättsinnehavare.

3 a §

Inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge

Vid utredning av ett brott som avses i 3 § 1 mom. 1—3 punkterna, kan den myndighet som sköter förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att inhämta uppgifter om de mobilteleapparater om vilka uppgifter vid den tidpunkt när brottet kan antas ha begåtts har registrerats i telesystemet via en basstation som finns i närheten av den förmodade brottsplatsen eller någon annan plats som är av betydelse för utredningen av brottet, om erhållandet av uppgifterna kan

4 §

Förutsättningar för teknisk observation

När någon är skäligen misstänkt för

- 1) ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år eller,
- 2) ett narkotikabrott eller för
- 3) ett straffbart försök till dessa brott,

får förundersökningsmyndigheten utföra teknisk avlyssning av den misstänkte, om de uppgifter som därmed fås kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

När någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, får optisk övervakning riktas mot den misstänkte eller mot en viss plats där han kan antas befinna sig, om de uppgifter som därmed fås kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet. Optisk övervakning som riktas mot en sådan person i fängelseväsendets förvar som avses i 4 mom. förutsätter likväl att misstanken gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år eller ett narkotikabrott eller ett straffbart försök till dessa brott och att de uppgifter som därmed fås kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

När någon är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 2 mom., får teknisk spårning för utredning av brottet riktas mot det fordon som den misstänkte använder eller det varuparti som utgör föremål för brottet.

Teknisk avlyssning och optisk övervakning får riktas mot den misstänkte endast då han befinner sig på en allmän plats eller i ett sådant fortskaffningsmedel eller hotellrum, lager- eller något annat rum eller utrymme som inte används för stadigvarande boende. Teknisk avlyssning och optisk övervakning

4 §

Förutsättningar för teknisk avlyssning

När någon är skäligen misstänkt för

- 1) ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, eller
- 2) ett narkotikabrott eller för
- 3) ett straffbart försök till ovan nämnda brott,

får den myndighet som sköter förundersökningen av brottet utföra teknisk avlyssning av den misstänkte, om de uppgifter som fås genom avlyssningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

Teknisk avlyssning får med stöd av 1 mom. riktas mot den misstänkte endast när denne inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. Teknisk avlyssning får dessutom riktas mot en misstänkt som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller mot en rannsakningsfånge, när fången befinner sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymmen som står till fångarnas förfogande.

När någon är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 2 § 1 mom., kan den myndighet som sköter förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att rikta teknisk avlyssning också mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende och där den misstänkte sannolikt vistas, om det skulle vara väsentligt svårare att utreda brottet med hjälp av tvångsmedel som inte i lika hög grad ingriper i den misstänktes eller andra personers rättigheter.

Avlyssningsanordningar kan placeras i de utrymmen som avlyssnas, om avlyssningen förutsätter detta. Den som gör förundersökning har då rätt att få tillträde till ovan nämnda utrymmen för att installera och avlägsna anordningen.

får dessutom riktas mot en misstänkt som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller mot en rannsakningsfånge, när fången befinner sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymmen som står till fångarnas förfogande.

Avlyssnings- eller övervakningsanordningar kan, om observationen förutsätter detta, placeras i sådana i 4 mom. angivna utrymmen, som inte används för stadigvarande boende samt i celler och andra utrymmen i fängelsets besittning. Den som gör förundersökning har då rätt att få tillträde till ovannämnda utrymmen för att installera anordningen

4 a §

Förutsättningar för optisk övervakning

(ny)

När någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader, får optisk övervakning riktas mot den misstänkte eller mot en viss plats där den misstänkte kan antas befinna sig, om de uppgifter som fås genom övervakningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

Om optisk övervakning riktas mot den som är i fångvårdsväsendets förvar och som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller är rannsakningsfånge, förutsätts det dock att misstanken gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år eller ett narkotikabrott eller ett straffbart försök till dessa brott och att de uppgifter som fås genom övervakningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

Optisk övervakning får riktas mot den misstänkte endast när denne inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. Optisk övervakning får dessutom riktas mot en misstänkt som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller mot en rannsakningsfånge, när fången befinner sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymmen som står till fångarnas förfogande.

Övervakningsanordningar kan placeras i de utrymmen som övervakas, om övervak-

ningen förutsätter detta. Den som gör förundersökning har då rätt att få tillträde till ovan nämnda utrymmen för att installera och avlägsna anordningen.

4 b §

Förutsättningar för teknisk spårning

(ny)

När någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader, får teknisk spårning för utredning av brottet riktas mot det kommunikationsmedel som den misstänkte använder eller det varuparti som utgör föremål för brottet.

Spårningsanordningar kan placeras inne i det kommunikationsmedel som spårningen gäller, om spårningen förutsätter detta. Den som gör förundersökning har då rätt att få tillträde till kommunikationsmedlet för att installera och avlägsna anordningen.

5 §

Beslut om åtgärd

Beslut om beviljande av tillstånd till teleavlyssning och teleövervakning fattas på skriftligt yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman av den domstol som avses i 1 kap. 9 § eller någon annan domstol där handläggningen lämpligen kan ske.

Om teknisk avlyssning, optisk övervakning och teknisk spårning beslutar undersökningsledaren. Ett beslut om teknisk avlyssning skall inom 24 timmar underställas

5 §

Beslut om åtgärd

På skriftligt yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman fattar den domstol som avses i 1 kap. 9 § eller någon annan domstol där handläggningen lämpligen kan ske beslut om beviljande av tillstånd till

- 1) teleavlyssning,
- 2) teleövervakning,
- 3) inhämtande av uppgifter om mobiltelefoners läge enligt 3 a §,
- 4) teknisk avlyssning och optisk övervakning av en person i fängårdsväsendets förvar, när straffanstaltens direktör givits tillfälle att bli hörd,
- 5) teknisk avlyssning som avses i 4 § 3 mom. samt
- 6) teknisk avlyssning och optisk övervakning, om avsikten är att placera en avlyssnings- eller övervakningsanordning i ett kommunikationsmedel som används av den misstänkte eller i det utrymme där den misstänkte vistas.

Om en åtgärd som avses i 1 mom. 1, 2 eller 6 punkten inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om åtgärden till dess att domstolen har avgjort

Gällande lydelse

den polisman som är chef för polisdistriktet eller chef för polisens riksomfattande enhet eller biträdande chef för en sådan enhet eller chefen för tullstyrelsens övervaknings- och revisionsenhet eller undersökningsbyrå eller chefen för tulldistriktet. Om teknisk avlyssning och optisk övervakning beslutar dock den domstol som avses i 1 mom., om avsikten är att placera en avlyssnings- eller övervakningsanordning i ett fordon som används av den misstänkte eller i det rum eller utrymme där den misstänkte vistas.

Om teknisk avlyssning och optisk övervakning av en person i fångvårdsväsendets förvar beslutar den domstol som avses i 1 mom. på skriftligt yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman och efter att ha gett straffanstaltens direktör tillfälle att bli hörd.

6 §

Handläggning av tillståndsärenden i domstol

Vid handläggning och avgörande av tillståndsärenden som gäller teleavlyssning och teleövervakning iakttas i tillämpliga delar vad 1 kap. stadgar om handläggning av häktningsärende.

Ett yrkande som har framställts av en anhållningsberättigad tjänsteman skall utan dröjsmål tas upp till behandling i domstol i närvaro av den tjänsteman som har framställt yrkandet eller en av honom förordnad tjänsteman. Ärendet avgörs utan att den misstänkte eller innehavaren av teleanslut-

Föreslagen lydelse

det yrkande som gäller beviljande av tillstånd. Yrkandet kan också framställas per telefon, varvid dess innehåll skall bekräftas skriftligen i efterhand. Yrkandet skall framställas så snart som möjligt, dock senast 24 timmar efter att åtgärden har inletts.

På framställning av undersökningsledaren beslutar den polisman som är chef eller biträdande chef för den polisenhet som ansvarar för förundersökningen om annan teknisk avlyssning än sådan som avses i 1 mom. Vid förundersökning som görs av tullverket fattas beslutet av chefen för tullstyrelsens övervaknings- och revisionsenhet eller undersökningsbyrå eller av chefen för tulldistriktet. Om en allmän åklagare är undersökningsledare fattas beslutet av åklagaren i fråga.

Om en sak som avses i 3 mom. inte tål uppskov, får undersökningsledaren besluta om saken till dess att en tjänsteman som avses i 3 mom. har avgjort framställningen om avlyssning. Framställningen skall göras så snart som möjligt, dock senast 24 timmar efter att avlyssningen har inletts.

Undersökningsledaren beslutar om annan optisk övervakning än sådan som avses i 1 mom. och om teknisk spårning.

6 §

Handläggning av tillståndsärenden i domstol

Vid handläggning och avgörande av tillståndsärenden som avses i 5 § 1 mom. iaktas i tillämpliga delar vad som i 1 kap. bestäms om handläggning av häktningsärenden.

Ett yrkande som har framställts av en anhållningsberättigad tjänsteman skall utan dröjsmål tas upp till behandling i domstol i närvaro av den tjänsteman som har framställt yrkandet eller en av denne förordnad tjänsteman. Ärendet avgörs utan att den misstänkte eller innehavaren av teleanslut-

ningen hörs. När ett ärende som avses i 3 § 2 mom. behandlas, skall dock innehavaren av teleanslutningen ges tillfälle att bli hörd, om inte skäl som har samband med utredningen talat emot det.

ningen, *teleadressen eller teleterminalutrustningen eller av det utrymme som skall avlyssnas eller övervakas* hörs. När ett ärende som avses i 3 § 2 mom. behandlas, skall dock innehavaren av teleanslutningen *eller teleadressen* ges tillfälle att bli hörd, om inte skäl som har samband med utredningen talar emot det.

6 a §

Offentligt ombud

(ny)

När domstolen tar upp ett ärende som gäller tillstånd till sådan teknisk avlyssning som avses i 4 § 3 mom., skall den förordna ett offentligt ombud för att ta till vara intressena för den misstänkte och andra personer som kan bli avlyssnade.

Det offentliga ombudet skall med omsorg och enligt god advokatsed ta till vara intressena för den misstänkte som avlyssningen gäller.

Den som fullgör eller har fullgjort ett uppdrag som offentligt ombud får inte obehörigen röja en omständighet som han eller hon har fått kännedom om under uppdraget.

6 b §

Behörighetsvillkor för offentligt ombud

(ny)

Till offentligt ombud skall förordnas en advokat eller ett offentligt rättsbiträde som ger sitt samtycke därtill. Den som förordnas till offentligt ombud skall höras om förordnandet till uppdraget.

Beträffande behörighetsvillkoren för ett offentligt ombud i ett enskilt fall iaktas i tillämpliga delar vad som i 45 § 2 mom. förundersökningslagen bestäms om behörighetsvillkoren för biträden i enskilda fall.

Ett förordnande till offentligt ombud kan återkallas av giltiga skäl.

Ett offentligt ombud får inte utan domstolens tillstånd sätta någon annan i sitt ställe.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

6 c §

Arvode och ersättning till ett offentligt ombud

(ny)

Till ett offentligt ombud betalas arvode och ersättning av statens medel med iakttagande i tillämpliga delar av vad som i 17 och 18 § rätts hjälpslagen (/2002) bestäms om arvoden och ersättningar till biträden.

Ett beslut genom vilket det bestäms om arvode eller ersättning till ett offentligt ombud får överklagas. Vid sökandet av ändring skall iaktas vad som bestäms om överklagande av beslut av domstolen i fråga.

7 §

Villkor för tillstånd och beslut

Tillstånd till teleavlyssning och teleövervakning kan beviljas för högst en månad åt gången. Den teleanslutning och de personer som åtgärden gäller skall anges i tillståndet. Tillstånd till teleövervakning kan beviljas också för en viss tid före tillståndsbeslutet. Denna tid kan vara längre än en månad. En domstol kan förena tillståndet med andra begränsningar och villkor.

Ett beslut om teknisk avlyssning får meddelas för högst en månad åt gången. I ett beslut om teknisk observation skall nämnas de personer och platser samt de fordon och varupartier som tvångsmedlet får riktas mot. Beslutet kan också förenas med andra begränsningar och villkor.

9 §

Teleinrättningens skyldighet att biträda

Teleinrättningen skall göra de kopplingar i telenätet som behövs för teleavlyssningen

7 §

Villkor för tillstånd och beslut

Tillstånd till teleavlyssning och teleövervakning kan beviljas för högst en månad åt gången. Den teleanslutning, *teleadress eller teleterminalutrustning* och de personer som åtgärden gäller skall anges i tillståndet. Tillstånd till teleövervakning kan beviljas också för en viss tid före tillståndsbeslutet. Denna tid kan vara längre än en månad. En domstol kan förena tillståndet med andra begränsningar och villkor. *I ett tillstånd som gäller inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge skall anges den tidsperiod och den basstation som tillståndet gäller.*

Ett tillstånd eller beslut som gäller teknisk avlyssning kan ges för högst en månad åt gången. I ett tillstånd eller beslut som gäller teknisk observation skall nämnas de personer och platser samt de kommunikationsmedel och varupartier som tvångsmedlet får riktas mot. Tillståndet eller beslutet kan också förenas med andra begränsningar och villkor.

9 §

Teleföretags skyldighet att biträda

Ett teleföretag skall göra de kopplingar i telenätet som behövs för teleavlyssningen

och teleövervakningen samt tillhandahålla undersökningsledaren de uppgifter och redskap samt den personal som behövs för teleavlyssningen.

Den som handhar förundersökningen samt den som utför åtgärden och den biträdande personalen har rätt till tillträde också till andra än teleinrättningens utrymmen, dock inte till bostäder, när de gör kopplingar som behövs för teleavlyssningen.

11 §

Avslutande av åtgärd och underrättande om användning av tvångsmedel

När ärendet har överlämnats till åklagarens prövning eller det annars har beslutats att förundersökningen avslutas, skall den misstänkte så som särskilt stadgas underrättas om användning av tvångsmedel som avses i detta kapitel. Om beslut att avsluta undersökningen inte har fattats i ärendet eller ärendet inte har överlämnats till åklagarens prövning när ett år har förflutit sedan användningen av tvångsmedel upphörde, skall den misstänkte senast då underrättas om användningen av tvångsmedel. Domstolen kan på framställning av undersökningsledaren av viktiga skäl som har samband med utredningen besluta att den misstänkte skall underrättas senare eller inte alls.

13 §

Användning av överskottsinformation

Om information som har erhållits genom teleavlyssning eller teknisk avlyssning inte har samband med ett brott eller om den gäller något annat brott än det vars utredning tillståndet för teleavlyssning eller beslutet om teknisk avlyssning hänför sig till, skall upptagningen efter undersökning förstöras, eller om det inte är möjligt, informationen utplånas ur upptagningen. En upptagning får likväl bevaras och informationen lagras i

och teleövervakningen samt tillhandahålla undersökningsledaren de uppgifter och redskap samt den personal som behövs för teleavlyssningen. *Teleföretaget skall dessutom ge undersökningsledaren sådana uppgifter som företaget har i sin besittning och som behövs för den tekniska spårningen.*

Den som sköter förundersökningen samt den som utför åtgärden och den biträdande personalen har rätt att få tillträde också till andra än *teleföretagets* utrymmen, dock inte till bostäder, när de gör kopplingar som behövs för teleavlyssningen.

11 §

Avslutande av åtgärd och underrättande om användning av tvångsmedel

När ärendet har överlämnats till åklagaren för prövning eller det annars har beslutats att förundersökningen skall avslutas, skall den misstänkte underrättas om *att sådana tvångsmedel som avses i detta kapitel har riktats mot honom eller henne*. Om beslut att avsluta undersökningen inte har fattats i ärendet eller ärendet inte har överlämnats till åklagaren för prövning när ett år har förflutit sedan användningen av tvångsmedel upphörde, skall den misstänkte senast då underrättas om användningen av tvångsmedel. Domstolen kan på framställning av undersökningsledaren av viktiga skäl som har samband med utredningen besluta att den misstänkte skall underrättas senare eller inte alls.

13 §

Bevaring av överskottsinformation

Överskottsinformation som har erhållits genom teleavlyssning eller teknisk avlyssning och som inte har samband med ett brott eller som gäller något annat brott än det vars utredning tillståndet för *eller beslutet* om teleavlyssning eller teknisk avlyssning avser skall förstöras *efter det att målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän*. *Informationen* får dock bevaras och lagras i förundersökningsmyndig-

Gällande lydelse

förundersökningsmyndighetens register, om informationen gäller ett sådant brott för vars utredning teleavlyssning eller teknisk avlyssning får användas eller den behövs för att förhindra ett brott som avses i 16 kap. 19 § strafflagen. Upptagningarna, som inte behöver förstöras, skall bevaras ytterligare i fem år efter det att målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän.

14 §

Ersättning

Teleinrättningen har rätt att få ersättning av statens medel för de direkta kostnader som orsakats av att inrättningen enligt detta kapitel har biträtt myndigheterna och lämnat uppgifter. Om betalning av ersättning beslutar chefen för polisdistriktet eller polisens riksomfattande enhet eller chefen för tullstyrelsens övervaknings- och revisionsenhet beroende på vem som har utfört förundersökningen.

I beslutet får ändring sökas genom besvär till länsstyrelsen med iakttagande av (lagen om ändringsökande i förvaltningsärenden (154/50).

6 kap.

Andra tvångsmedel

5 §

Bestämning och registrering av DNA-profiler

För utredning av brott får DNA-profiler bestämmas ur prov som har tagits vid kroppsbesiktning av den som misstänkts för brott. För utförande av uppgifter som föreskrivs i 1 § 1 mom. polislagen (493/1995) får DNA-profiler som har bestämts ur prov som tagits på detta sätt registreras i polisens personregister, om det strängaste straffet för

Föreslagen lydelse

heternas register som avses i lagen om polisens personregister (509/1995), om den gäller ett sådant brott för vars utredning teleavlyssning eller teknisk avlyssning får användas eller den behövs för att förhindra ett brott som avses i 15 kap. 10 § strafflagen. Information som inte behöver förstöras skall bevaras i ytterligare fem år efter det att målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän.

De uppgifter om mobilteleapparaters läge som avses i 3 a § skall förstöras när målet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän.

14 §

Ersättning

Teleföretaget har rätt att få ersättning av statens medel för de direkta kostnader som orsakats av att inrättningen enligt detta kapitel har biträtt myndigheterna och lämnat uppgifter. Om betalning av ersättning beslutar chefen för polisdistriktet eller chefen för polisens riksomfattande enhet eller någon som denne har förordnat, eller chefen för tullstyrelsens övervaknings- och revisionsenhet, beroende på vem som har utfört förundersökningen.

Ändring i beslutet söks genom besvär hos förvaltningsdomstolen så som bestäms i förvaltningsprocesslagen (586/1996).

6 kap.

Andra tvångsmedel

5 §

Bestämning och registrering av DNA-profiler

På den som är misstänkt för brott får företas kroppsbesiktning som är nödvändig för bestämning av DNA-profilen, om det strängaste straffet för brottet är minst sex månaders fängelse. För utförande av uppgifter som föreskrivs i 1 § 1 mom. polislagen (493/1995) får DNA-profiler registreras i polisens personregister. I polisens personre-

brottet är minst ett år fängelse.

Har en person genom lagakraftvunnen dom konstaterats ha begått

1) våldtäkt, grov våldtäkt, tvingande till samlag, tvingande till sexuell handling, sexuellt utnyttjande, sexuellt utnyttjande av barn, grovt sexuellt utnyttjande av barn,

2) dråp, mord, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel,

3) grovt rån eller grov utpressning,

4) brott som avses i 34 kap. strafflagen,

5) grovt ocker,

6) grovt narkotikabrott eller

7) straffbart försök, straffbar medhjälp eller straffbar anstiftan till dessa brott,

får på honom företas kroppsbesiktning för bestämning av DNA-profil och registrering av denna i polisens personregister utom när DNA-profilen redan har bestämts i samband med förundersökningen eller bestämning av en sådan annars är obehövlig.

Beslutet att förrätta kroppsbesiktning fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Angående förrättande av kroppsbesiktning gäller 5 kap.

I polisens personregister får inte registreras DNA-profiler som innehåller uppgifter om den registrerades personliga egenskaper.

gister får inte registreras DNA-profiler som innehåller uppgifter om den registrerades andra personliga egenskaper än kön. Om utplåning av DNA-profiler ur registret föreskrivs i lagen om polisens personregister.

6 §

Utplåning av DNA-profiler ur polisens personregister

DNA-profiler som registrerats i polisens personregister med stöd av 5 § 1 mom. i detta kapitel skall utplånas ur registret då ett år förflutit från det den registeransvarige har fått kännedom om ett beslut av åklagaren om att det i saken inte varit fråga om ett brott eller det inte funnits bevis för brott eller om att åtalet mot den registrerade genom en lagakraftvunnen dom har förkastats eller straffet undanröjts. DNA-profiler enligt 2 mom. i nämnda paragraf skall utplånas ur registret då ett år har förflutit från

(Lag om ändring av 6 kap. lagen om polisens personregister)

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

det den registeransvarige har fått kännedom om att straffet undanröjts. Om en profil inte har utplånats tidigare skall den utplånas senast då ett år har förflutit från den registrerades död. De förvarade proven skall förstöras samtidigt som motsvarande DNA-profiler utplånas.

*Denna lag träder i kraft den
20 .*

3.

Lag**om ändring av 1 kap. lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 1 kap. lagen den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) en ny 8 a § som
följer:

Gällande lydelse

(Förundersökningslagen 42 § 2 mom. och
43 a §)

Föreslagen lydelse

8 a §

*Innan beslut om väckande av åtal fattas,
kan åklagaren kalla en part och dennes bi-
tråde eller ombud till en muntlig överlägg-
ning, om detta gagnar beslutet om väckande
av åtal eller behandlingen av saken vid
domstol.*

*Om den som misstänks för brott är yngre
än 18 år, skall åklagaren i brådskande ord-
ning avgöra om åtal skall väckas för brottet.
Även åtalet skall väckas utan dröjsmål.*

Denna lag träder i kraft den
20 .

4.

Lag**om ändring av 4 § lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 3 november 1995 om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten (1251/1995) 4 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse

4 §

Befogenheter

När befogenheterna utnyttjas skall i tillämpliga delar förfaras såsom stadgas i förundersökningslagen, tvångsmedelslagen och polislagen. Beslut om teknisk avlyssning enligt 5 a kap. 5 § 2 mom. tvångsmedelslagen underställs den tjänsteman som är chef för huvudstabens undersökningsavdelning. Ett av tjänstemannen fattat beslut om teknisk avlyssning skall underställas huvudstabens operationschef.

Föreslagen lydelse

4 §

Befogenheter

När befogenheterna utövas skall i tillämpliga delar förfaras så som bestäms i förundersökningslagen, tvångsmedelslagen och polislagen. Beslut om teknisk avlyssning enligt 5 a kap. 5 § 3 mom. tvångsmedelslagen *fattas på framställning av undersökningsledaren av den tjänsteman som är chef för huvudstabens undersökningsavdelning eller, om denna tjänsteman är undersökningsledare, av huvudstabens operationschef. Om saken inte tål uppskov, har undersökningsledaren enligt 5 a kap. 5 § 4 mom. tvångsmedelslagen befogenheter att besluta om inledandet av en åtgärd.*

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag**om ändring av 6 kap. lagen om polisens personregister**

I enlighet med riksdagens beslut fogas till lagen den 7 april 1995 om polisens personregister (509/1995) en ny 24 g§ som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelsen

24 g §

Utplåning av DNA-profiler ur polisens personregister

(Tvångsmedelslagens 6 kap. 6 §)

DNA-profiler som registrerats i polisens personregister med stöd av 6 kap. 5 § tvångsmedelslagen skall utplånas ur registret då ett år har förflutit sedan den registrerade ansvarige fick kännedom om ett beslut av åklagaren om att det i saken inte varit fråga om ett brott eller det inte funnits bevis för brott eller om att åtalet mot den registrerade genom en lagakraftvunnen dom har förkastats eller straffet undanröjts. Om en profil inte har utplånats tidigare skall den utplånas senast då tio år har förflutit sedan den registrerades död. De förvarade proven skall förstöras samtidigt som motsvarande DNA-profiler utplånas.

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag**om ändring av 17 kap. 11 § rättegångsbalken**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 17 kap. 11 § rättegångsbalken, sådant detta lagrum lyder i lag 690/1997, ett nytt 4
mom. som följer:

Gällande lydelse

11 §

Föreslagen lydelse

11 §

Om förhöret av målsäganden eller ett vittne med stöd av 39 a § förundersökningslagen (449/1987) har spelats in på en videoupptagning eller någon annan därmed jämförelsebar bildupptagning, kan upptagningen beaktas vid rättegången. Målsäganden eller vittnet hörs inte därutöver vid rättegången, om detta sannolikt skulle förorsaka personen allvarliga olägenheter.

Denna lag träder i kraft den 20 .